

Lähi-itä – mielikuvat, media ja konflikti

Tutkimuskohteena opettajaopiskelijat

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2005

Helsingin yliopisto

Soveltavan kasvatustieteen laitos

Anna-Leena Riitaoja

Ohjaaja: Sirpa Tani

SISÄLLYS

1. Mistä kaikki alkoi?	1
2. Tutkimuksen kohteena käsitykset Lähi-idän konfliktista	4
2.1 Lähi-idän ja Lähi-idän konfliktin käsitteestä	4
2.2 Miksi tutkia opettajaopiskelijoiden mielikuvia Lähi-idän konfliktista sekä median vaikutusta näihin käsityksiin?	6
2.3 Tutkimusaiheen rajausprosessi.....	9
2.4 Tutkimuskysymykset	10
2.5 Katsaus Lähi-idän konfliktin historiaan ja nykytilanteeseen	10
3. Mielikuvien rakentuminen ja merkitys	15
3.1 Havaintojen ja todellisuuden suhde	15
3.2 Mielikuvien rakentuminen ja merkitykset rakentumisen osana	20
3.3 Paikat ja alueellinen identiteetti mielikuvissa	20
3.4 Stereotypiat ja ennakkoluulot.....	22
3.5 Kansalliset stereotypiat ja kansanluonne	24
3.6 Etnisyys ja Orientti toiseuden nimikkeinä	25
3.7 Vieraan pelko ja sen seurauksia	26
3.8 Antisemitismi osana rasismia.....	27
3.9 Kohti kulttuurienvälisyyttä	28
4. Media mielikuvien tuottajana.....	36
4.1 Media käsitteenä.....	36
4.2 Informaatio ja tieto mediassa	37
4.3 Vaikuttaako media?	38
4.4 Media ja kuva todellisuudesta	39
4.5 Mediatodellisuus.....	42
4.6 Media tarjoaa ja ohjailee tunnekokemuksia.....	44
4.7 Mistä media puhuu?.....	45
4.8 Kenen näkökulmasta media puhuu?	45
4.9 Miten media uutisoi ja vaikuttaa konflikteissa?	46
4.10 Mediakasvatus – miksi sitä tarvitaan?	47
4.11 Ulkomaanuutisointi.....	52
5. Aineistot ja menetelmät sekä menetelmiin liittyviä luotettavuustarkasteluja	56
5.1 Tutkimuksen aineistot.....	56
5.2 Aineistojen käsittely	63
5.3 Tutkimuksen luotettavuudesta ja sovellettavuudesta	71
6. Tulokset	73
6.1 Tutkimusjoukon kuvaus.....	73
6.2 Vastaajien mielikuvat Lähi-idän alueesta	75
6.3 Mielikuvat Lähi-idän konflikteista	76

6.4 Israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin tuntemus	78
6.4 Vastaajien mielipiteet israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista	83
6.5 Opettajaopiskelijoiden mielikuvat Lähi-idän ihmisistä ja yhteiskunnista.....	89
6.6 Opiskelijoiden mielikuvien lähde	117
6.7 Median seuraaminen	119
6.8 Media ja sen luotettavuus Lähi-idän uutisoinnissa	123
6.9 Medialukutaito ja sen merkitys opiskelijoiden mukaan.....	129
6.10 Konfliktien ja eri kulttuureihin liittyvien kysymysten käsittely koulussa.....	130
6.11 Lähi-idän konfliktin uutisointi Helsingin Sanomissa vuonna 2003.....	131
7. Tulosten tarkastelu	133
7.1 Tutkimusjoukon tarkastelua	133
7.2 Lähi-idän alue	133
7.3 Lähi-idän konfliktien tuntemus.....	134
7.4 Mielikuvat konfliktin osapuolista, uskonnoista ja yhteiskunnista	139
7.5 Mielikuvien lähde, median seuraaminen ja uutisointi vuonna 2003.....	145
7.6 Opiskelijoiden mediataidot.....	146
7.7 Johtopäätöksiä konfliktien käsittelystä, kulttuureista sekä medialukutaidosta	148
8. Pohdintaa	151
LÄHTEET	153
LIITTEET	

1. Mistä kaikki alkoi?

Lähi-idän alue ja erityisesti Israelin / Palestiinan alue on ollut jo pitkän aikaa jonkinlainen kiinnostuksen kohde itselleni. Lähipiirissäni on henkilöitä, jotka ovat joko oleskelleet alueella tai joilla muuten on läheinen suhde alueeseen tai sen ihmisiin. Lähinnä olen päässyt seuraamaan tapahtumia israelilaisten kannalta, palestiinalaisten näkökulmaan olen tutustunut oman kiinnostukseni kautta. Lähi-idän alue on mielestäni kaikin puolin mielenkiintoinen tutustumiskohde sen sisältämän moniulotteisuuden takia. Alueen tapahtumiin ei useinkaan ole vain yhtä näkökulmaa. Pikemminkin keskustelua on hallinnut mielipiteiden ja käsitysten kirjo. Näille on mahdollista löytää yhteisiä suuntaviivoja, mutta moninaisuuden parempi ymmärtäminen vaatii tutustumista alueen historiaan ja nykypäivään.

Vuoden 2000 syksyllä, palestiinalaisten toisen intifadan alettua, seurasin uutisointia Lähi-idän alueelta samalla tavoin kuin todennäköisesti suurin osa ihmisistä: epäsäännöllisesti ja enimmäkseen pääuutisten kertomien tapahtumien kautta. Olin aiemmin törmännyt pääosin israelilaisia tukevilta tahoilta tulleisiin väitteisiin, joiden mukaan uutisointi alueelta olisi puolueellista, eikä kansainvälinen tai suomalainen media kertoisi asioita objektiivisesti. Toisaalta olin kuullut väitteitä myös palestiinalaisia kannattavilta tahoilta, että uutisointi olisi israelilaisia tukevaa, eikä esittäisi palestiinalaisten tilannetta tai näkemyksiä puolueettomasti. Puolueellisuudesta syytettiin erityisesti amerikkalaista mediaa.

Associated Press
An Israeli policeman and a Palestinian on the Temple Mount.

Kuva 1. Uutiskuva The New York Timesissa 30.9.2000.

Laajemman kiinnostukseni aiheen tutkimiseen median näkökulmasta herätti The New York Timesissa 30.9.2000 julkaistu uutiskuva (kuva 1). Kuvan alkuperäinen tilanne oli kääntynyt pääläelleen. Kuvassa oli todellisuudessa israelilainen poliisi pamppu ylhäällä ja hänen edessään polvillaan verinen juutalaismies. Tapahtumapaikkana oli Jerusalem.

Kuvatekstin mukaan kuva esitti kuitenkin israelilaista poliisia ja palestiinalaista Temppelevuorella. Poliisi oli tässä tulkinnassa mitä ilmeisimmin hakannut palestiinalaisnuorukaisen. Mielenkiintoista tapauksessa oli se, ettei kuvatekstissä kerrottu tilanne eikä tapahtumapaikka, eivätkä myöskään kuvatekstin ohjaamat tulkinnat pitäneet paikkaansa.¹ Todettuani, että uutiskuva voi todellakin vaihtaa sisältöä matkalla kuvaajan kamerasta lehden uutisjuttuun, aloin pohtia, onko kyseessä yksittäinen vahinko, vai johtaako kiire useinkin ennakkomielikuviin pohjautuvien tulkintojen käyttöön uutistoimituksissa. Samalla aloin kiinnostua myös syvemmin siitä, millainen totuus konfliktin taustalta löytyisi. Jouduin pian toteamaan, että absoluuttisen totuuden etsiminen tällaisten asioiden pohjalta ja erityisesti yhden näkökulman kautta on liki mahdotonta. Alueen tapahtumien syvempi ymmärtäminen ja monipuolisen käsityksen muodostaminen vaatii alueen historian ja kulttuurien ja sitä kautta politiikan tuntemusta.

Kiinnostukseni alueen arkea ja kulttuurista moninaisuutta kohtaan syntyi keväällä 2002, kun keskustelin erään Israelissa asuvan tuttavani kanssa, joka oli omalta osaltaan pyrkinyt jäsentämään konfliktia itselleen. Samalla sain myös kuvauksen niistä arjen tapahtumista, jotka harvoin välittyvät meille tänne Pohjolaan. Keskustelun seurauksena aloin kiinnostua alueen kulttuurisista eroista. Halusin syvemmin ymmärtää alueen arkea, kulttuureja, uskontoa, politiikkaa sekä nähdä sen mediatarinan taakse, jota uutisvälineet jatkuvasti välittivät. Halusin myös tutkia enemmän itse mediaa, kuinka se uutisoisi alueesta ja mitä saisin uutisoinnista irti.

Itseäni alkoi kiinnostaa myös se, kuinka hyvin kasvatuksen ammattilaiset tai sellaisiksi valmistuvat olivat perillä maailman tapahtumista ja konflikteista ja minkälainen heidän mielikuvansa konflikteja tai niiden osapuolia kohtaan olisi. Ajattelin heidän olevan keskeisessä asemassa mielikuviin vaikuttajina sekä maailmankuvan muokkaajina. Pohdin myös, missä määrin ja miten media vaikuttaa mielikuviimme eri asioista, ja miten tämä vaikuttaa kasvattajien tehtävään kriittisen tiedonkäsittelyn opettajina.

Näiden ajatusten ja kokemusten pohjalta päädyin tutkimaan tulevia opettajia ja heidän mielikuviaan Lähi-idän konflikteista. Tutkimusprosessi on ollut kiinnostava ja vienyt mennessään. Samoin tutkimusmatka konfliktin historiaan on ollut mielenkiintoinen. Konfliktin inhimillisen puolen, tavallisten alueella elävien ihmisten, kohtaaminen on

¹ The New York Times oikaisi virheen noin viikkoa myöhemmin.

herättänyt yleisen kiinnostuksen kulttuureja ja myös kulttuurien kohtaamisen prosessia kohtaan. Aloittaessani tutkimustani tiesin vähemmän, lopettaessani katson oppineeni jotakin. Tutkimusprosessi on muuttanut peruuttamattomasti sitä tapaa, jolla tarkastelen maailman tapahtumia. Prosessin läpi käynyt ihminen on siten hyvin erilainen kuin se, joka tutkimuksen aloitti. Pidän kokemusta avartavana ja rikkaana.

Lopuksi haluan vielä maininta edellä olevasta tavastani käyttää Lähi-idän käsitettä israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin yhteydessä, mitä aihetta tunteva henkilö on jo varmaankin ehtinyt ihmetellä. Kyseessä ei ole tutkijan suurennuslasin ohi päässyt vahinko, epähuomiossa jäänyt käsitteellinen epämääräisyys, vaan tietoinen valinta. Syitä tälle valinnalle käsittelen seuraavassa luvussa.

2. Tutkimuksen kohteena käsitykset Lähi-idän konfliktista

Lähi-itä on yleensä esillä mediassa tavalla tai toisella. Tämän vuosituhannen puolella olemme jo saaneet seurata uutisointia esimerkiksi Afganistanista ja Irakista. Kiinnostukselle on syynsä. Alueella on ollut ja on edelleenkin maailmanpoliittista merkitystä ja alueen tapahtumat vaikuttavat myös muun maailman menoon. Lähi-idän tapahtumia on siis syytä seurata. Alueella myös näyttää tapahtuvan sellaisia asioita, jotka kiinnostavat mediaa.

Lähi-idän konflikti on ollut uutisoinnin kestoaihe käytännössä jo vuosikymmeniä.² Tänä aikana alueella on ollut välillä rauhallisempaa, eikä sieltä ole riittänyt uutisoitavaa. Toisinaan Lähi-idän alueen muut konfliktit ovat saaneet enemmän uutisarvoa. Toisen intifadan (*Al Aqsan intifada*) eli kansannousun alettua syyskuussa 2000 konflikti on ollut erittäin tiiviisti uutisoinnin kohteena. Tämän jälkeen konfliktin uutisointi on vähentynyt ainoastaan keväällä 2003, Irakin sodan aikaan. Varsinaisten sotatoimien loputtua uutisointi palasi vähitellen tavalliseen päiväjärjestykseensä, jonka osaksi israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin uutisointi olennaisesti kuuluu.

2.1 Lähi-idän ja Lähi-idän konfliktin käsitteestä

Niin Lähi-idän alueen määrittely kuin Lähi-idän konfliktinkin nimeäminenkin vaihtelevat. Lähi-itä ei ole käsitteellisesti vakiintunut alue, joten sen määrittely yksiselitteisesti on vaikeaa. Se, mitä Lähi-idällä tarkoitetaan riippuu asiayhteydestä. Kun Helsingin Sanomat uutisoi, että Lähi-idässä on ollut taas verinen päivä, jutun sisältö liittyy israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktiin. Konfliktista käytetään lehdessä yleisesti nimitystä Lähi-idän konflikti. Jossain muussa yhteydessä Lähi-itä mielletään paljon laajemmaksi alueeksi ja Lähi-idän konfliktista puhuminen herättää kysymyksen siitä, mistä konfliktista on kyse.

Sama ilmiö toistuu myös ulkomailla. Käsitteellä *Middle East* viitataan asiayhteydestä riippuen laajempaan tai suppeampaan alueeseen ja (*the*) *Middle East conflict* liittyy yleensä Israelin tapahtumiin. Lisäksi käsitteelle *Middle East* löytyy vaihtoehtoinen termi *Near East*. Näistä *Middle East* on kuitenkin laajemmin käytetty.

² Sen lisäksi, että konfliktista on uutisoitu jo useiden vuosikymmenien ajan, eivät uutisten otsikot tai aiheet ole välttämättä muuttuneet, kuten Merimaa (2004) artikkelissaan osuvasti huomauttaa.

Joitakin suuntaviivoja Lähi-idän määrittelylle kuitenkin löytyy. *Merriam-Webster's New Geographical Dictionary* (2001) määrittelee Idän ja Lähi-idän aluetta seuraavasti:

Itä (The East): Aasian ja Aasian saariston maat, maat Euroopasta itään, orientti ("the Orient").

Keski-itä (Middle East): Laaja alue käsittäen maita Luoteis-Aasiasta sekä Koillis-Afrikasta, termiä käytetty käsittämään myös Afganistan, Pakistan, Intia ja Burma, määrittelemätön ja epävirallinen termi.

Lähi-itä (Near East): Yleinen termi, jota käytetään Lounais-Aasiasta ja yleensä laajennettu käsittämään Koillis-Afrikan maat; käytetään joskus vaihtoehtoisesti Keski-idästä (Middle East), josta on tullut yleisemmin käytetty termi.

Lähi-itä voi sanakirjan määritelmän mukaan siis suppeimmillaan käsittää alueita Luoteis- tai Koillis-Aasiasta ja laajimmillaan se kattaa myös Pakistanin, Intian ja jopa Burmankin. Itä ja Lähi-itä ovatkin pitkälle mielikuviin perustuvia alueita, eikä niille voida antaa maantieteellisiä rajoja.

Idän määrittelyssä huomattavaa on siihen liittyvä orientin käsite. Idän – ja myös Lähi-idän – määrittely syntyy toiseuden kautta (Said 1979; Knuuttila & Paasi 1995, 40–43). Kuhalammen (1994, 62) mukaan toiseudella yleisesti määriteltynä "tarkoitetaan yksilön tai ryhmän oppositiota, sopeutumattomuutta vallitseviin sosiaalisiin normeihin, valtion tai muihin instituutioihin, jotka vakiintuneella vallallaan voivat sulkea poikkeamat, toiset, ulkopuolelleen". Tällöin toiseudella tarkoitetaan hänen mukaansa lähinnä marginaaliin joutumista.

Itä on alue, joka on Euroopasta itään, jossain kaukana poissa, eikä siis "meidän" aluetamme. Idän alkaminen riippuu siten siitä, mihin Euroopan katsotaan loppuvan. Eurooppa jäsentyykin toiseuden kautta. Morley & Robins (1995, 5–6) toteavat, ettei Eurooppa ole vain maantieteellinen alue, vaan myös idea, joka läheisesti liittyy käsitykseen läntisestä sivilisaatiosta. Se muotoutuu suhteessa koloniaaliseen Toiseen. Itä, eli Toinen, ja Eurooppa ovat siten vuorovaikutuksessa keskenään (esim. Said 1979).

Lähi-idän konfliktin nimeämisellekin löytyy useita vaihtoehtoja. Lähi-idän konflikti on käsitteenä jossain määrin epätarkka, mutta käsitteen lyhyys puoltaa sen käyttöä. Lähi-idän konfliktin ohella voidaan puhua kuitenkin Israelin ja Palestiinan, Israelin ja palestiinalaisten, israelilaisten ja palestiinalaisten, Israelin ja Arabimaiden sekä juutalaisten ja arabien välisestä konfliktista riippuen siitä, mistä ajasta on kyse ja mitä halutaan painottaa. Koska kyseessä ei ole itse konfliktin, vaan siihen liittyvien mielikuvien tutkiminen, olen päättänyt käyttämään erityisesti aineiston keruussa nimeä israelilaisten ja palestiinalaisten välinen konflikti välttääkseni kannanottoa, jolla saattaisi olla vaikutusta tutkittaviin. Toisinaan käytän myös termiä Lähi-idän konflikti. Pysin pitämään sen tarkasti erillään termistä Lähi-idän konfliktit, joihin tässä työssä myös toisinaan viitataan. Monikolla tarkoitan paljon suurempaa joukkoa Lähi-idässä esiintyviä konflikteja.

2.2 Miksi tutkia opettajaopiskelijoiden mielikuvia Lähi-idän konfliktista sekä median vaikutusta näihin käsityksiin?

Aikamme media on täynnä israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktin kaltaisia tapahtumia, sillä konfliktit ja sodat valikoituvat usein uutisten aiheiksi rauhanomaisten tapahtumien sijaan (Carruthers 2000, 3–4; Mustonen 2001, 53, 98, 105; Sillanpää 2003). Suurin osa median välittämistä konflikteista on meille liian kaukana, jotta vaivautuisimme edes miettimään, mistä kussakin konfliktissa on kysymys. Näin on varsinkin silloin, jos konfliktissa ei ole mukana länsimaista osapuolta. Kun konflikti on pudonnut uutisten kärkisijoilta alemmas tai jäänyt kokonaan pois uutisoinnista, unohdamme itsekkin vähitellen nämä tapahtumat.

Maaailman tapahtumat liittyvät kuitenkin yhä keskeisemmin siihen maailmaan, jossa itse elämme ja ne myös muuttavat maailmaa, jossa elämme (Mustonen 2001, 16–17). Median välityksellä maailman tapahtumat tavoittavat pienetkin lapset, mutta heillä ei välttämättä ole kykyä maailman monimutkaisuuden jäsentämiseksi. Opettajan tehtäväksi lankeaa sellaisten välineiden antaminen, joiden avulla lapset pystyisivät jäsentämään ympäröivää maailmaa ja toimimaan siinä (Kaivola & Rikkinen 2003, 256). Jotta opettaja voisi täyttää tehtävänsä, hänen on oltava perillä maailman tapahtumista ainakin jossain määrin. Opettaja ei voi sulkea maailmaa ulkopuolelleen ja ajatella, ettei hänen tarvitse tietää tai ymmärtää siitä mitään. Hänellä itsellään on oltava kyky ymmärtää ja jäsentää maailmaa.

Opettajan tehtävä on siis vastuullinen. Tästä syystä opettajat ja heidän tapansa jäsentää ympäröivää maailmaa ovat myös tärkeitä tutkimusaiheita. Olen jakanut perustelut alakohtiin, joista kerron seuraavaksi.

Ensiksi on mielenkiintoista tietää, millaisia käsityksiä opettajaopiskelijoilla on vieraisiin kulttuureihin, konflikteihin ja niiden osapuoliin liittyen sekä mihin nämä käsitykset perustuvat. Entä millaisia perusteita heillä on käsityksilleen? Onko opiskelijoilla omia kokemuksia näistä aiheista, vai ovatko käsitykset jostain muualta omaksuttuja? Jos käsitykset on omaksuttu muualta ilman omakohtaisia kokemuksia, voivat perustelut käsityksistä nouseville mielipiteille ja asenteille olla heikkoja. Nämä asiat liittyvät myös kriittiseen ajatteluun, johon yhtenä osana kuuluu kriittisyys mediaa kohtaan. Osaavatko opiskelijat käsitellä saamaansa informaatiota kriittisesti? Osaavatko he arvioida omien käsitystensä paikkansapitävyyttä? Jos eivät, niin kuinka he tällöin voivat opettaa oppilailleen lähdekriittisyyttä, mediakriittisyyttä tai esimerkiksi kuvanlukutaitoa? Entä millaista käsitystä maailmasta he oppilailleen välittävät ja millaisin perustein?

Toiseksi on mielenkiintoista tutkia, millaisia käsityksiä ja kriittisen ajattelun valmiuksia opintojensa alkuvaiheessa olevilla opiskelijoilla on. Jos kriittisen tiedonkäsittelyn valmiuksia ei ole, voitaisiinko opettajankoulutuksella vaikuttaa tähän? En tutki tässä työssä kuitenkaan opettajankoulutuksen vaikutusta, vaikka tulokset voisivatkin antaa jatkotutkimusmahdollisuuksia tai kehittämisideoita. Opettajien toimiessa lasten kasvattajina ja ulkopuolisen maailman tullessa yhä enemmän ja yhä aikaisemmin lasten tietoisuuteen on tärkeää, että opettajilla olisi myös työkaluja näiden kysymysten käsittelyyn. Opettajankoulutus rohkaisee opettajaopiskelijoita kriittiseen ajatteluun ja tämän ajattelutavan viemistä myös koulun arkeen, oppilaiden opettamiseen. Jotta kriittistä ajattelua voisi opettaa, se tulisi ensiksi hallita itse. Maailman konflikteihin tutustuminen tarjoaa yhden mahdollisuuden kehittää tätä taitoa tai selvittää sen tilaa.

Kolmanneksi Lähi-idän konflikti tarjoaa ajankohtaisuutensa vuoksi oivan mahdollisuuden kulttuureihin ja konflikteihin liittyvien käsitysten tutkimiseen. Lisäksi konflikti, ja Lähi-itä yleensäkin, ovat jatkuvasti esillä uutisoinnissa. Lähi-idän konfliktin pitäisi siis olla opiskelijoille tuttu ainakin jollain tasolla. Mediassa päivittäin esillä olevat aiheet koskettavat todennäköisesti oppilaidenkin elämää, joten opettajien tietämys ja omat käsitykset saattaisivat olla keskeisessä asemassa, mikäli konflikteja koulussa pohditaan.

Neljänneksi en ole löytänyt Suomesta tutkimuksia, jotka käsittelevät opettajaopiskelijoiden käsityksiä jostakin kaukaisista kulttuureista saati jostain alueellisesta konfliktista, kuten israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista. Aikaisemmat Suomessa tehdyt omaa aihettani jossain määrin lähenevät tutkimukset (pääasiassa opinnäytetöitä) käsittelevät esimerkiksi opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaista (väitöskirjatyö, Talib 1999), opettajien käsityksiä kansainvälisyyteen kasvattamisesta (Koskinen 2000), kolmannen maailman kuvaa suomalaisissa televisio-ohjelmissa vuosina 1958–84 (Mäkinen 1988), kolmatta maailmaa suomalaisissa sanomalehdissä (Vesalainen 1988), kehitysmaita osana lukiolaisten maantieteellistä maailmankuvaa (Tuomenpuro 2000), opiskelijoiden maantieteellisestä maailmankuvaa (Uotila 1981), lukiolaisten Eurooppa-käsityksiä (Kuvaja 1998) sekä opiskelijoiden Eurooppa-käsityksiä (Rikkinen 1996, ei opinnäytetyö). On tutkittu myös aikakauslehtien maailmankuvaa (Lahtinen 1975) sekä kuvien merkitystä maantieteellisen tekstin osana (Rikkinen 1984 – ei opinnäytetyö). Lähi-idän konfliktiin tai alueeseen liittyen on vanhempia ja uudempia tutkimuksia. Näitä on esimerkiksi Lahtisen (2001) pro gradu -työ Jerusalemin asemasta israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa historiallis-maantieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna sekä Venäläisen (2003) palestiinalaisalueiden toiminnallinen analyysi.

Lähi-idän alue on tutkimuksessa mukana kahdella tavalla. Toisaalta on kysymys alueesta ja siihen liittyvistä mielikuvista, toisaalta taas poliittisesta konfliktista ja siihen liittyvistä tulkinnoista. Tässä työssä pääpaino on kuitenkin käsitysten tutkimisessa, joten en lähde analysoimaan konfliktia ja sen poliittisia kiemuroita kovin syvällisesti. Luvun lopussa luon aiheeseen kuitenkin lyhyen katsauksen, jotta lukija kykenisi ymmärtämään aiheeseen liittyvän monitahoisuuden.

Olen halunnut ottaa koko Lähi-idän mukaan tutkimukseeni yleisellä tasolla. Tämä perustuu siihen, että näen Lähi-idän kulttuurisena kokonaisuutena, jossa osat voivat vaikuttaa toisiinsa ja eri alueiden tapahtumilla voi olla yhteyttä keskenään. Mielestäni ei ole järkevää lähteä pohtimaan tätä konfliktia ilman laajempaa yhteyttä, koska silloin menetettäisiin mahdollisuus sen tarkasteluun, miten eri osat vaikuttavat toisiinsa Lähi-idän mutkikkaissa tilanteissa. Tämän laajuudessa työssä en voinut kuitenkaan perehtyä kaikkiin Lähi-idän konflikteihin, vaan rajasin tutkimuksen yhteen konfliktiin. Lähi-idän konfliktien laajasta kokonaisuudesta tarkennan tutkimustani siten israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen

konfliktiin liittyviin käsityksiin. Tutkimuksen medianäkökulman kannalta koko Lähi-idän konfliktien tarkka käsittely olisi ollut tarpeetonta, sillä suppeammankin näkökulman kautta saadaan aiheeseen liittyvää tietoa käsityksistä ja median vaikutuksesta. Useampien konfliktien tutkiminen olisi ollut hankalaa myös siksi, että Lähi-idän muiden konfliktien syyt, kuten niihin liittyvät käsityksetkin, ovat erilaisia. Näiden tarkempi käsittely olisi tehnyt työstä hajanaisen.

Viitekehys tutkimukselle näyttäisi löytyvän maantieteen ja yhteiskuntatieteiden piiristä. Näiden eri suuntauksista (katso tarkemmin esim. Häkli 1999; Gerber & Williams 2002) työni kannalta tärkeimpiä – mielikuvien, median ja todellisuuden välisiä kysymyksiä käsitteleviä – ovat humanismi, konstruktivismi ja jossain määrin myös strukturalismi.

2.3 Tutkimusaiheen rajausprosessi

Tutkimusaiheen rajaus on ollut vaativa prosessi paitsi teoriataustaltaan myös aineistoltaan. Aihe, jonka teoria ja tutkimusalue liittyvät monen tieteen alaan, on vaatinut tutustumista yli tieteenalojen. Kasvatustieteen lisäksi olen tarvinnut esimerkiksi kulttuurimaantieteen, kulttuuriantropologian, sosiologian, sosiaalipsykologian, mediakasvatuksen ja mediapsykologian, viestinnän, valtio-opin sekä kansainvälisen politiikan käsitteistöä. Koska monet näistä tieteenalosta eivät olleet ennestään tuttuja varsinkaan teoreettisilta lähtökohdiltaan, vaati tutkimuksen tekeminen runsaasti tutustumista eri alojen perusteorioihin, jotta tutkimusaihe voitiin sovittaa jonkinlaiseen paikkaan tieteiden kentällä. Tutkimusaiheen laajuus aiheuttaa sen, että työn teoriaosa, kuten empiirinenkin osa, ovat keskimääräistä laajempia.

Teoriaa ja aineistoa olen hankkinut työssä vuorotellen. Aivan alussa tutkimusaiheen muotoilua ohjasi ennakkokäsitys. Sitä seurasi perehtyminen keskeiseen teoriaan. Tämän jälkeen keräsin aineiston ja syvensin jälleen teoreettista tietämystäni. Aineiston analyysivaiheessa tutustuin teoriaan vielä lisää, mikäli aiheen käsittely tuntui sitä kaipaavan. Teorian ja aineiston keruun sekä analyysin vuorovaikutus on antanut myös vapautta kehittää aihetta tutkimusprosessin aikana. Kiviniemen (2001, 72–73) mukaan teorian ja aineiston vuorovaikutus on luonteva osa laadullista tutkimusta, jossa tutkijan näkemykset ilmiön luonteesta vähitellen käsitteellistyvät ja ohjaavat tutkimuksen kulkua. Tätä vuorovaikutusta olen työssäni hyödyntänyt.

2.4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia käsityksiä opettajaopiskelijoilla on Lähi-idän konfliktista ja sen osapuolista sekä miten media vaikuttaa näihin käsityksiin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten opiskelijat ymmärtävät Lähi-idän maantieteellisenä ja kulttuurisena alueena?
 - a) Millaisena maantieteellisenä alueena opiskelijat näkevät Lähi-idän?
 - b) Millaisena kulttuurisena kokonaisuutena opiskelijat näkevät Lähi-idän?
 - c) Miten opiskelijat tuntevat Lähi-idän aluemaantiedettä?

2. Millaisia käsityksiä opiskelijoilla on israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista ja sen osapuolista?
 - a) Millaisia käsityksiä opiskelijoilla on israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista?
 - b) Millaisia käsityksiä opiskelijoilla konfliktin osapuolista; israelilaisista, palestiinalaisista ja arabeista sekä heihin läheisesti liittyvistä yhteiskunnista ja uskonnoista?
 - b) Miten opiskelijat osaavat eritellä konfliktin taustalla olevia syitä tai konfliktiin vaikuttavia asioita?
 - c) Mistä he ajattelevat konfliktiin ja sen osapuoliin liittyvien käsityksiensä olevan peräisin?

3. Miten media on vaikuttanut näihin käsityksiin?
 - a) Miten media on vaikuttanut opiskelijoiden käsityksiin heidän oman näkemyksensä mukaan?
 - b) Millaista tietoa median vaikutuksesta opiskelijoiden käsityksiin voidaan saada heidän vastaustensa perusteella?

2.5 Katsaus Lähi-idän konfliktin historiaan ja nykytilanteeseen

Tämän katsauksen tarkoituksena ei ole tarjota kattavaa kokonaisuutta koko Lähi-idän konfliktin monimutkaisista vaiheista. Tarkoituksena on luoda tausta konfliktin historiaan ja nykypäivään, sekä niihin tulkintoihin, joita konfliktiin liittyy. Siksi käsittelen tässä katsauksessa vain joitakin keskeisinä pitämiäni kysymyksiä.

Lähi-idän konfliktin laajuus on vaihdellut suuresti. Suppeimmillaan kysymyksessä on ollut kahden kansallisen ryhmän välinen taistelu. Erityisesti kylmän sodan aikaan kysymys oli myös maailmanpoliittisesti arkaluontoinen (Multanen 2002). Konfliktiin on myös liittynyt useita osakonflikteja Israelin ja muiden maiden välillä. Niitä en tässä yhteydessä kuitenkaan käsittele.

Yksi keskeinen konfliktien tutkimukseen liittyvä asia on se, mistä tai kenen näkökulmasta konfliktia tarkastellaan.³ Israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa näkökulmaan joudutaan kiinnittämään huomiota ainakin kahdella tavalla: ratkaisemalla tarkastellaanko konfliktia ensisijaisesti uskonnollisesta vai poliittisesta näkökulmasta sekä tiedostamalla osapuolten erilainen näkökulma. Erot näissä kysymyksissä aiheuttavat sen, että tulkinnat konfliktista ovat hyvin erilaisia. Siksi otan ne tässä lyhyesti esiin.

Uskonnollisen ja poliittisen näkökulman ero on siinä, nähdäänkö konfliktin johtuvan pohjimmiltaan uskonnollisista vai poliittisista syistä. Tämä ei tarkoita sitä, että konfliktissa olisi aineksia vain toisesta, sillä Lähi-idän tapauksessa uskonto ja politiikka ovat voimakkaasti sidoksissa toisiinsa (ks. Huuhtanen 2002a). Kyse on perimmäisen eron tekemisestä näiden välillä.

Tarkasteltaessa konfliktia uskonnollisesta näkökulmasta täytyy ottaa huomioon ainakin kahden uskonnon, juutalaisuuden ja islamin, suhde konfliktiin ja sitä koskeviin alueisiin. Nämä käsitykset menevät uskontojen kesken kuitenkin ristiin (Huuhtanen 2002b, Juusola 2002a; 2002b; Saarnivaara 2002). Jos uskonnolliset näkemykset yksinään ratkaisevat, ei kiistassa voida löytää ratkaisua.

Poliittisesti katsoen kyse on enemmänkin maasta ja siihen liittyvistä eturistiriidoista (Vuoristo 1997, 17–20). Huuhtasen & Juusolan (2002a) mukaan kyseessä on pohjimmiltaan poliittinen kiista, vaikka se sisältääkin paljon uskonnollisia aineksia. Poliittisia vaatimuksia perustellaan usein uskonnollisilla syillä.

Israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa molemmilla osapuolilla on erilainen tulkinta sekä menneestä että nykyisestä tilanteesta. Osapuolten historiankirjoitukset ovat

³ Israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin näkökulmista tarkemmin esim. Aggestam 1999.

erilaisia (Wasserstein 2003, 2–3). Tulkinnot tapahtumista ja niiden syistä vaihtelevat. On kuitenkin muistettava, että niin israelilaisten kuin palestiinalaisten keskuudessa on varsin erilaisia näkemyksiä konfliktista, eivätkä osapuolet suinkaan ole sisäisesti yksimielisiä (Huuhtanen 2002b; Juusola 2002a; 2002b). Esimerkiksi Israelin oikeiston ja vasemmiston näkemykset sekä palestiinalaisten islamistiliikkeiden ja tavallisen väestön väliset näkemyserot konfliktin luonteesta uskonnollisena tai poliittisena konfliktina ovat varsin suuria.

Konfliktin alkuvaiheet voidaan sijoittaa 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun, jolloin juutalaisia alkoi enenevässä määrin muuttaa Palestiinan alueelle (Huuhtanen 2002b). Kyseessä ei ole ikuinen kiista, sillä tätä ennen alueella asuvat juutalaiset ja arabit olivat olleet hyvissä väleissä vuosisatoja (Rejwan 1998, 7–8). Myös sionismi oli alun perin hyvin sekulaaria luonteeltaan (Huuhtanen 2002b; Huuhtanen & Juusola 2002a). Väen lisääntyessä alueella ongelmia alkoi kuitenkin syntyä. Juutalaisten ja arabien ensimmäiset yhteenotot 1920-luvulta alkaen tekivät ikäviä säröjä heidän suhteisiinsa (Huuhtanen 2002b). Nämä yhteenotot muistetaan edelleen.

Tapahtumien kehittymiseen vaikuttivat myös ulkopuoliset tahot, kuten Kansainliitto, Iso-Britannia ja YK. Lähi-itä oli muun maailman tavoin jaettu eurooppalaisten valtioiden kesken siirtomaita muistuttaviin mandaattialueisiin. Palestiina oli brittien mandaattialue. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen käydyt keskustelut alueen ja juutalaisten tulevaisuudesta johtivat päätöksiin, jotka rohkaisivat juutalaisten muuttoa alueelle. (Mutanen 2002)

Merkittävä muutos konfliktin laajenemiselle tapahtui Israelin itsenäistymissodassa vuonna 1948. Itsenäistymisen taustalla oli YK:n päätöslauselma, jossa Palestiinan jäljellä oleva mandaattialue jaettaisiin juutalaisten ja arabien kesken. Itsenäiset Arabimaat vastustivat suunnitelmaa, mutta jäivät tappiolle. YK:n päätöstä seurasi Israelin valtion itsenäistymisjulistus sekä sota. (Mutanen 2002) Sodan seurauksena valtion alueelta pakeni yli 700 000 arabia, mitä voidaan pitää sodan ensimmäisenä pakolaisaaltona. Osa heistä siirtyi Jordaniaan ja muihin maihin, osa jäi Jordanian miehittämälle Länsirannalle. (Wasserstein 2003, 24).

Tulkinnat arabien joukkopaosta alueelta vaihtelevat. Juutalaiseen tulkintaan liittyy usein käsitys, että arabien pako johtui pääasiassa heidän johtajiensa pelottelusta, mitä arabeille juutalaisten keskuudessa tapahtuisi, sekä käskystä poistua sodan tieltä väliaikaisesti (Cohen 1986, 67). Arabien näkökulmasta kyseessä oli enemmänkin ihmisistä itsestään lähtevä pelko ja sodan tieltä siirtyminen, eikä ylhäältä päin ohjattu, sodan alta poistumiseen annettu käsky (Khalidi 1986, 132).

Seuraava konfliktia laajentava ja mutkistava tapahtuma oli vuoden 1967 sota, jossa Israel valloitti alueita Egyptiltä, Syyrialta ja Jordaniaalta. Sodan seurauksena Israelin miehityksen alle jäi 1,2 miljoonaa arabia (Wasserstein 2003, 25). Ongelmaa pahensi myös pakolaisten jääminen valtioiden väliin. Israel ei liittänyt Länsirantaa itseensä Jerusalemin lähistöä lukuun ottamatta. Siten myöskään alueen ihmisillä ei ollut oikeutta Israelin kansalaisuuteen (Huuhtanen 2002b).

Vuoden 1967 sodalla oli myös muita vaikutuksia. Israelissa asuvat arabit sekä Jordanian hallitsemalla Länsirannalla asuvat arabit tulivat sodan myötä samojen rajojen sisäpuolelle. Tämä johti palestiinalaisten keskuudessa niin israelilaisen kuin jordanialaisenkin identiteetin asteittaiseen vähenemiseen ja vastaavasti palestiinalaisen identiteetin vahvistumiseen (esim. Ghanem 2001, 17–27, 112–122). Sodan seurauksena konflikti sai uskonnollisia painotuksia sekä juutalaisten että muslimien keskuudessa (Huuhtanen 2002b; Saarnivaara 2002). Arabimaiden tappio sodassa johti myös arabinationalismin tappioon, jonka seurauksena islamistiset voimat alkoivat voimistua (Multanen 2002). Israelin puolella lähes koko historiallisen Israelin maan haltuun saaminen nostatti esiin uskonnollis-kansallisia tunteita ja johti uskonnollisen oikeiston syntymiseen. Vuonna 1977 hallitusvalta siirtyikin vasemmistolta oikeistolle, mikä johti konfliktiin liittyvien asenteiden kovenemiseen. (Huuhtanen 2002b; Juusola 2002b)

Palestiinalaisten ensimmäinen kansannousu vuoden 1987 lopulla saattoi heidän tilanteensa uudella tavalla israelilaisten tietoon ja romutti samalla myös sionistisen historian tulkinnan. Palestiinalaisten historia tunnustettiin osaksi yhteistä historiaa Palestiinassa. (Huuhtanen 2002b) Kylmän sodan päättyminen antoi mahdollisuuden etsiä konfliktiin ratkaisua ilman suurvaltakysymyksiä. Sitä seurasivatkin Oslon rauhanneuvottelut vuosina 1993 sekä 1995 (Huuhtanen 2002b; Huuhtanen & Juusola 2002a; Juusola 2004a). Monista syistä johtuen Oslon rauhanneuvottelut eivät johtaneet pysyvään konfliktin laantumiseen tai ratkaisuun.

Vielä kesällä 2000 rauhansopimuksesta yritettiin neuvotella Camp Davidissa Yhdysvalloissa, mutta tuloksetta. Toinen intifada alkoi syksyllä 2000. (Huuhtanen 2002b; Huuhtanen & Juusola 2002a; Saarnivaara 2002)

Toisen intifadan syttymisestä ja syistä on käyty runsaasti keskustelua (Saarnivaara 2002). Syttymistä on epäilty niin spontaaniksi kuin tahalliseksi. Todennäköisesti syttyminen oli spontaania ja taustalla oli syynä palestiinalaisten turhautuminen jumiutuneeseen tilanteeseen. (Huuhtanen 2002b; Saarnivaara 2002; Juusola 2004a)

Toinen intifada on vaikuttanut molempien osapuolten elämään. Keskeisin vaikutus on väkivallalla ja turvattomuudella, jotka rajoittavat molempien osapuolten liikkumista ja elämää. Intifadan seurauksena taloudellinen tilanne on huonontunut kummallakin puolella. Palestiinalaisten puolella suuri pakolaismäärä ja siitä seuraavat yhteiskunnalliset ongelmat ovat myös keskeisiä. Työssäkäynti Israelin puolella on vaikeutunut ja sen seurauksena työttömyysaste palestiinalaisten keskuudessa on jopa 50 prosenttia. Tämä on johtanut köyhyyden lisääntymiseen. (Wasserstein 2003, 3 58–65) Uuden turva-aidan rakentaminen vaikeuttaa palestiinalaisten sisäistäkin liikkumista entisestään. Lisäksi se erottaa osapuolet yhä tiukemmin toisistaan. Myös monet välttämättömät resurssit, kuten vesi, jakautuvat epätasaisesti palestiinalaisten ja israelilaisten kesken, mikä lisää osaltaan ongelmia (Wasserstein 2003, 78–97).

Intifadankin aikaan konfliktiin on yritetty saada ratkaisua. Ehdotuksia ovat tehneet niin Yhdysvaltain entinen presidentti Bill Clinton, Euroopan Unionin, Yhdysvaltain, Venäjän ja YK:n muodostama ”kvartetti” kuin Arabiliittokin. (Juusola 2004a) Tähän mennessä yksikään näistä ehdotuksista tai muista neuvotteluista ei ole johtanut tulokseen. Jasser Arafatin kuolema ja Mahmoud Abbasin valinta palestiinalaisten uudeksi presidentiksi tammikuun alussa 2005 on kuitenkin antanut uusia toiveita rauhanneuvottelujen uudelleenaloittamiseksi.

Keskeiset kysymykset, joita tällä hetkellä pidetään rauhan esteenä, ovat Jerusalemin ja sen pyhien paikkojen jakaminen, siirtokuntalaisten kohtalo sekä pakolaisten paluuoikeus Israeliin. Näistä on jo käyty keskustelua joidenkin rauhanaloitteiden ja -neuvotteluiden yhteydessä. Molempia osapuolia tyydyttävää ratkaisua ei kuitenkaan ole löytynyt. (Huuhtanen & Juusola 2002a; Juusola 2004a)

3. Mielikuvien rakentuminen ja merkitys

Miten mielikuvat syntyvät? Voiko mielikuviin vaikuttaa? Mihin tarvitsemme mielikuvia? Miten mielikuvat vastaavat todellisuutta? Tämä luku käsittelee näitä kysymyksiä. Aloitan aivan alusta, eli havaintojen ja todellisuuden suhteesta. Sen jälkeen esittelen mielikuvien muodostumista. Sitten käsittelen erilaisia mielikuvia ja stereotypioita sekä niiden merkitystä. Luvun loppuosassa keskityn siihen, miten koulutus voi vaikuttaa sekä mielikuviimme että maailmankuvaamme ja auttaa meitä ymmärtämään maailman moninaisuutta.

3.1 Havaintojen ja todellisuuden suhde

Mielikuviin liittyvissä tarkasteluissa niiden rakentuminen ja todellisuusvastaavuus ovat keskeisessä asemassa. Toisinaan näitä kysymyksiä käsitellään melko yksioikoisesti. Todellisuutta, johon mielikuvia verrataan, pidetään jonkinlaisena itsestäänselvyytenä. Arkielämässä näin usein onkin. Syvällisemmissä tarkasteluissa olisi kuitenkin hyvä muistaa, etteivät tieteenfilosofiset näkemykset todellisuuden olemuksesta tai havaintojen ja todellisuuden suhteesta toisiinsa ole lainkaan yksimielisiä. Näin ollen myöskään todellisuudesta ei voida puhua problematisoimatta ja määrittelemättä sen olemusta ensin. Todellisuuden mieltäminen sellaisenaan olemassa olevaksi tai sosiaalisesti rakentuneeksi vaikuttaa siihen, millaisina maailman suhteet ja niiden tutkiminen nähdään. Tämä on otettava huomioon tutkittaessa mielikuvien ja todellisuuden rakentumista sekä niiden välistä suhdetta. Se on erityisen tärkeää tutkittaessa konflikteihin liittyviä mielikuvia, jolloin käsityksiä totuudesta on usein monia. Eri teorioilla on myös erilaisia ratkaisuja käytännön opetustyöhön liittyvissä kysymyksissä. Siksi on perusteltua sivuta aiheesta käytyä keskustelua myös tämän työn kannalta. Esittelen seuraavaksi kolme keskeistä teoriaa eli realismin, konstruktivismin sekä relationismin.

3.1.1 Realismin suhde havaintoihin ja todellisuuteen

Realistisesta näkökulmasta katsottuna todellisuus on olemassa käsityksistämme ja havainnoistamme (siis ihmismielestä) riippumatta. Todellisuus ei siis riipu ihmisen käsityksistä, vaan ihmisen käsitykset tulisi saattaa vastaamaan todellisuutta. Realistinen todellisuuskäsitys ei tarkasti ottaen sisällä tietoteoreettista kannanottoa siitä, onko

todellisuudesta mahdollista saada tietoa. Käytännössä tähän lähestymistapaan liittyy kuitenkin luontevasti ajatus siitä, että ihminen voi saada luotettavaa tietoa todellisuudesta. Koska ihminen on kuitenkin erehtyväinen, joudutaan tietoa jatkuvasti korjaamaan. Tiedon korjaamiseen liittyy myös ajatus kriteereistä, joiden mukaan tiedon pätevyyttä voidaan arvioida. (Puolimatka 2002, 1–16)

Opetuksen tarkoituksena on saattaa ihminen kosketuksiin todellisuuden kanssa ja auttaa häntä näkemään todellisuus sellaisena kuin se on. Realismiin liittyy yleissivistävän kasvatuksen idea. Keskeisenä ajatuksena on, että ihminen tarvitsee luotettavaa tietoa sekä luonnosta että ihmiselämää ohjaavista arvoista ja normeista voidakseen elää mielekästä elämää. Opetuksen tehtävänä on myös kehittää oppijassa valmiuksia tiedon kriittiseen arviointiin käyttämällä tiedon pätevyyden arviointiin soveltuvia kriteerejä. Realismista on olemassa useita erilaisia muunnelmia riippuen siitä, mistä todellisuuden osa-alueesta on kyse. Voidaan puhua ontologiasta, tieteellisestä realismista, terveen järjen realismista, moraalisesta realismista ja teologisesta realismista. (Puolimatka 2002, 13–16)

3.1.2 Konstruktivismi havaintojen ja todellisuuden selittäjänä

Konstruktivismin määrittelyn hankaluutena ovat olleet käsitteellinen epämääräisyys ja useat eri merkitykset. Konstruktivismi on laajentunut oppimisen teoriasta tietoteoriaksi, kasvatuksen teoriaksi ja jopa maailmankatsomukseksi. Näin ollen on ollut epäselvää, mitä itse käsitteellä ja sen sisällöllä tarkoitetaan. (Puolimatka 2002, 32) Konstruktivismin piiriin kuuluukin nykyisin useita eri suuntauksia. Ne eroavat sen mukaan, keskittyvätkö ne yksilön muodostamien tietorakenteiden tarkasteluun, vai yhteisöllisten tiedollisten järjestelmien tarkasteluun (Häkli 1999, 133–141; Puolimatka 2002, 37–38). Kaikissa on kuitenkin yhteinen perusajatus ja yhteisiä piirteitä.

Konstruktivistisen näkökulman mukaan jokainen yksilö konstruoi itselleen oman maailmansa, joten eri ihmiset ja eri kulttuurit voivat osittain elää eri maailmoissa. Mitään ehdotonta totuutta havainnoista ei ole olemassa. Konstruktivistinen lähestymistapa painottaa myös sitä, ettei käsitysten todenperäisyydelle ole olemassa ehdottomia kriteerejä, vaan on ainoastaan paremmin tai huonommin toimivia konstruktioita sekä kulttuurisella että yksilöllisellä tasolla. Tiedollisia konstruktioita ei siten voi arvioida sen perusteella, miten hyvin ne vastaavat todellisuutta, vaan konstruktiot voivat itse määrittää sen,

millainen todellisuus on. Keskenään ristiriitaisetkin kuvaukset todellisuudesta voivat olla yhtä päteviä ja hyväksyttäviä. (Puolimatka 2002, 13–14, 21–24)

Puolimatka (2002) kritisoi konstruktivistista näkemystä havaitsemisesta ja havainnoinnista. Hän toteaa, ettei konstruktivismi tee riittävän selvää eroa havaitsemisen, eli aistimisen, ja havainnoimisen välillä. Hänen mukaansa havaitsemisen perustaso on mekaaninen ja automaattinen, eikä riipu havaintoa koskevista uskomuksista, aikaisemmista kokemuksista tai tulkinnoista. Havainnointiin taas liittyy tarkkaavaisuus sekä valikoiva kiinnostuksen suuntaaminen. Havainnointi rakentuu havaitsemisen perustason varaan ja on riippuvainen uskomuksista ja aikomuksista. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ei myöskään erota riittävästi toisistaan havaitsemista ja havainnolle annettua tulkintaa. Realistinen tietoteoria perustuu siihen, että on mahdollista erottaa toisistaan havainnoissa ei-episteeminen eli mekaaninen taso sekä episteeminen eli tulkintoja tekevä taso. (Puolimatka 2002, 98–101)

Konstruktivismin suuntauksista sosiaalinen konstruktionismi on saanut keskeisen aseman yhteiskuntatieteissä. Sosiaalisessa konstruktionismissa, jota toisinaan nimitetään vain konstruktionismiksi, on keskeisenä ajatus todellisuudesta sosiaalisesti rakentuneena. Alun perin tätä ajatusta ovat kehittäneet Berger & Luckmann vuonna 1966 julkaistussa ja vuonna 1994 suomennetussa teoksessaan (soveltamisesta ks. esim. Alasuutari 1994, Häkli 1999, Väliaverronen 1999). Tästä näkökulmasta katsoen emme havaitse maailmaa sellaisenaan, vaan aina sen suhteen kautta, joka meillä on maailmaan. Davies & Gilmartin (2002) esittävätkin nykyisin pidettävän yleisesti hyväksyttynä sitä, että tietomme on rakentunut kulttuurimme kautta. Tieto ei ole vain sosiaalisen maailman peilaaja vaan myös sen rakentaja (Häkli 1999, 147).

Konstruktionismi ei sinänsä kiellä materialistisen ja ihmisestä riippumattoman todellisuuden olemassaoloa (Väliaverronen 1999, 18), vaan korostaa todellisuuden tulkintojen kulttuurisidonnaisuutta. Eriävät todellisuudenkuvaukset tai vaikkapa erilaiset tulkinnat Lähi-idän konfliktista ovat siten seurausta erilaisista kulttuurisista ”silmälaseista”. Puolimatkan (2002, 369) mukaan suuri osa todellisuudesta on kuitenkin riippumaton ihmisten tavasta käsitteellistää sitä, vaikka sosiaalisessa todellisuudessa on samalla myös ulottuvuuksia, jotka luomme tavallamme ymmärtää ja puhua niistä.

Realismilla ja konstruktionismilla on erilainen tieteenfilosofinen lähtökohta, mutta käytännössä ne eivät välttämättä ole toistensa vastakohtia. On nimittäin mahdollista omaksua sosiaalisen konstruktionismin käsitys yhteisöllisestä oppimisesta omaksumatta kuitenkaan sen tietoteoreettista käsitystä tiedon merkityksestä, joka samalla kyseenalaistaisi myös koulussa opetettavan tiedon merkityksen (Puolimatka 2002, 72). Molemmilla teorioilla voi katsoa olevan omat sovellusalueensa ja näin ne voivat myös täydentää toisiaan. Realistista ja konstruktivistista mallia voidaan hyödyntää yhdessä myös havaitsemisen selittämiseen, sillä hahmottamisen perusta on osittain yleismaailmallinen, mutta osittain taas kulttuuri-, koulutus- tai sukupolvisidonnainen sekä muistinvaraisiin tietorakenteisiin perustuva (Mustonen 2001, 25; ks. myös Karvonen 1999, 52-53).

3.1.3 Relationismi mielikuvien selittäjänä

Karvonen (1999, 91–96) erottaa realismin ja konstruktivismin lisäksi relationismin, tai kontekstualismin, kolmantena lähestymistapana havaintoon ja todellisuuteen. Hänen mukaansa jokaisen kolmen lähestymistavan pohjana on erilainen käsitys tietävästä subjektista ja sen suhteesta maailmaan. Mallit eroavat siinä, miten subjekti – tiedostava ja toimiva ihminen – ymmärretään. Karvosen (1999, 92) mukaan realismin ongelmana on sen taipumus johtaa objektivismiin ja absolutismiin, eli käsitykseen siitä, todellisuudesta on vain yksi oikea ja tosi kuvaus. Konstruktivismi taas johtaa helposti subjektivismiin ja relativismiin, jonka seurauksena todellisuudesta on monia kuvauksia, joiden paremmuutta ei voida ratkaista.

Kontekstualismin mukaan tällainen vastakkainasettelu on kuitenkin mahdollista välttää omaksumalla lähtökohdaksi toisenlainen käsitys subjektista. Relationismissa, eli suhteisiin pohjautuvassa mallissa, olioiden ominaisuudet eivät ole kiinteitä ja muuttumattomia vaan ne määräytyvät suhteessa muihin olioihin. Todellisuus ei ole objektin eikä subjektin ominaisuus, vaan se syntyy näiden kohtaamisesta ja suhteesta toisiinsa. Näin ollen se, miten maailma näyttäytyy subjektille, ei riipu pelkästään maailman laadusta vaan myös subjektin itsensä laadusta. Todellisuus on siis suhteellista. (Karvonen 1999, 92–96)

Karvosen (1999, 96–97) mukaan relationaalista mallia voidaan soveltaa hyvin imagon ilmiöiden selittämiseen. Imagoa pidetään tässä samana tarkoittavana käsitteenä mielikuvan kanssa, vaikka käsitteet voidaan myös erottaa toisistaan (Karvonen 1999, 39–43).

Mielikuvat syntyvät havainnoista ja havainnot perustuvat tiettyyn kohtaamisen tapaan. Imagon tutkimuksessa on keskeistä se, miltä jokin näyttää tai mitä se on todellisuudessa. Relationaalisen ajattelutavan mukaan kohde näyttää joltakin, jos se on yksipuolisesti ymmärretty tai kuvattu. Kohteen oleminen, todellisuus, taas on monipuolista ymmärrystä tai kuvaamista. Näin ollen jonkin totuus on löydettävissä siitä, että se voidaan ymmärtää riittävän monelta kannalta. (Karvonen 1999, 97)

Relationismi antaa mielenkiintoisen näkökulman todellisuuden ilmenemisen tarkasteluun. Se on käyttökelpoinen paitsi mielikuvien tarkastelussa, myös silloin, kun asioista on monia tulkintoja, kuten usein on esimerkiksi konfliktien kohdalla. Siinä missä realismin mukaan on vain yksi totuus ja konstruktionismin mukaan taas monia, relationismi näkeekin yhden kokonaistotuuden, jossa on monia puolia ja jotka yhdessä muodostavat koko totuuden.

3.1.4 Eri teorioiden merkitys opettajalle

Tietoteoreettinen kysymys todellisuuden luoteesta sekä eri näkökulmat havaintojen ja todellisuuden suhteesta voivat tuntua opettajasta etäisiltä asioilta hänen työtään ajatellen. Erilaiset todellisuuskäsitykset vaikuttavat kuitenkin siihen, kuinka havaintoja maailmasta tulkitaan ja missä määrin todellisuutta pidetään sosiaalisesti rakentuneena ja siten kulttuurisesti vaihtelevana. Ne johtavat myös erilaisiin tulkintoihin siitä, millaisia asioita tulisi opettaa ja toisaalta siitä, mikä on hyväksyttävää opetusta ja mikä taas vääränlaista vaikuttamista, indoktrinaatiota. (Puolimatka 1997, 340; 2002)

Indoktrinaatiokeskustelu tapahtuu tietyssä kulttuurisessa viitekehyksessä, jossa tietyt arvot oletetaan kasvatuksellisesti keskeisiksi (Puolimatka 1997, 16). Indoktrinaatiossa on kyse harhaanjohtavasta, yksinkertaistavasta, yksisuuntaisesta ja piilovaikutteisesta opetustavasta joka ”tuottaa oppilaissa uskomuksia, joiden perusteita hän ei tunne niin hyvin, että pystyisi itsenäisesti arvioimaan niiden pätevyyttä edes koulun loppuvaiheessa” (Puolimatka 1997, 15). Indoktrinaation seurauksena oppilaasta kehittyy ihminen, jolla ei ole valmiuksia itsenäiseen kriittiseen arviointiin. Indoktrinaatio on yhteydessä vallankäyttöön, sillä se edellyttää auktoriteettisuhdetta, kuten opettajan ja oppilaan tai vanhempien ja lasten välistä suhdetta. (Puolimatka 1997, 17)

Konstruktivisteilla ja realisteilla on hyvin erilainen näkemys siitä, mikä on indoktrinoivaa opetusta, sillä käsitykset totuudesta ja sen löytämisen mahdollisuudesta ovat erilaisia. Lisäksi perustelut sille, voidaanko opettaa asioista, joista ei voida saada tieteellistä tietoa, eroavat. (Puolimatka 1997, 52–54) Eroja indoktrinaation suhteen syntyy heti kun kyseessä ovat arvoihin tai maailmankatsomukseen liittyvät asiat.

3.2 Mielikuvien rakentuminen ja merkitykset rakentumisen osana

Mielikuvat syntyvät havainnoinnin pohjalta, kun havainnot saavat tulkintoja ja merkityksiä. Mielikuvien muodostumista voidaan Karvosen (1999) mukaan tarkastella viestin lähettäjän, ja vastaanottajan välisenä asiana. Lähettäjä on se, josta käsitys muodostetaan ja vastaanottaja se, jolle käsitys muodostuu. Nämä osapuolet ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa niin, että henkilö saa informaatiota havainnointinsa pohjaksi ja sen seurauksena muodostuu mielikuvia. Koska mielikuvien tuottaminen on aktiivista toimintaa, ei lähettäjä voi suoraan vaikuttaa siihen, millaisia mielikuvia vastaanottaja hänen lähettämistään aineksista muodostaa. Ainesten valikoituneisuus vaikuttaa kuitenkin siihen, millainen käsitys niiden pohjalta on mahdollista muodostaa. (Karvonen 1999, 51–53)

Niin kulttuurintutkijat kuin viestinnän- ja mediankin tutkijat antavat paljon painoa merkityksille. Todellisuuden nähdään rakentuvan merkitysten kautta, tulkintojen ja ymmärtämisen tuloksena (Alasuutari (1994, 39–40). Tulkinta on paitsi viestien tulkintaa, myös todellisuuden ja maailman tulkitsemista viestin avulla. Tulkinnan näkökulmasta kieli ei toimi todellisuuden esittäjänä tai heijastajana, vaan välineenä, jolla todellisuudelle annetaan merkityksiä ja tulkintoja. Kielen käyttö rakentaa siten sosiaalista todellisuutta. (Kunelius 1999, 135)

3.3 Paikat ja alueellinen identiteetti mielikuvissa

Tämän tutkimuksen yhtenä kohteena ovat Lähi-idän alueen mieltäminen sekä siihen liittyvät mielikuvat. Näitä asioita voidaan tarkastella paikkamielikuvien sekä alueen identiteetin kautta. Shieldsin (1991, 60) mukaan paikkamielikuvat ovat vaillinaisia ja usein joko liioiteltuja tai aliarvioituja. Ne syntyvät stereotypioinnin tuloksena, joka usein yksinkertaistaa liikaa alueen paikkoja niihin tai niiden asukkaisiin kohdistuvien

ennakkoluulojen tuloksena. Tani (2001a) toteaa Shieldsin määrittelevän paikkamielikuvat todelliseen paikkaan liittyvinä, mutta ne voivat yhtä hyvin syntyä ilman minkäänlaista suhdetta todelliseen ympäristöön.

Paikkamielikuvat voidaan jakaa subjektiivisiin, jaettuihin, suunnittelemattomien tapahtumien ja äkillisten muutosten aiheuttamiin, tietoisesti luotuihin sekä ajan mukana muuttuviin paikkamielikuviin (Tani 2001b). Tämän työn kannalta keskeisiä ovat subjektiiviset sekä jaetut mielikuvat. Subjektiiviset mielikuvat liittyvät henkilön omiin, yksilöllisiin kokemuksiin jokapäiväisessä elämässä. Näillä mielikuvilla on kuitenkin suuri merkitys myös niille, joilla ei ole henkilökohtaisia siteitä kyseiseen ympäristöön, koska he rakentavat mielipiteitään paikasta jonkun muun tuottamien mielikuvien pohjalta. (Tani 2001b)

Jaetut mielikuvat liittyvät ihmisten kokemusten yhteneväisyyksiin, sillä ihmisten elämä sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa tuottaa kollektiivisia käsityksiä paikoista. Suunnittelemattomien tapahtumien ja äkillisten muutosten tuottamat paikkamielikuvat liittyvät ilmiöihin, jotka muuttavat mielikuvaa paikasta lyhyeksi tai pitkäksi aikaa. Tarkoituksellisesti tuotettujen mielikuvien tarkoituksena on saavuttaa jotakin tämän mielikuvan avulla. Mielikuvat ovat myös muuttuvia, sillä ne ovat muuttuvien olosuhteiden, vaihtuvien asenteiden ja arvojen tuotteita. Ne voivat olla vahvoja ja kestää kauan, mutteivät ole silti pysyviä. (Tani 2001b) Toisinaan puhutaan myös paikan maineesta. Sillä tarkoitetaan paikkaan liittyviä jaettuja mielikuvia, jotka ovat muodostuneet stereotyyppioiksi (Tani 2001a).

Alueellisen identiteetin käsite yhdistää sekä subjektiivisen että jaetun mielikuvan paikasta (Tani 2001b). Alueellisella identiteetillä viitataan tässä nimenomaan alueen identiteettiin, joka voi muodostua kulttuuristen, luonnonmaantieteellisten tai kansallisten jakoperusteiden kautta (Paasi 1998, 172–175). Myös alueet, niiden identiteetit sekä rajat ovat muuttuvia, koska ne ovat ihmisten luomia määritelmiä (Paasi 1998, 188).

Alueet, kuten myös tilat, ovat sosiaalisen toiminnan ja kulttuurin kautta rakentuneita, mutta samalla ne myös tuottavat sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta. Tilan rajat (tai alueen rajat, oma huomio) toimivat myös kulttuurisen ja sosiaalisen luokittelun välineinä. Niiden

avulla luodaan ja rajataan meidän tai Toisen kollektiivinen ymmärrys tai mentaliteetti. (Knuuttila & Paasi 1995, 54–55)

Maantiedon kouluopetus on ollut keskeisessä asemassa siirtäessään itsen ja Toisen representaation osaksi maailmankuvaa, identiteettiä ja toisinaan myös elämäntapaa. Spatiaaliset representaatiot ovat maantieteellisestä näkökulmasta katsoen liittyneet aina tiettyihin alueisiin ja erityisesti kansallisvaltioihin kansoihin ja rotuihin. Sosiaaliset erottelut, joiden päämääränä on ollut meidän ja Toisen erottelu, ovat olleet kaiken ydin. (Knuuttila & Paasi 1995, 53–54)

3.4 Stereotypiat ja ennakkoluulot

Mielikuvat ja stereotypiat ovat käsitteitä, joilla on yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja. Yhtäläisyydet liittyvät siihen, että molempien taustalla on jonkinlainen ja -asteinen mielikuva jostakin. Erot liittyvät esimerkiksi toistoon ja laatuun. Tanin (1996) mukaan myös mielikuvat voivat sisältää voimakkaita yleistyksiä, mutta jos ne poikkeavat yleisistä kohteen kuvaamisen tavoista, jäävät ne vain satunnaisiksi yleistyksiksi. Jos samanlaisia mielikuvia esitetään toistuvasti eri tahoilta, ne muodostuvat vähitellen vakiintuneiksi tavoiksi puhua asiasta. Tällöin on syntynyt stereotypia.

Tiedon luokittelu on luontaista toimintaa, sillä se antaa maailmalle sen rakenteen ja järjestyksen. Luokittelun vaarana on kuitenkin se, että siirrytään liian helposti stereotypiointiin (Fennes & Hapgood 1997, 61). Stereotypioissa on kyse liiallisesta ja kaavamaisesta yleistämisestä (Fennes & Hapgood 1997, 61; Karvonen 1999, 58; Scollon & Scollon 2002, 168–169). Stereotypiat eivät ota huomioon sitä, että esimerkiksi ryhmän jäsenet ovat yksilöllisiä, eikä ryhmän yksilö siten ole koskaan tyypillinen (Salo-Lee 1998, 17; Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001, 120–125).

Yleisimmin stereotypiat liittyvät johonkin ihmisryhmään tai yksilöihin ryhmän jäsenenä (Salo-Lee 1998, 17; Brown 2002, 6). Näin on erityisesti silloin, kun kyse on kulttuurisista stereotypioista (Scollon & Scollon 2002, 167–168). Stereotypiat voivat kuitenkin yhtä lailla liittyä paikkoihin, kuten edellä on todettu (Shields 1991, 60; Tani 2001a). Ne ovat usein myös ideologisia luonteeltaan (Scollon & Scollon 2002, 168–169). Niitä on sekä myönteisiä että kielteisiä. Myönteiset stereotypiat olettavat eri ryhmien jäsenten olevan

samanlaisia. Kielteisissä stereotypioissa eri ryhmät nähdään vastakkaisina toisilleen. Kielteisiin stereotypioihin johtavat helposti vastakohta-asettelu sekä liiallinen yksinkertaistaminen kulttuurien vertailussa. Niitä voidaan vähentää tekemällä sekä samanlaisuuksien että erilaisuuksien vertailua useiden eri asioiden osalta ja lisäämällä eri ryhmien välistä kanssakäymistä. (Salo-Lee 1998, 18; Scollon & Scollon 2002, 171–173) Eri ryhmien välinen kanssakäyminen ei kuitenkaan automaattisesti johda asenteiden myönteiseen muuttumiseen (Liebkind 1988, 118–138; Duckitt 1994, 115–116. 144–147) Jos stereotyyppiset odotukset ovat yhteiskunnassa laajalti voimassa, niillä on normatiivinen vaikutus ihmisten käytökseen (Karvonen 1999, 45, 58).

Stereotypioista ei aina olla tietoisia (Fennes & Hapgood 1997, 60), mutta ne vaikuttavat silti toimintaamme. Erityisesti kielteisiä stereotypioita ja ennakkoluuloja peitellään (Liebkind 1988, 34, 83). Mikäli stereotypiat saavat määräävän aseman tulkinnassa, ne voivat olla kulttuurienvälisen viestinnän tehokkaita esteitä (Salo-Lee 1998, 17). Kulttuurienvälisen viestinnän kannalta on ongelmallista, jos uskotaan, että tietyn ryhmän kaikilla jäsenillä on ryhmään liitettyjä kielteisiä tai myönteisiä piirteitä (Salo-Lee 1998, 18).

Stereotypiat ottavat helposti tiedon paikan silloin, kun tietoa jostakin asiasta ei ennestään ole. Knuuttila & Paasi (1995, 66) toteavat, että mitä vähemmän yksilö tietää esimerkiksi puheensa kohteesta, sitä helpommin hän tukeutuu mielikuviin, ennakkoluuloihin ja kuulopuheisiin. Tästä taas seuraa se, että yksilöllä on hyvin rajalliset mahdollisuudet arvioida käsitystensä todenperäisyyttä. Tämä toteutuu myös koulumaailmassa. Paasi (1984, 2–3) huomauttaakin, että jos oppilaalla on vain vähän tai ei lainkaan tietoa eri kansoista ja kulttuureista, korvautuu tämä tieto stereotyyppisillä käsityksillä. Tämä koskee erityisesti kaukaisten maiden asukkaita ja heidän kulttuurejaan. Huolestuttavana Paasi (1984, 3) näkee sen, jos oppilaille esitetään näitä stereotyyppisiä käsityksiä maantieteellisenä tietona. Kansanluonnemaiset kuvaukset eivät voi Paasin (1984) mukaan olla vaikuttamatta yksilön suhtautumiseen kaukana asuvia ihmisiä kohtaan varsinkaan silloin, kun yksilöllä itsellään ei ole mahdollisuutta tutustua tilanteeseen eri paikoissa. Siksi maantiedon opetuksella on keskeinen asema maailmankuvan muokkaajana. (Paasi 1984, 109)

Stereotypia vastaa pitkälti ennakkoluulon käsitettä. Sama asia se on erityisesti silloin kun kyseessä ovat toiseen ryhmään kohdistuvat, pääasiassa kielteisen arvioin sisältävät asenteet

(Wahlström 1996, 72; Salo-Lee 1998, 17–18). Ennakkoluulot mielletään usein kielteiseksi. Ne voivat olla myös myönteisiä, mutta harmittomampina niihin ei kiinnitetä niin suurta merkitystä (Brown 2002, 7).

Lähes jokainen ihminen on joissain asioissa ennakkoluuloinen. Ennakkoluuloihin ja niihin pitäytymiseen vaikuttaa suuresti se, miten paljon yksilö saa sosiaalista hyväksyntää ennakkoluulojaan ilmaistessaan. (Wahlström 1996, 72, 76) Myös itsetunto ja arvomaailma vaikuttavat sekä suvaitsevaisuuteen ja ennakkoluuloisuuteen (Liebkind 1998, 148; ks. myös Fennes & Hapgood 1997, 6–9).

Stereotyyppien muuttumattomuus pätee erityisesti pinttyneisiin ennakkoluuloihin (Liebkind 1998, 148). Ennakkoluuloistaan kiinni pitävä ihminen ei ole valmis myöntämään, että jonkin ryhmän jäsenet eivät sovi hänen tuottamaansa ryhmämääritelmään. Myönteisesti poikkeava yksilö ei olekaan oikeastaan ryhmän jäsen, vaan samanlainen kuin oman ryhmän jäsenet, yksi ”meistä”. Näin ollen myönteisellä kokemuksella ei ole ennakkoluuloja korjaavaa vaikutusta. Myönteinen poikkeus on erityistapaus ryhmässä (Salo-Lee 1998, 18). Kielteiset stereotypit ja ennakkoluulot johtavat itseään toteuttavaan ennusteeseen siten, että toisesta ryhmästä havaitaankin vain kielteisiä piirteitä. Myönteiset odotukset taas johtavat usein myönteiseen käytökseen uutta ryhmää kohtaan. (Salo-Lee 1998, 18) Kielteisten ennakkoluulojen ja myös rasismien osalta ovat lisääntyneet epäsuorat, piilossa olevat muodot. Tämä johtuu tarpeesta noudattaa yleisiä suvaitsevaisuusnormeja. Nykyisin rasismille onkin tyypillistä sen kieltäminen. Ennakkoluuloinen ihminen voi väittää, ettei hänellä ole esimerkiksi rasisia asenteita. (Liebkind 1988, 34, 83; Duckitt 1994, 19–22; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 144–145)

3.5 Kansalliset stereotypit ja kansanluonne

Kansalliset stereotypit ovat olleet keskeinen tutkimuskohde jo vuosikymmenien ajan (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001, 121). Stereotypit voivat liittyä kansallisvaltioiden asukkaisiin, heimoihin tai esimerkiksi Idän ja Lännen eroihin (Knuuttila & Paasi 1995, 56). Eri maiden asukkaita koskevat kansalliset käsitykset ovat sekoitus sekä tiedollisia että tunnetekijöitä (Paasi 1984, 27). Poliittisten tilanteiden muutokset vaikuttavat kansallisten stereotyyppien sisältöön herkästi (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001,

123) Myös jokin valtio voi systemaattisesti, ja siis tahallaan, luoda ja vääristellä mielikuvia jostakin kansasta ja luoda tällä tavoin kansallisia stereotypioita, joilla ei ole pohjaa. Tällainen menettely korostuu yleensä kriisiaikoina (Paasi 1984, 24). Knuuttilan & Paasin (1995, 45) mukaan on ollut tavallista, että kansojen välisissä ja sisäisissäkin konflikteissa vihollisten ihmisyyttä kielletään. Tässä sosiaalisten mielikuvien tuotannossa on hyödynnetty stereotypioita, joiden kohteena on ollut Toisen erilainen, yleensä hyvin kielteinen, kollektiivinen mentaliteetti tai kansanluonne.

Kansanluonteella tarkoitetaan tiettyyn alueelliseen yksikköön tai sosiaalisen yhteisön kollektiiviseen mentaliteettiin liittyvä käsitystä (Knuuttila & Paasi 1995, 59). Kansanluonteet voidaan nähdä pyrkimyksenä sosiaalisen identiteetin rakentamiseen käyttämällä apuna meitä ja Toista koskevia kuvauksia ja representaatioita (Knuuttila & Paasi 1995, 60). Mentaliteetin käsite liittyy läheisesti kansanluonteeseen, sillä mentaliteetin abstraktimpi käsite saa konkreettisen sisältönsä kansanluonteen käsitteessä. (Knuuttila & Paasi 1995, 59)

Yleisesti voidaan sanoa, että sekä kansallisilla stereotypioilla että kansanluonteilla on ollut varsin hatarat perusteet. Kansanluonteiden kuvauksessa on paitsi unohdettu kulttuurinen ja historiallinen konteksti myös hyvin vähän tiedollista pohjaa (Paasi 1984, 117). Kulttuurit ovat tosin erilaisia, ja tästä syystä eri kulttuureista tulevat ihmiset näyttäytyvät meille tavoiltaan erilaisina. Kyse on kuitenkin siitä, että muiden toimintaa tulkitaan oman kulttuurisen kehyksen mukaisesti unohtaen samalla eri maiden väliset kulttuurierot.

3.6 Etnisyys ja Orientti toiseuden nimikkeinä

Etnisyyden käsite on keskeinen toiseudesta puhuttaessa, sillä etnisyyttä, rotu ja kulttuuri ovat olleet ja ovat edelleen keskeisiä luokitteluperusteita niin yksilön kuin valtioidenkin tasolla jaettaessa maailmaa ”meihin” ja ”heihin” (Viljanen 1994, 147). Viljanen (1994) määrittelee etnisyyden olevan ”sitä, mitä etniseen ryhmään kuuluvalla on: se edustaa niitä yhteisiä kulttuurisia ominaisuuksia, joita joillain puhujan elämänpiirin ulkopuolelle kuuluvalla ihmisryhmällä on”. Kriteereinä on ajasta riippuen käytetty esimerkiksi historiaa, kieltä, uskontoa, moraalisia arvoja tai traditioita (Viljanen 1994, 144–147)

Orientalismi käsitteenä nousi keskeiseksi Saidin (1979) orientalismia käsittelevän teoksen myötä. Saidin (1979) mukaan Orientti on lähinnä eurooppalainen keksintö, johon on liitetty romanttisen paikan, eksoottisen olemuksen, muistojen, maisemien ja kokemusten mielikuvia. Orientti on auttanut määrittelemään Eurooppaa (tai Länttä) sen vastakohtaisen mielikuvan kautta. Orientti on pitkälti Euroopan sivilisaation ja kulttuurin lähde. Orientti tarkoitti aina 1800-luvulle asti vain Intiaa sekä Raamatun maita. Amerikkalaisille orientti tarkoittaa enemmän Kaukoitää (lähinnä Kiinaa ja Japania), mutta Yhdysvaltojen poliittisen ja taloudellisen roolin kasvu Lähi-idässä vahvistaa orientin käsitteen liittymistä nimenomaan Lähi-idän alueeseen. (Said 1979, 1–8)

Toiseuden asetelmia ja Orientin kuvauksia voi niin saduista ja kertomuksista (ks. Lehtonen 1994), romaaneista, elokuvista sekä peleistä, yleensäkin kaikkialla sellaisissa tuotteissa, missä eurooppalaisuus ja muut kulttuurit esiintyvät samanaikaisesti.

3.7 Vieraan pelko ja sen seurauksia

Toiseuteen liittyy myös vastenmielisyys tai kammo vierautta kohtaa eli ksenofobia. Fennes & Hapgood (1997, 6) huomauttavat, että viime vuosina media ympäri Eurooppaa on raportoinut ulkomaalaisiin liittyviä rikosuutisia, jotka ovat lisänneet etnosentrismiä sekä ksenofobiaa. Vierauden pelko on heidän mukaansa yleismaailmallinen ilmiö, mutta sillä on vain vähän tekemistä todellisen uhan kanssa.

Vierauden pelko voi johtaa kahteen erilaiseen lopputulokseen: joko ksenofobiaan tai eksotismiin, joka on erityinen muoto ksenofiliasta. Eksotismi on vierauden ideaalista ihailua silloin, kun se kohdataan kaukana omasta lähiympäristöstä. Ksenofilia tulee kuitenkin uskottavaksi vasta silloin, kun sitä sovelletaan myös omassa lähiympäristössä kohdattavaan vierauteen. (Fennes & Hapgood 1997, 7) Vierauden pelko voi johtaa erilaisiin lopputuloksiin, kuten etnisen ryhmän tuhoamiseen, maastamuuttoon, uuden asuinpaikan etsimiseen, eristäytymiseen tai sulautumiseen, joka on yleisin tulos. (Fennes & Hapgood 1997, 9–11)

3.8 Antisemitismi osana rasismia

Wahlströmin (1996) mukaan rasismissa on kyse uskomuksesta, ”jonka mukaan ihmisen arvo määräytyy sillä perusteella, mihin etniseen, kansalliseen tai kielelliseen ryhmään hän kuuluu”. Muuhun kuin omaan ryhmään kuuluvien ihmisten arvo on vähäisempi ja tällä perustellaan syrjintää. Rasismi muodot vaihtelevat maittain, historian, kulttuurin tai muiden sosiaalisten tekijöiden mukaan. Rasismi on kuitenkin muuttunut. Aiemmin eri ryhmien eriarvoisuutta perusteltiin biologisilla ja periytyvillä eroilla, nykyisin painotetaan enemmän kulttuuri- ja kielieroja. (Wahlström 1996, 89–90, ks. myös Miles 1994, 94)

Antisemitismi voidaan käsitteenä sijoittaa rasismin alle. Käsiteltävään aiheeseen läheisesti liittyvänä se ansaitsee tulla määritellyksi omana kohtanaan. Kuparisen (1999) mukaan antisemitismi sanana on peräisin vasta 1870-luvulta. Juutalaisvastaisuudella sen sijaan on ikää yli kaksituhatta vuotta. Antisemitismi on tarkkaan ottaen seemiläisvastaisuutta ja käsitteeseen liittyi sitä synnyttäessä rodullinen erilaisuus. Nykyisessä keskustelussa antisemitismi liitetään nimenomaan juutalaisvastaisuuteen, vaikka se käsitteellisesti tarkoittaisikin seemiläisvastaisuutta. Toisen maailmansodan jälkeinen antisemitismitutkimus on luonut käsitteen moderni antisemitismi, jolla halutaan korostaa ilmiön uudenaikaisuutta verrattuna aiempaan, paljolti uskonnollisten vaikuttimien sävyttämään juutalaisvihaan. (Kuparinen 1999, 9–12)

Bachner (1999) on tutkinut antisemitismin ilmenemistä toisen maailmansodan jälkeen. Hän toteaa, että antisemitismiä on ilmennyt paitsi entisessä Neuvostoliitossa, Arabimaissa sekä PLO:n puheissa, myös läntisessä Euroopassa. Israelin valtion toimet vuoden 1967 sodassa sekä Libanonissa vuonna 1982 herättivät laajaa vastustusta. Nämä konfliktit herättivät uudelleen esiin juutalaisvastaisia asenteita koko Euroopassa. Israelin valtion toimista puhuttaessa tulisi erottaa kaksi asiaa: Israel-kritiikki sekä antisemitismi. Israel-kritiikki kohdistuu Israelin hallituksen tai valtion toimiin. Näiden erottaminen ei aina ole helppoa.

Israel-kritiikki ja antisemitismi sekoittuvat kuitenkin helposti ja silloin voidaankin Juusolan (2004b) mukaan puhua uudenlaisesta antisemitismistä. Ilmiö perustuu kulttuuriseen antisemitismiin, joka yhdistää islamilaisia ja perinteisiä eurooppalaisia juutalaisvastaisia teemoja antikolonialistiseen retoriikkaan. Se samastaa vahvasti kaikki maailman juutalaiset sekä antisemitistisiä mielikuvia Israelin valtioon.

Juusolan (2004b) mukaan uudesta antisemitismistä puhuminen on hankalaa, koska se nähdään helposti Israelin toimien hyväksymisenä. Hän huomauttaakin, että Israelin valtion politiikassa on hyvin paljon arvostelun aihetta. Arvostelu tulisi hänen mukaansa olla kuitenkin suhteessa muiden maiden saamaan arvosteluun. Nyt Israel nähdään helposti maailmanpolitiikan konnana ja pienikin uutinen alueelta kasvaa Euroopassa nopeasti isoksi uutiseksi.

3.9 Kohti kulttuurienvälisyyttä

Edellä on käsitelty kaikkia niitä ikäviäkin piirteitä, joita mielikuviin liittyy. Jos haluamme muuttaa näitä käsityksiä, on meidän etsittävä keinoja toisenlaisten vaihtoehtojen tuomiseksi. Seuraavaksi paneudunkin siihen, mitä kulttuurilla ja kulttuurienvälisyydellä tai kansainvälisyydellä tarkoitetaan ja kuinka nämä liittyvät maailmankuvaan. Lopussa käsittelen sitä, miten kulttuurienvälisyyttä on huomioitu paitsi koululuokissa, myös osana tulevien opettajien koulutusta.

3.9.1 Kulttuurin tiedostamattomuus

Fennes & Hapgood (1997) toteavat, että kulttuurin määrittelyssä on aina ongelmana, että yritämme havainnoida jotain, josta olemme itse osallisia. Havainto ei siis koskaan voi olla absoluuttinen, sillä valmiiksi rajalliset käsityksemme vaikuttavat myös havaintoomme. Omaa kulttuuriaan ei ole mahdollista havainnoida objektiivisesti. Niinpä kulttuurin olemassaolo ymmärretään vasta, kun kohdataan jotain erilaista, omasta totutusta poikkeavaa. (Fennes & Hapgood 1997, 13–14) Tällöin yksilö tulee tietoiseksi etnosentrisistä käsityksistään.

Liebkindin (1994, 39) mukaan etnosentrismillä voidaan tarkoittaa oman ryhmän kulttuurin mukaista näkökulmaa kaikkiin asioihin tai oman ryhmän paremmuuden korostamista. Jälkimmäinen tulkinta vastaa paremmin sanan alkuperäistä merkitystä ja on myös lähempänä rasismien joitakin merkityksiä. Rasismi ja etnosentrismi ovat kuitenkin eri asioita, eivätkä tutkijat ole yksimielisiä niiden sukulaisuudesta. Fennes & Hapgood (1997, 48) toteavat, että mukaan etnosentrismi on luonnollinen tila niin kauan kun yksilö ei ole suorasti tai epäsuorasti kosketuksissa toisten kulttuurien kanssa. Niin kauan kun ei ole

tietoisuutta kulttuurista ja sitä kautta tietoisuutta kulttuurisista eroista, on luonnollista arvioida ihmisten elämäntapaa oman kulttuuriryhmän standardien mukaan.

Kulttuurin jäävuorikäsitteen mukaan suurin osa siitä, mikä muodostaa kulttuurin, on veden alla, eli ei-tiedostettua, ja vain pieni osa tiedostettua. Tiedostamattomia ovat monet toimintatavat, arvot ja käsitykset ja tiedostettuja taas esimerkiksi kirjallisuus, musiikki, taide, ruoanlaitto tai pukeutuminen. Emme havaitse ei-tietoista, vaan toimimme automaattisesti esimerkiksi sovittujen tapojen mukaan. (Fennes & Hapgood 1997) Näin ollen tiedostamme sen, minkä voimme suoraan nähdä, mutta näkymättömien kulttuurierojen tiedostaminen vie paljon kauemmin.

Knuuttilan (1994, 10–11) mukaan kulttuurin käsitteeseen ja olemukseen kuuluu, että se voidaan ymmärtää ja määritellä monella eri tavalla oikein. Olennaista on näkökulman valinta ja niinpä se ilmaistaan kulttuuriteorioissa tarkentavilla määreillä kuten populaari, länsimainen, kaupunki tai korkea. Kulttuurin käsitteellä on nykyisin kolme erilaista päätulkintaa, jotka liittyvät taiteisiin, elämäntapaan sekä representaatioon ja tarkoitukseen (Davies & Gilmartin 2002, ks. myös Knuuttila 1994, Salo-Lee 1998). Kaikissa kulttuurin määritelmissä on yhteisenä piirteenä kulttuurin kollektiivisuus, eli yhteisöllisyys (Kupiainen & Sevänen 1994, 7).

3.9.2 Mielikuvat yhdistyvät maailmankuvassa

Maailmankuvassa yksittäiset mielikuvat yhdistyvät laajemmaksi kokonaisuudeksi. Kaivola & Rikkinen (2003, 88) määrittelevät maailmankuvan yksilön kokemuksiin, tietoihin ja asenteisiin perustuviksi mielikuvien rakennelmaksi. Maailmankuvalle voidaan antaa tarkempia määritelmiä, kuten uskonnollinen, poliittinen tai maantieteellinen maailmankuva.

Kaivolan & Rikkisen (2003) mukaan maailmankuvan oleellinen osa ovat ”tilaan, paikkoihin ja alueisiin sekä niillä vallitseviin olosuhteisiin ja havaittaviin ilmiöihin liittyvät käsitykset”. Tätä tilaan liittyvää jatkuvasti tarkentuvaa ja muuttuvaa kokonaisuutta kutsutaan maantieteelliseksi maailmankuvaksi. Heidän mukaansa ”maantieteellistä maailmankuvaa muodostaessaan yksilö rakentaa saamansa tiedon ja hankkimiansa kokemusten avulla itselleen kognitiivista kehikkoa tai karttaa, joka muotoutuu eri lähteistä

omaksuttujen käsitysten varassa. Kehikko tarkentuu aina silloin, kun joku käsitys kyseenalaistuu tai uusi, itselle merkityksellinen tieto omaksutaan.” Oman kokemuspiirin ulkopuolelta saatavat tiedot sekä niihin liittyvät arvostukset ja asenteet omaksutaan pääasiassa epäsuorasti, välillisesti, eli toisen lähteen kautta. Nykyisin yhä merkittävämpi osa maantieteellisestä maailmankuvasta ja sen tietoisuudesta rakentuu median välityksellä. Tietoisuus maailmasta ja esimerkiksi globaaleista ympäristöongelmista rakentuu eri tavoin tuotetuista representaatioista, joita media enemmän tai vähemmän valikoiden välittää. (Kaivola & Rikkinen 2003, 88)

Internet toimii nykyisin tehokkaasti informaation välittäjänä. Internetin tarjoamat mahdollisuudet virtuaalikokemuksiin eivät kuitenkaan tarjoa välittömiä kokemuksia todellisesta maailmasta. Kaivola ja Rikkinen (2003, 90) huomauttavat, että esimerkiksi ympäristöongelmien kohdalla Internetistä tai muista tiedotusvälineistä saadun tiedon ja vastuullisen ympäristökäyttäytymisen välillä on vain vähän yhteyttä. Siksi maantiedon ja muiden ympäristöaineiden opetus tulisi kytkeä yhä enemmän todelliseen elämään. Maantieteellisen maailmankuvan kehittymisessä omat tiettyyn paikkaan sidotut kokemukset ovat erittäin tärkeitä, koska niiden avulla voi oppia ymmärtämään sekä sisäisiä mielenmaisemia että ulkoisia mielikuvia eli spatiaalisia representaatioita, jotka voivat liittyä jopa maailmanlaajuisiin alueisiin.

3.9.3 Koulutuksen merkitys mielikuviin ja maailmankuvaan

Koulutus on median ohella keskeinen mielikuvien ja maailmankuvan muokkaaja. Koulutuksen tehtävänä myös pidetään sellaisten taitojen antamista, joiden avulla yksilö pystyisi rakentamaan käsityksiään ympäröivästä todellisuudesta. Kaivola & Rikkinen (2003, 256) toteavat, ettei maailmaa enää nykyisin voi paeta, sillä sen yhä nopeammin muuttuvat todellisuudet vaikuttavat kaikkien ihmisten jokapäiväiseen elämään. Ihmisillä tulisi siksi olla ainakin jonkinlainen kehityssuuntien ymmärtämisen taso, johon koulu loisi riittävän perustan. Kun aika ja tila kutistuvat ja rajat hämärtyvät globalisaation seurauksena, ilmaantuu myös uusia tarpeita, riskejä ja turvattomuuden tunnetta. Kirjoittajat painottavat, että pärjätäkseen postmodernissa yhteiskunnassa on opettajienkin asetettava kanssaoppijan rooliin suhteessa oppilaisiinsa.

Kaivola & Rikkinen (2003, 260) myös näkevät, että nykyisessä tietoyhteiskunnassa koulua ja koulutusta tarvitaan enemmän kuin koskaan aiemmin. Uusista opetustavoista huolimatta vanhoillakin opetustavoilla sekä tiedon esittämisen tavoilla on käyttöä. Oppilas ei myöskään voi rakentaa maailmankuvaansa yksin uusissa tietoverkoissa, vaan hän tarvitsee ohjaajaa ja luokkatovereita arvioidakseen löytämänsä tiedon sisältöä arvoa ja todenperäisyyttä.

Myös itse opettajalla ja hänen toiminnallaan on vaikutusta. Paasin (1984, 1) mukaan opettaja voi omalla asenteellaan periaatteessa muokata oppilaiden asenteita esimerkiksi yksittäisiä kansoja kohtaan positiivisiksi tai negatiivisiksi. Hän korostaa juuri maantiedon opettajan tehtävää, joka saattaa olla hyvin keskeinen siinä, millaiseksi oppilaiden käsitys ympäröivästä maailmasta muodostuu. Paasin (1984, 2) mukaan maantiede ja maantiedon opetus vaikuttavat alueelliseen kuvaamme maailmasta ja maailmassa asuvista kansoista. Maantiedon opetuksella voidaan nähdä myös keskeinen asema kansainväliseen yhteisymmärrykseen ja sellaiseen ajatteluun kasvattamisessa, jonka tavoitteena on ymmärtää muiden ihmisten merkitys ja heidän eronsa oman kulttuurinsa ja historiansa tuotteina. (Paasi (1984, 108)

Tällaisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin Paasin (1984, 2) mukaan opettajalta sekä opetuksen että oppikirjojen kriittistä reflektiota ja myös koulumaantiedon merkitysten syvällistä pohdintaa. (Paasi (1984, 2). Oppikirjat ja erityisesti maantiedon oppikirjat ovatkin olleet keskeisiä välineitä siinä, miten lapsia on aiemmin kansallisten stereotyyppien maailmaan sosiaalistettu (Paasi 1984, 108). Knuuttilan & Paasin (1995, 82) mukaan kansanluonteet katosivat oppikirjoista peruskoulun tultua. Oman kokemukseni mukaan nykyisissä ympäristö- ja luonnontiedon oppikirjoissa on edelleen eroavaisuuksia siinä, miten ne esittelevät esimerkiksi vieraita kulttuureja. Stereotyyppioista ei olla oppikirjoissa päästy eroon myöskään Tanin (2004) tutkimuksen mukaan. Hän toteaa, että stereotyyppisiä ilmaisuja on ympäristö- ja luonnontiedon oppikirjoissa edelleen, vaikkakin niiden yleissävy on myönteisempi ja kritiikki suuntautuu länsimaiseen, pääasiassa yhdysvaltalaiseen kulttuuriin. Myös ruotsalainen oppikirjatutkimus on todennut kuvavalintojen olevan usein varsin stereotyyppisiä ja Eurooppaan painottuvia (Werner 1998).

Nykyaikana opettajalta vaaditaan kriittisyyttä myös muita opetuksessa käytettäviä materiaaleja ja lähteitä kohtaan, sillä opetus ei ole, tai sen ei ainakaan tulisi olla vain oppikirjoihin perustuvaa. Myös oppilaille olisi tärkeää jo varhaisessa vaiheessa opettaa kriittistä suhtautumista tietoon, myös siihen, mikä tulee oppikirjojen tai opettajan kautta. Ongelmana kuitenkin sen, että luokanopettajien tuntemus eri tieteenaloista ja siten maantieteestä on heikkoa ja oppikirjojen vaikutus opetuksen ohjaajana varsin suurta (Tani 2004). Jos heikkoon opetettavan aineksen tuntemukseen yhdistyy vielä kritiikitön kirjojen käyttö, ollaan hyvin pitkälle sen varassa, mitä kirjojen tekijät ovat katsoneet tärkeäksi kertoa ja kenen näkökulmasta.

3.9.4 Kulttuurikasvatus

Maantiede on tärkeä kulttuurikasvatuksen väline. Monikulttuurisessa ja verkostoituneessa yhteiskunnassa suvaitsevaisuutta ei opita pelkästään verkkojen välityksellä, vaan toiseus on kohdattava elävässä elämässä. Maantiede voi auttaa monikulttuurisen rikkauden ymmärtämisessä. On kuitenkin varottava yleismielikuvan varassa toimimista ja uskottelua siitä, että pienehkö yleisen tason ymmärtämys olisi jo asioiden hallitsemista ja vuorovaikutussuhteiden ymmärtämistä. Oppilaille tulisi opettaa maailmaa kokonaisuutena, sekä planeettana että ihmisen kotina, mutta samalla tulisi tutustua myös oman elinympäristön erityispiirteisiin. On myös tärkeää, että valittu aihe käsitellään huolella luottaen oppimisen siirtovaikutukseen. Turistimaantiede, kuten Kaivola & Rikkinen (2003) yleissilmäilevää opetusta kutsuvat, ei anna kunnollista kuvaa käsiteltävästä alueesta eikä siellä asuvista ihmisistä. Maantiedon opetus on usein pinnallista koulun alaluokilla siksi, ettei opettaja ole saanut kunnollista maantieteellistä peruskoulutusta. (Kaivola & Rikkinen 2003, 260–261)

Kaivola & Rikkinen (2003, 261–262) myös huomauttavat, että emotionaaliset asenteet vieraita maita ja siellä asuvia ihmisiä kohtaan alkavat muodostua jo ennen kuin lapsella on ollut mahdollisuutta omaksua perustietoja kyseisistä asioista. Lasten mielipiteet saattavatkin perustua täysin toissijaisiin asioihin, esimerkiksi median välittämiin tai satunnaisten kohtaamisten kautta muodostuneisiin stereotypioihin. Maantieteen opettajalla on peruskoulussa heidän mukaansa haasteellinen tehtävä taistella erilaisuuteen kohdistuvia ennakkoluuloja vastaan. Maantieto sopii oppiaineena hyvin kulttuurikasvatuksen perustaksi.

3.9.5 Kulttuurienvälinen oppiminen ja suvaitsevaisuuskasvatus

Kulttuurikasvatuksen yhteydessä olisi tärkeää tiedostaa se, ettei monikulttuurinen kasvatus ole sama asia kuin kulttuurienvälinen kasvatus. Kulttuurienvälinen kasvatus tuo kulttuurit lähemmäs toisiaan ja mahdollistaa sekä erilaisuuden että monikulttuurisuuden syvemmän ymmärtämisen. Oppilaat saavat mahdollisuuden ihmetellä, vertailla, kysyä, analysoida ja arvottaa erilaisia kulttuureja ja ihmisiä sen sijaan, että he vain opiskelisivat tietoja siitä, miltä joku paikka esimerkiksi näyttää. (Ripatti-Cantell 1998)

Kulttuurienväliseen oppimiseen liittyy kaksi näkökulmaa; toisaalta yksilön käyttäytyminen ja toisaalta arvot, normit ja uskomukset, joihin käyttäytyminen perustuu. Ensimmäisellä viitataan esimerkiksi kielen ja tapojen oppimiseen. Toisella taas mielen malleihin tai ajatteluun, joka laajenee, mukautuu ja muuttuu kulttuurienvälisen oppimisprosessin seurauksena. Kulttuurienvälisen oppimisen prosessi ei ole siten vain tietojen ja taitojen ulkoista oppimista vaan myös mielen asennetta joka kehittyy niin, että yksilö on suuremmassa määrin suvaitsevainen ja avoimempi erilaisille arvoille ja käyttäytymiselle (Fennes & Hapgood 1997, 47–48).

Kulttuurienvälisen oppimisen prosessi voidaan myös käsittää jatkumoksi, jonka ääripäinä ovat etnosentrismi sekä kulttuurienvälinen kompetenssi tai -pätevyys (*intercultural competence*). Etnosentrismissä ihminen tulkitsee maailmaa vain oman kulttuurinsa kautta. Oppimisprosessin seurauksena ihminen tulee kuitenkin vähitellen tietoiseksi muista kulttuureista ja oppii ymmärtämään ja hyväksymään niiden erot. Muiden kulttuurien arvostus ja kasvu sekä niiden näkeminen kehityksen mahdollisuutena johtavat muutokseen, jossa syntyy uusia asenteita, taitoja tai käyttäytymistä. Ne voivat olla toisen kulttuurin mukaisia tai kahden tai useamman kulttuurin yhdistäviä. Tällöin ihmisellä alkaa vähitellen olla kulttuurienvälistä kompetenssia. (Fennes & Hapgood 1997, 48–49)

Suvaitsevaisuuteen liittyy aktiivinen tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden puolustaminen rasismia, sotia ja väkivaltaa vastaan (Wahlström 1996, 104). Suvaitsevaisuuskasvatuksen keskeisiä periaatteita ovat esimerkiksi väärin mielikuvien purkaminen, asioiden katsominen toisesta näkökulmasta, oikein–väärin-ajattelun välttäminen, kulttuurien vertaileminen, tasavertaisten kontaktien luominen eri kulttuurien edustajien kanssa ja kulttuurienvälisten erilaisuuksien kunnioittaminen ja sekä oman että

muiden kulttuurien arvostaminen. Tärkeää on puuttua leimaaviin, stereotyyppisiin ja loukkaaviin huomautuksiin. (Wahlström 1996, 112–113)

3.9.6 Kulttuurikasvatus kouluissa ja opettajankoulutuksessa

Ripatti-Cantellin (1998) mukaan opettajat monissa kouluissa ovat järjestäneet yhteistyössä esimerkiksi kulttuurienvälisiä teemavuosia, viikkoja tai päiviä. Näissä nopeasti kehitetyissä projekteissa on kuitenkin ongelma, ettei niillä ole pitkäkestoisia ja syvempiä tuloksia. Oppilaat saavat viihdytystä, mutta tämä ei johda välttämättä ajattelutapojen muutokseen, tasa-arvoisuuden ja ymmärtämisen lisääntymiseen. Pysyvien tulosten saamiseksi tarvittaisiin pitkäkestoisempaa, joka oppitunnilla tapahtuvaa asenteiden tarkkailua.

Ripatti-Cantell (1998) toteaa, että suomalainen opetussuunnitelma (*vuodelta 1994, oma huomio*) käyttää kulttuurikasvatuksen sijaan käsitettä kansainvälisyyskasvatus. Jos kansainvälisyys mielletään esimerkiksi erilaisten kulttuurien kuvaukseksi, sen kertomiseksi miltä vieraat maat näyttävät ja kuinka ihmiset niissä paikoissa elävät, saamme kyllä informaatiota erilaisista kulttuureista ja paikoista, mutta toteutamme todellisuudessa vain monikulttuurista, emme kulttuurienvälistä kasvatusta. Allahwerdi (2001, 246) toteaa, että kansainvälisyyskasvatuksen osio kuitataan oppilaitoksissa monesti YK-päivän vietolla tai ulkomailla vietettävällä leirikoululla. Tällöin käsitys kansainvälisyyskasvatuksesta on kuitenkin vaihtunut kansainvälisyydeksi.

Allahwerdin (2001, 246) mukaan kansainvälisyyskasvatus kokonaisvaltaisena ja monitieteisenä näkökulmana jää usein pois ainejakoisesta opetussuunnitelmasta ja kurssimuotoisesta opetuksesta, koska rahasta on puutetta ja valinnaisia yhden opintoviikon kurseja on muutenkin tarjolla. Opettajilla ei myöskään ole aikaa seurata maailmanlaajuista kehitystä ja siksi kansainvälisyyskasvatuksen sisällöt, opetusmenetelmät ja opetusteknologia ovat lähes aina puutteellisia. Oppilaiden parantuneet medialukutaito- ja valmiudet kuitenkin mahdollistaisivat kansainvälisyyskasvatuksen toteuttamisen. Allahwerdi (2001, 111) käyttää termiä kansainvälisyyskasvatus tarkoittaen käsitteen sisällöllä edellä mainittua kulttuurienvälistä kasvatusta.

Uusi opetussuunnitelma (Perusopetuksen... 2004) ottaa kansainvälisyys- ja kulttuurikasvatuksen esille opetussuunnitelman alkuosassa omana aihekokonaisuutenaan. Eri oppiaineissa tämä teema ei kuitenkaan tule kovin hyvin esille. Onkin kyseenalaista,

missä määrin opetussuunnitelman yleiset teemat tulevat käytännössä siirtymään osaksi opetustyötä.

Allahwerdin mukaan kansainvälisyyskasvatuksen sisältyminen eri asteiden opettajankoulutukseen on ollut sattumanvaraista, vaikka se onkin vuodesta 1983 asti ollut lakisääteinen toiminta- ja kasvatusperiaate. YK-liiton tuottama maailmankansalaisen kypsyyskoe on jossain määrin toiminut kansainvälisyyskasvatuksen välineenä niin opettajien perus- kuin täydennyskoulutuksessakin. Kypsyyskokeen muuntuvuus tekee siitä käyttökelpoisen kaikille. (Allahwerdi 2001, 211, 246–247)

Maailmankansalaisen kypsyyskokeen suorittaminen on kuitenkin pitkälti oppijan omasta halusta kiinni. Jos hankkeeseen lähdetään puolipakolla ja halua prosessointiin ei ole, eikä maailmankansalaisen taitoja nähdä tärkeäksi, on kyseenalaista, voiko kypsyyskoe toimia uusien ajattelumallien edistäjänä. Siksi avaus kulttuurienvälisten taitojen tärkeyteen tulisikin olla osa opettajankoulutuksen pakollista osiota. Kiinnostuksen synnyttäminen voisi osaltaan ohjata syvempään perehtymiseen.

4. Media mielikuvien tuottajana

Tutkimusaiheeseeni liittyy toisena keskeisenä kokonaisuutena media ja sen vaikutus käsityksiin Lähi-idän konfliktista ja osapuolista. Median ja ihmisen vuorovaikutus liittyy ainakin kasvatustieteen, viestinnän, psykologian sekä mediapsykologian piiriin. Median luomia mielikuvia paikoista tai ihmisryhmistä tutkivat niin maantieteen suuntaukset, sosiologia, sosiaalipsykologia kuin viestinnänkin osa-alueet. Tässä luvussa paneudun mediaan ja sen vaikutukseen mielikuvien rakentajana ja muokkaajana. Keskeiä teemoja ovat median todellisuusvastaavuus ja vaikutuskeinot, kuten myös mediakasvatus, jolla medialukutaitoa pyritään kehittämään. Uutisointi on tutkimusaiheeni kannalta tärkeä tarkastelun kohde.

4.1 Media käsitteenä

Sana media tulee latinankielisestä sanasta medium, joka merkitsee ilmaisun tapaa ja sitä sosiaalista yhteyttä, jossa ilmaisu on tuotettu ja välitetty. Monikkomuotoa media on käytetty jo kauan joukkoviestimistä. Median muotoja ovat printtimedia, kuvat, valokuvat, radio, elokuva, televisio sekä multimedia. Nämä voidaan jakaa sekä audiovisuaaliseen mediaan että multimediaan. Mediaksi lasketaan myös uusmedia, joka on paljon muutakin kuin joukkoviestintää. (Mustonen 2001, 8–9) Media on sanana pitkälti korvannut aiemmin käytetyt viestimien tai joukkoviestimien käsitteen (Härkönen 1994, 32). Tämän seurauksena on alettu puhua myös mediatekstistä sanomien ja viestien sijaan, ja vastaanottajasta on tullut mediatekstien lukija, mikä myös korostaa vastaanottajan aktiivista osuutta. (Härkönen 1994, 32).

Tässä työssä mielenkiinnon kohteena ovat sellaiset median muodot, joiden pääasiallisena tehtävänä on joukkoviestintä. Keskityn erityisesti televisio- ja sanomalehtiutisointiin. Niinpä jätän uusmedian tarkastelun ulkopuolelle. Myöskään internetiä en käsittele. Internetin ulkopuolelle jättämistä perustelen sillä, että näen televisio ja sanomalehdet vielä tällä hetkellä median valtakanaaviksi nimenomaan uutisten välittämisessä. Internetin osuus uutisten välittämisessä lisääntyy tosin koko ajan, mutta se toimii vielä paljolti televisio- ja lehtiutisten rinnalla. Pelkästään internetiä uutislähteenään käyttäviä henkilöitä on käsitykseni mukaan vielä melko vähän, ja niitä, jotka lukevat uutisia vain internetissä

julkaistavista lehdistä, vielä vähemmän. Näistä syistä olen päätenyt edellä mainittuun jakoon.

Kivikuru & Pietiläinen (1998, 8) erottavat media-käsitteen käytön lehdistöstä tai radiosta niin, että yksittäisestä tiedotusvälineestä puhuttaessa käytetään kyseisen viestimen nimeä. Medialla taas kuvataan ilmiötasoa, joukkoviestintää kokonaisuutena. Oman aiheeni kannalta sana media lienee hyvä ilmiötason kuvaaja, joskin eri viestimien yksilöinti on toisinaan järkevää. Yksittäisestä osa-alueesta, esimerkiksi televisiosta, käytän selvyyden ja erottelun vuoksi nimeä mediakanava tai joukkoviestin. Tutkimusongelmien ja tulosten analyysin puolella käytän yleisesti sanaa media, jolla tarkoitan kuitenkin lähinnä televisio- ja lehdistömediaa.

Nykyisin mediatutkimus ei ole enää ainoastaan viestinnäntutkijoiden alaa, vaan se on myös yhteiskuntatieteilijöiden kiinnostuksen kohteena. (Kantola, Moring & Väliaverronen 1999, 6; Väliaverronen 1999, 13) Mediatutkimuksen piirissä on myös syntynyt oma erikoisalansa, mediapsykologia. Se on psykologian erikoisala, joka hyödyntää psykologian suuntausten lisäksi esimerkiksi sosiaalipsykologian, psykologian, journalistiikan, kulttuurintutkimuksen, kasvatustieteen, kielentutkimuksen ja valtio-opin teorioita menetelmiä. Mediapsykologia on mediakäyttävyyteen ja mediasuhteeseen, eli median ja ihmisen suhteeseen, keskittynyttä tutkimusta. Se tutkii, mihin käytämme mediaa ja mitä siitä seuraa. (Mustosen 2001, 9–11) Monitieteisyytensä vuoksi mediapsykologialla on annettavaa myös tämän työn kannalta.

4.2 Informaatio ja tieto mediassa

Tiedon ja informaation käsitteiden ero on syytä määritellä tässä. Käsitteitä informaatio ja tieto käytetään usein rinnakkain arkikielessä, mutta niillä on kuitenkin eroa. Informaatio on luonteeltaan teknisempää ja kvantitatiivisempää, vähemmän absoluuttista kuin tieto tai merkitys. (Härkönen 1994, 33, Mustonen 2001, 19) Karvosen (2000, 82–83) mukaan informaatiolla tarkoitetaan yleensä siirrettyä tai viestitettyä tietoa, mutta tieto tai tietäminen ei välttämättä edellytä viestintää.

Ihmisten ulottuvilla oleva informaatio on nykyään usein median välittämää. Media myös muuttaa yksinkertaista toimijan ja havaitsijan mallia. Media on toimijan ja havaitsijan

välissä, joten havaitsija ei saakaan havaittavakseen suoraan toimijaa, vaan sen, mitä media toimijasta haluaa kertoa. (Karvonen 1999, 51–53) Erityisesti median osalta on aiheellisempaa puhua informaatiosta kuin tiedosta (Mustonen 2001, 19). Käytänkin sanaa informaatio puhuessani median välittämästä aineksesta.

4.3 Vaikuttaako media?

Vaikuttaako media meihin? Keskustelua on käyty puolesta ja vastaan, eikä median vaikutuksista olla yksimielisiä. Monet tutkijat (Hintikka 1994; Herkman 1999; Mustonen 2001, Seppänen 2001) ovat sitä mieltä, että medialla on vaikutusta kohdeyleisöönsä. Esimerkiksi Shudson (2000) taas kritisoi medialle annettua suurta merkitystä vaikuttajana.

Erot median vaikutuksissa liittynevät pitkälti taustalla olevaan käsitykseen ihmisen ja median suhteesta. Vielä 1960-luvulla median vaikutus nähtiin lähinnä passiiviseena yleisöön vaikuttamisena. Nykyiset teoriat, kuten sosiaalisen informaationkäsittelyn teoria sekä sosiaalisen oppimisen teoria painottavat ihmisen aktiivista roolia median tulkitsijana ja käsitysten muodostajana. Ne korostavat tietorakenteiden, tulkinnan ja arvioinnin vaikutusta mediaviestien tulkinnassa. Ihmisten yksilöllisyyden seurauksena median käyttäjän tulkinta kerronnasta voi olla myös varsin erilainen kuin mediatuottaja on ajatellut. Siksi saaman esityksen vaikutukset voivat vaihdella äärilaidasta toiseen eri ihmisillä. Tulkintoihin vaikuttavat yksilölliset mieltymykset, ajattelun rakenteet, elämäkokemukset ja ryhmäjäsenyydet sekä persoonallisuus ja identiteetti. Median vaikutukset muodostuvat aina median ja ihmisen vuorovaikutuksen tuloksena. Vaikutus on kehämäistä, sillä mediasisältö vahvistaa ihmisen jo olemassa olevia ominaisuuksia (tai mielestäni yhtä lailla käsityksiä) ja nämä ominaisuudet (tai käsitykset) taas ohjaavat mediavalintoja ja sisältöjen tulkintaa. (Mustonen 2001, 13, 15, 71 – 72)

Uusien teorioiden mukaan pitkäaikaisia mediavaikutuksia ei voi syntyä ilman syvempiä muutoksia esimerkiksi ajattelumalleissa (Mustonen 2001, 71–72). Uudet käsitykset median vaikutuksista antavat siten tilaa ihmisen omalle osalle median käyttäjänä ja tulkitsijana. Vaikka vaikutus ei olekaan suoraviivaista, yksin median päätettävissä tai kaikkia kohtaan samanlaista, on mielestäni kuitenkin perusteltua väittää, että medialla on vaikutusta katsojaansa ja käyttäjiänsä.

4.4 Media ja kuva todellisuudesta

Mustosen (2001, 60) mukaan realistisuuden tunne mediaviestissä on yksi tärkeimmistä median tulkintaan vaikuttavista tekijöistä, sillä se muokkaa myös mediavaikutuksia tunnekokemusta säätelemällä. Mitä realistisemmalta kerronta tuntuu, sitä vaikuttavampi kokemus on. Lasten mediakasvatuksessa tärkein muutosvaihe onkin siinä, milloin lapsi osaa erottaa todellisuuden fiktiosta. Median käyttäjät myös arvottavat mediasisältöjä niiden realistisuuden mukaan. Realismin ja uskottavuuden arviointi sekä informaatiolähteiden kriittinen tarkastelu kuuluvat mediataidon perusasioihin.

Mustosen (2001, 60–62) mukaan realismia voidaan tulkita ainakin neljästä eri näkökulmasta, nimittäin mahdollisen näkökulmasta, psykologisena realismina, lajityypin realistisuutena, sekä ikkunana todellisuuteen. Erilaiset näkökulmat auttavat ymmärtämään, millä tavoin uskottavuutta voidaan mediasisältöihin lisätä ja kuinka todellisuus ja fiktio sekoittuvat. Mielestäni kaksi ensimmäistä liittyvät ensisijaisesti aineistoihin, joissa pyritään mahdollisimman tehokkaaseen mediakokemukseen, mutta joiden maailmaa ei kuitenkaan pidetä itsessään totena. Tällaisia ovat usein esimerkiksi elokuvat ja draamasarjat. Kaksi jälkimmäistä taas liittyvät ensisijaisesti aineistoihin, joiden tehtävänä pidetään kuvan luomista ”oikeasta” todellisuudesta. Näitä ovat erityisesti uutiset, mutta myös uutisten tyyppiset dokumentit. Realismin muodot voivat esiintyä myös yhdessä ja siten vahvistaa toistensa vaikutuksia.

Kaksi viimeistä realismin muotoa ovat työni kannalta keskeisimpiä, joten keskityn niihin. Näen todellisuuskuvan muuttumisen tapahtuvan ensisijaisesti sellaisten aineistojen kautta, jotka pyrkivät, tai joiden ainakin oletetaan pyrkivän kuvaamaan ”aitoa” todellisuutta, ei siis todellisuuden representaatiota eli uudelleen-esittämistä. Fakta-aineistoihin, kuten dokumentteihin ja uutisiin, mutta aivan erityisesti uutisiin, liittyy monesti uskomus siitä, että katsomme itse totuutta suoraan televisioruudun läpi.

4.4.1 Lajityypin vaikutus ja usko ikkunasta todellisuuteen

Ennakkokäsityksellä esityksen lajityypin todellisuusvastaavuudesta on merkitystä paitsi tunnekokemuksemme, myös esityksen vaikutuksen kannalta. Erottelukyky kehittyy Mustosen (2001) mukaan jo varhain: leikki-ikäinen 5-vuotias pystyy yleensä erottamaan

faktan ja fiktion toisistaan. Autenttinen väkivallan kuvaus on yleensä katsojasta järkyttävämpää ja ahdistavampaa kuin fiktio. (Mustonen 2001, 61) Usein toistuva väkivalta esimerkiksi uutisissa johtaa helposti katsojan turtumiseen.

Mustosen (2001) mukaan kritiikitön mediankäyttäjä pitää mediaa helposti ikkunana todellisuuteen. Hänen näkökulmastaan katsottuna uutislähetykset todella esittävät meille maailman tärkeät tapahtumat. Samoin erilaiset keskusteluohjelmat ja lehtiartikkelit heijastavat ympäröivän todellisuuden yleisimpiä arvoja ja mainokset muistuttavat meitä todellisista tarpeistamme. Erityisesti lapset saattavat käsittää mediatapahtumat ikkunana todellisuuteen, eikä kaikkien aikuistenkaan ole aina helppo hahmottaa mediaa jonkun suunnittelemana, dramatisoimana ja esittämänä tuotantona. (Mustonen 2001, 60–61)

Mediaa ei voi pitää puhtaasti faktojen välittäjänä tai ikkunana todellisuuteen, koska se muuttaa tai vääristää todellisuutta jollakin tavoin (Herkman 1999; Mustonen 2001; Seppänen 2001). Koska median ja todellisuuden suhde on vuorovaikutteinen, media peilaamisen lisäksi luo myös aktiivisesti omaa todellisuuttaan taustalla olevien tekijöiden, valintojen ja esittämistapojen kautta (Mustonen 2001, 60–61, ks. myös Hintikka 1994, 45, 47). Näin media myös itse tuottaa niitä käsityksiä, joita meillä on maailmasta. Esimerkiksi valtava ja moninainen Afrikka esiintyy mediatodellisuudessa usein vain yksipuolisena, sotia ja nälänhätiiä sisältävänä kokonaisuutena. (Herkman 1999, 20)

Media voi myös hämärtää todellisuuden ja representaation välistä eroa. Seppänen (2001, 204) mainitsee esimerkkinä luontosarjat, joissa luonnon representaatiot ovat osittain korvanneet varsinaisen luontokokemuksen. Todellisuuden ja representaation sekoittuminen ei koske pelkästään luontosarjoja, vaan myös elokuvia, dokumentteja ja uutisaineistoja. Faktaa ja fiktiota sekoittavat ohjelmatyypit ovat meille hankalia, koska emme tiedä, pitäisikö niihin suhtautua viihteenä, ja siis epätodellisena, vai todellisuuden kuvauksina. Representaation tunnistaminen on helpompaa sellaisista lajityypeistä, joita osaamme jo ennakkoon pitää todellisuutta vastaamattomina ja ehkä jollain tavoin arveluttavina. Dokumenttien ja erityisesti uutisten kohdalla kyky tähän kuitenkin katoaa ja pidämme näkemäämme todellisuutena. Emme tunnista taustalla toimivia vaikutusmekanismeja tai merkityksiä luovia vihjeitä, ehkä siksi, ettemme halua uskoa sellaisia uutisten taustalta löytyvän.

4.4.2 Uutisten todellisuusvastaavuus

Todellisuusvaikutelman luominen on yksi keino pitää yllä uutisten uskottavuutta informaation välineenä (Pietilä 1995, 11). Uutisten uskottavuus perustuu paitsi lajityyppiin, myös käsitykseen siitä, että ne ovat ikkunoita todellisuuteen. Todellisuuden tunne selittyy pitkälti uutiskuvien kautta. Kuviin luotetaan helposti totuutena ja kameran kykenemättömyyteen valehdella uskotaan laajasti, kun taas kirjoitettuja tekstejä, kuten kolumneja arvioidaan paljon kriittisemmin (Carruthers 2000, 114). Koska uutiskuvaa pidetään todellisuuden kuvauksena, se on siksi hyvin käyttökelpoinen uutisen todellisuusvaikutelman rakentamisessa. Uutiset ovat kuitenkin todellisuudessa rakennettuja tekstejä, jotka ainoastaan antavat vaikutelman siitä, että ne olisivat ikkunoita maailmaan. Uutisgenre hyödyntää valokuvaa luodakseen vaikutelman paikalla olemisesta ja autenttisuudesta. Uutisen kielellisen ilmaisun faktapohjaisuus vahvistaa valokuvan objektiivisuutta. (Seppänen 2001, 202–204)

Uutisten vakuuttavuus myös lisääntyy sitä mukaa, mitä kaukaisemmista paikoista on kyse. Mitä kauemmaksi uutisten kertoma paikka sijoittuu, sitä vähemmän meillä on mahdollisuuksia tarkistaa saamiemme ”tietojen” paikkansapitävyyttä. Tällöin toisen käden lähteiden kautta saadun informaation vaikutus kasvaa (ks. Paasi 1984, 116).⁴

Läheisistä alueista kertovista uutisista meillä on enemmän mahdollisuuksia hankkia tietoja ja meillä saattaa olla jopa omakohtaisiakin kokemuksia aiheesta. Tällöin voimme verrata omaa käsitystämme uutisten kautta välittyvään kuvaan. Oma ennakkotieto voimme kuitenkin käyttää vain pieneen osaan uutisten arviointia, näin on erityisesti ulkomaan uutisten kohdalla. Niinpä se ei voi toimia ainoana todennäköisyyden arviointikriteerinä. Tarvittaisiin laaja-alaisempaa tietoa siitä, millaiset mekanismit mediassa ja erityisesti uutisgenressä vaikuttavat. On mahdotonta arvioida mitään kriittisesti, ellei ole ensin saanut kokemusta ristiriitaisesta tiedosta tai kriittisestä suhtautumistavasta.

⁴Nykyisin, tietoliikenteen aikakaudella, on kyllä helpompaa saada tietoa kaukaisista alueista kuin pari vuosikymmentä sitten. Internetin välityksellä on mahdollista tutustua useisiin erilaisiin läheisiin tai vaikkapa kaukaisilla alueilla asuviin ihmisiin. Ei liene silti todennäköistä, että tekisimme näin ainakaan laajalti. Siksi uutisoinnin meille välittämä maailma on useimmiten se, mitä pidämme totuutena.

Toisinaan olemme kyllä mediakriittisiä, ainakin jossain mielessä. Kriittisyys kohdistuu usein kuitenkin viestin alkuperäiseen lähettäjään eikä mediaan itseensä. Harvemmin ajattelemme, että media, tai ainakaan ”virallinen” media tarkoituksellisesti muuttaisi vaikkapa henkilön julki tuomaa asiaa. Usko tähän on sinänsä perusteltua, sillä olemme sisäistäneet ajatuksen siitä, että median tehtävänä on kertoa asiat juuri niin kuin ne ovat.

Mustosen (2001) mukaan median vaikutuksia voi osaltaan vähentää median monipuolisella seurannalla. Erilaisia mediakanavia ja aineistoja käyttämällä on mahdollista saada monipuolinen ja moniarvoinen kuva maailmasta. Hyvin kapea-alainen median käyttö voi taas johtaa vinoutuneisiin käsityksiin. Tällöin myös median vaikutus yksilöön on mukaan voimakkaimmillaan. (Mustonen 2001, 58) Esimerkiksi uutisaineistoista olisi siten mahdollista muodostaa jokseenkin kattava kuva, jos seuratut lähteet ovat erilaisia.

4.4.3 Piilevät merkitykset televisiouutisissa

Televisiouutisilla on lehdistöä suuremmat mahdollisuudet hyödyntää kuvan ja äänen yhteyttä uutisten tuottamisessa. Kuva ja teksti yhdistyvät toki sanomalehdessäkin, mutta siinä lukija voi paremmin valita, missä järjestyksessä hän uutisen käsittelee. Televisiossa kuvat ja teksti on valmiiksi yhdistetty muotoon, jossa se tarjoillaan katsojalle. Kuvan ja äänen yhteiskäyttö mahdollistavat sellaisten merkitysten tuottamisen, jotka lehdessä eivät ole mahdollisia. Tämän yhteyden ja siitä syntyvien merkitysten tutkiminen on kuitenkin saanut huomattavan vähän painoarvoa uutistutkimuksessa, sillä sanallinen diskurssi ja informaation osuus korostuvat usein liikaa (Pietilä 1995, 12–15).

TV-uutisten uutisjuttuja olisikin tärkeää tarkastella kuvan ja sanan vuorovaikutuksena, huomioiden uutisjuttujen kokonaisrakenne ja siitä nousevat merkitykset. Uutiset eivät kerro todellisuudesta välittömästi, vaan välillisesti niiden merkitysten pohjalta, joita ne käsittelemilleen asioille antavat. Tekstit itsessään eivät sisällä merkityksiä, vaan ne syntyvät tekstin ja tulkitsijan kohdatessa. (Pietilä 1995, 10–11, 15–16) Tiettyjen merkitysten luominen voi taas osaltaan ohjata sitä, millaisia tulkintoja katsojat uutisten pohjalta maailmasta tekevät.

4.5 Mediatodellisuus

Radikaalimman näkökulman median ja todellisuuden väliseen keskusteluun tuo Hintikka (1994, 8), joka ei ainoastaan esittele mediaa vääristävänä peilinä, vaan puhuu kokonaan

omasta todellisuuden lajistaan, mediatodellisuudesta. Mediatodellisuudella hän tarkoittaa ”julkisuuteen syntynyttä ilmiötä, jossa julkisuus ei enää peilaa todellisuutta vaan tuottaa kuvitteellisia ihmisiä, tapahtumia ja ilmiöitä, joihin suhtaudutaan todellisina”. Mediatodellisuuden käsitettä ja sisältöä esitellään tässä tarkemmin, koska se kuvaa osuvasti sitä mediailmiötä, joka nykyajassa on selvästi näkyvissä. Lisäksi se auttaa paremmin ymmärtämään nykymediaa.

Joukkoviestintävälineiden yhteiskunnallisena tehtävänä on pidetty vanhastaan yleistä uutisointia sekä pyrkimystä objektiiviseen journalismiin, eli todellisuuden välittämistä vastaanottajalle ilman uutisen tekijän henkilökohtaisia arvoväriytyksiä. Joukkoviestintävälineiden arvo vastaanottajalle on perustunut niiden mahdollisuuteen ja kykyyn tehdä todellisuuden tapahtumasarjoista kokonaisuuksia. Tiivistämällä todellisuuden ja tapahtumiin kuluneen ajan media on kyennyt esittämään keskeiset asiat. Näin media on toiminut yksittäisen vastaanottajan maailmanlaajuisina silminä ja korvina. (Hintikka 1994, 44).

Reaaliaikainen seuranta on johtamassa kuitenkin siihen, että media menettää vähitellen tiivistämisen taitoaan, jolloin siitä tulee samanlainen tarkkailija kuin vastaanottajastakin. Nykyisin onkin tavallista raportoida reaaliaikaisesti sitä, mitä on tapahtunut ja miten se tapahtui sen sijaan, että kerrottaisiin miksi niin tapahtui. (Hintikka 1994, 48) Syitä kerrotaan yhä harvemmin.

Myös faktan, eli alkuperäisen aineksen dokumentoinnin merkitys journalismissa tulee vähenemään digitaalitekniikan käytön lisääntymisen myötä. Fakta korvataan jatkossa yhä useammin erilaisilla faktan ja fiktion sekoituksilla, vaikka myös perinteistä journalismia esiintyy. Mitä enemmän kallistutaan fiktion suuntaan, sitä kauemmaksi uutisoinnin totuudenmukaisuus etäänny ja muuttuu omaksi todellisuudekseen reaalityodellisuuden kanssa sekoittuen. (Hintikka 1994, 45, 47)

Hintikan (1994) mukaan uutisvälineet ovat erityisesti Persianlahden sodan myötä oppineet käyttämään simulaatiota ja oletuksia tilanteissa, jossa dokumenttiainesta ei ole saatavissa. Hänen mukaansa viestintävälineet tarjosivat ja tulevat vastaisuudessaakin tarjoamaan spekulatioita, joissa todetaan itsestään selviä seurauksia, jos jotain tapahtuu. Reaaliaikaisuuden vaatimus, jonka media on itse luonut johtaa siihen, ettei todellisuuden

tapahtumia uutisoida sellaisenaan, vaan juonenkäänteitä oletetaan ja visualisoidaan. Ennakointiin perustuva uutisointi ei voi olla objektiivista journalismia, sillä kuviteltua lähitodellisuutta tai nykyhetkeä ei ole oikeasti olemassa. Painettuun sanaan on kohdistunut vähemmän reaaliaikaisuuden vaatimuksia, mutta mediatodellisuuden ilmiö näkyy siellä tietokoneavusteisessa kuvituksessa ja kuvamanipulaatiossa sekä toimituksellisen ja kaupallisen materiaalin eron kutistumisessa. (Hintikka 1994, 49–50, 54)

4.6 Media tarjoaa ja ohjailee tunnekokemuksia

Media tarjoaa myös tunnekokemuksia, sillä useimpien mediasisältöjen keskeisenä tavoitteena on tunne-elämysten tuottaminen. Mediasuhteessa keskeisiä ovat erityisesti mielihyvähakuiset tunteet. Niiden syntymiseen tarvitaan kuitenkin myös ristiriitoja ja nopeita käänteitä, sillä nautittavuus ei synny pelkästä ristiriidassa vaan myös sen ratkaisusta sekä siitä, mitä ratkaisu merkitsee konfliktin osapuolille. (Mustonen 2001, 96–98, 102)

Mediasuhteen tunnekokemusta voidaan lisätä tai vähentää tiedollista tulkintaa manipuloimalla. Taustaoletukset ja tulkinnat vaikkapa filmin alkuperästä voivat sekä pilata tunnekokemuksen että lisätä sen syvyyttä. Media tarvitsee jatkuvasti yhä tunnevoimaisempia sisältöjä, joten todellisuuspohjaa on alettu käyttää myyntivalttina. (Mustonen 2001, 104–105) Tunnekokemuksiin vaikutetaan mediassa myös pelolla. Pelottavat sisällöt painottuvat yhä enemmän mediaesityksissä. Pelottavia esityksiä on kiehtovaa seurata, koska silloin kamppaillaan turvallisuudentunteemme alueella. (Mustonen 2001, 108)

Myös uutisaineistot välittävät tunteita. Uutiskriteerit painottavat Mustosen (2001) mukaan tunnesisältöä ainakin epäsuorasti, koska uutisen täytyy väittää jotakin uutta, erikoista ja kiinnostavaa. Uutiset keskittyvät mieluummin ikäviin asioihin, kuten konflikteihin, koska arkielämä tai myönteiset tapahtumat eivät sisällä tarpeeksi elämyksiä tai yllätyksiä eivätkä siten myöskään uutisarvoa. Toisaalta mielenkiinnottomia tapahtumia voidaan parantaa lisäämällä toiminnallisuutta, korostamalla konflikteja, erottamalla hyvät ja pahat ja ottamalla kriiseistä kaikki hyöty irti suorien lähetysten jatkokertomuksissa. Tätä Mustonen (2001) kutsuu uutisten viihteellistymiseksi. (Mustonen 2001, 53, 98, 105)

4.7 Mistä media puhuu?

Edellä on jo todettu, ettei media kuvaa todellisuutta sellaisena kuin se on. Mustosen (2001) mukaan media ei myöskään kuvaa koko todellisuutta siinä suhteessa kuin se esiintyy, vaan valitsee joitain asioita ja jättää toiset huomiotta. Joukkoviestimet eivät välttämättä määrittele sitä, mitä mieltä yleisö käsiteltävistä asioista on, vaan mitkä asiat nostetaan esiin. Media ei siis välttämättä kerro, miten ajatella, vaan mitä ajatella. (Mustonen 2001, 67) Median antama kuva asioista saattaa siten olla hyvin yksipuolinen (Karvonen 1999, 79). Asioita, joita ei kelpuuteta julkisuuteen, ei ole itse asiassa olemassa (Mustonen 2001, 67). Kansalaiset saattavat siten luulla, ettei jotakin ilmiötä ole olemassakaan, koska siitä ei puhuta (Karvonen 1999, 79).

Juttujen aiheisiin ja sisältöihin vaikuttaa se, mitä lähteitä toimittajilla on käytettävissään. Jos lähteitä ja niiden uutisaiheita on tarjolla runsaasti, toimittaja voi valita aiheensa ja olla kriittinen. Eri tiedotusvälineiden sisältö on melko samanlainen, sillä joukkoviestimet myös seuraavat toisiaan valitessaan aiheita ja käyttävät toisiaan myös lähteinä. (Rosenberg 1998, 114–115) Myös yksittäisellä journalistilla on vaikutusta siihen, mistä keskustellaan (Karvonen 1999, 85). Kaikki potentiaaliset uutiset eivät kuitenkaan päädy lehteen asti. Rosenbergin (1998, 116–118) mukaan uutiset suodattuvat ja valikoituvat monen eri henkilön tai ryhmän kautta, ennen kuin ne päätyvät toimittajan käsittelyyn.

4.8 Kenen näkökulmasta media puhuu?

Media ohjailee todellisuuden tulkintaa monesti myös valitsemalla näkökulman käsiteltäville asioille. Mediatekstit vaikuttavat yksilöihin kohdistamalla heidän huomionsa joihinkin todellisuuden osiin ja sivuuttamalla muut osiot. Median näkökulma ohjaa myös oman näkökulmamme valintaa. (Mustonen 2001, 72–73)

Media ei kohtelee tasapuolisesti kaikkia ryhmiä. Horsti (2000) kritisoi suomalaista uutisointia monikulttuurisuuden sivuuttamisesta. Hänen mukaansa media ohittaa vähemmistöt sekä uutisjuttujen aiheena että niiden lukijoina. Tämä johtuu siitä, että tiedotusvälineet ovat vuosikymmenten aikana kehittäneet kehyksen, jolla ne tarkastelevat maailmaa. Ne olettavat yleisökseen valtaväestön, jota maahanmuuttajat, etniset vähemmistöt, työttömät ja vammaiset eivät kiinnosta. (Horsti 2000, 140–141, 160) Media

saattaa joskus ottaa kulttuurisen moninaisuuden huomioon esimerkiksi erillisissä projekteissa. Tärkeää ei ole kuitenkaan vain se, uutisoidaanko ”toisesta”, vaan onko hän mukana toimijana vai ainoastaan objektina. (Horsti 2000, 160, 162).

Media on keskeisessä asemassa etnisten ryhmien ja etnisyyksien määrittelyssä, koska ihmisillä ei välttämättä ole suoria kontakteja kaikkiin ihmisryhmiin. (Horsti 2000, 146) Media toimii siten sen tilan täyttäjänä, joka jää meidän ja vieraan tai toisen välille. Tämä tila, jossa ei olla riittävän kaukana muttei myöskään riittävän lähellä, on Horstin (2000) mukaan ennakkoluulojen suurin kasvualusta. Ennakkoluulot toteutuvat sillä epämääräisellä alueella, joka sijaitsee meidän ja vierauden rajan välissä. (Horsti 140, 147–148)

4.9 Miten media uutisoi ja vaikuttaa konflikteissa?

Media on koko 1900-luvun ajan ollut osallisena sodissa. Tämä johtuu siitä, että sota uutisena myy. Se, kuinka hyvin se myy, riippuu taas siitä, kenen sodasta on kyse ja siitä, missä määrin median siviilikuluttajat kokevat olevansa osallisena sodassa. Kokemus jaetusta osallistumisesta toteutuu paremmin ”meidän” kuin ”muiden” sodissa. Vaikka ”toisten sodat” jotenkin koskettaisivatkin meitä, eivät saa uutisvälineiden välitöntä huomiota, sillä uutisvälineet oletettavasti yleisöllä olevan vain vähän kiinnostusta tällaista konfliktia kohtaan. (Carruthers, 2000, 3–4)

Medialla on tärkeä valmistava ja sotaa oikeuttava rooli jo ennen suoraa väkivaltaista yhteydenottoa, johtipa sen siten myöhemmin sodanjulistukseen tai ei. Media esimerkiksi luo viholliskuvia. Mielikuvat kulkevat siten aseiden edellä. (Carruthers, 2000, 24–25, 51–52) Media toimii tärkeänä linkkinä kotirintaman ja sotaa käyvien sotilaiden välillä. Uutisvirta ja kuvat, joita uutiskanavat välittävät, ovat kuitenkin mitä todennäköisimmin tiukasti valtion säätelemiä, sillä valtiot manipuloivat harkitusti sodan esittämistä. (Carruthers 2000, 5–6, 11)

Uutisten arvolataus tulee hyvin esiin tarkasteltaessa mitä sotia media käsittelee, kuinka kauan ja millä tavalla. Objektiivisuutta ei tulisi käsittää synonyyminä totuudellisuudelle, koska uutiset eivät koskaan voi olla arvovapaita, ei kenenkään näkökulmasta kerrottuja. Uutisten valikoitumiseen vaikuttavat ennakkokäsitykset, kiinnostukset ja tietyt yhteiskunnalliset arvot. Uutisarvo ei ole tarinassa itsessään, vaan se on, kuten kauneuskin,

”katsojan silmässä”. Uutisten määräytymiseen vaikuttaa myös hankittavan materiaalin hinta. (Carruthers 2000, 15–18) Myös resursseilla, esimerkiksi toimittajien määrällä, on merkitystä (Sillanpää 2003).

Sillanpään (2003) mukaan Lähi-idän konfliktista raportointi on hankalaa. Paitsi, että uutisen näkökulma on lukijoiden mielestä aina johonkin suuntaan kallellaan, ihmiset ovat jo kyllästyneet konfliktista kertoviin uutisiin. Lähi-idän konfliktista kertovat uutiset ovat usein vain tapahtumien raportointia. Uutisaineistoa tulee alueelta paljon, joten monipuolisten juttujen koostaminen vaatii näkemyksellistä toimitustyötä ja aikaa. Se vaatii myös perinteisen, konflikteja uutisena korostavan tiedonvälitystavan muuttamista. Suomalaiset tiedotusvälineet Yleisradiota lukuun ottamatta ovat Lähi-idän uutisten osalta suurimman osan ajasta uutistoimistojen varassa. Tällöin uutistoimistojen esiin nostamat aiheet korostuvat yhtäaikaan eri sanomalehdissä ympäri Suomea. Arkielämästä kertovia juttuja tehdään vain silloin, kun oma toimittaja on paikan päällä, ja sen seurauksena monia oleellisia asioita jää kertomatta. Tällöinkin yllättävät tapahtumat menevät pitkäkestoisen kärsimyksen edelle, jonka seurauksena uutiset voivat olla puolueellisia.

Myös terrorismi hyödyntää mediaa ja päinvastoin. Terroristit ovat oppineet, mitä uutisarvo tarkoittaa ja myös toimivat saavuttaakseen sen. (Carruthers 2000, 163–170) Terroristit pyrkivät nykyisin myös median suoraan hyödyntämiseen, sillä viestintävälineiden hallinta vaikka vain minuutinkin ajan on seurauksiltaan tehokkaampaa kuin väkivallanteot. (Hintikka 1994, 56)

4.10 Mediakasvatus – miksi sitä tarvitaan?

Niin media kuin maailmakin ovat muuttuneet voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Media on osaltaan vaikuttanut maailman muuttumiseen ja muuttanut myös ihmisten elämää, sillä se on pienentänyt maapalloa, lisännyt kansainvälistymistä ja yhdistänyt ihmisiä eri maista. Media liittyy yhä kiinteämmin arkipäiväämme. Joukkoviestinnän rooli yhteiskunnan eri alueilla kuten taloudessa ja politiikassa on kasvanut. Uutiset voivat heilauttaa pörssikursseja ja julkinen kömmähdys katkaista päättäjän uran. (Mustonen 2001, 16–17, 31) Elämme siis mediatulvan keskellä (Kantola, Moring & Väliaverron 1999, 5). On myös sanottu, ettemme elä oikeastaan tietoyhteiskunnassa, vaan pikemminkin informaatio-, media- tai mielikuvayhteiskunnassa (Karvonen 1999; Mustonen 2001, 16 – 17).

Loputtomalta mediapuheelta ja median vaikutuksilta lienee siis mahdotonta välttyä (Kantola, Moring & Väliverronen 1999, 6). Ja vaikka joku onnistuisikin tässä, on oikeastaan mahdotonta, että nykyajan koululainen tai opettaja voisi sivuuttaa median ja sen vaikutukset. Siksi meidän olisi paremminkin hyvä selvittää, mistä mediassa ja mediayhteiskunnassa on kyse ja miten se meihin vaikuttaa. Meidän olisi hyvä tuntea median toimintatapoja paremmin.

Median tulkinnassa apuun tulee media-analyysi. Se on erittäin käyttökelpoinen työkalu siksi, että se tarjoaa pohjan mediakritiikille ja mediakasvatukselle, jotka muuten jäävät helposti vain yleisiksi fraaseiksi tai omien ennakkokäsitysten perusteluksi (Kantola, Moring & Väliverronen 1999, 6). Mediakasvatuksesta ilman kunnollista pohjaa ei olisikaan paljon hyötyä. Mediaopettajan on siis tiedettävä, kuinka media toimii, jotta hän voisi itse ymmärtää ja auttaa myös oppilaitaan ymmärtämään median toimintamekanismeja.

Härkönen (1994) painottaa viestinnän tehtävää toimia aikansa tulkkina. Uusien viestintätapojen myötä opetuksessa nousevat keskeisiksi ajankohtaisuuden, alueellisuuden ja paikallisuuden sekä kansainvälisyyden teemat. Opettajan tehtävänä on toimia kulttuurin eri alojen ohjaajana, jolloin tavoitteena on viestinnän ymmärtäminen, ei pelkästään informaationa ja tekniikkana, vaan myös kulttuurina. Tällöin oppimateriaalina voidaan pitää koko viestinnän kirjoa. Viestinnän tavoitteina ovat maailmankuvan laajentaminen, erilaisuuden ymmärtäminen ja ihmiseksi kasvaminen. (Härkönen 1994, 57–58) Opettajalle lankeaa vastuu tästä maailmankuvan laajentamisesta sekä erilaisuuden ymmärtämisestä viestintää tai mediakasvatusta hyväksi käyttäen.

Mediakasvatus voidaankin nähdä kansainvälisyyskasvatuksen menetelmäksi, kuten Unescon suositukset sen näkevät (Allahwerdi 2001, 244–245). Maailmassa tapahtuva kehitys on nopeaa ja sen seuraaminen vaativaa. Tarvitaan monipuolisia tiedon hankinta- ja käyttövalmiuksia sekä monitieteisiä viitekehyksiä, joiden avulla maailman ilmiöitä voi ymmärtää ja niihin vaikuttaa. (Allahwerdi 2001, johdanto). Media- ja kansainvälisyyskasvatuksen tulisi kehittää kulttuurista lukutaitoa yhtenä medialukutaidon alueena (Kotilainen 1999, 37, ks. myös Varis 1998). Kulttuurinen luku- ja kirjoitustaito kuuluvat osana nykyajan sivistykseen. Kulttuurinen lukutaito merkitsee

jonkinlaisen ”kuuntelu-, katselu-, puhe-, luku- ja kirjoitustaidon yhteisen pohjan löytämistä” (Härkönen 1994, 33). Siihen liittyy myös eri viestimiin kohdistuva medialukutaito erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa (Kotilainen 1999, 37). Monipuolinen medialukutaito ja uusi informaatioteknologia mahdollistavat kehityksen monipuolisen ja kriittisen seurannan ajasta, paikasta tai koulutuksesta riippumatta (Allahwerdi 2001, 244). Mediakasvatuksen merkitys ei siis enää ole ainoastaan auttaa sen uutistulvan käsittelyssä, jota jatkuvasti kohtaamme, vaan auttaa laajemmin ymmärtämään maailman moninaisuutta ja muuttuvuutta.

Mediakasvatuksen tärkeys tulee esiin myös opetuksen tavoitteissa. perusopetuksen uuden opetussuunnitelman (Perusopetuksen... 2004) alussa mediataito mainitaan omana aihekokonaisuutenaan. Oppiaineiden osalta mediataito korostuu erityisesti äidinkielessä, ja kuvaamataidossa. Opetuksen tavoitteissa on siis otettu huomioon mediakasvatuksen tärkeys.

4.10.1 Mediakasvatus ja sen alakäsitteitä

Mediakasvatuksen alle mahtuu monenlaisia alakäsitteitä ja -ryhmiä, joiden suhde toisiinsa ei ole kovin selkeä. Mustonen (2001, 33) näkee mediakasvatuksen tuloksena mediataidon, joka on nykyaikana myös kansalaistaito. Se suojaa median riskivaikutuksilta. Mediataito sisältää aktiivisen ja kriittisen median käytön, median taustarakenteiden tuntemuksen, tekniset taidot, medialukutaidon, viestintätaidot ja informaatiotulvan hallinnan. Mediataito vaatii jatkuvaa kehittämistä. (Mustonen 2001, 33–34)

Medialukutaito toimii samalla myös yläkäsitteenä erilaisille lukutaitokäsitteille. Kotilaisen (1999, 36) mukaan medialukutaidon käsite sateenvarjona kaikki muut mediatekstien lukutaitoon liittyvät käsitteet (ks. myös Härkönen 1994, 32; Seppänen 2001, 16). Muita käsitteitä ovat muun muassa verkkolukutaito, elektroninen lukutaito sekä visuaalinen lukutaito (ks. Härkönen 1994, Kotilainen 1999, Seppänen 2001), joita en kuitenkaan erittele tässä tarkemmin. Medialukutaitoa tarvitaan Kotilaisen (1999, 36) mukaan sanallisissa, kuvallisissa ja äänellisissä mediateksteissä sekä niiden yhdistelmissä, eli yhtä hyvin sanomalehden kuin kotisivunkin toteutuksessa ja tulkinnassa. Yksittäisiin viestimiin liittyvät lukutaidot ovat siis medialukutaidon osia ja näin rinnasteisia keskenään.

Medialukutaito on yksilön henkilökohtainen ja kehittyvä valmius. Medialukutaidon avainalueita ovat tuotannon, ilmaisun ja vastaanoton strategiat. Jokaista mediaa ei tarvitse opiskella erikseen, vaan yhden median alueella kehittynyt valmius ja taidot medialukijana toimivat pohjana myös muilla alueilla. Intertekstuaalisuuden eli eri mediakielten sekoittumisen seurauksena oppimisen ohjaaminen keskittyy yhä enemmän median lukijaan ja hänen kokemustensa erittelyyn erilaisissa lukutiloissa tuottajana, ilmaisijana ja lukijana. (Kotilainen 1999, 37–38)

Medialukutaitoa voidaan tarkastella myös sen mukaan, onko kyseessä tekninen, käytännöllinen vai luova lukutaito. Tällöin puhutaan merkityksellistämistasosta. Mediakasvatuksen tavoitteena ei ole pelkkä tekninen medialukutaito, esimerkiksi tietotekniikan käyttötaito. Taitava medialukija osaa käyttää mediatekstejä eritellen, eläytyen, arvioiden ja soveltaen, sekä luoda uusia versioita oman tarpeensa mukaan. Identiteettiään hän luo jatkuvalla itsearviointilla ja kyseenalaistamalla omia käsityksiään. Tätä kehitystä voidaan kuvata medialukutaitona tai mediatajuna. Medialukija, jolla on mediatajua, toimii kuten taitava ja kypsä lukija yleensäkin. (Kotilainen 1999, 38)

4.10.2 Kuvanlukutaito ja kuvien tulkinnan ohjaaminen

Kuvanlukutaitoa pidetään keskeisenä osana nykyistä mediaviestintää, sillä se on mukana monissa median muodoissa. Kuvalla on kyky vaikuttaa, olipa sitten kyse uutis- tai mainoskuvasta. Lisäksi kuvan tulkintaa voidaan ohjailla siihen liittyvillä kuvateksteillä. Kuvan tulkitsemiseen tarvitaan myös arkielämän nonverbaalin viestinnän ja ei-kuvallisten visuaalisten järjestysten ymmärtämistä. Kuvanlukutaito on osa visuaalista lukutaitoa. (Seppänen 2001, 146–150)

Visuaalisen lukutaito on Seppäsen (2001, 16, 148) mukaan kykyä ymmärtää ja eritellä omaa asemaansa erilaisten visuaalisten järjestysten osana sekä kykyä ymmärtää visuaalisten järjestysten kulttuurisia merkityksiä. Katsoessaan kuvia ihminen katsoo niitä aina osana jotakin laajempaa visuaalista järjestystä, joka osittain määrittelee sitä, mitä ihminen kuvissa loppujen lopuksi näkee. Kykenemme siten samaistumaan ainoastaan joihinkin kuviin ja mielikuviin samalla kun torjumme toiset. (Seppänen 2001, 124–126)

Kuvat tulee ymmärtää kulttuurisia merkityksiä kantavina esityksinä. Eri kulttuureista tuleville henkilöille asiat voivat sisältää eri merkityksiä. Myös monet ei-verbaalisen

kommunikaation yleismaailmalliset muodot saattavat tulla ihmisille merkityksellisiksi eri tavoin riippuen kulttuurisesta ympäristöstä ja tulkintatilanteesta. (Seppänen 2001, 104,132)

Kulttuuri ohjaa siten kuvien tulkintaa. Kuvat eivät ole valmiita, vaan vaativat sekä tilallista että ajallista täydentämistä. Tieto tästä tulee kulttuurin kautta. (Hietala 1993, 86) Toisinaan tulkintamahdollisuuksia on myös monia. Kuva on tulkinnaltaan moniselitteinen, ennen kuin sille annetaan jokin merkitys, jonka perusteella syntyy ensisijainen tulkinta (Hietala 1993, 69). Kuvatekstillä voidaan muotoilla viestiä haluttuun suuntaan ja ohjata tulkintaa. (Mustonen 2001, 23–24; Seppänen 2001, 162) Tästä syystä esimerkiksi länsimaisen uutisjournalismin tuotteita ei voi irrottaa länsimaisesta kulttuurista, sillä uutisjournalismin tuotteet ovat samalla kulttuurinsa tuotteita ja myös vakiintuneita osia tässä kulttuurissa. Utustoimittajat työskentelevät yhteiskunnan asettamien reunaehtojen ja journalistisen kulttuurin ehtojen varassa. Tämä aiheuttaa sen, että uutisissa korostuvat länsimaisessa kulttuurissa arvostetut lähteet ja kulttuurin suosimat näkökulmat. (Saarelainen 1998, 161)

4.10.3 Miten kuva vaikuttaa?

Kuvalla on suuri teho, paljon suurempi kuin pelkällä tekstillä tai puheella. Esimerkiksi kertomukset katastrofeista tulevat katsojille paljon konkreettisemmiksi, mikäli uutisissa esitetään myös kuvallista aineistoa ”paikan päältä”. Hietala (1993) arvelee esittävän kuvan tehon liittyvän siihen, että se jäljittelee ihmisen normaalia näköhavaintoa. Kuva on myös valmiiksi rajattu, se suuntaa havaintoa johonkin. Kuva ei kuitenkaan ole itsessään valmis, vaan katsoja rakentaa sen valmiiksi vihjeiden perusteella. Katsoja tekee oman tulkintansa kuvasta, ja eri katsojien tulkinnat olla erilaisia. (Hietala (1993, 9–11, 35)

Hietala (1993) toteaa, että uskomme vahvasti näköaistiimme, ja nähdyn asian aitouteen. Tällöin kuvan vaikutuspyrkimykset voivat jäädä huomaamatta, koska emme muistakaan, että joku on nähnyt kuvan etukäteen ja järjestänyt näkymän osatekijät omien tarkoituksien mukaan. Kuvia esitetään myös peräkkäisenä ketjuna, kuten elokuvissa ja televisiossa tapahtuu. Hietala mukaan kuvien sarjaa ei voi analysoida erillisinä kuvina, sillä kahden peräkkäisen kuvan summa on enemmän kuin kuvat yhteensä (Hietala 1993, 11–13). Kuvat yhdessä luovat merkityksiä, joita muuten ei syntyisi.

Kuvilla voidaan myös välittää tunteita ja vaikuttaa niihin. Esimerkiksi lehtivalokuvat kertovat helposti yhdessä kuvassa sen, mitä sanallisesti on vaikea ilmaista. Kuvan tuoma tunne-elementti liittyy osaksi uutisjutun herättämiä tulkintoja ja tuntemuksia. (Seppänen 2001, 202, 207)

4.11 Ulkomaanuutisointi

Ulkomaanuutisia tarkastelevan tutkimuksen tehtävänä on ollut selvittää, kuinka kansainväliset uutistapahtumat raportoidaan eri maissa ja mitkä tapahtumat valikoituvat kansainvälisiksi uutisiksi. Tutkimuksella on haluttu selvittää eri maiden eroja ja samankaltaisuuksia. Ulkomaanuutiset ovat olleet kiinnostava tutkimuskohde, koska niiden on nähty vaikuttavan ihmisten yleiseen mielipiteeseen muista maista ja kulttuureista ja sitä kautta myös ulkopoliittikan valintoihin. (Pietiläinen 1998a, 16–17)

Uutistutkimuksen avulla uutisista on pyritty tekemään todenmukaisempia ja maailman moninaisuutta paremmin vastaavia. Tutkimuksissa havaittua uutisten ja uutisvälityksen rakennetta ei ole pidetty hyvänä. Uutisissa on havaittu sekä määrällistä että laadullista vääristymistä. Erityisesti kehitysmaat ovat olleet huolissaan niistä kertovien uutisten todenmukaisuudesta (Pietiläinen 1998a 34–35). Uutisten vääristymiä voidaan ainakin osaksi pitää seurauksena konflikteja ja kielteisiä tapahtumia painottavien uutiskriteerien soveltamisesta. Uutisten tuottaminen on aina myös resurssikysymys. (Pietiläinen 1998a, 39–40)

4.11.1 Uutisten globalisoituminen

Uutisointi on yhtenä tekijänä vaikuttanut maailman globalisaatioon, mutta myös itse uutiset ovat globalisoituneet. Uutistoimistojen vaikutusvalta on niiden näkymättömyydestä huolimatta kuitenkin maailmanlaajuinen, koska ne välittävät uutisten raakamateriaalia suurimmalle osalle maailman joukkoviestimistä. Osa uutistoimistoista toimii myös median muistina, koska niillä on omia tietopankkeja. (Rantanen 1998, 44)

Kansallisten toimistojen toimintaresurssien supistuminen on näkynyt erityisesti ulkomaankirjeenvaihtajien määrän vähenemisenä. Tämä taas on merkinnyt sitä, että kansalliset toimistot ovat tulleet yhä riippuvaisemmiksi globaaleista toimistoista.

(Rantanen 1998, 51) Näin ollen ei liene merkillistä, jos eri maiden uutisointi on jokseenkin yhtenäistä. Kun uutiset tulevat samasta lähteestä ja vähäinenkin henkilökohtainen suhde uutisen aiheeseen katoaa viestimeltä, on mielestäni erittäin merkityksellistä, millaisia arvoja ja linjauksia ylikansallisissa uutistoimistoissa tehdään.

4.11.2 Mediakanavien erot

Eri mediakanavat eroavat toisistaan sen perusteella, miten ne kertovat uutisensa. Huovilan (1995, 1) mukaan radiossa, televisiossa ja sanomalehdessä on paljon sisällöltään samoja aiheita, mutta niiden julkaisu- ja käsittelytapa ovat erilaisia. Kirja on julkaistu vuonna 1995, joten kymmenen vuoden aikana tähän joukkoon lienee noussut myös internet.

Radio on nopea ja pyrkii toimimaan reaaliajassa. Se etsii koko ajan uutta uutisaihetta ja siksi suuri osa sen uutisista on vaihtuvia. Televisio ja sanomalehti taas koostavat sitä, mitä viimeisen vuorokauden aikana on tapahtunut. Myös uutisten painopiste uutisvälineissä on erilainen. Televisio ja radio painottavat pääasiassa ulkomaan uutisia, mutta iltauutisissa taas kotimaan uutisia. Sanomalehdet eroavat sen suhteen, painotetaanko ulkomaita vai taloutta. Myös juttujen pituudessa on eroja, televisiossa olivat lyhyimmät ja sanomalehdissä pisimmät jutut. (Huovila 1995, 113–115)

Huovilan (1995, 115–116) mukaan uutisvälineiden uutiset ovat aiheiltaan niin erilaisia, että monipuolisen kokonaiskuvan saamiseksi tulisi seurata mahdollisimman monen uutisvälineen tarjontaa. Kääntäen tämä voi kenties tarkoittaa sitä, että ainoastaan yhtä uutisvälinettä seuraamalla saa varsin kapean ja yksipuolisen kuvan uutistapahtumista. Suurimmat erot liittyvät varmaankin lähialueiden uutisointiin, josta uutisvälineet voivat suoraan hankkia tietoa. Kaukaisemmista paikoista kerrottaessa myös uutistoimistojen tarjonta alkaa vaikuttaa.

4.11.3 Ulkomaan uutisten yleisiä linjoja

Vuonna 1995 tehdyn tutkimuksen mukaan urheilu-uutiset ovat keskeisimmässä asemassa ulkomaan uutisoinnissa. Vuoden 1995 aineistossa niitä oli noin puolet ulkomaan uutisista. Toinen puoli jakautui politiikan, talouden ja konfliktien kesken. Eri maissa julkaistujen ulkomaan uutisten erot aiheiden valinnassa ovat melko pienet, mutta kohdealueittain tarkasteltuna uutiset ovat hyvin erilaisia. Länsi-Eurooppaa käsittelevien uutisten aiheet

ovat tyypillisesti urheilu ja viihde. Sotiin ja sisällissotiin liittyivät vuonna 1995 useimmin Itä-Eurooppaa käsittelevät jutut, mikä on ymmärrettävää Balkanin tapahtumien johdosta. Afrikan uutiset käsittelivät pääasiassa sisällissotia ja terrorismia. Lähi-itää koskeva uutisoinnissa keskeistä on kansainvälinen politiikka, sodat ja terrorismi, sekä rikosuutiset. Sen sijaan urheilu- tai kulttuuriuutisia Lähi-idästä ei tullut juuri lainkaan ja myös talousuutisten määrä oli vähäinen. Aasian maita käsittelevä uutisointi oli monipuolista, liittyen talouteen, kansainväliseen politiikkaan, urheiluun ja ihmisoikeuksiin. Kulttuurin ja sotien osuus oli vähäinen. (Pietiläinen 1998b, 73–74)

Oman maanosan uutiset näyttävät yleisemminkin olevan keskeisimmässä asemassa, koska ne myös vaikuttavat lähemmin vastaanottajien elämään ja joista on siksi tärkeää saada tietoa. Omasta ja muuten läheisistä maanosista kerrotaan myös monipuolisempia uutisia. Uutisaiheissa suurvallat näyttävät olevan yleisesti keskeisimmässä asemassa. Euroopassa ja Yhdysvalloissa ulkomaanuutiset antavat suppeamman kuvan maailmasta kuin Euroopan ulkopuolisissa maissa. (Pietiläinen 1998a, 81) Näyttääkin siltä, että sekä eurooppalaista että amerikkalaista uutisointia leimaa ainakin jonkinasteinen omanapaisuus.

Kehitysmaita koskevaan uutisointiin liittyy ainakin jossain määrin yllättävien ja kielteisten uutisten korostuminen (Pietiläinen 1998c, 107). Näyttää siltä, että mitä kauempana alue sijaitsee, sitä todennäköisemmin uutisaiheeksi valikoituvat lähinnä sodat ja katastrofit. (Pietiläinen 1998b, 75, 77) Kielteisiä uutisia kerrottiin kaikista maista, mutta myönteiset koskivat lähinnä Länsi-Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa. (Pietiläinen, 1998c, 104–106) Tämä on kiinnostava ilmiö myös oman aineistoni kannalta.

Konfliktit ovat kuuluneet keskeisesti osaksi uutisointia ja sitä ne ovat edelleenkin, vaikka uutisoinnin kohdealue muuttuu kriisipesäkkeiden mukaan. Lähi-itä oli menettänyt merkitystään vuoden 1995 kansainvälisessä uutisoinnissa vuoteen 1979 verrattuna. Latinalaisen Amerikan ja Afrikan uutisointi oli vähentynyt entisestään, mutta sekä Itä-Euroopan että Aasian uutisointi oli kasvanut. (Pietiläinen 1998b, 81–82) Vuoden 1995 tutkimuksessa erotettiin hajottavuuden käsitteellä sellaiset konflikti- ja onnettomuusjutut, jotka viittasivat yhteiskunnallisiin ristiriitoihin tai ongelmiin. Latinalaista Amerikkaa, Aasiaa, Afrikkaa ja Lähi-itää käsittelevistä jutuista noin puolet olivat hajottavia, eli esimerkiksi sotiin, mielenosoituksiin, rikoksiin, luonnonkatastrofeihin ja onnettomuuksiin liittyviä uutisia. (Pietiläinen 1998c, 104–105)

Suomen ulkomaanuutisoinnissa ei Pietiläisen (1998c, 106–107) mukaan ole tapahtunut merkittäviä eroja viime vuosikymmenten aikana. Ainoa suuri muutos on Aasian uutisten lisääntyminen Afrikan uutisten kustannuksella. Vuoden 1995 tutkimuksen tuloksena on myös, että mitä kaukaisempi ja merkitykseltään vähäisempi maa Suomen kannalta on kyseessä, sitä yksipuolisemmista aiheista uutiset kertoivat. Näiden maiden uutiset käsittelivät lähinnä urheilua ja luonnonkatastrofeja. Kielteisiä uutisia kerrottiin kaikista maista, mutta myönteiset keskittyivät Länsi-Eurooppaan ja Pohjois-Amerikkaan. Kulttuurisesti läheiset maat esiintyivät erityisesti kulttuurin ja talouden uutisissa.

Ulkomaanaineiston ja ulkomaankaupan välillä oli selvä yhteys Suomen ulkomaanuutisoinnissa. Suurin osa kaikkien aiheiden ulkomaanuutisista tuli maista, joiden kanssa Suomi kävi kauppaa. Kaupan ja uutisten yhteys on myös hyvin pysyvä ilmiö, joten maailman tapahtumat näyttävät vaikuttavat varsin vähän siihen, mistä kerrotaan. Taloudelliset ja kulttuuriset suhteet maiden välillä ovat paljon tärkeämmät. Suurin osa ulkomaanuutisista oli yllätyksettömiä. (Pietiläinen 1998c, 107)

Myös taloudellinen niukkuus ja poliittiset muutokset olivat yhdessä vaikuttaneet Euroopan painottumiseen Suomen ulkomaanuutisoinnissa. Uutistoimistot ja kirjeenvaihtajat ovat sijoittuneet poliittisen ja taloudellisen keskustelun mukaan, toisinaan toissijaisten alueiden kustannuksella. Kirjeenvaihtajien rooli korostui lähialueilla, joiden uutisointia kansainväliset uutistoimistot eivät välttämättä kata kunnolla. (Rosenberg 1998, 120–122)

Rosenbergin (1998, 123–127) mukaan kansainväliset uutistoimistot vaikuttivat kiistatta tutkittujen tiedotusvälineiden ulkomaanuutisoinnin päiväjärjestykseen. Toisaalta suomalaiset tiedotusvälineet pyrkivät valitsemaan käyttämänsä uutistoimistot omien tarpeidensa mukaan, jolloin voi olettaa käytettyjen uutistoimistojen vastaavan välillisesti myös suomalaisen yleisön tiedontarpeita. Videokuvan saatavuus ja laatu vaikuttivat aiheen valintaan ja käsittelyyn useissa tapauksissa. Tekstilähteet olivat kuitenkin edelleen nopeampia, koska videokuvan kerääminen ja käsitteleminen on työläämpää kuin uutisten kirjoittaminen.

5. Aineistot ja menetelmät sekä menetelmiin liittyviä luotettavuustarkasteluja

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni aineistojen keruuta, alustavia luokittelua sekä analyysijä. Lisäksi tarkastelen tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä siltä osin, kuin ne liittyvät aineiston keruuseen sekä kvantitatiivisiin menetelmiin. Laadullisten aineistojen tarkastelu on luontevampaa tehdä tulosten tarkastelun yhteydessä, joten olen säästänyt sen sinne.

5.1 Tutkimuksen aineistot

Tutkimuksen ensisijaisena aineistona ovat Helsingin yliopiston opettajaopiskelijat ja toissijaisena aineistona ovat sanomalehtiutiset. Aineiston kannalta vaikeimmat rajaukset liittyivät sanomalehtiutisten rajaukseen ja analysointiin. Aineistoa olisi ollut valtavasti tarjolla niin eri mediakanavissa kuin myös Lähi-idän eri alueilta. Myös menetelmiä aineiston käsittelyyn olisi ollut runsaasti riippuen siitä analyysitasosta, jolla haluaisin uutisia käsitellä. Näiden, kuten teoriankin kohdalla jouduin muistuttamaan itseäni siitä, että kyseessä olisi kuitenkin opinnäytetyö ja että tutkittavaa saisi jäädä vielä pro gradun jälkeenkin. Rajasin aineiston siten vain yhden sanomalehden uutisointiin, jota käsitelin pääasiassa otsikkotasolla. Koska median viestit ovat, kuten edellä on käynyt ilmi, paljon muutakin kuin tekstejä, on median vaikutusten syvemmän ymmärtämisen kannalta ollut tarpeellista käsitellä uutisointia ja sen merkitystä laajemmin. Kokonaisuutta ajatellen pääpaino on edelleen mielikuvien tutkimisessa.

Tutkimuksen kohdejoukoksi valitsin aluksi luokanopettajaopiskelijat. Halusin suunnata tutkimukseni opinnoissaan melko varhaisessa vaiheessa oleville henkilöille, joilla ei vielä olisi niin paljon aihepiiriin liittyviä opintoja, esimerkiksi maantieteen, mediakasvatuksen, monikulttuurisuuden tai kansainvälisyyskasvatuksen opintoja, suoritettuna. Halusin myös tehdä mahdolliseksi tutkimustulosten hyödyntämisen opettajankoulutuksen kehittämisessä ja arvelin juuri aloittaneiden opiskelijoiden tutkimisen olevan siksi hyödyllisempää. Tutkimusjoukoksi pyrin siten saamaan ensimmäisen vuosikurssin luokanopettajaopiskelijat.

Aineistonkeruutilanteessa jouduin kuitenkin muuttamaan kohdejoukkoa yleisemmin opettajaopiskelijoita koskevaksi, sillä luennolla, jolla aioin kerätä aineiston, oli arviolta 90–100 opiskelijaa, joista vain noin puolet oli luokanopettajaopiskelijoita. Päätin kerätä aineistoni kaikista opettajaopiskelijoista, joten mukana on luokanopettaja-, lastentarhanopettaja- ja kotitalousopettajaopiskelijoita sekä erityispedagogiikan opiskelijoita. Oletuksena oli, etteivät eri opettajaopiskelijaryhmien käsitykset merkittävästi eroaisi toisistaan. Opiskelijoita pyydettiin merkitsemään kyselylomakkeeseen koulutussuuntansa (mikäli se ei ollut luokanopettajankoulutus), jotta myöhemmin voitaisiin haluttaessa tehdä vertailuja myös eri ryhmien kesken.

Tutkimuksen sanomalehtiaineisto muodostui Helsingin Sanomien ulkomaan uutisista tammi-, huhti- ja heinäkuulta 2003. Otin aineistoksi kaikki israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktiin liittyvät uutiset ja tarkoitukseni oli tarkastella niitä otsikkotasolla. Lähi-idän alueen muiden uutisten huomioiminen sekä syvempi tarkastelu teksti- ja kuvatasolla ovat olennainen osa uutisanalyysia, mutta koska pääpaino oli kuitenkin opettajaopiskelijoissa ja koska uutisten tarkempi luokittelu olisi vaatinut huomattavat lisätyön, päädyin ainoastaan otsikkotasoiseen tarkasteluun. Tällä ei kuitenkaan väheksytä kuvan tai television osalta kuvan ja äänen yhteysvaikutusta, vaan päinvastoin: näiden osa-alueiden kunnollinen tarkastelu olisi vaatinut toisen pro gradu -työn.

5.1.1 Kyselylomake tutkimusaineistona

Valitsin kyselylomakkeen (liite 1) pääasialliseksi aineistonkeruutavaksi, koska sen avulla oli mahdollista hankkia suurempi joukko tutkittavia. Tarkoitukseni oli mahdollisimman tarkkaan kartoittaa tutkittavaa aihetta ja mahdollistaa myös lisäkysymysten esittäminen tai haastattelu tutkittaville myöhemmin. Tästä syystä päädyin jo alussa laajaan kyselylomakkeeseen.

Muotoilin kyselylomakkeen semanttiset differentiaalit käyttäen omien ideoideni lisäksi apuna Rikkisen (1996) semanttista differentiaalia, sekä alan kirjallisuutta (De Vaus 1991, 88; Cohen, Manion & Morrison 2000, 253–255). Päädyin parittomaan asteikkoon, jottei ylitulkinnan vaaraa syntyisi. Sana-assosiaatioiden idean sain graduryhmän ohjaajalta, Sirpa Tanilta. Muut kysymykset olivat itse tekemiäni.

Pyrin tekemään erilaisia kysymyksiä, jotka kuitenkin mittaisivat samaa ilmiötä ja varmentaisivat näin tutkimustulosten luotettavuutta. Jaoin kyselylomakkeen kysymykset eri aihealueisiin. Taustatiedot kysyttiin alussa omana osionaan. Varsinaiset aihealueet olivat (ei numeroitu kyselylomakkeessa) 1) kansallisuudet, uskonnot ja media, 2) Lähi-idän aluemaantiede, 3) konfliktit sekä kansallisuudet, 4) kulttuurit ja valtiot. Osion 2 muodostivat kaksi kyselylomakkeen lopussa olevaa karttatehtävää. Mielikuvia ja asenteita mitattiin sekä sana-assosiaatioilla osiossa 1 että semanttisilla differentiaaleilla osiossa 4. Myös israelilaisten ja palestiinalaisten välistä konfliktia käsittelevät avoimet kysymykset 21–25 sekä 30 mittasivat vastaajien asenteita konfliktia ja sen osapuolia kohtaan. Konfliktiosion muut kysymykset olivat pääasiassa tietopainotteisia. Mediaa käsiteltiin sekä vastaajan oman seuraamisen, Lähi-idän uutisoinnin määrän että luotettavuuden kannalta. Osion 4 lopussa kysyttiin vastaajan omaa arviota mielikuviansa lähteisiin. Lopussa oli myös mahdollisuus kertoa jotain lisää konfliktiin liittyen sekä antaa palautetta kyselylomakkeeseen liittyen. Yhteystiedoille oli tila kyselylomakkeen lopussa.

Esitetasin kyselylomakkeen alustavasti tuttavapiirissä 9 vastaajalla. Näiden vastausten pohjalta muutin johdattelevaa kysymystä palestiinalaisterrorismista (kysymys n:o 30) palestiinalaisten toiminnaksi. Luovuin myös Palestiina-sanankäytöstä semanttisissa differentiaaleissa, koska sitä ei välttämättä osata yhdistää yhteiskuntaan, sillä käsitteen sisältö on epämääräinen: sanalla voidaan eri yhteyksissä tarkoittaa maa-aluetta, valtiota, tai yhteiskuntaa. Korvasin sen sanalla palestiinalaisyhteiskunta, ja konflikteista puhuttaessa kansallisuuteen tai etniseen ryhmään viittaavalla sanalla ”palestiinalainen”. Muutin joitakin kysymyksiä ja lisäsin poliittiseen kantaan liittyvän kysymyksen.

Kyselylomakkeen varsinaisen esitestauksen suoritin opintojensa loppuvaiheessa olevilla luokanopettajaopiskelijoilla. Jaoin lomakkeita kolmella saman luentosarjan perättäisellä luennolla 62 kpl. Sain vastauksia 23 kappaletta (37 %), joten vastausprosentti ei ollut kovin korkea. Katsoin määrän kuitenkin riittäväksi esitestauksen kannalta. Kävin kyselylomakkeen vastaukset läpi silmäillen, jotta mahdolliset ongelmakohdat tulisivat esiin. Tämän myötä muutin kysymyksen ”Mitä konflikteja tiedät Lähi-idän alueelta” paikkaa, jotteivät edelliset kysymykset olisi ohjanneet vastaamista. Lisäksi tarkensin vastausohjeita ja painotin oman mielikuvan mukaisen vastaamisen tärkeyttä. Tarkistin myös semanttisten differentiaalien vastakohtapareja.

Erityisesti jälkikäteen katsoen, mutta jo kyselylomakkeen esitestausvaiheessa totesin, että esiaineistolle olisi ollut hyvä tehdä alustava faktorianalyysi. Tiedon ja taitojen puutteen sekä aikataulukiiireiden vuoksi tähän ei ollut mahdollisuutta. Päällisin puolin aineistoa lukemalla ja laadullisesti tarkastelemalla näytti kuitenkin siltä, että kysymykset olivat olleet ymmärrettäviä. Kysymyksiin oli vastattu melko kattavasti. Yksi vastaaja oli turhautunut vastaamiseen ja jättänyt lomakkeen kesken. Aikaa vastaamiseen oli mennyt viidestätoista minuutista kahteen tuntiin. Silmämääräisesti arvioiden vastaajat olivat käyttäneet vastaamiseen aikaa keskimäärin puolesta tunnista tuntiin. Tämä perusteella arvioin, että lomakkeen pystyisi täyttämään noin 45 minuutissa.

Keräsin varsinaisen aineiston helmikuun 2003 lopulla kasvatustieteen perusopintoihin kuuluvalla luennolla, koska arvioin sen helpoimmaksi ja kattavimmaksi tavaksi tavoittaa samalla kertaa lähes kaikki ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat. Otin tutkimusaineistokseni koko opettajaopiskelijoiden joukon. Jaoin lomakkeita 84 kappaletta, josta sain takaisin 77 kappaletta. Kaksi palautetuista lomakkeista oli tyhjiä, joten lopulliseksi vastaajien määräksi sain 75 vastaajaa. Lopullinen vastausprosentti oli siis 89 prosenttia, minkä katsoin erittäin hyväksi erityisesti verrattuna aikaisempaan esiaineiston vastausprosenttiin. Tämä pitää paikkansa sillä edellytyksellä, että kaikki luennolla olijat ottivat lomakkeen täytettäväkseen. Korkeaan vastausprosenttiin vaikutti ilmeisestikin vastaamista varten järjestetty aika, vaikkakin luennon alkuosan käyttäminen lomakkeen täyttämiseen aiheutti myös närkästystä vastaajien keskuudessa.

Lomakkeen täyttämiseen oli luennolla varattu aikaa noin 45 minuuttia, mikä kuitenkin osoittautui jonkin verran liian lyhyeksi. Muutamat vastaajat ilmoittivat kysymyksessä 40, että vastausaika oli loppunut kesken. Yksi vastaaja ilmoitti, ettei hän ehtinyt vastata erääseen kysymykseen, koska luento alkoi. Semanttisissa differentiaaleissa (kysymykset 32–37) kato lisääntyi loppupuolella, mikä todennäköisesti johtui vastausajan loppumisesta.

Joissakin lomakkeissa korostui vastaamatta jättäminen. Tätä ilmeni myös kysymyksissä, joissa oli pyydetty vastaajan omaa mielikuvaa asiasta, ei oikeata tietoa. Tällaisia olivat esimerkiksi semanttiset differentiaalit. Vastaamatta jättämistä ilmeni siitä huolimatta, että olin korostanut vastaajille suullisesti aiheen esittelyn yhteydessä ja kirjallisesti sekä lomakkeen alussa että sen eri vaiheissa oman mielikuvan mukaista vastaamista. Avoimissa kysymyksissä kato oli osittain odotettavissakin, sillä kattavasti kysymyksiin odotettiin

vastaavan vain niiden, jotka ovat jotenkin aiheeseen perehtyneitä. On myös mahdollista, että vastausajan lyhyys on vaikuttanut kysymysten vähäiseen vastaajamäärään esimerkiksi konfliktiin liittyvissä kysymyksissä. Tärkeämpänä syynä pidän kuitenkin tiedon puutetta, sillä monet paperit olivat myös täyteen kirjoitettuja.

Tietoa puutteelliseen vastaamiseen vaikuttaneista syistä sain kysymysten 40 ja 41 vastauksista. Suurin osa kysymyksen 41 palautteesta liittyi lomakkeen pituuteen, vastausajan lyhyteen, hankalaan lomakkeeseen tai tiedon puutteeseen. 12 vastaajaa totesi suoraan, että lomake oli liian pitkä. Kuusi vastaajaa totesi aikaa olleen liian vähän tai lomakkeen olleen aikaan nähden pitkä. Kuusi vastaajaa kertoi lomakkeen olleen hankala ja kuusi muuta sanoivat, että ei tiennyt aiheesta ja se paljastui. Palautteissa tuli esiin, että lomakkeesta saattoi saada tietoa vastaamista varten. Eräs vastaaja totesi, ettei tiennyt aiheesta mitään, mutta luettuaan lomaketta eteenpäin, hän tiesi enemmän. Tiedon saaminen lienee mahdollista, mikäli vastaajalla ei ollut mitään tietoa Lähi-idän konflikteista. Olisi ollut kuitenkin mahdotonta laatia tarkempaa tietoa tai mielikuvia kartoittavaa lomaketta, jossa ei olisi mitään keskeisiä nimiä. Vastaamista auttavaa syvempää tietoa ei lomakkeesta kuitenkaan voinut saada.

Aineiston alustavan koodaamisen jälkeen jouduin jättämään 10 vastaajaa pois kvantitatiivisista jatkoanalyyseista. Erotin puutteellisesti vastanneet omaksi ryhmäkseen, koska puuttuvien tietojen määrä oli liian suuri korvattavaksi ilman, että se olisi vaikuttanut tuloksiin vääristävästi. Vastaajat, joilla oli osioissa vain joitakin puutteellisia tietoja, jätin aineistoon ja korvasin arvot keskiarvoilla Metsämuurosen (2002, 448) ohjeen mukaisesti. Näissä analyyseissa on siten mukana 65 vastaajaa. Taustatietokysymyksissä sekä avoimissa kysymyksissä olivat mukana kaikki 75 vastaajaa. Kvantitatiivisesti analysoitujen tulosten yhteydessä on mainittu, kuinka monta vastaajaa tuloksissa on mukana.

5.1.2 Teemahaastattelut

Vuoden 2003 huhti–toukokuun vaihteessa otin haastattelun järjestämiseksi yhteyttä 10 yhteystietonsa antaneeseen vastaajaan. Valitsin haastateltavat sekä luokanopettaja- että lastentarhanopettajaopiskelijoista sekä erityispedagogiikan opiskelihoista. Jätin kotitalousopettajat pois, koska oletin heidän mielipiteensä vaikuttavan vähiten oppilaisiin ja olevan näin vähiten merkityksellisiä tutkittavan aiheen kannalta.

Pyrin valitsemaan haastateltavat monipuolisesti niin, että he edustaisivat molempia sukupuolia sekä erilaisia mielipiteitä ja asenteita suhteessaan etnisiin ryhmiin, mediaan ja sen kritiikkiin, poliittisiin ja uskonnollisiin vakaumuksiin sekä kiinnostukseen aiheita kohtaan. Keräsin edellä mainittuja tietoja vastaajien taustatiedoista, summamuuttujista, mielipiteistä sekä tiedon tasosta. Tiedon tason osalta valitsin mukaan vastaajia, jotka tiesivät jonkin verran tai paljon käsiteltävästä aiheesta, koska katsoin sen välttämättömäksi haastattelun onnistumisen osalta.

Haastatteluun kutsutuista kolme ilmoitti, etteivät he pysty osallistumaan haastatteluun, joten lähetin heille kysymykset sähköpostitse. Yksi joutui lisäksi perumaan sovitun ajan, eikä muuta aikaa löytynyt. Haastattelin siis kuutta henkilöä touko–kesäkuussa 2003. Edellä mainituista syistä johtuen kaikki haastatellut olivat naisia.

Muotoilin teemahaastattelun rungon ja haastattelukysymykset (liite 2) kyselylomakkeen pohjalta. Teemat liittyivät kyselylomakkeeseen, Lähi-idän alueeseen, Irakin sotaan, omiin koulukokemuksiin ja niiden vaikutuksiin, sekä mediaan ja medialukutaitoon. Lisäksi kysyin osalta haastateltavia käsityksiä suvaitsevaisuudesta, arvoista ja näiden opettamisesta. Vaikka olin muotoillut haastattelurungon etukäteen, se eli haastattelujen aikana, joten viimeiseltä haastateltavalta kysyin joitakin asioita enemmän kuin ensimmäiseltä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut saada kvantitatiivisesti taulukoitavaa tietoa, vaan lähinnä syventää jo saatua tietoa. Haastateltavat saivat kysymykset etukäteen luettavaksi joko sähköpostin välityksellä tai ennen haastattelutilannetta, joten he ehtivät miettiä vastauksiaan jonkin verran etukäteen. Varsinainen haastattelutilanne oli vapaa, ja kysymykset esitettiin välillä eri järjestyksessä, mikäli toisenlainen järjestys oli haastattelutilanteen kannalta luonnollisempi. Monissa haastatteluissa suunniteltu järjestys oli kuitenkin toimiva ja luonnollinen.

Sain sähköpostitse kolmen vastaajan vastaukset. Tiukan aikataulun vuoksi tekemäni kysymykset olivat kuitenkin hyvin lyhyitä, eikä niissä ollut mukana tarkentavia kysymyksiä. Näin ollen niihin saadut vastauksetkin olivat lyhyitä, eivätkä läheskään niin kattavia kuin haastateltujen antamat vastaukset. Mahdollisuutta tarkentaviin kysymyksiin ei ollut samalla tavoin kuin haastattelujen yhteydessä, eikä tarkennusten pyytäminen enää

ollut käytännössä mahdollista. En käyttänyt sähköpostitse saatuja vastauksia lopullisessa analyysissä.

Kysymysten muotoileminen aiheutti joitakin ongelmia haastattelun aikana. Muutinkin joidenkin kysymysten sanamuotoja ensimmäisen haastattelun jälkeen. Esimerkiksi kysymyksen ”Loppuiko aika lomaketta täyttäessäsi?” muutin kysymykseksi ”Oliko sinulla riittävästi aikaa lomakkeen täyttämiseen?”. Opettajaopiskelijat olivat kuitenkin rohkeita puhumaan ja ilmaisemaan mielipiteensä, joten kysymysmuodon merkitys ei mielipiteisiin liittyvissä käsityksissä liene ollut kovin suuri. Kiinnitin kysymysten muotoon kuitenkin huomiota jatkuvasti, ja pyrin välttämään johdattelevia kysymysmuotoja. Pyrin myös välttämään omien mielipiteiden ilmenemistä, jottei se olisi vaikuttanut haastateltavien vastauksiin.

Litteroin haastattelut ensiksi vastaajakohtaisesti jättäen kuitenkin pois turhat toistuvat sanat ja huoahdukset. Pitkät tauot merkitsin kolmella pisteellä. Sen jälkeen tein teemakohtaisen yhteenvedon vastaajien keskeisistä näkemyksistä. Yhteenvedon pohjalta kirjoitin tulokset tutkimusraporttiin.

5.1.3 Sanomalehtiutisten luokittelu

Keräsin varsinaisen tutkimusaineiston rinnalle myös valikoiden aineiston sanomalehtiutisoinnista vuoden 2003 aikana. Otin mukaan Helsingin Sanomien israelilaisten ja palestiinalaisten välistä konfliktia käsittelevät uutiset etusivuilta, ulkomaanosasta sekä sunnuntaiosasta.

Analysoin uutiset tässä tutkimuksessa ainoastaan otsikkotasolla. Luokittelin sanomalehtiutiset eri ryhmiin sen perusteella, ketä uutisen otsikossa mainittiin koskevan. Tarkempi sisällöllinen analyysi tai uutiskuvien analysointi olisivat olleet mielenkiintoinen ja hyödyllinen lisä aiheeseen, mutta työn ollessa kuitenkin maisteriopintojen opinnäytetyö, ei nähnyt tämän lisäanalyysin enää olevan työmäärältään järkevä tutkimuksen laajuutta ajatellen.

5.2 Aineistojen käsittely

Edellä olen kertonut teemahaastattelujen ja sanomalehtiuutisten käsittelystä lyhyesti. Tästä eteenpäin keskityn kyselylomakkeeseen (liite 1). Jaoin kyselylomakkeen kysymykset alustavasti kvantitatiivisesti ja kvalitatiivisesti analysoitaviin. Kvantitatiivisesti analysoitavat kirjoitin numeeriseen muotoon, ja tarkentavat lisäselitykset kirjasin omiin sarakkeisiinsa. Avoimet vastaukset kirjoitin kysymyskohtaisesti omiin tiedostoihinsa vastaajalle antamani numeron mukaisesti.

5.2.1 Muiden kysymysten kuin semanttisten differentiaalien analysointi

Kysymykset 1–11 liittyivät vastaajien taustatietoihin. Niissä tiedusteltiin ikää, sukupuolta, koulutussuuntaa ja aloitusvuotta, aiempia opintoja ja työkokemusta. Lisäksi kysyttiin harrastuksia ja muita kiinnostuksenkohteita, uskonnollista vakaumusta ja poliittista kantaa sekä Lähi-idän alueella käymistä. Taustatietokysymyksillä halusin varmistua tutkimuksen kohdentumisesta haluamaani kohdejoukkoon, eli ensimmäisen vuoden opiskelijoihin, sekä etsiä mahdollisia yhteyksiä taustamuuttujien ja mielikuvien välillä. Arkitiedon perusteella arvelin, että esimerkiksi elämäkokemus, matkustelu kohdealueella sekä uskonnollinen vakaumus ja poliittinen kanta saattaisivat olla yhteydessä asenteisiin.

Luokittelin saamani aineiston ensin yhteystietonsa antamisen ja koulutussuunnan mukaan, jotta näiden ryhmien erottaminen olisi jatkossa helpompaa. Vastaajat, jotka eivät olleet merkinneet koulutussuuntaansa, tulkitsin luokanopettajaopiskelijoiksi sillä perusteella, että heidän kohdallaan kysymys 3 (aloitusvuosi OKL: ssa) ei vaatinut tarkentamista koulutussuunnan mukaan. Vastaustilanteessa olin pyytänyt muita kuin luokanopettajia merkitsemään koulutussuuntaansa. Haastattelujen aikana osoittautui, että eräs luokanopettajaopiskelijaksi tulkittu olikin lastentarhanopettajaopiskelija, joten on mahdollista, että ryhmien kesken on aineistossa pientä epätarkkuutta. Valtaosan kohdalla ei koulutussuunnasta kuitenkaan ollut tulkinnallista epäselvyyttä, sillä koulutussuunta oli merkitty näkyviin. Näin oli myös monessa luokanopettajaopiskelijan lomakkeessa.

Työkokemuksen jaoin luokkiin työn laadun ja keston perusteella. Työkokemuksen luokittelu oli siis osittain subjektiivista, mutta katsoin sen riittäväksi sen kuvaamiseksi,

oliko vastaajilla työkokemusta ollenkaan, vähän, kohtalaisesti vai runsaasti ja oliko se luonteeltaan sellaista, jonka voitaisiin katsoa vaikuttavan vastaajan mielipiteisiin.

Harrastuksiin ja kiinnostuksenkohteisiin liittyvien kysymyksillä 6 ja 7 pyrin saamaan lisätietoa vastaajien taustoista mahdollisia vertailuja varten. Vastaukset eivät alustavan lukemisen jälkeen tuntuneet tuovan aineistoon lisää tietoa, joten jätin ne tässä vaiheessa luokittelematta. Erään vastaajan kohdalla kysymys ”harrastukset” kuitenkin antoi lisätietoa uskonnollisesta vakaumuksesta, jota käytin hyödyksi vakaumuksen määrittelyssä.

Kysymyksillä 8 (uskonnollinen vakaumus tai muu aate) ja 9 (poliittinen kanta) halusin myös selvittää vastaajien taustoja ja mahdollistaa vertailun vastaajien kesken. Etukäteen arvioin, että uskonnollinen vakaumus ja poliittinen kanta saattaisivat vaikuttaa vastaajien suhtautumiseen konfliktia kohtaan. Kysymyksellä 8 en halunnut tiedustella kirkkokuntaa vaan sitä, oliko henkilöllä jokin vakaumus vai ei. Kysymysten vastaukset kirjoitin ensin omiin tiedostoihinsa vastaajakohtaisesti. Tämän jälkeen muodostin vastauksista yhtenäisiä luokkia, joille annoin numeerisen arvon. Myös kysymyksen 11 (Oletko käynyt Lähi-idän alueella?) muutin numeeriseksi.

Myös kysymykset 14–16 ja 23 muutin numeerisiksi. Median seuraamisen säännöllisyyteen liittyvät kysymykset 14–16 muutin numeerisiksi siten, että vaihtoehdot olivat välillä 0 (en lainkaan) ja 4 (päivittäin). Kysymyksen 23, jossa tiedusteltiin mielipidettä konfliktista, muutin numeeriseksi siten, että vaihtoehto a sai arvon 1 ja vastaavasti vaihtoehto e arvon 5. Kysymyksessä 13 (Mitä medialähteitä eniten seuraat?) annoin vastaajalle arvon 1 jokaiseen kohdista a–f, mikäli hän oli vastannut siihen. Vaihtoehtojen perään nimetyt mediakanavat keräsin omaan tiedostoonsa.

Kysymykset 27 ja 28 (maat tai yhteisöt, jotka ovat vaikeuttaneet tai helpottaneet konfliktin ratkaisua) sekä 38 ja 39 (mistä vastaajan käsitykset ovat hänen mielestään peräisin) muutin numeeriseksi siten, että tärkeimmäksi eli ensimmäiseksi merkitty asia sai suurimman arvon ja vähinten tärkeä pienimmän. Käänsin numerot siis päinvastoin. Vastausvaihtoehdon muu -vastaukset keräsin omaan tiedostoonsa. Kysymysten 27 ja 28 perustelut keräsin samoin omaan tiedostoonsa myöhempää luokittelua varten.

Avoimet vastaukset (kysymykset 10, 12, 21, 22, 24–26 ja 29–31) luokittelin kysymyskohtaisesti. Keräsin vastaukset omiin tiedostoihinsa vastaajan numeron mukaan. Tämän jälkeen luokittelin vastaukset aineistosta nousevien luokkien perusteella. Jouduin tekemään luokittelun joidenkin kysymysten kohdalla useampaan kertaan. Vastausten perusteella muodostin myös uusia muuttujia.

Kyselylomakkeen lopussa olleiden karttatehtävien (kysymykset 19 ja 20) täydennetyt kartat skannasin tietokoneelle kuvatiedostoina ja piirsin alueiden rajat uudelleen kuvankäsittely- ja piirto-ohjelmalla. Karttojen siirtäminen digitaaliseen muotoon antoi mahdollisuuden karttojen helpompaan vertailuun sekä tarvittaessa jatkokäsittelyyn. Kartan 1 kohdalla piirsin Lähi-idäksi rajatun alueen rajan värillisenä, jotta ne erottuisivat paremmin toisistaan. Piirsin myös kartan 2 alueet piirto-ohjelmalla käyttäen joka alueelle omaa väriään. Lopullisissa tuloksissa ne ovat kuitenkin mustavalkoisia.

Kartan 1 alueita analysoin rajakimppumenetelmällä (menetelmästä ks. esimerkiksi Kalevi Rikkinen 1994), jolla pyrin löytämään samanlaisia alueita sekä sellaisen Lähi-idän alueen, joka sisältyisi kaikkien vastaajien karttoihin. Kartalle 2 merkityt paikkojen sijainnit kokosin omaksi tiedostokseen kunkin paikan mukaan. Kartan avulla arvioin, tunsivatko vastaajat Lähi-idän aluemaantiedettä. Kaupunkien ja alueiden sijoittelu kartalle sekä hajonta kertoivat siitä, oliko vastaajilla mielikuvaa keskeisten paikkojen sijainnista Lähi-idän alueella.

5.2.2 Semanttisten differentiaalien analysointi

Semanttiset differentiaalit koostuivat kysymyksistä 32–37 (liite 1). Niissä kysyttiin vastaajien arvioita israelilaisista, palestiinalaisista ja arabeista sekä Israelista, Palestiinalaisyhteiskunnasta ja Arabimaista. Kunkin kysymyksen muuttujat muodostivat oman osamittarinsa, joten eri osamittareita tuli siis kuusi. Kussakin osamittarissa oli 18 muuttujaa (muuttujat a–r). Muuttujien asteikko oli viisiportainen ja muuttujien arvot vaihtelivat siten yhden ja viiden välillä. Eri kansallisuusryhmiä (kysymykset 32–34) koskevien osamittareiden muuttujat, ja vastaavasti myös eri yhteiskuntia (kysymykset 35–37) koskevien osamittareiden muuttujat, olivat samat. Jatkoanalyysien helpottamiseksi käänsin kaikki muuttujat tässä vaiheessa sanansuuntaisiksi siten, että adjektiiviparin

myönteinen laita sai aina arvon 5 ja kielteinen arvon 1. Joidenkin muuttujien kohdalla ei ollut selkeää myönteisyys–kielteisyys-painotusta, jolloin ratkaisin muuttujien kääntämisen siten, että jatkotulkinnat olisivat mahdollisimman helppoja, esimerkiksi niin, että muuttujien nimissä olisi mahdollisimman vähän ei-alkuisia muuttujia. Kahden muuttujan yhteyden vertaileminen on helpompaa, mikäli yhteys ei ole kahteen kertaan kielteinen (esimerkiksi ei ”ei-isänmaallisia”). Kuten edellä olen todennut, jouduin jättämään 10 vastaajaa pois jatkoanalyyseistä puutteellisen vastaamisen takia. Lopulliseksi vastaajien määräksi tuli siis 65 vastaajaa. Tämä on melko pieni vastaajajoukko. Se voi vaikuttaa jatkossa tehtäviin analyysihin ja tulee siksi pitää mielessä analyyseja tehtäessä sekä tuloksia tulkittaessa.

Semanttisten differentiaalien analyysit sisälsivät useita vaiheita, joten niiden raportointi vaatii melko paljon tilaa. Jottei raportointi tämän kysymysosion kohdalla paisuisi liian laajaksi, olen pyrkinyt tiedon tiiviiseen esittämiseen taulukoiden muodossa sekä sanallisen esityksen lyhyteen kokoavin lausein ja taulukkoon viittaamalla silloin, kun se on ollut mahdollista.

Aluksi tarkastelin erikseen kansallisuuksia ja yhteiskuntia koskevien osamittareiden muuttujia laskemalla kunkin muuttujan havaintojen keskiarvot, keskihajonnat, minimi- ja maksimi-arvot sekä jakaumien vinoudet ja huipukkuudet. Koska kaikkien osamittareiden kohdalla joidenkin muuttujien havainnot eivät tuntuneet olevan normaalisti jakautuneita, päätin vielä tutkia jakaumien muotoja ja mahdollisia outlier-havaintoja kunkin muuttujan osalta erikseen. Tein tämän SPSS-ohjelmiston explore-toimintoa käyttäen. Jokaisesta osamittarista löytyi 3–6 muuttujaa, joiden kohdalla oli boxplot-kuvan (Metsämuuronen 2002, 533) perusteella havaittavissa outlier-havaintoja tai erityisen poikkeavia havaintoja. Kansallisuuksien kohdalla yhteisiä poikkeavia havaintoja sisältäviä muuttujia oli kaksi. Näitä olivat muuttujat ”viisaut” ja ”itsenäisesti ajattelevia”. Yhteiskuntien kohdalla yhteisiä poikkeavia havaintoja sisälsivät muuttujat ”rauhanomainen ” ja ”epäbyrokrattinen”. Poikkeavat havainnot eivät kuitenkaan olleet samojen vastaajien antamia. Jakaumien muotoon ei olisi voinut vaikuttaa yksittäisiä havaintoja poistamalla, koska tällöin olisin joutunut poistamaan lukuisia vastaajia, eikä se olisi ollut enää järkevää kokonaisanalyysin kannalta. Useimmiten erityisen poikkeavat havainnot johtuivat jakaumien muodosta: kovin huipukas jakauma, jonka osalta vastaajat olivat antaneet runsaasti arvon kolme -arvioita, aiheutti sen, että ääripäiden arvot 1 ja 5 olivat

huomattavan poikkeavia. Samoin kävi sellaisen jakauman kohdalla, jossa keskiarvo oli selkeästi kolmen ylä- tai alapuolella, mutta jossa oli mukana havaintoja myös toisesta äärilaidasta. Koska poikkeavia havaintoja oli runsaasti ja tarkastelin niitä vain yleisellä tasolla kokonaistilanteen hahmottamiseksi, en ole raportoinut niitä yksitellen esimerkiksi taulukon muodossa.

Seuraavaksi tarkastelin muuttujien välisiä korrelaatioita käyttäen hyväkseni Pearsonin korrelaatiokerrointa (Metsämuuronen 2002, 486–487) sekä korrelaatioiden merkitsevyydestä. Tarkastelin korrelaatioita erikseen kansallisuuksien ja yhteiskuntien osalta. Tuloksena oli siis kaksi isoa korrelaatiomatriisia. Ne ovat haluttaessa saatavissa tutkijalta.

Muuttujien jatkoanalyysit

Yksittäisten muuttujien määrä oli aineistossa suuri, joten päädyin muuttujien määrän vähentämiseen. Muuttujien välillä tuntui korrelaatiomatriisien perusteella olevan yhteneväisyyksiä, joten muuttujat todennäköisesti ryhmittyisivät muutamaaan ryhmään. Mielenkiintoista työni kannalta olisi, miten muuttujat ryhmittyisivät ja miten vastaajajoukko sijoittuisi uusille summamuuttujille. Tutustuttuani kirjallisuuteen (Vehkalahti 2002, Metsämuuronen 2002) päätin vähentää muuttujien määrää faktorianalyysin avulla. Metsämuuronen (2002, 534) mukaan monimuuttujamenetelmät lähtökohtaisesti edellyttävät, että muuttujat olisivat normaalisti jakautuneita, mutta käytännössä menetelmät kuitenkin sallivat jonkin verran huojuntaa oletuksista. Lisäksi monimuuttujamenetelmiä sovelletaan hänen mukaansa myös aineistoihin, joiden ei ajatellakaan olevan normaalisti jakautuneita. Metsämuuronen (2002, 534) mukaan muuttujien summaamisella saadaan kuitenkin usein aikaan normaalisti jakautunut muuttuja. Havaintojen vähäinen määrä ($n = 65$) suhteessa kunkin osamittarin muuttujiin (18 kpl) sekä toisaalta jakaumien ei-normaalisuus, esimerkiksi jakaumien vinouden vaikutus korrelaatioihin ja sitä kautta faktorianalyysiin, saattaa kuitenkin vaikuttaa tuloksiin, joten otan tämän huomioon faktorianalyysin tuloksia tulkitessani.

Lähtökohtaisesti päädyin tekemään faktorianalyysin erikseen vähintäänkin kansallisuuksille ja yhteiskunnille, koska nämä osamittarit sisälsivät eri muuttujia. Arvioin, että faktorianalyysi tulisi suorittaa erikseen jokaiselle kuudelle osamittarille, mutta päätin

kokeilla ensin muita ratkaisuja. Kokeilin faktorianalyysin suorittamista Maximum likehood-menetelmällä sekä suorakulmaisella Varimax-rotatiolla myös kaikille osamittareille yhdessä, mutta tämän analyysin tuottaminen ei odotettavasti onnistunut. Tämän jälkeen kokeilin faktorianalyysin suorittamista kahdessa osassa, erikseen kansallisuus- ja yhteiskuntaryhmille. Perusteena olivat korrelaatiot eri ryhmien samannimisten muuttujien kesken. Tulos ei ollut tulkinnallisesti järkevä niin neljän kuin viidenkään faktorin mallissa, sillä eri osamittareiden samannimiset muuttujat latautuivat eri faktoreille, joille ei kuitenkaan ollut mahdollista löytää selitystä. Lisäksi Kaiserin testin arvo (0,286) osoitti, ettei muuttujajoukko olisi tällaisena sovelias analyysin suorittamiselle (Metsämuuronen 2002, 564). Päädyin suorittamaan faktorianalyysin erikseen kaikille kuudelle osamittarille, minkä olin alun perin arvioinutkin toimivimmaksi ratkaisuksi.

Suoritin faktorianalyysit osamittareille Maximum likehood -menetelmää sekä suorakulmaista Varimax-rotatiota käyttäen. Tarkastelin kunkin osamittarin kohdalla aluksi Kaiserin testin sekä Bartlettin sfäärisyystestin arvoja (Metsämuuronen 2002, 559) nähdäkseni, olivatko muuttujajoukkoni soveliaita faktorianalyysiin. Oman ennakkokäsitykseni perusteella, joka perustui muuttujien luonteeseen sekä korrelaatiomatriiseihin, arvioin, että kolme faktoria olisi oletusarvoltaan hyvä faktorimäärä. Mikäli kolmen faktorin ratkaisu ei näyttänyt muuttujien latausten ja kommunaliteettien, ratkaisun hyvyttä mittaavan Khin neliö -testin, jännöskorrelaatioiden ja tulkinnallisen selvyyden perusteella (Vehkalahti 2002, Metsämuuronen 2002, 555–571) hyvältä, kokeilin faktoreiden määrän lisäämistä yhdellä. Tulkinnallinen selkeys oli aina tärkein kriteeri. Kirjallisuuden perusteella (Gorsuch 2003) pidin lähtökohtaisesti parempana yhden ylimääräisen faktorin käyttämistä kuin faktoreiden liian vähäistä määrää. Tuloksena olikin usein toimiva ratkaisu neljällä faktorilla. Yhdessä tapauksessa, osamittarissa palestiinalaiset, paras ratkaisu oli viiden faktorin ratkaisu, jolloin viimeinen faktori muodostui yhdestä muuttujasta. Yhden muuttujan faktori ei ollut muuttujien määrän vähentämisen kannalta hyödyllinen, mutta se saattoi antaa lisätietoa muuttujien ryhmittymisestä ja faktoreiden rakentumisesta. Otin sen siksi tässä vaiheessa mukaan, koska se ei sotkenut ratkaisua, ja koska ratkaisu oli muuten järkevä. Varsinaisissa jatkoanalyysissä jätin yhden muuttujan faktorin kuitenkin huomioimatta. Eräät muuttujat eivät latautuneet millekään faktorille edes faktorimäärää lisäämällä, jolloin päädyin näiden muuttujien poistamiseen Metsämuuronen (2002, 558) ohjeen mukaisesti. Nämä muuttujat olivat usein myös niitä, jotka eivät korrelaatiomatriisin perusteella olleet korreloineen

muiden muuttujien kanssa. Jos muuttujan poisjättäminen sekoitti faktoriratkaisua, pidin muuttujan mukana ratkaisussa, mutten huomioinut sitä jatkoanalyysissä. Kunkin osamittarin faktorianalyysin lopulliset tulokset ovat luvussa 6 ja pois jätetyt ratkaisuvaihtoehdot liitteessä 8.

Muuttujat latautuivat faktoreille eri tavoin eri osamittareissa, joten osamittareiden faktorit eivät sisältämiensä muuttujien perusteella olleet samanlaisia. Tämä oli osittain odotettavaa ja myös perusteltua, sillä eri asioiden saattoi olettaa olevan yhteydessä toisiinsa eri kansallisuus- tai yhteiskuntaryhmien kohdalla. Mikäli faktori vaikutti järkevästi tulkittavalta ja analyysi täytti annetut matemaattiset ehdot, kelpuutin ratkaisun. Ongelmia faktoreiden muodostamiselle ja nimeämiselle aiheuttivat joissakin tapauksissa sellaiset faktorit, joille latautuneet muuttujat kuuluivat sisältönsä perusteella kahteen tai kolmeen alaryhmään. Tällöin yhden kokoavan käsitteen löytäminen oli hankalaa. Enimmäkseen faktoreille kuitenkin löytyi jonkinlainen yhteinen nimittäjä. Jos tällaista ei löytynyt, eikä muuttujien perusteella voinut muodostaa myöskään esimerkiksi kaksi yläkäsitettä sisältävää nimeä, päädyin faktorin nimeämiseen sen sisältämien muuttujien nimien mukaan. Suurimman osa faktoreista nimesin kuitenkin yläkäsitteen perusteella. On mahdollista, että pieni otoskoko ja muuttujien vinous vaikuttavat jossain määrin faktoreiden muodostumiseen. Joukossa oli kuitenkin faktoreita, jotka erottuivat selkeästi omaksi ryhmäkseen. Näitä olivat kansallisuusryhmien kohdalla perusarvoista kertovat ja yhteiskuntien kohdalla kehittyneisyydestä kertovat faktorit. Sen sijaan sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät muuttujat jakautuivat yleensä kahdelle faktorille. Jos tutkimusjoukko olisi ollut isompi ja jakaumat normaalisempia, olisivat sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät muuttujat voineet sijoittua selkeämmin yhdelle faktorille. Tämä ei kuitenkaan ole varmaa, sillä eri asiat näyttäisivät olevan järkevällä tavalla yhteydessä toisiinsa eri osamittareiden sisällä. Faktoreiden sisältämiä muuttujia ja muuttujien välisiä yhteyksiä olen pohtinut tarkemmin tulosten yhteydessä luvussa 6.

Löydettyäni optimaalisen ratkaisun nimesin faktorit siten, että pyrin löytämään yläkäsitteen, joka kattaisi faktorin sisältämät muuttujat. Nimeämistä ja summamuuttujien muodostamista varten käänsin siksi saman faktorin muuttujat etumerkiltään samansuuntaisiksi. Tutkimuksen kannalta kiinnostavia eivät ole kuitenkaan pelkät yläkäsitteet, vaan myös muuttujien painottuminen jompaankumpaan laitaan esimerkiksi uskonnollisuus–maallistuneisuus-akselilla. Siksi on tärkeää, kumpaan suuntaan muuttujien

latauksen suunta on käännetty. Pääosan summamuuttujista käänsin niin, että mukaan tuli muuttujien myönteinen laita. Tällöin korkea arvo vastaa siis hyvin myönteistä mielikuvaa. Joidenkin summamuuttujien kohdalla nimeäminen oli helpompaa kielteisempää laitaa käyttäen, jolloin käytin sitä. Muuttujien suunta on nähtävissä pääosin summamuuttujien nimistä sekä luvussa 6 olevista faktoritaulukoista.

Nimeämisen jälkeen muodostin faktoreille summamuuttujat. Otin kustakin faktorista muodostamaani summamuuttujan mukaan kyseiselle faktorille vähintään 0,30 suuruisella arvolla latautuneet muuttujat siten, että kukin muuttuja oli mukana vain yhdessä summamuuttujassa. Osa muuttujista, jotka saivat jollekin faktorille korkean latauksen, esimerkiksi 0,80, saattoivat latautua jollekin toiselle faktorille 0,40 arvolla (muuttujien latauksia useammalle faktoreille olen pohtinut tarkemmin luvussa 6). Tällöin sijoitin muuttujan siihen summamuuttujaan, jonka edustamalle faktorille muuttuja oli saanut korkeimman latauksen. Muodostin summamuuttujat kääntämällä muuttujat etumerkiltään samansuuntaisiksi (ks. luku 6, faktorianalyysin tulostaulukot) ja laskemalla muuttujien välisen keskiarvon jakamalla summapistemäärän muuttujien määrällä. Keskiarvo oli tärkeä siksi, että eri faktoreilla oli eri määrä muuttujia, eikä summapistemäärä yksinään olisi ollut toimiva faktorien välisessä vertailussa.

Seuraavaksi tarkastelin havaintojen sijoittumista eri faktoreille summamuuttujien keskiarvojen perusteella. Joidenkin faktoreiden osalta oli havaittavissa lievää painottumista positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Joissain tapauksissa myös huipukkuus poikkesi normaalista. Tulokset ja niiden arviointi ovat luvussa 6.

Tämän jälkeen tarkastelin kunkin osamittarin faktoreiden sisäisiä ja osamittareiden faktoreiden välisiä merkitseviä korrelaatioita ($p < 0,01$). Jaoin tarkastelun neljään osaan. Ensiksi halusin tutkia, miten saman osamittarin faktorit tai summamuuttujat korreloivat keskenään, koska sisäiset korrelaatiot olivat faktorirakenteiden ja summamuuttujapistemäärien perusteella todennäköisiä. Toiseksi halusin tutkia, miten eri kansallisuuksien ja toisaalta eri yhteiskuntien faktorit korreloivat keskenään. Kolmanneksi halusin selvittää, miten saman kansallisuuden ja yhteiskunnan faktorit korreloisivat. Neljäntenä tavoitteena oli selvittää, millaisia korrelaatioita olisi yleisesti kansallisuuksien ja yhteiskuntien välillä. Tarkastelun helpottamiseksi olen jakanut korrelaatiot näihin neljään ryhmään (liite 8). Useimmat merkitsevistä korrelaatioista olivat positiivisia, mutta

joukossa oli myös joitakin negatiivisia korrelaatioita. Korrelaatioita tarkastelen tulosten yhteydessä.

Halusin myös tarkastella eri taustamuuttujien mahdollista vaikutusta summamuuttujien keskiarvoihin. Käytännössä ainoa mahdollinen tarkastelu oli miesten ja naisten välisten keskiarvojen ero. Muiden taustamuuttujien alaryhmät olivat niin pieniä, ettei niiden avulla ollut mahdollista tehdä erottelua. Suoritin miesten ja naisten keskiarvojen välisen tarkastelun käyttäen itsenäisten otosten t-testiä. Varauksena on pidettävä sitä, että miesten joukko koostui vain 11 vastaajasta. Testasin varianssien yhtä suuruutta Levenen testin avulla. Lähes kaikkien summamuuttujien kohdalla ryhmien varianssit olivat riittävässä määrin yhtä suuria. Miesten joukon osalta ei ollut varmuutta jakauman normaalisuudesta ja tarkempi analyysi osoittikin jakaumissa olevan eroja. Näin t-testin kuitenkin parhaaksi menetelmäksi suorittaa vertailu.

5.3 Tutkimuksen luotettavuudesta ja sovellettavuudesta

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta pyrin tarkastelemaan sen validiteettia ja reliabiliteettia. Validiteettia voidaan tarkastella monesta näkökulmasta (esim. De Vaus 1991; Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995; Cohen, Manion & Morrison 2000; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004;). Myös reliabiliteettia voidaan tarkastella eri tavoin. Molemmat termit ovat kuitenkin peräisin kvantitatiivisesta tutkimuksesta ja niiden käyttöä ja toimivuutta laadullisessa tutkimuksessa on kritisoitu. (Tuomi & Sarajärvi 2002; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004)

Koska käsittelen tutkimuksessa sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia aineistoja, joudun tarkastelemaan tutkimuksen luotettavuutta molemmilta kannoilta. Kvantitatiivisen aineiston kannalta työlle on merkitystä sisäisellä (tulkinta vastaa aineistoa), sisällöllisellä (mittari mittaa käsitteen eri puolia) ja rakenteellisella (tulokset ovat suhteessa odotuksiin) validiteetilla (ks. De Vaus 1991; Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994; Cohen, Manion & Morrison 2000). En käsittele näitä omana osionaan joka kohdassa, vaan pyrin huomioimaan tutkimuksen luotettavuutta tutkimuksen eri vaiheessa kertomalla tutkimuksen eri vaiheet, siinä ilmenneet ongelmat ja niiden ratkaisut. Tutkimuksen toistettavuuteen (reliabiliteettiin) suhtaudun samoin. Laadullisen aineiston kannalta reliabiliteetti on hankala ja toimimatonkin käsite. Sen sijaan sisäinen validius on myös

laadullisen aineiston kannalta keskeistä, tulkintojen tulee olla aineistolla perusteltavia. Muutoin keskityn laadullisen aineiston kohdalla koko tutkimusprosessin luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 2001) ja sen sisäiseen johdonmukaisuuteen (Tuomi & Sarajärvi 2002). Tuomi & Sarajärvi esittävät, että laadullisen tutkimuksen raportoinnista tulisi löytyä ainakin seuraavat kohdat:

Tutkimuksen kohde (ilmiö) ja tarkoitus

Tutkijan omat sitoumukset tutkittavaan aiheeseen

Aineistonkeruu

Tutkimuksen tiedonantajat (tutkittavat)

Tutkija–tiedonantaja-suhde

Tutkimuksen kesto

Aineiston analyysi

Tutkimuksen luotettavuus (tutkijan oma arvio eettisyydestä ja luotettavuudesta)

Tutkimuksen raportointi (aineiston kokoaminen ja analysointi)

Tutkimuksessa käytän hyväksi metodista triangulaatiota. Sillä tarkoitetaan ilmiön tutkimista monesta eri suunnasta eri tutkimusmetodeja käyttäen (Tuomi & Sarajärvi 2002). Metodiseen triangulaatioon liittyvänä käsitteenä Tuomi & Sarajärvi (2002) nimeävät analyysimenetelmien triangulaation, jolla tarkoitetaan tutkimustulosten oikeaksi osoittamista käyttämällä erilaisia tilastollisia testejä tai laadullisia analyysimenetelmiä. Myös tämä näkökulma on läsnä omassa tutkimuksessani. Eri tavoin kerätystä aineistosta pyrin erilaisin analyysimenetelmin saamaan tuloksia, joiden yhtenevyyttä sitten arvioin.

6. Tulokset

6.1 Tutkimusjoukon kuvaus

Vastaajien lopullinen määrä oli 75 henkilöä ja vastausprosentti 89 %, jota pidän hyvänä. Vastaajista oli naisia 64 (85,3 %) ja miehiä 11 (14,7 %). Lähes kaikkien opiskelijoiden (96 %, 72 opiskelijaa) aloitusvuosi oli 2002, joten siltä osin tutkimus kohdistui hyvin haluttuun joukkoon, eli opintonsa vasta aloittaneisiin. Koulutussuunnan mukainen jako on taulukossa 1. Luokanopettajia, joka oli alkuperäinen kohderyhmä, oli noin puolet vastaajista.

TAULUKKO 1. Vastaajien koulutuslinja.

Koulutuslinja	Henkilöä	Prosenttia
Luokanopettaja	37	49.3
Lastentarhanopettaja	21	28.0
Kotitalousopettaja	12	16.0
Eryityspedagogiikka	4	5.3
Tutkinnon täydentäjä	1	1.3
Yhteensä	75	100.0

Kyselyn yhteydessä pyydettiin ilmoittautumaan myös mahdollisiin haastatteluihin. Yhteystietonsa antoi 27 vastaajaa, jotka jakautuivat seuraavasti: 15 luokanopettajaopiskelijaa, 6 lastentarhanopettajaopiskelijaa, 3 kotitalousopettajaopiskelijaa ja 3 erityispedagogiikan opiskelijaa. Yhteystietonsa antaneista valittiin myöhemmin haastatteluun 10 henkilöä, joista 6 pääsi paikalle.

Vastaajat olivat iältään 20–43-vuotiaita. Vastaajien ikä tarkoittaa ikää, jonka vastaaja saavutti tutkimuksen suorittamisvuonna, eli vuonna 2003. Keski-ikä oli 24 vuotta, mikä oli korkeampi kuin mediaani (23 vuotta). Vanhempien opiskelijoiden osuus nosti keski-ikää. Noin 30 prosenttia opiskelijoista oli 22-vuotiaita ja 71 prosenttia alle 25-vuotiaita. Tiedoista voi päätellä, etteivät opinnot ole alkaneet heti lukion jälkeen. Ainoastaan 7 vastaajaa oli 20-vuotiaita, eli he olivat aloittaneet opiskelunsa heti lukion jälkeen.

Aikaisemmin suoritettuja tutkintoja tai opintoja (liite 3, taulukko 1) oli seuraavasti: 48 prosenttia vastaajista ei ollut suorittanut mitään tutkintoa tai opintoja, 14,7 prosenttia oli opiskellut jotain, muttei ollut suorittanut tutkintoa. Yllättävää oli tutkinnon suorittaneiden

(37,3 % vastaajista) suuri määrä. Opinnot eivät nopean läpilukemisen perusteella olleet sellaisia, joiden olisin suoranaisesti nähnyt vaikuttavan mielikuviin Lähi-idän konfliktista. En tarkastellut niitä siksi tarkemmin.

Muuttujan ”työkokemus” muodostin avoimien vastausten perusteella. Se on osittain subjektiivinen muuttuja, mutta antaa suuntaa siitä, onko opiskelijoilla vähän, runsaasti tai ei ollenkaan työkokemusta. Muuttujan havainnot jakautuivat luokkiin melko tasaisesti (liite 3, taulukko 2). Kaikilla opiskelijoilla oli jonkin verran työkokemusta, 36 prosenttia oli ollut työssä yli kaksi vuotta. Keskimmaisissa luokissa työn laatua (osa-aika- tai kokopäivätyö) ei ole eritelty. Yli kolme vuotta samassa työssä olleiden määrä oli 17,3 prosenttia. Tässä luokassa on ainoastaan henkilöitä, jotka olivat olleet samassa kokopäivätyössä yli 3 vuotta. Monilla vastaajilla oli takanaan muun alan opintoja ja työkokemusta muutamasta vuodesta kahteenkymmeneen vuoteen.

Luokittelin uskonnollisen vakaumuksen (liite 3, taulukko 2) useiden eri vaiheiden kautta lopulta viiteen eri luokkaan ja muutin luokat numeeriseksi. Luokkaan ”kanta epäselvä” jätin kaikki ne opiskelijat, jotka eivät olleet ilmaisseet vakaumustaan ja joiden vakaumusta ei voinut lomakkeen muiden tietojen perusteella selkeästi päätellä. Tässä luokassa on paljon sellaisia, jotka olivat ilmoittaneet vastaukseen ”kristitty” tai jonkin kirkkokunnan, mutta joiden vakaumuksellisuutta ei voinut varmuudella päätellä. Luokkaa ei-vakaumuksellinen kristitty päätyivät kaikki ne, jotka kertoivat kuuluvansa uskonnolliseen yhteisöön, mutta joilla ei omasta mielestään ollut vakaumusta.

Noin 15 prosentilla opiskelijoista oli uskonnollinen vakaumus. Ei-vakaumuksellisia oli noin 21 prosenttia. 4 prosenttia vastaajista ilmoitti kannakseen agnostikko tai ateisti. Vajaa 3 prosenttia ilmoitti muun uskonnon vakaumukseksi. Reilun puolen osalta kanta jäi epäselväksi, vaikka kysymyksen ohjeissa oli painotettu selkeästi vakaumuksen ilmaisemista eikä kirkkokuntaa.

Poliittisen kannan osalta jaoin vastaajat useiden luokittelujen jälkeen lopulta yhteentoista eri ryhmään (taulukko 2). Vihreät saivat eniten kannatusta sekä omana puolueenaan mutta myös muiden puolueiden rinnalla kautta koko linjan. 15 vastaajaa oli sitä mieltä, ettei heillä ollut puoluekanta. Lisäksi määrittelin puoluekannan vahvuuden vastausten perusteella. Selkeästi jotakin puoluetta kannattavat tai politiikasta kiinnostumattomat saivat

arvon 1 ja kannastaan epätietoiset sekä epävarmat kannattajat saivat arvon 0. Kahdella kolmasosalla oli mielestään selkeä puoluekanta.

TAULUKKO 2. Vastaajien poliittinen kanta ja sen vahvuus.

Poliittinen kanta	Vahvuus		Yhteensä
	ei vahva	vahva	
ei kantaa	14	1	15
vasemmisto	2	5	7
vasemmisto + vihreät	1	9	10
keskusta	0	5	5
keskusta + vihreät	1	1	2
keskusta + oikeisto	1	0	1
kristillisdemokraatit	0	5	5
kristillidem. + vihreät	1	0	1
kristillidem. + oikeisto	0	2	2
oikeisto	1	5	6
oikeisto + vihreät	0	1	1
vihreät	7	13	20
Yhteensä	28	47	75

Kysymykseen 11 ”Oletko käynyt Lähi-idän alueella?” vastasi 74 opiskelijaa. Heistä 11 (13,9 %) oli käynyt Lähi-idän alueella. Kukaan vastaajista ei ollut ollut alueella kovin kauan. Kahden – kolmen kuukauden pituinen kibbutsityökokemus oli pisin aika, jonka kukaan vastaajista oli alueella viettänyt. Yleisimpiä olivat lomamatkat Israeliin, Turkkiin tai Egyptiin. Näillä ei lomakkeiden nopealla läpilukemisella näyttänyt olevan yhteyttä ainakaan konfliktia koskeviin mielipiteisiin.

6.2 Vastaajien mielikuvat Lähi-idän alueesta

Mielikuvaa Lähi-idän alueesta kartoitin kysymyksellä 19 ja sen maantieteellistä tuntemusta kysymyksellä 20. Kysymyksiin liittyi kaksi karttaa, jotka olivat kyselylomakkeen (liite 1) lopussa. Haastattelujen perusteella ainakin osa vastaajista koki karttatehtävät vaikeiksi. Kartta ei hahmottunut kaikille alueiden muotojen perusteella, vaan valtioiden nimiä olisi tarvittu Lähi-idän rajaamiseen ja paikkojen sijainnin määrittelyyn. Yhden haastattelun mukaan kokonais käsityksen antaminen Lähi-idästä, ilmeisesti jonkinlainen Lähi-idän määrittely, olisi auttanut rajaamisessa. Karttatehtävät mainittiin haastatteluissa semanttisten differentiaalien ohella kysymyksiksi, joille oli jäänyt vähiten aikaa, joten vähäinen vastaajamäärä voi johtua osittain siitäkin.

Kysymyksessä 19 pyydettiin rajaamaan Lähi-idän alue karttaan 1. Kysymykseen oli vastannut vain 39 opiskelijaa. Lähi-idän alueen rajausta vaihteli hyvin paljon (liite 3). Suurimmat kartat kattoivat lähes koko karttapohjan, jolloin mukana oli Afrikan sekä Balkanin niemimaan maita. Kartoista löytyi erilaisia Lähi-idän alueita, jotka kattoivat Israelin, Libanonin, Syyrian ja Jordanian alueet, Arabian niemimaan tai lähes koko kartan. Jaoin kartat niiden sisältämien alueiden perusteella neljään ryhmään (taulukko 3). Yhtenäinen Lähi-idän alue oli hyvin pieni; se kattoi vain Israelin ja Libanonin alueen. Mikäli suppein kartoista jätettäisiin pois, Lähi-idän alue suurenisi hiukan.

TAULUKKO 3. Vastaajien rajaaman Lähi-idän alueen ryhmittely kartan 1 perusteella.

Alue	Kartat kpl
Israel	17
Israel ja naapurivaltiot	8
Israel, Arabian niemimaa ja lähivaltioita	7
Lähes koko kartta	7
Yhteensä	39

Alueiden sijoittamistehtävässä (kysymys 20) pyydettiin merkitsemään mediasta tuttuja alueita ja kaupunkeja kartalle 2. Tähän kysymykseen oli vastannut 39 opiskelijaa. Paikkojen ja alueiden sijainnin tuntemus vaihteli paljon (liite 4). Jerusalemi ja Betlehem osattiin sijoittaa yleensä oikein, mutta lomakaupunki Eilat tai satamakaupunki Tel Aviv sijoittuivat jo paljon hajanaisemmille alueille. Jordan-joen sijainti tiedettiin melko hyvin. Aiempiin konflikteihin liittyvät Golanin ja erityisesti Siinain alue tiedettiin huonosti. Uutisten tämän hetken keskeiset alueet, Länsiranta ja Gaza, eivät olleet jääneet sijainniltaan kovin hyvin vastaajien mieleen, vaikka ne on merkitty useimpiin alueen karttoihin. Tehtävä oli selvästikin vaikea. Valtioiden nimeäminen karttapohjaan olisi auttanut vastaajia, totesi eräs haastatelluista.

6.3 Mielikuvat Lähi-idän konflikteista

Vastaajilta tiedusteltiin kysymyksessä 12, mitä konflikteja he tiesivät Lähi-idän alueelta. Eniten mainittu konflikti oli israelilaisten ja palestiinalaisten välinen konflikti (taulukko 4). Vaikka olin vaihtanut kysymyksen paikkaa esitestauksen jälkeen, on todennäköistä, että edellä olevat sana-assosiaatiot antoivat vihjeitä kyseisen konfliktin olemassaolosta. Mikäli vastaaja ei täyttänyt lomaketta ohjeen mukaisesti järjestyksessä alusta loppuun, hän sai varmasti vihjeen ainakin yhden konfliktin nimeämiseen. Näin ollen tuloksen

oikeellisuuteen on tämän konfliktin osalta suhtauduttava varauksella. Irakin sodat muistettiin hyvin, mihin varmastikin vaikutti kyselyn suorittamisen ajankohta.

TAULUKKO 4. Vastaajien nimeämät konfliktit Lähi-idän alueelta. ^a

Konflikti	Maininnat (henkilöä)
Israelin alueen konfliktit	42
Irakin sodat	49
Afganistanin sodat	7
Öljykriisi	6
Heimosodat / etnisten ryhmien sodat (ei palestiinalaiset)	5
Terrorismi	3
Uskonsodat	3
Määrittelemättömät	9
Muut	4
Vastaamatta jättäneet	5

a Yksi henkilö on voinut mainita useampia konflikteja.

Syvempää tuntemusta alueen historiasta ja nykytilanteesta edellyttivät kysymykset 25– 31. Kysymysten 12, 21, 25, 27, 28, 29 ja 31 perusteella muodostin uuden muuttujan ”tiedon määrä”, jolla voidaan kuvata vastaajien tiedon tasoa Lähi-idän konflikteista sekä israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista. Muodostin muuttujan pisteittämällä kysymykset ja antamalla niille lisäksi painokertoimen 1 tai 2. Muuttujan avulla on mahdollista tehdä karkeaa erottelua sen perusteella, onko vastaajan tiedon määrä vähäinen, kohtalainen vai runsas. Muuttuja ei kuitenkaan kerro vastaajalla olevan tiedon tai näkökulmien monipuolisuudesta tai vastaajan mielipiteestä. Pyrin vastausten arvioinnissa kuitenkin siihen, ettei pisteitykseen vaikuttaisi mielipide, vaan tietämys alueen tilanteesta. Muuttujan muodostaminen on selvitetty tarkemmin liitteessä 6.

Jaoin vastaajat (n = 65) tiedon määrän osalta neljään ryhmään jakamalla vastaajat mediaanin kohdalta puoliksi ja jälleen puoliksi (kvartaaleihin). Kymmenen heikosti vastannutta eivät ole mukana. Tiedon määrän keskiarvo (9,6) asettuu jonkin verran koko skaalan puolivälin (11,25) alapuolelle. Mediaanin ollessa 9 jää puolet vastaajista arvoon 9 tai sen alle ja lähes 75 prosenttia arvoon 13 tai sen alle. Maksimipistemäärä eli paras tulos oli 22,5 pistettä. Suurin osa vastaajista tiesi siis aiheesta melko vähän. Tarkemmat tulokset näkyvät liitteen 3 taulukossa 4.

6.4 Israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin tuntemus

Kysymyksessä 25 (taulukko 5) tiedusteltiin israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin alkamisajankohtaa. Toisen maailmansodan aika ja Israelin perustaminen saivat eniten mainintoja. Lähes yhtä moni arveli kiistan alkaneen ennen 1900-lukua, ”aikojen alussa”. Kaksikymmentä vastaajaa ei joko osannut, halunnut tai ehtinyt vastata kysymykseen.

TAULUKKO 5. Vastaajien mielikuvat Lähi-idän konfliktin alkamisajankohdasta. ^a

Ajankohta	Mainintoja (henkilöä)
1990–2000-luvulla	8
1980-luvulla	8
1970-luvulla	2
1950–60-luvulla	5
1930–40-luvulla / Israelin perustamisesta	13
1900-luvun alussa	2
Aiemmin	11
Määrittelemättömät	10
Ei osaa sanoa / tyhjä	20

a Jotkut maininnat kuuluivat kahteen luokkaan, esim. 1940–50-luvulla. Nämä olen sijoittanut luokkiin oman valintani perusteella.

Myös vastausten sisältö vaihteli. Yllättävää oli, että 16 vastaajaa ajatteli konfliktin kestäneen korkeintaan parikymmentä vuotta. Vastaukset, joiden aikamääritelmä oli epäselvä tai jotka sijoittuvat ryhmään ”Aiemmin” heijastelivat usein joko ikuista kulttuurista tai uskonnollista kiistaa. Alla on esimerkkejä kustakin ryhmästä.

1990–2000-luvulla

- Kai joskus ”aikoja” sitten. Oisko n. 10–15 vuotta sitten. Kai toinen ensin halusi jonkin alueen.
- n. 5 vuotta sitten, Jasser Arafat vaikuttanut asiaan.

1980-luvulla

- Pitkän aikaa sitten (pari vuosikymmentä sitten)
- Palestiinalaisten kansannousu joskus 1980-luvun alussa.

1970-luvulla

- 1970-luvulla lopullisesti. Israelin valtion perustamisesta.
- Kansanryhmittymä nousi oman maan puolesta taistelemaan Jasser Arafatin johdolla 1970-luvulla.

1950–1960-luvulla

- n. 1950–60-luvulla, kun ihmisiä alkoi olla liikaa alueella.
- Kylmän sodan aikana 60-luvulla?
- Kahinoita ollut hyvin pitkään, nykyisen konfliktin juuret 60-luvulla sotilaallisine operaatioineen.
- Joskus tosi kauan sitten, 60-luvulla.

1930–40-luvulla / Israelin perustamisesta

- YK:n päätöksen jälkeen (Israelin valtio perustettu 1948, muistaakseni). II mm kärsineet juutalaiset saivat hyvistä (hyvitystä) ja oman valtion alkuperäisille ”raamatullisille” seuduille.
- Kiistaa on ollut niin kauan kun Israelin valtio on ollut olemassa.
- Kun israelilaiset saivat ”luvatun maansa”, eivätkä halunneet sinne enää muita – KÄRJISTYS – Siellä on sodittu vuosikymmeniä.
- Siinä maailmansotien jälkeen USA ja britit ja kai muutamat muut perustivat Israelin valtion ihan omin luvun ja palestiinalaiset ovat jääneet siitä lähtien israelilaisten jalkojen alle.
- Ennen II maailmansotaa ja kärjistynyt sen jälkeen Israelin vallatessa lisää alueita.
- Luulisin että toisen maailman (sodan) jälkeen, kun juutalaiset alkoivat perustaa siirtokuntiaan palestiinalaisten alueille.
- 1947, jolloin israelilaiset halusivat muodostaa itsenäisen valtion.
- Käsittääkseni tilanne on ollut levoton Israelin valtion perustamisesta (48) lähtien. Juutalaisvaltio muslimien keskellä ei ole ollut muslimieistä hyvä asia koskaan.
- Israelilaiset eivät halua antaa maa-aluetta palestiinalaisille, toisen maailmansodan jälkeen Englanti lupasi juutalaisille kaiken heidän kokemansa vääryyden jälkeen oman maan. Lupaukset eivät ole kuitenkaan täysin toteutuneet, vaan siitä on seurannut katkeruutta.

1900-luvun alussa

- Luultavasti jo 1900-luvun alkupuolella.
- I maailmansodan yhteydessä.

Aiemmin

- Satoja vuosia sitten.
- Vaikea sanoa voiko Raamatun ajasta vetää lankoja tähän päivään.
- En tiedä milloin, mutta ainakin että tosi kauan sitten! Varmaan jo Vanhan Testamentin ajoilta!!!
- Silloin kun Mooses lähti johtamaan joukkojaan luvattuun maahan.
- Ikuinen kiista, tuhansia vuosia sitten.
- Aikojen alussa. Uskonnollinen kiista.
- Kai siellä on aina ollut kireet välit.
- Israelilaisten tullessa aikojen alussa luvattuun maahan Israeliin. Siellä oli muita. Kai se on siitä lähtien ollut ongelma.

Määrittelemättömät

- En muista mutta oletan, että erimielisyyksiä on ollut jo monta kymmentä vuotta.
- En tiedä. Itse muistan uutisointia ainakin viime vuodelta, mutta veikkaisin että tämä on kyllä jatkunut jo pidempään.
- Monia kymmeniä vuosia sitten. Asiaan liittyy myös kaikki Israelin itsenäisyysyritykset ja saavutetut itsenäisyystavoitteet.
- Asia liittyy juutalaisuuden ja kahden eri uskonnon taisteluun samasta kaupungista ja maa tilasta.
- Raamatusta löytyy yksi vastaus, itse en ole asiaa tutkinut, kauan aikaa sitten.
- Tarkkaa aikaa en osaa määritellä, mutta eiköhän kiista ole ollut olemassa niin kauan kuin Palestiina on ollut olemassa.

Tietoa ratkaisuyrityksistä pyydettiin kysymyksessä 26 (taulukko 6), johon oli vastannut 55 opiskelijaa. Heistä 11 totesi, etteivät he tiedä asiasta. Loput vastaajat yhtä lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, ettei ratkaisua kiistaan ole löydetty. Yksi opiskelija vastasi ”Kai, en muista”. Ratkaisuehdotuksista tai osittaisista ratkaisuista viisi mainitsi alueiden tai vapauksien antamisen palestiinalaisille ja kaksi alueiden jakamisen. Rauhaa tai tulitaukoja ehdotti yhdeksän vastaajaa ja jonkinlaisia ratkaisuyrityksiä ehdotti viisi vastaajaa. Kaksi vastaajaa ehdotti ratkaisuksi kasvatusta, tarkoittaen sillä kuitenkin tulevaisuuden, ei menneisyydessä kokeiltua, ratkaisua.

TAULUKKO 6. Opiskelijoiden arviot Lähi-idän konfliktin ratkaisuyrityksistä.

Ratkaisuehdotus	kpl
Ei ratkaisua	20
Ehkä	1
Ei ratkaisua: Alueita / vapauksia palestiinalaisille	5
Ei ratkaisua: Yhteiseloön kasvattaminen	2
Ei ratkaisua: Alueiden jakaminen	2
Ei ratkaisua: Rauhaa / tulitaukoja	9
Ei ratkaisua: Jotain ratkaisuyrityksiä	5
Ei tiedä	11
Tyhjä	20
Yhteensä	75

Monet vastaajat kokivat tilanteen turhauttavaksi tai toivottomaksi, mikä näkyy alla olevissa vastauksissa.

- Heikonlaisia viritelmiä, joista ei apua tulehtuneeseen tilanteeseen.
- Ei ilmeisesti seurauksista päätellen.
- Soutaa ja huopaa. Pieni askel eteen, kaksi taakse.
- Neuvotteluja on käyty viime aikoina. Päätöksiä ei ole syntynyt kummankin syytellessä toisiaan.
- Onhan sitä pitkään yritetty, mutta ei mitään onnistunutta.
- Ilmeisesti Israelin valtion perustaminen 1948 oli silloinen ratkaisu, mutta kuinka hyvä niin sitä sopii miettiä...

Kysymyksissä 27 ja 28 (n = 65) kysyttiin konfliktin ratkaisua vaikeuttaneita tai helpottaneita maita ja yhteisöjä. Eri tahoja oli nimetty, mutta perusteluja valinnoille oli vähän. Vain noin kolmasosa koko vastaajajoukosta (n = 75) oli kirjoittanut kysymyksiin perusteluja.

Kysyttäessä israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua eniten vaikeuttaneita maita (liite 3, taulukko 5) eniten mainintoja saivat Yhdysvallat (34 mainintaa) sekä Irak. YK, Syyria ja Iran saivat lähes yhtä monta mainintaa. Vähiten mainintoja sai EU (1 maininta). Yhdysvaltoja pidettiin keskiarvon ja mediaanin perusteella suurimpana vaikeuttajana, Irak ja YK olivat toiseksi suurimmat vaikeuttajat. Jordania ja vaihtoehto muu saivat keskiarvon perusteella toiseksi tärkeimmän vaikeuttajan sijan. Perustelut liittyivät Yhdysvaltojen osalta aseiden myyntiin ja konflikteihin sotkeutumiseen, Israelin tukemiseen ja öljyyn. Irak liitettiin uhkaan yleisestä rauhattomuudesta, omat sodat, apu palestiinalaisille sekä Saddam Husseinin sotaisuus. YK:n osalta perustelut liittyivät Israelin perustamiseen. Syyrian ja Iranin osalta perusteluja oli vähän. Syyrian osalta mainittiin oma sota ja tuki palestiinalaisille. Iranin osalta mainittiin yleinen vaikutus ja sota Irakia vastaan.

Kysyttäessä israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua eniten helpottaneita yhteisöjä ja maita sai YK selvästi eniten mainintoja (liite 3, taulukko 6). USA ja EU saivat lähes yhtä monta mainintaa. YK oli kuitenkin vastaajien mielestä tärkein vaikuttaja. YK:hon liittyviä perusteluja olivat ”rauhan yrittäminen”, rauhanneuvottelut ja rauhanturvaajat. Yhdysvaltojen osalta mainittiin rauhanneuvottelut, välittäjänä olo, pelottelu ja Israelin tukeminen ja EU:n osalta neuvotteluapu sekä YK:n tukeminen.

TAULUKKO 7. Vastaajien nimeämät uskonnolliset tai poliittiset ryhmät Lähi-idässä.

Ryhmät	Maininnat (kpl)
Juutalaiset / juutalaisuus	43
Kristityt / kristinusko	18
Muslimit / islam	39
Uskonnot	1
Uskonnolliset ryhmät	2
Uskonnollis-poliittiset ryhmät	2
Poliittiset ryhmät/puolueet	3
Äärijuutalaiset	1
Ääri-islamilaisten	7
Ääriliikkeet	13
Israel / israelilaiset	3
Ortodoksit	1
Arabit	5
Palestiinalaiset	4
Kurdit	2
PLO	9
Muu (hullut)	1
Ei osaa sanoa	2
Ei ehtinyt vastata	1
Vastaamatta jättäneet	17

Kysymyksessä 29 (taulukko 7) kysyttiin Lähi-idän uskonnollisia tai poliittisia ryhmiä. 17 vastaajaa ei ollut vastannut kysymykseen ollenkaan, kaksi ilmoitti, etteivät he tiedäneet mitään ja yksi ilmoitti ajan loppuneen kesken. Eniten mainintoja saivat juutalaiset, muslimit ja kristityt. Arabit, palestiinalaiset ja kurdit saivat joitakin mainintoja. Suuret uskonnot, kuten myös uskonnolliset, poliittiset ja uskonnollispoliittiset ryhmät saivat myös mainintoja. Uskonnollispoliittisia ryhmiä ei yleensä mainittu nimeltä. Poikkeuksena oli PLO, jonka nimesi 9 vastaajaa. Ääriliikkeet mainittiin 13 kertaa, käsitettä ääri-islamilaisten käytettiin 7 kertaa ja äärijuutalaiset mainittiin kerran. Yksi vastaajista totesi alueella olevan ”hulluja”. Ryhmien alle vastaajat olivat nimenneet myös etnisiä ryhmiä, kuten kurdit. Eri ryhmiin liittyvät käsitteet eivät olleet kaikilla vastaajilla hallussa, sillä joissakin

vastauksissa oli nimetty erikseen esimerkiksi ”muslimeja, islamilaisia”. Tällöin laskin maininnan vain kerran.

Eri ryhmien vaikutukselle annettuja perusteluja on alla. Perustelut olivat melko samanlaisia, joten en laskenut kunkin perustelun esiintymismäärää erikseen. Joukosta erottui kuitenkin pari muslimeihin liittyvää eriyvää perustelua, jotka olen tummentanut.

- erilaiset näkemykset
- oman edun tavoittelu
- ajavat eri asioita
- sotaisuus
- uskonnot riidoissa keskenään/ erilainen vakaumus
- **muslimit kiistelevät uskontoon liittyvistä asioista**
- ääriliikkeiden toiminta
- arabit ja juutalaiset vastakkain
- **muslimit, jotka eivät vaikuta kiistaan**
- uskonnolliset ryhmät mukana poliittisissa ryhmissä

Kysyin haastateltavilta, oliko uusimmalla Irakin sodalla ja israelilaisten ja palestiinalaisten välisellä konfliktilla heidän mielestään yhteyttä. Haastatelluista viisi ei nähnyt näillä asioilla olevan mitään suoranaista yhteyttä. Yksi näki Yhdysvallat ja maantieteellisen läheisyyden yhdistävinä tekijöinä, ja arveli, että yhteyksiä olisi muutenkin esimerkiksi poliittisella tasolla. Mahdollisiksi syy-yhteyksiksi arvioitiin maantieteellisen läheisyyden vaikutus, sekä alueen luonne, jossa kaikki liittyy kaikkeen ja pieni tönäisy saa aikaan suuren hyökyaallon. Yhdysvaltojen osallisuuden molemmissa konflikteissa mainitsi toinenkin haastateltu. Yhteyksiä nähtiin myös kulttuurin ja uskonnon sekä öljyn kautta.

Kysyin haastateltavilta myös, oliko Irakin sota vaikuttanut israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin. Kaksi haastateltua arveli, ettei vaikutusta ollut. Kaksi totesi, etteivät he tiedä asiasta. Yksi arveli, että tilanne Israelissa ja Palestiinassa olisi saattanut rauhoittua Irakin sodan aikaan. Yksi näki, että Saddam Husseinia ja palestiinalaisia yhdisti juutalaisvastaisuus ja sen seurauksena molemmat näkisivät Yhdysvallat ja Israelin vihollisina ja pitäisivät yhtä puolta.

Palestiinalaisten syntyperää ja uskontoa tiedusteltiin kyselylomakkeen kysymyksessä 31 (taulukko 8). Arabit ja muslimit mainittiin useimmin. Puolet vastaajista oli kuitenkin jättänyt vastaamatta kysymykseen tai ilmoitti, ettei tiennyt asiasta. Yllättävää oli myös juutalaisten mainitseminen kahdeksassa vastauksessa.

TAULUKKO 8. Palestiinalaisten syntyperä ja uskonto vastaajien mukaan.

Syntyperä	Maininnat
Arabeja, muslimeja	14
Juutalaisia	8
Muslimeja	9
Palestiinalaisia, muslimeja	1
Muu ^a	5
Ei vastattu / en tiedä	38
Yhteensä	75

^a Kohdan **muu** vastaukset:

- Israelilaisten heimoveljiä, jonkun Jaakobin pojan jälkeläisiä.
- Syntyperä on arvoitus, mutta arvailuja on: he saattavat olla sekakansaa. Eesaun jälkeläisiä. Kuvittelisin, että he ovat muslimeja suurimmaksi osaksi.
- Lähi-idän kansa, uskonto islam.
- Syntyperältään Aabrahamin pojan Ismaelin jälkeläisiä, muslimeja.
- Palestiinalaiset ovat kai ns. maahanmuuttajia siinä mielessä, että heillä ei koskaan ole ollut omaa maata. Paimentolaisia? Uskonto?

Kysymys 30 (taulukko 9) testasi osittain tietämystä palestiinalaisten toiminnasta, mutta toisaalta se antoi vastaajalle mahdollisuuden oman mielipiteensä ilmaisuun. Vastauksissa korostuivat vallatun alueen takaisin saaminen ja oman valtion tavoittelu. 29 vastaajan vastauksissa tämä teema oli jollakin tavoin mukana. Aluevaltauksset kielteisessä mielessä tai uskonnolliset syyt nimesi vain 7 vastaajaa. Huomattavaa on, että jälleen 36 vastaajaa ei joko tiennyt asiasta mitään tai ei vastannut kysymykseen.

TAULUKKO 9. Vastaajien mielipide palestiinalaisten toiminnan syistä ja tavoitteista.

Toiminnan syy / tavoite	Maininnat
Vallatun alueen takaisin saaminen / säilyttäminen itsellä	13
Syrjinnän tulos, haluavat oman valtion	5
Oma valtio	11
Aluevaltauksset	3
Uskonto	4
Muu	3
En tiedä tai tyhjä	36
Yhteensä	75

6.4 Vastaajien mielipiteet israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista

Kysymyksessä 23, johon vastasivat kaikki 75 vastaajaa, pyydettiin vastaajan omaa mielipidettä suhtautumisestaan konfliktiin (taulukko 10). Suurin osa vastaajista oli valinnut neutraalin vaihtoehdon, jonka mukaan he eivät osaisi sanoa, kumman näkemykset konfliktista ovat oikeutetumpia. Toiseksi yleisin oli vaihtoehto 3: "Molempien näkemykset

ovat yhtä oikeutettuja". Lähes yhtä suuret ryhmät muodostivat ne, joille näkemykset olivat yhdentekeviä sekä ne, joiden mielestä palestiinalaisten näkemys oli ensisijaisesti oikeutettu. Vain kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että israelilaisten näkemykset olisivat ensisijaisesti oikeutettuja.

Näyttää siltä, etteivät opiskelijat joko osanneet tai halunneet ottaa kantaa konfliktin osapuolten näkemyksiin. Vain muutama opiskelija oli näin tehnyt. Jatkossa on mielenkiintoista vertailla tuloksia semanttisten differentiaalien kanssa. Jatkoanalysoinnissa pystyin käyttämään vain 65 vastaajan tuloksia, joten vertailin kysymyksen 23 tuloksia myös 65 vastaajan tuloksilla. Suurin osa (6 kpl) vastauksista poistui kohdasta "En osaa sanoa, kumman näkemykset ovat oikeutetumpia". Loput sijoittuivat kohtiin "näkemykset ovat minulle yhdentekeviä" ja "näkemykset ovat yhtä oikeutettuja". Lomakkeeseen heikosti vastanneet olivat siten valinneet neutraalin vaihtoehdon ja välttäneet ottamasta kantaa konfliktiin.

TAULUKKO 10. Vastaajien mielipide konfliktin osapuolten näkemyksistä.

Vaihtoehto	Kpl	Prosenttia
Israelilaisten näkemykset ensisijaisesti oikeutettuja	3	4
Palestiinalaisten näkemykset ensisijaisesti oikeutettuja	8	10.7
Molempien näkemykset yhtä oikeutettuja	14	18.7
Ei osaa sanoa, kumman näkemykset oikeutetumpia	42	56
Osapuolten näkemykset vastaajalle yhdentekeviä	6	8
Yhteensä	73	97.3
Puuttuu	2	2.7
Kaikki yhteensä	75	100

Kysymyksissä 21 ja 22 pyydettiin vastaajan omaa näkemystä siitä, mistä konfliktissa on kysymys ja kuinka sen voisi ratkaista. Kysymyksen 21 (taulukko 11) selitykset siitä, mistä israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa on kysymys, jaoin puolueellisiin, puolueettomiin sekä molempien näkökannat esittävien selitysten ryhmiin. Puolueelliset ja puolueettomat jaoin edelleen omiin alaryhmiinsä. Puolueellisuuden perusteena oli vain toisen osapuolen näkökulmaan pohjautuva tulkinta.

Puolueettomia selityksiä oli huomattavasti enemmän kuin puolueellisia. Niistä suurin osa liittyi uskonnon ja aluekiistan aiheuttamiin ongelmiin. Joissakin vastauksissa perusteluina olivat myös kansalliset erimielisyydet, öljy ja raha. Puolueellisista selityksistä suurin osa oli palestiinalaisia suosivia. Neljä vastaajaa perusteli konfliktin israelilaisia suosivasti.

Molemmat näkökannat oli esittänyt kaksi vastaajaa. Viisi vastaajaa ei ollut vastannut kysymykseen.

TAULUKKO 11. Vastaajien näkemykset konfliktin syistä.

Selitys	Maininnat (hlöä)
Puolueeton selitys	yht. 48
Uskonto selittävä tekijä	11
Uskonto ja maa-alueet	15
Uskonto ja jokin muu selittävä tekijä	2
Aluekiista	15
Heimosodat	2
Kansalliset erimielisyydet	3
Puolueellinen selitys	yht. 20
Israelilaisia suosiva	4
Palestiinalaisia suosiva	16
Molemmat näkökannat esitetty	2
Ei tietoa tai ei vastattu	5
Yhteensä	75

Kysymyksessä 22 (taulukko 12) pyydettiin ratkaisuehdotusta konfliktille. Palestiinalaisvaltion perustaminen sai kannatusta, kuten myös omien alueiden perustaminen molemmille. Yleispätevästi neuvotteluja ja rauhaa ehdotti 17 vastaajaa. Toiset 17 totesivat, että ratkaisua ei joko ole tai sitä on vaikea löytää.

TAULUKKO 12. Vastaajien ehdotukset israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisemiseksi.

Ehdotukset	Maininnat (hlöä)
Ei ehdotusta	10
Ei ratkaisua / vaikea ratkaista	7
Oma valtio palestiinalaisille	9
Omat valtiot / maa-alueet molemmille	10
Yhdessä eläminen, kasvatus	3
Neuvottelut	10
Rauha	7
Muu	3
Tyhjä	16
Yhteensä	75

Mielenkiintoisempia kuin lukumäärät, ovat kuitenkin vastausten sisällöt. Kolme vastaajan mukaan heidän taitonsa ratkaisun esittämiseen eivät olleet riittäviä:

- Omatunto ei anna periksi sorvata puutteellisilla tiedoilla tällaisia ehdotuksia.

- Jos sen tietäisin, saisin varmasti Nobelin rauhanpalkinnon.
- Tyydyttävää ratkaisua meikäläisen taidoilla ei tehtävissä.

Vastaajat, jotka esittivät palestiinalaisille omaa valtiota, kommentoivat näkemystään näin:

- Palestiinalaisille pitäisi antaa oma maa (osa Israelista) jota saisivat sitten itse hallita.
- Maa-alueiden palautus (jotka ovat alun perin kuuluneet palestiinalaisille). Kaikilla (eri uskontokuntien) vapaa pääsy ja kulku kaikkialla maassa!

Eräs palestiinalaisvaltiota kannattava epäili kuitenkin hankkeen toteutuskelpoisuutta uskonnollisista syistä:

- Perustettaisiin Israelin ulkopuolelle oma palestiinalaisvaltio, mutta ei kyllä varmaan onnistu, jos Allahin nimeen on jotain julistettu ...

Omia valtioita tai maa-alueita esittäneiden kommentteja:

- Jos anteeksiantaminen ja unohtaminen ovat utopiaa, ehdottaisin kansoille omia valtioita.
- Lopettakaa se pelleily! Kummallekin omat maa-alueensa takaisin.
- Molemmat tyytyköön omiin tiluksiinsa.

Näkemys maa-alueiden jakamisen suhteista vaihteli. Yksi kannatti isomman maa-alueen antamista palestiinalaisille ja toinen taas israelilaisille.

- Maat puoliksi, enemmän maata palestiinalaisille (alkuperäisiä asukkaita)
- Israelille oma maansa takaisin ja Palestiinalle se osa mikä heille on annettu aikojen alussa. Pienempi kansa, riittää pienempi alue.

Yksi rauhaa ehdottaneista kiinnitti huomiota ihmismäärän lisääntymiseen sekä veden puutteeseen:

- Vettä ,rauhaa ja eloa kaikille. Ihmismäärät maapallolla kasvavat yhä. Tila käy väistämättä pieneksi.

Kaksi vastaajaa ehdotti rauhanomaista yhdessä elämistä :

- Ei jakoa vaan yhdessä eläminen ja siihen opettaminen kasvatuksen avulla.
- Palestiinalaisten tulisi lopettaa itsemurhaiskut niin Israel lopettaisi kostamisen. Israelin ei tulisi luovuttaa maata, vaan antaa palestiinalaisille mahdollisuus asua rauhassa ja heidän puolestaan olla haastamatta riitaa.

Yhden vastaajan mielestä luokanopettajat ja koulutus olisivat vastaus ongelmaan:

- Koulutusta, lisää luokanopettajia.

Tämän vastauksen painoarvo joutui tosin kyseenalaiseksi kysymyksen 24 (Miten selittäisit konfliktin 12-vuotiaalle lapselle?) vastauksen johdosta, johon sama vastaaja totesi, että ”Vaaralliset vahtosuukoirat purevat toisiaan.”.

Kysymyksessä 24 (taulukko 13) pyydettiin yksinkertaista selitystä konfliktista. Taustalla oli pyrkimys selvittää, millaisiin tosiasioihin tai mielikuviin opiskelijat perustaisivat vastauksensa lapselle. Neljätoista opiskelijaa oli jättänyt vastaamatta kysymykseen. Kolme totesi heti, ettei osaisi selittää asiaa mitenkään, ”kun en itsekään sitä ymmärrä!”, tai että ”En osaisi kertoa, pistäisin isän asialle.” Seitsemän opiskelijaa totesi, että heidän täytyisi tarkistaa omat tietonsa ensin, alla lainauksia.

- ... ensin ottaisin asiasta selvää ja sitten vasta mieltäisin tätä J
- Ottaisin aluksi hiukan enemmän selvää asiasta...
- Verestäisin ensin omaa muistiani...
- Lähi-idässä on nyt menossa kriisi, valtiot tappelevat keskenään – otan huomiseksi selvää, jotta voin kertoa teille lisää...

Yksi opiskelija, joka totesi, ettei osaisi selittää asiaa ennen omaa perehtymistään, korosti puolueettoman, molempia huomioivan selityksen antamista lapselle:

- Ekaks pitäisi selvittää asia itselleni. Sitten kertoisin lyhyesti molempien osapuolten näkemyksen, pääpointit konfliktista. Ei liian syvällistä, eikä sellaista, että jotkut on oikeassa ja toiset eivät.

TAULUKKO 13. Vastaajien Lähi-idän konfliktista antamat selitykset lapselle.

Selitystyyppi	Maininnat (henkilöä)
Puolueeton selitys ^a	35
Kantaaottava selitys ^b	9
Pohja selitykselle raamatusta	3
Aliarvioiva selitys	1
Aliarvioiva vertaus	1
Neutraali vertaus	1
Kantaaottava vertaus	1
Ei osaisi selittää	3
Tarkistaisi tietojaan ensin	7
Tyhjä	14
Yhteensä	75

^a Taulukossa on käytetty termiä ”puolueeton selitys” eikä ”neutraali selitys” siksi, että perustelu voi olla puolueeton, mutta suhtautumistapa ei välttämättä ole neutraali vaan esimerkiksi aliarvioiva.

^b Kantaa ottava selitys on joko israelilaisia tai palestiinalaisia puoltava.

Taulukon 13 mukaan näyttäisi siltä, että kymmenkunta opiskelija olisi selittänyt asian lapselle jollakin tavoin kantaottavasti. Tärkeää ei kuitenkaan ole vain kannanotto, vaan myös yleinen asennoituminen konfliktia ja sen osapuolia kohtaan. Alla on vastauksia, jotka sisältävät aliarvioivan suhtautumisen konfliktin osapuoliin tai muihin tahoihin.

- Eurooppalaisten ja jenkien tyhmyydestä, kun antoivat juutalaisille palestiinalaisten maat ja juutalaisten ahneudesta. (sama vastaus kuin kysymykseen 21)
- Ahneet ja riidanhaluiset hallitsijat riitelevät maapläntistä.
- Vaaralliset vahtosuukoirat purevat toisiaan.

Selityksissä tulivat esiin uskonnolliset syyt. Myös kulttuurien välinen viha mainittiin, vaikkakaan ei tällä kertaa ikiaikaisena, vaan sotakierteestä johtuvana. Viimeinen selitys yleisti konfliktin lähinnä oikeassa olemisen tarpeesta johtuvaksi ongelmaksi.

- Uskonto, maiden väliset rajat, kumman pitäisi antaa periksi (sama vastaus, kuin kysymykseen 21)
- Maa-aluekiista, joka on johtanut sotakierteeseen ja kulttuurien väliseen vihaan. (sama vastaus kuin kysymykseen 21)
- Maailmassa on ihmisiä, jotka ovat niin varmoja siitä, että ovat kaikessa oikeassa että he pakottavat aseilla muut ihmiset toimimaan haluamallaan tavalla.

Käsitys kykenemättömyydestä neuvotteluihin tuli esiin monissa vastauksissa:

- Israelilaiset ja palestiinalaiset haluavat kummatkin itselleen maata, mutta eivät kykene ratkaisemaan asiaa neuvottelemalla.
- Israelilaiset ja palestiinalaiset eivät pysty rauhanomaisesti ratkaisemaan keskinäisiä ongelmiaan/kiistojaan.
- Kaksi eri kansaa haluavat asua samassa maassa, mutta eivät tule toimeen keskenään ja sotivat.
- Heillä on siellä erimielisyyksiä, joita he eivät osaa puhumalla sopia.

Konfliktia olisi selitetty käytännöllisellä esimerkillä sekä kantaa ottavalla vertauksella:

- Jos kissa ja koira asuvat samassa kopissa, voi erimielisyyksiä syntyä.
- Israelilaiset sai oman hiekkalaatikon, palestiinalaiset joutuivat katsomaan vierestä.

Viimeinen selitys pyrkii olemaan monipuolinen viittaamalla historiaan sekä nykyaikaan:

- Molemmat ovat historiansa aikana sorrettuja kansoja. Länsi on antanut ensin palestiinalaisille lupauksen omasta maasta, sitten juutalaisille ja vain juutalaiset saivat oman Israelinsa. Palestiinalaiset ovat köyhiä, israelilaiset rikkaita, joten tämäkin aiheuttaa katkeruutta. Lisäksi alue on öljyn takia tärkeä alue ja USA:n kiinnostus öljyyn sekoittaa tilannetta lisää. (sama vastaus, kuin kysymykseen 21)

6.5 Opettajaopiskelijoiden mielikuvat Lähi-idän ihmisistä ja yhteiskunnista

Tutkimuksessa selvitin opettajaopiskelijoiden suhtautumista israelilaisiin, palestiinalaisiin ja arabeihin, heidän yhteiskuntiinsa sekä eri uskontoihin. Lomakkeen sana-assosiaatiokysymyksellä 10 tutkin vastaajien spontaaneja mielikuvia israelilaista, palestiinalaisista, arabeista, juutalaisuudesta, islamista ja kristinuskosta sekä näiden uskontojen edustajista. Kysymysten 32–37 semanttisilla differentiaaleilla taas hain asenteita israelilaisia, palestiinalaisia ja arabeja sekä heidän yhteiskuntiaan kohtaan.

6.5.1 Sana-assosiaatiot

Sana-assosiaatioiden (kysymys 10) kohdalla tein ensin kustakin sanasta frekvenssiluokittelun. Tämän jälkeen luokittelin vastaukset sanoittain alustaviin luokkiin, esimerkiksi uskontoon, ulkonäköön tai henkilöön liittyvien asioiden luokkiin. Tämän jälkeen yhdistin kansallisuutta ilmaisevien sanojen vastaukset samoihin luokkiin. Tein samoin uskonuuntaa sekä uskontoa ilmaisevien vastausten kohdalla. Lisäksi kokosin jokaisen vastaajan vastaukset omaan ryhmäänsä, jotta voisin jatkossa tarkastella, oliko sana-assosiaatioiden ja semanttisten differentiaalien välillä yhteyttä.

Israelilaiset, palestiinalaiset, arabit

Kysyttäessä mielikuvia israelilaista, palestiinalaisista ja arabeista (taulukko 14) suurin osa kaikkien ryhmien mielikuvista liittyi sotiin ja kiistoihin. Myös uskonto, ulkonäkö ja asiat tai esineet saivat paljon mainintoja. Israelilaisiin liittyviä mielikuvia oli hieman enemmän kuin palestiinalaisiin ja arabeihin liittyviä. Israelilaisten osalta vastaajien mieleen tuli eniten suoraan uskontoon sekä sotiin ja kiistoihin liittyviä mielikuvia. Myös paikkaan, alkuperään, ulkonäköön ja asioihin tai esineisiin liittyviä asioita mainittiin jonkin verran. Selkeästi kielteistä tai myönteistä mielikuvaa ryhmästä ilmaisevia asioita oli yhteen laskettuna lähes yhtä paljon.

TAULUKKO 14. Vastaajien mielikuvat israelilaisista, palestiinalaisista ja arabeista. ^a

Aihe	Maininnat					prosenttia
	israelilainen	palestiinalainen	arabi	yht.		
Henkilö	4	10	2	16		4%
Paikka	16	5	5	26		7%
Uskonto (suora viittaus)	28	16	10	54		14%
Alkuperä, historia	13	4	2	19		5%
Yhteiskunta	3	7	0	10		3%
Valtio	7	2	0	9		2%
Sota ja kiistat	30	34	12	76		19%
Ulkonäkö	13	11	31	55		14%
Tavat, luonne	3	3	20	26		7%
Asia / esine	13	2	32	47		12%
Kielteinen suhde ryhmään	8	3	4	15		4%
Myönteinen suhde ryhmään	11	27	2	40		10%
Yhteensä	149	124	120	393		
Prosenttia	38%	32%	31%	100%		

^a Tehtävässä pyydettiin nimeämään kolme ensiksi mieleen tullutta asiaa kustakin sanasta. Oma luokittelu

Palestiinalaisten osalta suurin osa mielikuvista liittyi sotaan ja kiistoihin sekä myönteiseen kannanottoon. Henkilöön (Jasser Arafat), uskontoon ja ulkonäköön liittyviä mainintoja oli jonkin verran. Huomattavaa on, että myönteisiä tai sympatiaa osoittavia mainintoja oli erittäin paljon suhteessa kielteisiin mainintoihin.

Arabien kohdalla ulkonäköön ja asioihin tai esineisiin liittyviä mainintoja oli eniten. Myös tapoihin tai luoteeseen liittyviä asioita mainittiin paljon suhteessa edellisiin ryhmiin. Uskontoon sekä sotiin ja kiistoihin liittyviä mainintoja oli jonkin verran. Joukossa oli vain joitakin kielteisiä tai myönteisiä kannanottoja.

Taulukon 14 tummennetuista arvoista on nähtävissä, että israelilaiset ja palestiinalaiset jäsenyivät lähinnä sotien ja kiistojen kautta sillä erotuksella, että israelilaisten kohdalla uskonto oli tärkeä ja palestiinalaisiin taas liittyi myönteinen tunneside. Arabit eivät herättäneet tunteita, vaan heidän jäsennettiin ulkonäön, asioiden tai esineiden sekä tapojen ja luonteen kautta. Näitä asioita mainittiin palestiinalaisten kohdalla vain vähän.

Arabien kohdalla ulkonäkö, tavat ja asiat saivat eniten mainintoja. Heidän kohdallaan joukossa oli myös eniten varsin stereotyyppisiä ilmauksia. Ulkonäön osalta mainittiin päähine, turbaani, huivi sekä parta. Näitä ilmauksia oli myös israelilaisten ja palestiinalaisten kohdalla, muttei yhtä paljon. Mielenkiintoisia arabeihin liitettyjä mielikuvia olivat esimerkiksi ”aavikkomiehet”, ”aavikko”, ”kameli”, ”hiekk”, ja

”pyramidi”. sekä ”öljy” ja ”sheikit”. Ensin mainitut luovat mielikuvan beduiineista, jälkimmäiset taas ovat mielikuvia nykyaikaisemmasta öljyalueesta, rahasta ja sheikeistä. Myös joitakin mentaliteettiin tai naisten asemaan liittyviä mainintoja oli mukana.

Myös israelilaisten kohdalla mainittiin ”beduiinimaisia” ulkonäköön tai elinalueeseen liittyviä asioita, mutta kuitenkin huomattavasti vähemmän. Sellaiset maininnat, kuten ”viini”, ”kibbutsi”, ”appelsiinit” ja ”synagoga” liittyvät enemmän nykyaikaan ja siitä tehtyihin yleistyksiin. Palestiinalaisten kohdalla stereotypiat näissä luokissa liittyivät lähinnä ulkonäköön; huiviin.

Juutalaiset, muslimit, kristityt

Taulukossa 15 näkyvät vastaajien kirjoittamat mielikuvat juutalaisista muslimista ja kristityistä. Kaikkiin ryhmiin liitettiin paljon mielikuvia uskonnollisista tavoista, esineistä tai paikoista, mutta joka ryhmästä löytyi myös asioita, joita ei mainittu toisten ryhmien kohdalla. Juutalaisten kohdalla toiseksi suurin luokka olivat mielikuvat natseista sekä vainoista. Muslimien kohdalla kielteiset kannanotot muodostivat suurimman luokan. Kristittyjen kohdalla myönteinen kannanotto tai sympatiat sekä suoraan uskontoon viittaavat maininnat olivat yleisimpiä. Oman uskonnon edustajia pidettiin siis hyvinä huomattavasti juutalaisia tai muslimia useammin.

TAULUKKO 15. Vastaajien mielikuvat juutalaisista, muslimista ja kristityistä. ^a

Aihe	Maininnat				
	juutalainen	muslimi	kristitty	yht.	prosentit
Henkilö	9	5	0	14	3%
Paikka	9	12	18	39	9%
Ulkonäkö	13	21	3	37	9%
Uskonto	17	17	42	76	18%
Uskonn. tavat / esineet / paikat	38	40	33	111	26%
Muut tavat / asiat	2	5	0	7	2%
Posit.kanta / sympatia	12	3	40	55	13%
Natsit, vainot	39	0	0	39	9%
Kielteinen kannanotto	4	44	6	54	13%
Yhteensä	143	147	142	432	
Prosentit	33%	34%	33%	100%	

^a Tehtävässä pyydettiin nimeämään kolme ensiksi mieleen tullutta asiaa kustakin sanasta. Oma luokittelu

Muslimeihin liitettiin huomattavan paljon kielteisiä kannanottoja, jotka liittyivät naisten asemaan, sotaan ja terrorismiin. Uskontoon liittyvissä asioissa muslimeihin liitettiin

muita ryhmiä useammin mielikuvia radikaaliudesta. Juutalaisten kohdalla taas mainittiin joissakin vastauksissa vastakohtana rauhanomaisuus. Kristityn osalta mielikuvat liittyivät kristilliseen kirkkokuntaan kuulumiseen sekä maallistumiseen. Uskonnollisiin tapoihin liittyvät mielikuvan olivat eri ryhmien osalta melko samanlaisia, joskin muslimeiden osalta mainittiin jälleen miesjohtoisuus sekä uskonnon vaikutus päätöksiin.

Ulkonäön osalta muslimit ja juutalaiset nähtiin erilaisina suhteessa kristittyihin. Yleisimmät maininnat juutalaisten kohdalla liittyivät hattuun ja muslimien kohdalla hunttoon. Kristittyjen kohdalla mainittiin ”valkoihoinen tai ’neekeri’”. Juutalaisten osalta historia ja holokausti olivat vielä hyvin muistissa.

Juutalainen usko, islam ja kristinuskko

Kysyttäessä mielikuvia eri uskonnoista (taulukko 16) saivat suorat uskontoa koskevat mielikuvat sekä perinteet ja tavat eniten mainintoja. Eri uskontoja koskevat mielikuvat erosivat kuitenkin siten, että juutalaisen uskon kohdalla perinteet ja tavat olivat suurin ryhmä. Islamin kohdalla korostuivat kielteiset mielleyhtymät ja kristinuskon kohdalla suoraan uskontoa koskevat viittaukset sekä myönteiset mielleyhtymät. Islamiin liitettyjä kielteisiä mielipiteitä, oli lähes kaksinkertaa enemmän kuin kristinuskoon liitettyjä myönteisiä mielikuvia. Islamiin liitetty kielteisyys oli siten omaa luokkaansa.

TAULUKKO 16. Vastaajien mielikuvat juutalaisesta uskosta, islamista ja kristinuskosta. ^a

Aihe	Maininnat				
	juutal. usko	islam	kristinuskko	yht.	prosentit
Henkilö	9	16	7	32	9%
Vertailu omaan uskontoon	15	2	14	31	8%
Uskonto	14	32	56	102	28%
Perinteet, tavat	48	26	11	85	23%
Asia / esine	12	7	3	22	6%
Kielteiset mielleyhtymät	5	44	6	55	15%
Positiiviset mielleyhtymät	10	5	23	38	10%
Yhteensä	113	132	120	365	
Prosentit	31%	36%	33%	100%	

^a Tehtävässä pyydettiin nimeämään kolme ensiksi mieleen tullutta asiaa kustakin sanasta. Oma luokittelu

Islamiin liittyvät kielteiset mielikuvat liittyivät ahdasmielisyyteen, naisten asemaan ja sotimiseen, kun taas kristinuskon positiiviset mielikuvat korostivat hyvyttä, rakkautta ja

sopuisuutta. Tosin joitakin vastakkaisiakin mielikuvia esiintyi. Juutalaisuutta verrattiin monesti omaan uskontoon ja kristinuskoa pidettiin omana, tuttuna ja turvallisena.

Näyttää siltä, että palestiinalaiset olivat vastaajille ihmisinä tuntemattomin ryhmä. Heitä ei myöskään suuremmin rinnastettu mielikuvissa arabeihin tai muslimeihin, sillä arabeista ja palestiinalaisista mainittiin hyvin erilaisia asioita, eikä islam korostunut palestiinalaisiin liitetyissä uskonnollisissa maininnoissa. Israelilaiset sen sijaan liitettiin usein juutalaisiin tai juutalaiseen uskoon. Arabien ja islamin nähtiin liittyvän yhteen, sillä arabien osalta kaikki uskontoa koskevat maininnat liittyivät islamiin tai muslimeihin. Itse arabeihin ei liittynyt voimakkaita kielteisiä kannanottoja, vaan lähinnä stereotypioita tavoista ja ulkonäöstä. Muslimeista ja islamista oltiin kuitenkin voimakkaasti sitä mieltä, että kyseessä oli kielteinen asia. Israelilaiset eivät saaneet siinä määrin kielteisiä kannanottoja, kuin palestiinalaisiin liitettyjen sympatiaan osoittavien mielikuvien perusteella olisi voinut olettaa. Palestiinalaisten nähtiin kyllä olevan alakynnessä, mutta myös israelilaisiin liitettiin vainot ja sorron alla oleminen.

6.5.2 Semanttiset differentiaalit

Semanttiset differentiaalit (kysymykset 32–37) koostuivat kuudesta ei osamittarista: israelilaisista, palestiinalaisista ja arabeista, sekä Israelista, Palestiinalaisyhteiskunnasta ja Arabimaista. Jokaiseen osamittariin sisältyi 18 muuttujaa (a–f). Semanttisten differentiaalien avulla halusin selvittää vastaajien mielikuvia kyseisistä kansallisuusryhmistä ja yhteiskunnista.

Aluksi tarkastelin kunkin osamittarin keskiarvoja, keskijakaumia, vinouksia ja huipukkuuksia. Israelilaisten, palestiinalaisten ja arabien osalta (taulukko 17) keskiarvot vaihtelivat 2,11 ja 4,26 välillä. Saman muuttujan keskiarvot eivät vaihdelleet kovin paljon eri kansallisuusryhmien kohdalla. Vastaajat siis arvioivat eri kansallisuusryhmiä melko samansuuntaisesti. Ainoastaan muuttujan ”rikkaita” osalta palestiinalaisten keskiarvo oli muita matalampi, eli palestiinalaisia pidettiin muita köyhempinä. Keskihajonnat vaihtelivat 0,38 ja 1,09 välillä, joten vastaajien mielikuvien yhtenäisyydessä oli eroja. Myös jakaumien vinoudessa ja huipukkuudessa oli vaihteluita. Holopainen & Pulkkinen (2002, 90–91) esittävät, että normaalisti jakautuneen muuttujan vinous vaihtelee -0,50 ja +0,50

välillä, ja että normaalisti jakautuneen muuttujan huipukkuus on lähellä arvoa +3,00. Koska osassa muuttujista vinous- ja huipukkuusarvot poikkeavat näistä raja-arvoista, on pääteltävissä, etteivät kaikkien muuttujien havainnot olleet normaalisti jakautuneita. Tämä on syytä ottaa huomioon myös jatkoanalyysissä.

TAULUKKO 17. Israelilaiset, palestiinalaiset ja arabit: Muuttujien minimi- ja maksimiarvot, keskiarvot, keskihajonnat, jakauman vinous ja huipukkuus.

Muuttuja	Israelilaiset						Palestiinalaiset						Arabit					
	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.	Min.	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.
rikkaita	2	5	3.05	0.87	0.20	-1.06	1	4	2.17	0.67	0.10	-0.11	1	5	3.51	1.09	-0.47	-0.40
ahkeria	1	5	3.43	0.66	-0.74	1.68	2	5	3.28	0.55	0.68	0.61	1	5	3.05	0.80	-0.09	0.60
luottavaisia	1	5	2.51	0.81	0.24	0.51	1	4	2.42	0.66	-0.02	-0.16	1	3	2.43	0.53	-0.04	-1.30
vaatimattomia	1	5	2.38	0.98	0.39	-0.38	1	4	2.48	0.83	-0.26	-0.52	1	4	2.23	0.82	0.23	-0.42
solidaarisia	1	4	2.11	0.83	0.13	-0.85	1	4	2.14	0.68	0.13	-0.11	1	4	2.37	0.76	-0.09	-0.40
uskonnollisia	2	5	4.03	0.83	-0.40	-0.62	2	5	3.82	0.92	-0.25	-0.81	1	5	3.57	1.03	-0.19	-0.71
yhteisökesk.	2	5	3.92	0.82	-0.57	0.09	1	5	3.83	0.88	-0.66	0.69	1	5	3.62	0.93	-0.47	-0.07
viisaita	1	5	3.18	0.61	0.31	3.54	2	4	3.09	0.38	0.95	3.38	2	5	3.25	0.53	1.47	2.39
sopuisia	1	4	2.35	0.76	0.41	0.00	1	4	2.28	0.57	0.44	0.39	1	5	2.63	0.82	0.26	0.21
rehellisiä	2	5	3.09	0.74	0.32	-0.06	2	5	3.06	0.63	0.33	0.68	2	5	2.85	0.57	0.51	2.66
sosiaalisia	2	5	3.26	0.80	0.45	-0.01	2	5	3.18	0.68	0.66	0.99	2	5	3.40	0.70	0.09	-0.12
isänmaallisia	1	5	4.26	0.96	-1.44	1.78	2	5	4.25	0.73	-0.67	0.08	2	5	3.92	0.87	-0.29	-0.78
suvaitsevia	1	5	2.26	0.78	0.74	1.60	1	4	2.40	0.77	0.03	-0.31	1	4	2.52	0.77	-0.18	-0.29
utelaita	1	4	2.69	0.64	-0.39	0.33	1	5	2.88	0.63	0.09	2.29	1	5	2.94	0.68	0.08	1.12
oikeudenmuk.	1	4	2.62	0.65	-0.79	0.43	2	4	2.80	0.62	0.15	-0.46	1	4	2.86	0.53	-0.82	2.39
itsen. ajatt.	1	5	3.17	0.86	0.12	-0.06	1	5	3.00	0.98	0.30	-0.04	1	5	3.06	0.86	0.18	0.47
identit. vahvoja	1	5	3.72	0.99	-0.50	-0.29	1	5	3.37	0.89	-0.40	0.28	2	5	3.82	0.86	-0.23	-0.64
ystävällisiä	2	5	3.17	0.57	0.51	1.15	2	4	3.05	0.51	0.08	0.97	1	5	3.08	0.67	0.24	2.23
Keskivirhe					0.30	0.59					0.30	0.59					0.30	0.59

Min = minimiarvo, max = maksimiarvo, Ka = keskiarvo, Sd = keskihajonta, Vin. = jakauman vinous, Huip. = jakauman huipukkuus

Israelilaisten osalta korkeimman keskiarvon saivat isänmaallisuus (4,26), uskonnollisuus (4,03) sekä yhteisökeskeisyys (3,92). Matalimman keskiarvon sai solidaarisuus (2,11). Yhtenäisimmin vastaajat olivat israelilaisten osalta arvioineet ystävällisyyttä (sd 0,57) ja eniten hajontaa oli vahvan identiteetin (sd 0,99), vaatimattomuuden (sd 0,98) sekä isänmaallisuuden (sd 0,96) kohdalla. Israelilaisia pidettiin siis varsin isänmaallisina, uskonnollisina ja yhteisökeskeisinä, joskin isänmaallisuuden osalta vastaajien arviot hajaantuivat. Israelilaisten vähäisestä solidaarisuudesta vastaajat olivat yksimielisempiä. Poikkeavan vinoja jakaumia olivat ahkeruus (-0,74), oikeudenmukaisuus (-0,79), suvaitsevaisuus (0,74) sekä erityisesti isänmaallisuus (-1,44). Koska isänmaallisuuden kohdalla oli myös suurin keskihajonta, vastaajien välillä oli hajontaa painottumisesta huolimatta. Huipukkuuden osalta normaalia hiukan huipukkaampi jakauma löytyi viisauden (3,54) kohdalla. Vastaajat olivat siis arvioineet viisautta pitkälti arvon kolme mukaisesti. Sen sijaan rikkauden (-1,06), solidaarisuuden (-0,85) ja uskonnollisuuden (-

0,62) osalta jakauma oli kaksihuippuinen, eli vastaajien mielipiteet jakautuivat huipukkuuden perusteella kahtia.

Palestiinalaisten osalta korkeimman keskiarvon sai isänmaallisuus (4,25). Matalimmat keskiarvot löytyvät solidaarisuuden (2,14) ja rikkauden (2,17) osalta. Yhtenäisimmin vastaajat olivat arvioineet palestiinalaisten viisautta (sd 0,38). Eniten hajontaa oli itsenäisen ajattelun (sd 0,98), uskonnollisuuden (sd 0,92), vahvan identiteetin (sd 0,89) sekä yhteisökeskeisyyden (sd 0,88) kohdalla. Palestiinalaisia pidettiin melko isänmaallisina, muttei kovin solidaarisina tai rikkaina. Palestiinalaisten viisauden kohdalla oli vain vähän hajontaa ja keskiarvo oli lähellä kolmea. Tämä kertoo siitä, etteivät vastaajat koko ryhmänä olleet ottaneet kantaa kumpaankaan suuntaan. Viisauden osalta on havaittavissa poikkeavan vino (0,95) jakauma. Se on samalla kaikkein huipukkain ja keskihajonnaltaan pienin jakauma. Havainnot sijoittuvat siis pitkälti kolmen ympärille, mutta mukana oli myös joitakin arvoltaan suurempia havaintoja. Myös yhteisökeskeisyyden (-0,66) ja isänmaallisuuden (-0,67) jakaumien vinouden olivat hieman raja-arvoja suurempia. Huipukkuuden perusteella vastaajien mielipiteet jakautuivat uskonnollisuuden (-0,81), vaatimattomuuden (-0,52), suvaitsevaisuuden (-0,31) ja oikeudenmukaisuuden (-0,46) osalta.

Arabien osalta yksikään keskiarvo ei ylittänyt neljää. Suurin keskiarvo löytyy siten isänmaallisuuden (3,92) kohdalta. Pienimmän keskiarvon sai vaatimattomuus (2,23). Arabien kohdalla olivat kolmen kansallisuusryhmän suurimmat keskihajonnat. Ne löytyvät rikkauden (sd 1,09) ja uskonnollisuuden (sd 1,03) kohdalta. Arabeja arvioitiin kohtalaisen isänmaallisiksi, muttei kovin vaatimattomiksi, joskin molempien kohdalla oli hajontaa. Arabien rikkaudesta ja uskonnollisuudesta vastaajat eivät olleet yksimielisiä. Jakaumat ovat vinoja viisauden ja (1,47) ja oikeudenmukaisuuden (-0,82) kohdalla. Viisauden osalta mukana oli siis jotakin arvoltaan suuria ja oikeudenmukaisuuden osalta joitakin arvoltaan pieniä havaintoja. Arabien osalta huomattavan monen muuttujan havainnot jakautuivat huipukkuuden perusteella. Näitä olivat rikkaus (-0,40), luottavaisuus (-1,30), vaatimattomuus (-0,42), solidaarisuus (-0,40), uskonnollisuus (-0,71), isänmaallisuus (-0,78) sekä vahva identiteetti (-0,64).

Israelin, Palestiinalaisyhteiskunnan ja Arabimaiden osalta (taulukko 18) keskiarvot vaihtelivat 1,62 ja 3,97 välillä. Tämä kertoo kielteisestä asennoitumisesta ainakin joidenkin

muuttujien kohdalla. Eri yhteiskuntien kohdalla saman muuttujan keskiarvot olivat melko samanlaisia. Eroja kuitenkin löytyi hyvinvoinnin, teknisen kehittyneisyyden, sotilaallisen vahvuuden ja demokraattisuuden osalta. Israelin ja Palestiinalaisyhteiskunnan keskiarvot erosivat eniten hyvinvoinnin kohdalla (ka 3,09 ja 2,18). Sama ilmiö oli teknisen kehittyneisyyden kohdalla (ka 3,09 ja 2,35). Sotilaallisen vahvuuden osalta Arabimaat arvioitiin vahvimiksi (ka 3,66) ja Palestiinalaisyhteiskunta heikoimmaksi (ka 2,80). Demokraattisuuden suhteen Israel arvioitiin demokraattisimmaksi (ka 2,69) ja Arabimaat vähiten demokraattiseksi (2,02), joskin nämä kaikki kolme arvoa olivat arvoltaan alle kolmen. Keskihajonnat vaihtelivat 0,41 ja 1,06 välillä, joten vastausten yhtenäisyydessä oli eroja. Jakaumien vinous- ja huipukkuusarvot viittaavat siihen, etteivät kaikkien muuttujien havainnot ole normaalisti jakautuneita. Tämä on syytä ottaa huomioon jatkoanalyysissä.

TAULUKKO 18. Israel, Palestiinalaisyhteiskunta ja Arabimaat: Muuttujien minimi- ja maksimiarvot, keskiarvot, keskihajonnat, jakauman vinous ja huipukkuus.

	Israel						Palestiinalaisyhteiskunta						Arabimaat					
Muuttuja	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.
ei korruptoitunut	1	5	2.80	0.87	0.55	0.37	1	5	2.74	0.78	0.29	0.24	1	4	2.31	0.73	0.20	-0.07
rauhanomainen	1	5	1.97	0.87	0.96	1.39	1	5	2.06	0.92	1.26	2.16	1	4	2.02	0.70	0.27	-0.03
yhteisökeskeinen	2	5	3.85	0.75	-0.41	0.14	1	5	3.83	0.78	-0.70	1.63	1	5	3.75	0.92	-0.60	0.26
epäbyrokraattinen	1	5	2.68	0.79	0.26	0.32	1	5	2.89	0.81	0.02	0.81	1	5	2.75	0.85	0.34	0.36
uskonnollinen	2	5	3.97	0.88	-0.64	-0.15	1	5	3.86	0.90	-0.78	0.72	1	5	3.69	1.06	-0.40	-0.70
oikeistolainen	2	5	3.26	0.69	0.78	0.89	1	5	2.94	0.56	-0.03	4.69	1	5	3.05	0.57	0.53	5.84
demokraattinen	1	5	2.69	0.92	0.43	-0.10	1	4	2.43	0.88	0.15	-0.63	1	5	2.02	0.93	1.06	1.68
hyvinvointivaltio	1	5	3.09	0.86	-0.33	-0.45	1	3	2.18	0.68	-0.25	-0.81	1	5	2.97	0.90	-0.07	-0.25
ulkopuoliselle avoin	1	5	2.77	0.93	0.38	-1.00	1	4	2.17	0.70	0.32	0.26	1	5	2.28	0.93	0.75	0.88
yhteiskunn. avoin	1	4	2.46	0.83	0.29	-0.43	1	4	2.38	0.82	0.07	-0.44	1	4	2.29	0.80	0.16	-0.39
oikeudenmukainen	1	5	2.52	0.79	0.12	0.66	1	4	2.58	0.68	-0.16	-0.07	1	4	2.29	0.76	-0.34	-0.82
tekn. kehittynyt	1	5	3.09	1.06	0.22	-0.80	1	5	2.35	0.82	0.49	0.77	1	5	2.98	0.93	-0.21	-0.21
rikas	2	5	3.08	0.87	0.43	-0.47	1	5	2.38	0.86	0.37	0.33	1	5	3.45	1.05	-0.40	-0.23
yhteiskunn. järjest.	1	5	3.18	1.03	-0.12	-0.91	1	5	2.65	0.80	0.17	0.42	1	5	2.98	0.82	0.03	0.32
kapitalistinen	2	5	3.34	0.80	0.07	-0.40	2	4	2.95	0.41	-0.34	3.16	2	5	3.17	0.63	0.65	1.29
suvaitsevainen	1	4	2.42	0.75	0.07	-0.23	1	3	2.22	0.62	-0.18	-0.52	1	4	2.15	0.73	-0.01	-0.59
turvall. maa asua	1	3	1.66	0.59	0.26	-0.62	1	3	1.62	0.63	0.52	-0.60	1	4	1.91	0.86	0.79	0.14
sotilaallisesti vahva	2	5	3.43	0.77	-0.08	-0.34	1	5	2.80	0.90	-0.11	-0.32	2	5	3.66	0.92	-0.12	-0.80
Keskivirhe					0.30	0.59					0.30	0.59					0.30	0.59

Min = minimiarvo, max = maksimiarvo, Ka = keskiarvo, Sd = keskihajonta, Vin. = jakauman vinous, Huip. = jakauman huipukkuus

Israelin osalta suurimman keskiarvon saivat uskonnollisuus (3,97) ja yhteisökeskeisyys (3,85). Pienimmän keskiarvon sai maan turvallisuus asumisen kannalta (1,66). Tekninen kehittyneisyys sai muita suuremman keskihajonnan (sd 1,07). Jokseenkin vinoja jakaumia löytyi rauhanomaisuuden (0,96), uskonnollisuuden (-0,64) ja oikeistolaisuuden (0,78) kohdalla. Huipukkuuden osalta huomattavan negatiivisia olivat avoimuus ulkopuoliselle (-1,00), tekninen kehittyneisyys (0,80), rikkaus (-0,47), yhteiskunnallinen järjestäytyneisyys (-0,91) sekä turvallisuus asumismaana (-0,62). Israelin osalta korostui erityisesti

turvattomuus asumismaana, sillä turvallisuus sai selvästi enemmän kolmesta poikkeavan keskiarvon kuin yhteiskunnan uskonnollisuus tai yhteisökeskeisyys. Vastaajien mielipiteet kuitenkin jakautuivat useiden muuttujien osalta.

Palestiinalaisyhteiskunnan osalta suurimman keskiarvon saivat uskonnollisuus (3,86) ja yhteisökeskeisyys (3,83). Pienimmän keskiarvon sai tässäkin kohtaa turvallisuus asumismaana (1,62). Keskihajonnoista mikään ei ollut erityisen suuri, mutta keskimääräistä pienempi oli kapitalistisuuden keskihajonta (sd 0,41). Jakauman vinoudessa rauhanomaisuus, jonka kohdalla oli myös suurin keskihajonta (0,92) oli vino oikealle (1,26) ja vasemmalle vinoja olivat yhteisökeskeisyys (-0,70) sekä uskonnollisuus (-0,78). Huipukkuuden osalta suuren arvon sai oikeistolaisuus (4,69), kun taas demokraattisuus (-0,63), hyvinvointi (-0,81), suvaitsevaisuus (-0,52) ja turvallisuus (-0,60) jakoivat vastaajien mielipiteitä.

Arabimaiden osalta keskiarvon vaihtelivat 3,75 ja 1,91 välillä. Pienimmän keskiarvon sai jälleen turvallisuus asumismaana, joskin se oli edellisiä suurempi. Yhteisökeskeisyys (3,75) ja uskonnollisuus (3,69) saivat suurimmat keskiarvot, vaikka näiden keskiarvot poikkeavat kolmesta vähemmän kuin turvallisuuden saama keskiarvo. Keskihajonnat vaihtelivat 1,06 ja 0,57 välillä, joten niissä ei ollut merkittäviä eroja. Jakaumien vinoudessa demokraattisuus (1,06) painottui oikealle, Muita olivat avoimuus ulkopuoliselle (0,75) sekä turvallisuus asumismaana (0,79). Oikeistolaisuuden kohdalla oli havaittavissa huomattavan suuri huipukkuus (5,84). Tämän muuttujan keskiarvo oli lähellä kolmea ja hajonta kaikista pienin, joten vastaajat eivät ilmeisesti olleet ottaneet kantaa tämän muuttujan osalta kumpaankaan suuntaan. Vastaajien mielipiteet jakautuivat uskonnollisuuden (-0,70), oikeudenmukaisuuden (-0,82), suvaitsevaisuuden (-0,59) ja sotilaallisen vahvuuden (-0,80) kohdalla.

Kaikista osamittareista löytyi keskiarvon perusteella muuttujia, joissa oli selkeä painottuminen jompaankumpaan laitaan. Vastaajien mielipiteiden yhtenäisyydessä oli keskihajontojen perusteella kuitenkin eroja. Useissa kohdin keskiarvon painottumiseen liittyi myös vino jakauma, eli osa havainnoista sijoittui toiselle laidalle. Useiden muuttujien kohdalla jakaumien huipukkuusarvot olivat negatiivisia ja jakaumat olivat siten kaksihuippuisia. Voimakas kaksihuippisuus kertoo vastaajien mielipiteiden kahtiajakautumisesta. Olisi mielenkiintoista tietää, johtuuko tämä näytteen pienestä koosta,

jolloin jakauman muoto korjautuisi suuremman näytteen myötä, vai ovatko mukana olevat vastaajat peräisin eri perusjoukoista. On kuitenkin vaikea keksiä taustamuuttujaa, jonka perusteella opettajaopiskelijat jakautuisivat täysin eri perusjoukkoihin. Ainakaan lomakkeiden lukuvaiheessa tällaista korostuneisuutta ei tullut ilmi. Todennäköisempää siten on, että tutkimuksen näyte ei riittävässä määrin kata perusjoukossa esiintyvää vaihtelua.

Muuttujien väliset korrelaatiot

Kansallisuuksia koskevasta korrelaatiomatriisista tutkin muuttujien välisiä merkitseviä ($p < 0,01$) korrelaatioita. Korrelaatiomatriisi on haluttaessa saatavissa tutkijalta. Merkitsevien korrelaatioiden kertoimet vaihtelivat 0,30 ja 0,56 välillä, minkä katsoin kohtuulliseksi. On mahdollista, että kahden muuttujan jakaumien erimerkkinen vinous vaikuttaa osittain siihen, että korrelaatiot ovat paikoin alhaisia (Komulainen & Karma 2002, 48–49). Positiivisia korrelaatioita oli tässä matriisissa negatiivisia vähemmän, mikä teki jatkotulkinnat sikäli helpommaksi, ettei muuttujien välinen yhteys ollut kahteen kertaan (korrelaation ja muuttujan nimen osalta) kielteinen. Joukossa oli kuitenkin myös negatiivisia korrelaatioita.

Osa eri kansallisuusryhmien välisistä samannimisistä muuttujista korreloi keskenään ja kaikki näistä korrelaatioista olivat positiivisia. Kaikkien ryhmien välillä korreloivat keskenään ahkeruus, uteliaisuus, uskonnollisuus ja yhteisökeskeisyys. Israelilaisten ja palestiinalaisten välillä korreloi lisäksi itsenäinen ajattelu, palestiinalaisten ja arabien välillä rehellisyys, suvaitsevaisuus, itsenäinen ajattelu, vahva identiteetti ja ystävällisyys, sekä israelilaisten ja arabien välillä vaatimattomuus, isänmaallisuus, vahva identiteetti ja viisaus. Ryhmien välillä oli myös muita erinimisten muuttujien välisiä korrelaatioita, jotka olivat sekä positiivisia että negatiivisia.

Ryhmien sisäisissä korrelaatioissa negatiiviset korrelaatiot keskittyivät israelilaisten ja palestiinalaisten osalta isänmaallisuuteen, sekä arabien osalta isänmaallisuuteen ja uskonnollisuuteen. Positiivisia korrelaatioita oli israelilaisia ja arabeja kokevassa osamittarissa runsaasti ja palestiinalaisten kohdalla vähemmän. Monissa tapauksissa korrelaatiot keskittyivät tiettyjen muuttujien välille, mutta joissain tapauksissa korrelaatioita esiintyi myös hajanaisesti eri muuttujien välillä. Israelilaisten osalta muuttuja

”itsenäisesti ajattelevia” ei korreloinut minkään saman osamittarin muuttujan kanssa yli 0,30 korrelaatiokertoimella ja 1 prosentin riskitasolla. Arabien osalta muuttuja ”rikkaus” ei korreloinut yhdenkään saman osamittarin muuttujan kanssa yli 0,30 suuruudella, mutta se korreloi palestiinalaisten rehellisyyden kanssa merkitsevästi. Käytännössä tämä muuttuja näyttää kuitenkin olevan muiden kanssa korreloimaton.

Yhteiskuntia koskevassa korrelaatiomatriisissa merkitsevien ($p < 0,01$) korrelaatioiden korrelaatiokertoimet olivat hiukan suurempia kuin kansallisuuksien kohdalla ja ne vaihtelivat 0,30 ja 0,72 välillä. Tässä matriisissa esiintyi yhtä lailla sekä positiivisia että negatiivisia korrelaatioita. Joukossa oli siten myös kaksinkertaisesti kielteisiä korrelaatioita, eikä muuttujien välisten suhteiden hahmottaminen ollut matriisin perusteella yhtä helppoa.

Eri yhteiskuntia koskevat samannimiset muuttujat korreloivat jälleen positiivisesti. Kaikkien yhteiskuntien välillä korreloivat epäbyrokraattisuus, yhteiskunnallinen järjestäytyneisyys sekä suvaitsevaisuus. Israelin ja Arabimaiden sekä Palestiinalaisyhteiskunnan ja Arabimaiden väliltä löytyi enemmän korrelaatioita kuin Israelin ja Palestiinalaisyhteiskunnan väliltä. Israelin ja Palestiinalaisyhteiskunnan välillä korreloivat lisäksi positiivisesti avoimuus ulkopuoliselle, ei-korruptoituneisuus sekä yhteisökeskeisyys. Israelin ja Arabimaiden välillä korreloivat hyvinvointi, avoimuus ulkopuoliselle, ei-korruptoituneisuus, kapitalistisuus, uskonnollisuus, oikeistolaisuus, turvallisuus ja sotilaallinen vahvuus. Palestiinalaisyhteiskunnan ja Arabimaiden kohdalla korreloivat demokraattisuus, hyvinvointi, yhteiskunnallinen avoimuus, oikeudenmukaisuus, uskonnollisuus sekä oikeistolaisuus. Ryhmien väliltä löytyi myös muita, sekä positiivisia että negatiivisia korrelaatioita.

Yhteiskuntaryhmien, eli osamittareiden sisäisissä korrelaatioissa Israelin ja Arabimaiden osalta ilmeni sekä positiivisia että negatiivisia korrelaatioita. Israelin osalta ne keskittyivät tapauksiin, joissa yhteisökeskeisyys, turvallisuus, sotilaallinen vahvuus tai oikeistolaisuus oli mukana toisena muuttujana. Arabimaiden osalta negatiiviset korrelaatiot keskittyivät uskonnollisuuteen, yhteisöllisyyteen, turvallisuuteen ja sotilaalliseen vahvuuteen. Palestiinalaisyhteiskunnan osalta kaikki merkitsevät korrelaatiot olivat positiivisia.

Yhteiskuntaryhmien sisäisissä korrelaatioissa ilmeni Israelin ja Palestiinalaisyhteiskunnan osalta muuttujia, jotka eivät korreloineet vähintään 0,30 suuruisesti sekä 1 prosentin riskitasolla merkitsevästi minkään saman ryhmän muuttujan kanssa. Mikäli nostin riskitasoa, oli useimpien muuttujien kohdalla löydettävissä noin 0,30 suuruisia korrelaatiokertoimia 2–5 prosentin riskitasolla. Aineiston kokoon nähden alhaiseksi jäävä korrelaatiokerroin kertoo kuitenkin siitä, etteivät nämä muuttujat korreloineet varsinaisesti muiden muuttujien kanssa, vaan muodostivat oman ryhmänsä. Israelin osalta tällainen muuttuja oli uskonnollisuus ja Palestiinalaisyhteiskunnan osalta yhteisökeskeisyys, epäbyrokraattisuus, kapitalistisuus, uskonnollisuus sekä oikeistolaisuus.

Faktoreiden muodostaminen

Käytin faktorianalyysin muuttujien ryhmittymisen tarkasteluun sekä muuttujien määrän vähentämiseen. Israelilaisia koskevien mielikuvien (liite 7) osalta Kaiserin testi (0,675) ja Bartlettin testi ($p = 0,000$) osoittivat, että muuttujajoukko oli sovelias faktorianalyysin suorittamiselle. Kokeilin aluksi kolmen faktorin ratkaisua (liite 7). Ratkaisu näytti mallin hyvyttä mittaavan testiarvon (Khin neliön $p = 0,680$) perusteella hyvältä. Jäännöskorrelaatioissa ei ollut suuria korrelaatioita (lähes tai yli 0,30 arvoisia), mutta ongelmana oli muuttuja ”itsenäisesti ajattelevia”, joka ei latautunut millekään faktorille. Se ei latautunut myöskään neljän faktorin ratkaisussa. Koska kyseisen muuttujan kommunaliteetti oli muita alhaisempi, päätin jättää tämän muuttujan pois analyysistä. Tämän jälkeen kokeilin neljän faktorin ratkaisua (taulukko 19), joka osoittautui parhaaksi niin Kaiserin testin (0,69), Bartlettin sfäärisyystestin (Khin neliö 301,28; df 136; $p = 0,00$), kuin mallin hyvyttä mittaavan testin (Khin neliö 58,82; df 74; $p = 0,90$), jäännöskorrelaatioiden kuin tulkinnallisen selvyysdenkin kannalta. Faktoreiden selitysosuudeksi tuli yhteensä noin 56 prosenttia, joka on kohtuullinen.

Ensimmäiselle faktorille latautuivat vaatimattomuus, solidaarisuus, luottavaisuus, sopuisuus ja suvaitsevuus, jotka kuvastivat asennetta ja myönteistä suhtautumista muihin. Nimesin faktorin luonteen ja muihin kohdistuvan asenteen faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat uteliaisuus, rehellisyys, oikeudenmukaisuus, viisaus ja sosiaalisuus. Ne kuvaavat yleisiä perusarvoja ja myönteistä kontaktia muiden kanssa. Nimesin faktorin perusarvojen ja sosiaalisten taitojen faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautuivat yhteisöllisyys, vahva identiteetti, uskonnollisuus ja isänmaallisuus. Nimesin faktorin

yhteisöllisen identiteetin ja perinteisten arvojen faktoriksi. Neljännelle faktorille latautui rikkaus, ahkeruus ja ystävällisyys. Nimesin faktorin muuttujien nimien mukaan. Kaikki muuttujat olivat latauksiltaan samansuuntaisia, joten muuttujien kääntämistä ei tarvinnut suorittaa.

TAULUKKO 19. Israelilaiset 4 faktorin ja 17 muuttujan ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet sekä summamuuttujien latausten suunnat.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktorimatriisi: Israelilaiset				
		Faktori				
		1	2	3	4	
rikkaita	0.383	vaatimattomia	0.671	-0.100	-0.056	-0.117
ahkeria	0.359	solidaarisia	0.597	0.360	-0.199	-0.099
luottavaisia	0.381	luottavaisia	0.546	0.148	-0.034	0.079
vaatimattomia	0.343	sopuisia	0.498	0.260	0.023	0.173
solidaarisia	0.513	suvaitsevia	0.455	0.101	-0.211	0.424
uskonnollisia	0.318	uteliaita	0.090	0.723	-0.089	-0.001
yhteisökeskeisiä	0.418	rehellisiä	0.277	0.571	-0.024	0.171
viisaita	0.505	oikeudenmukaisia	0.471	0.544	-0.207	0.033
sopuisia	0.345	viisaita	0.127	0.522	0.402	0.370
rehellisiä	0.443	sosiaalisia	-0.005	0.449	0.154	0.371
sosiaalisia	0.406	yhteisökeskeisiä	-0.002	-0.115	0.657	0.048
isänmaallisia	0.509	isänmaallisia	-0.382	0.067	0.524	-0.118
suvaitsevia	0.458	uskonnollisia	-0.176	-0.011	0.483	-0.040
uteliaita	0.444	identiteetiltään vahvoja	0.049	0.055	0.455	0.272
oikeudenmukaisia	0.514	rikkaita	0.012	-0.014	-0.042	0.706
identiteetiltään vahvoja	0.355	ahkeria	-0.147	0.357	0.120	0.483
ystävällisiä	0.347	ystävällisiä	0.215	0.192	0.221	0.378
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuus	23.1 %	15.8 %	8.5 %	8.2 %
		Ominaisarvo	3.9	2.7	1.4	1.4
		Latauksen suunta	+	+	+	+

Israelilaisten osalta muuttujat, jotka kuvaavat suhtautumista muihin sekä muuttujat, jotka kuvaavat perusarvoja, luonnetta ja asennetta, jakautuivat kahdelle faktorille (faktorit 1 ja 2 sekä 2 ja 4). Sen sijaan perinteiset arvot ja yhteisöllinen identiteetti muodostivat selkeästi oman faktorinsa, eivätkä niiden latauksen jakautuneet juurikaan muille faktoreille. Faktorin 3 muuttujat eroavat siten muista muuttujista. Jatkossa onkin mielenkiintoista vertailla faktoreiden välisiä korrelaatioita.

Palestiinalaisten osalta aloitin jälleen kolmen faktorin ratkaisusta (liite 7). Kaiserin testin arvo (0,54) jäi alle vaaditun, mutta Bartlettin sfäärisyystestin arvo (Khin neliö 268,94; df 153; p = 0,00) oli riittävä. Jäännöskorrelaatioissa oli melko isoja korrelaatioita (esim. 0,29). Faktoriratkaisussa oli lisäksi useita muuttujia, jotka eivät latautuneet millekään faktorille yli 0,30 arvolla. Tämän jälkeen kokeilin neljän faktorin ratkaisua. Edelleen

jäljelle jäi kaksi latautumaton muuttujaa sekä yksi iso jäännöskorrelaatio. Viiden faktorin ratkaisussa (taulukko 20) muuttujat latautuivat omille faktoreilleen siten, että sosiaalisuus ja ystävällisyys latautuivat neljännelle ja viisus viidennelle faktorille. Ratkaisun hyvyydestä kertovaa Khin neliön arvoa SPSS-ohjelma ei tuottanut, mutta koska ratkaisu oli muuten tulkinnallisesti selkeä, eivätkä jäännöskorrelaatiot olleet isoja, päädyin tähän ratkaisuun. Mikäli olisin jättänyt muuttujan ”viisus” pois analyysistä, olisi tulos neljällä faktorilla ollut rakenteeltaan samanlainen kuin viiden faktorin ratkaisun neljä ensimmäistä faktoria. Otin muuttujan mukaan omana faktorinaan siksi, että halusin tarkastella sitä myöhemmin yhdessä muiden faktoreiden kanssa. Faktoreiden selitysosuudeksi tuli noin 55 prosenttia.

TAULUKKO 20. Palestiinalaisten 18 muuttujan ja 5 faktorin ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet sekä summamuuttujien latausten suunnat.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaiset					
		Faktori					
			1	2	3	4	5
rikkaita	0.415	luottavaisia	0.834	0.011	0.369	0.191	0.039
ahkeria	0.518	isänmaallisia	-0.680	-0.222	0.245	0.027	0.034
luottavaisia	0.552	sopuisia	0.475	0.099	-0.084	0.245	0.404
vaatimattomia	0.285	vaatimattomia	0.400	0.058	-0.013	0.026	-0.124
solidaarisia	0.281	solidaarisia	0.339	0.211	-0.138	-0.094	0.184
uskonnollisia	0.357	uskonnollisia	-0.306	-0.249	0.231	0.068	-0.052
yhteisökeskeisiä	0.425	rehellisiä	0.024	0.569	0.309	0.149	0.004
viisaita	0.433	yhteisökeskeisiä	-0.078	-0.568	-0.040	0.032	0.112
sopuisia	0.485	oikeudenmukaisia	0.280	0.437	0.025	0.200	0.244
rehellisiä	0.416	rikkaita	0.153	0.420	-0.402	-0.183	-0.022
sosiaalisia	0.400	suvaitsevia	0.140	0.419	0.026	0.074	0.125
isänmaallisia	0.577	itsenäisesti ajattelevia	-0.002	0.124	0.592	-0.048	0.145
suvaitsevia	0.265	ahkeria	-0.308	0.359	0.509	0.108	0.212
utelaita	0.308	utelaita	0.124	0.105	0.441	-0.081	-0.183
oikeudenmukaisia	0.419	identiteetiltään vahvoja	-0.136	-0.071	0.342	0.170	-0.034
itsenäisesti ajattelevia	0.399	sosiaalisia	0.018	0.110	-0.056	0.974	-0.187
identiteetiltään vahvoja	0.231	ystävällisiä	0.066	0.037	0.087	0.368	0.142
ystävällisiä	0.257	viisaita	-0.091	0.036	0.047	-0.017	0.900
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuus	17.2 %	13.0 %	9.1 %	8.6 %	7.7 %
		Ominaisarvo	3.1	2.3	1.6	1.5	1.4
		Latauksen suunta	+	+	+	+	+

Faktorit olivat tulkinnallisesti melko selkeitä, joskin koostumukseltaan erilaisia kuin israelilaisten kohdalla. Ensimmäiselle faktorille latautuivat positiivisesti luottavaisuus, sopuisuus, vaatimattomuus ja solidaarisuus sekä negatiivisesti uskonnollisuus ja isänmaallisuus. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi ja nimesin faktorin luonteen, muihin kohdistuvan asenteen ja ei-perinteisten arvojen faktoriksi. Toiselle faktorille

latautuivat positiivisesti rehellisyys, oikeudenmukaisuus, rikkaus ja suvaitsevuus sekä negatiivisesti yhteisökeskeisyys. Nämä muuttujat liittyivät toisaalta perusarvoihin ja toisaalta yksilöllisyyteen. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi ja nimesin faktorin perusarvojen, vaurauden ja yksilöllisyyden faktoriksi. Kolmas faktori koostui itsenäisestä ajattelusta, vahvasta identiteetistä, sekä ahkeruudesta ja uteliaisuudesta. Nimesin faktorin itsetietoisuuden, ahkeruuden ja kiinnostuneisuuden faktoriksi. Neljäs faktori koostui sosiaalisuudesta ja ystävällisyydestä. Nimesin faktorin muuttujien mukaan. Viides faktori, joka koostui vain yhdestä muuttujasta, sai nimekseen viisaus.

Palestiinalaisten kohdalla muuttujat ryhmittivät eri tavoin kuin edellä. Mielenkiintoista on kuitenkin huomata, että samat muuttujat (isänmaallisuus, uskonnollisuus ja yhteisökeskeisyys) erottuivat edelleen siten, että niiden ja myönteistä suhtautumista kuvaavien muuttujien välillä oli negatiivinen korrelaatio. Nämä kaksi muuttujaa olivat kuitenkin latautuneet samalle faktorille asennetta kuvaavien muuttujien kanssa. Faktorit neljä ja viisi olivat selkeästi omia faktoreitaan, eivätkä niiden muuttujat latautuneet juurikaan muille faktoreille.

Arabien osalta (liite 7) Kaiserin testin arvo (0,59) jäi hiukan alle vaaditun, mutta Bartlettin testin arvo (Khin neliö 421,79; df 153; $p = 0,00$) oli riittävä. Kolmen faktorin ratkaisussa oli huomattavissa heti rikkauden alhainen kommunaliteetti sekä lataus faktoreille, vaikka ratkaisu oli tulkinnallisesti järkevä. Lisäksi jäännöskorrelaatioissa oli useita yli 0,20 suuruisia korrelaatioita. Neljän faktorin ratkaisun tuottaminen ei ohjelmalta onnistunut, eikä tämä onnistunut myöskään Principal axis factoring -menetelmällä. Viiden faktorin ratkaisu olisi ollut käyttämälläni Maximum likelihood -menetelmällä mahdollinen, mutta se ei ollut tulkinnallisesti selkeä. Koska muuttuja ”rikkaus” ei latautunut millekään faktorille ja sen kommunaliteetti oli muita alhaisempi, kokeilin muuttujan poistamista. Tämän seurauksena Kaiserin testin arvo (0,61) ja Bartlettin testin arvot (Khin neliö 405,58; df 136; $p = 0,00$) muuttuivat hieman ja kaikki muuttujat latautuivat faktoreille. Ratkaisun hyvyydestä kertovan testin mukaan (Khin neliö 120,33; df 88; $p = 0,01$) ratkaisu ei kuitenkaan ollut hyvä, ja edelleen jäljelle jäi yksi yli 0,20 suuruinen jäännöskorrelaatio. Koska neljän faktorin ratkaisu ei ollut toteutettavissa ja kolmen faktorin ratkaisu 17 muuttujalla oli selkeä ja tulkinnaltaan järkevä, päädyin siihen (taulukko 21). Faktoreiden selitysosuudeksi tuli noin 52 prosenttia.

Ensimmäiselle faktorille latautui muuttujia sekä positiivisesti (isänmaallisuus, vahva identiteetti sekä uskonnollisuus) että negatiivisesti (vaatimattomuus, solidaarisuus sekä luottavaisuus) ja ne liittyivät identiteetin laatuun sekä asenteeseen muita kohtaan. Käänsin kaikki muuttujat negatiivisiksi ja nimesin faktorin luonteen, asenteen, ei-perinteisten arvojen ja heikon identiteetin faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat positiivisesti sopuisuus, itsenäinen ajattelu, suvaitsevaisuus, rehellisyys, oikeudenmukaisuus, uteliaisuus ja viisaus sekä negatiivisesti yhteisökeskeisyys. Muuttujat kuvaavat itsenäisyyttä, myönteistä suhtautumista muihin sekä perusarvoja. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi ja nimesin faktorin yhteisössä toimimisen, perusarvojen ja itsenäisyyden. Kolmannelle faktorille latautuivat ystävällisyys, ahkeruus ja sosiaalisuus ja nimesin faktorin muuttujien mukaan.

TAULUKKO 21. Arabien 17 muuttujan ja 4 faktorin ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet sekä summamuuttujien latausten suunnat.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktorimatriisi: Arabit			
		Faktori			
		1	2	3	
ahkeria	0.561	isänmaallisia	-0.790	-0.051	0.076
luottavaisia	0.452	vaatimattomia	0.750	-0.040	-0.033
vaatimattomia	0.531	solidaarisia	0.595	0.177	-0.161
solidaarisia	0.638	identiteetiltään vahvoja	-0.595	0.024	0.348
uskonnollisia	0.634	luottavaisia	0.493	0.205	0.263
yhteisökeskeisiä	0.559	uskonnollisia	-0.451	-0.377	0.242
viisaita	0.339	sopuisia	0.002	0.750	0.066
sopuisia	0.515	itsenäisesti ajattelevia	-0.033	0.738	-0.160
rehellisiä	0.443	suvaitsevia	0.204	0.515	0.136
sosiaalisia	0.398	rehellisiä	0.127	0.500	0.228
isänmaallisia	0.655	oikeudenmukaisia	0.354	0.467	0.194
suvaitsevia	0.471	yhteisökeskeisiä	-0.258	-0.447	0.179
utelaita	0.285	utelaita	-0.005	0.397	0.179
oikeudenmukaisia	0.511	viisaita	-0.091	0.356	0.313
itsenäisesti ajattelevia	0.559	ystävällisiä	0.043	0.096	0.994
identiteetiltään vahvoja	0.643	ahkeria	-0.084	0.010	0.555
ystävällisiä	0.715	sosiaalisia	-0.217	0.157	0.463
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuudet	23.0 %	18.0 %	10.6 %
		Ominaisarvot	3.9	3.1	1.8
		Latauksen suunta	+	+	+

Arabien osalta oli jälleen havaittavissa, että samat muuttujat kuin edellä latautuivat erimerkkisesti suhteessa muihin muuttujiin. Perinteisiin arvoihin ja identiteettiin liittyvät muuttujat (faktorilla 1) sekä yhteisökeskeisyys (faktorilla 2) erottuivat siten muista muuttujista, jotka kuvaavat suhtautumista muihin sekä hyviä ominaisuuksia. Vastaajat ilmeisesti mielsivät näiden asioiden vaikuttavan vastakkaisesti toisiinsa.

Kaikkien ryhmien kohdalla oli muuttujia, jotka ryhmittäytyivät faktorianalyysissä samoille faktorille. Näitä olivat rehellisyys ja oikeudenmukaisuus sekä toisaalta isänmaallisuus ja uskonnollisuus. Rikkaus, ahkeruus, ystävällisyys ja sosiaalisuus ilmenivät eri yhdistelminä useimmiten kahdella eri faktorilla.

Israelin kohdalla Kaiserin testi (0,68) ja Bartlettin testi (Khin neliö 348,68; df 153; $p = 0,00$) osoittivat, että malli oli sovelias faktorianalyysille. Kolmen faktorin ratkaisussa (liite 7) oli havaittavissa uskonnollisuuden alhainen kommunaliteetti sekä lataus faktoreille. Koska jäännöskorrelaatioitakin löytyi, kokeilin neljän faktorin ratkaisua. Tässä ratkaisussa muuttuja ”rikkaus” ei latautunut millekään faktorille, mutta ratkaisu vaikutti muuten toimivalta ja jäännöskorrelaatiot pienemmiltä. Viiden faktorin avulla muuttujat eivät latautuneet ainakaan paremmin. Myös muuttujan poistaminen neljän faktorin ratkaisussa sekoitti tulosta, joten päädyin neljän faktorin ratkaisuun 18 muuttujalla (taulukko 22). Ratkaisun hyvydestä kertova testin arvo (Khin neliö 72,26; df 87; $p = 0,87$) oli riittävä. Jäännöskorrelaatioihin jäi yksi suurempi korrelaatio, arvoltaan 0,24. Tässä ratkaisussa ensimmäiselle faktorille latautuivat positiivisesti tekninen kehittyneisyys, hyvinvointi, demokraattisuus ja ei-korruptoituneisuus sekä negatiivisesti uskonnollisuus. Muuttujat kertovat kehittyneisyydestä, demokratiasta ja maallistumisesta. Nimesin faktorin modernin ja toimivan demokratian faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat positiivisesti oikeistolaisuus, sotilaallinen vahvuus ja kapitalistisuus sekä negatiivisesti rauhanomaisuus ja turvallisuus. Käänsin kaikki muuttujat positiivisesti latautuneiksi nimeämisen helpottamiseksi. Muuttujat kuvasivat sotaisuutta, kapitalistis-oikeistolaisuutta, yhteisökeskeisyyttä ja turvattomuutta. Nimesin faktorin sotaisuuden, kapitalistis-oikeistolaisuuden, yhteisökeskeisyyden ja turvattomuuden faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautuivat avoimuudesta, tasapuolisuudesta ja järjestäytyneisyydestä kertovat muuttujat. Nimesin faktorin avoimuuden, tasapuolisuuden ja järjestäytyneisyyden faktoriksi. Epäbyrokrattisuus muodosti oman faktorinsa ja nimesin sen muuttujan mukaan. Faktoreiden selitysosuudeksi tuli noin 55 prosenttia.

Israelilaisten osalta ensimmäinen faktori kuvasi modernia demokraattista valtiota. Toinen faktori oli sikäli mielenkiintoinen, että siinä rauhanomaisuus ja turvallisuus muodostivat vastakohdan muille muuttujille erimerkkisten lataustensa perusteella. Faktorin sisällä ilmeni siis jonkinlaista vastakkainasettelua muuttujien välillä. Kolmas faktori oli selkeä avoimuutensa ja tasapuolisuutensa puolesta. Samaan ryhmään olisi periaatteessa voinut

kuulua demokraattisuuskin, mutta se latautui ensisijaisesti ensimmäiselle faktorille. Byrokraattisuudella (faktori 4) ei ollut yhteistä muiden faktoreiden kanssa.

TAULUKKO 22. Israelin 18 muuttujan ja 4 faktorin ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet. sekä summamuuttujien latausten suunta.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktorimatriisi: Israel				
		Faktori				
		1	2	3	4	
ei korruptoitunut	0.324	teknisesti kehittynyt	0.811	0.347	0.254	0.008
rauhanomainen	0.476	hyvinvointivaltio	0.635	0.136	0.301	-0.162
yhteisökeskeinen	0.314	demokraattinen	0.486	-0.114	0.374	0.153
epäbyrokraattinen	0.477	ei korruptoitunut	0.485	-0.203	0.137	-0.064
oikeistolainen	0.397	uskonnollinen	-0.300	0.100	-0.012	-0.081
demokraattinen	0.523	rikas	0.259	0.195	0.258	0.258
hyvinvointivaltio	0.549	rauhanomainen	0.023	-0.589	0.134	-0.018
ulkopuoliselle avoin	0.304	oikeistolainen	0.043	0.580	-0.077	-0.028
yhteiskunnallisesti avoin	0.492	sotilaallisesti vahva	-0.068	0.576	0.360	-0.235
oikeudenmukainen	0.549	kapitalistinen	0.285	0.428	0.228	-0.059
teknisesti kehittynyt	0.669	turvallinen maa asua	0.306	-0.403	0.114	-0.125
rikas	0.475	yhteisökeskeinen	-0.245	0.377	-0.087	0.211
yht. kunnall. järjestäytynyt	0.373	yhteiskunnallisesti avoin	0.160	0.002	0.753	0.107
kapitalistinen	0.411	oikeudenmukainen	0.281	-0.212	0.561	-0.416
suvaitsevainen	0.504	suvaitsevainen	0.136	-0.497	0.556	0.030
turvallinen maa asua	0.408	ulkopuoliselle avoin	0.222	-0.087	0.403	-0.098
sotilaallisesti vahva	0.469	yht. kunnall. järjestäytynyt	0.278	0.241	0.390	0.308
uskonnollinen	0.236	epäbyrokraattinen	0.000	-0.143	0.001	0.909
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuudet	22.8 %	12.7 %	11.3 %	8.6 %
		Ominaisarvot	3.7	2.0	1.8	1.4
		Latauksen suunta	+	-	+	+

Palestiinalaisyhteiskunnan kohdalla muuttujajoukon soveltuvuudesta analyysiin kertova (liite 7) Kaiserin testin arvo (0,53) jäi alle vaaditun, mutta Bartlettin testin tulos (Khin neliö 354,30; df 153; p = 0,00) oli riittävä. Kolmen faktorin ratkaisussa (liite 7) oli kuitenkin useita muuttujia, jotka eivät latautuneet kunnolla ja myös ratkaisun hyvyydestä kertovan Khin neliö -testin arvo (p = 0,00) osoitti ratkaisun toimimattomaksi. Kokeilin neljän faktorin ratkaisua. Tämä ei juuri pienentänyt jäännöskorrelaatioita, mutta faktoriratkaisu oli selkeämpi. Ratkaisun hyvyydestä kertovan Khin neliö -testin arvo (p = 0,009) jäi edelleen alhaiseksi. Kaksi muuttujaa, epäbyrokraattisuus ja yhteisökeskeisyys, eivät latautuneet viiden faktorin ratkaisussakaan yhdellekään faktoreista, joten päädyin näiden muuttujien poistamiseen. Tämän jälkeen neljällä faktorilla tuloksena oli järkevä ratkaisu (taulukko 23). Kaiserin testin arvo (0,57) ja Bartlettin sfäärisyystestin arvot (Khin neliö 317,31; df 120; p = 0,00) muuttuivat hieman. Ratkaisun hyvyydestä kertovan Khin neliö -testin mukaan (90,33; df 62; p = 0,01) malli ei edelleenkään ollut hyvä, mutta koska

faktorien lisääminen ei enää parantanut ratkaisua niin tulkinnan kuin matemaattisten arvojenkaan osalta, tyydyin tähän. Ensimmäiselle faktorille latautuivat rikkaus, tekninen kehittyneisyys, hyvinvointi sotilaallinen vahvuus ja yhteiskunnallinen järjestäytyneisyys. Ne kertovat yhteiskunnan vauraudesta ja kehittyneisyydestä. Nimesin faktorin vaurauden ja kehittyneisyyden faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat oikeudenmukaisuus, suvaitsevaisuus, turvallisuus sekä ei-korruptoituneisuus. Ne liittyvät tasapuoliseen kohteluun ja yhteiskunnan sisäiseen tilanteeseen. Nimesin faktorin tasapuolisuuden ja hyvän sisäisen tilan faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautuivat positiivisesti avoimuudesta kertovat muuttujat ja demokratia, sekä negatiivisesti oikeistolaisuus. Muuttujat kertovat avoimuudesta ja vasemmistolaisesta demokratiasta. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi ja nimesin faktorin avoimuuden ja vasemmistodemokratian faktoriksi. Neljännelle faktorille latautuivat negatiivisesti kapitalistisuus ja uskonnollisuus sekä rauhanomaisuus positiivisesti. Käänsin kaikki muuttujat etumerkiltään positiivisiksi ja nimesin faktorin kommunistisuuden, maallistuneisuuden ja rauhanomaisuuden faktoriksi.

TAULUKKO 23. Palestiinalaisyhteiskunnan 16 muuttujan ja 4 faktorin ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet sekä summamuuttujien latausten suunta.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaisyhteiskunta				
		Faktori				
			1	2	3	4
ei korruptoitunut	0.399	rikas	0.780	0.254	-0.003	-0.010
rauhanomainen	0.309	teknisesti kehittynyt	0.677	-0.060	0.237	-0.042
uskonnollinen	0.382	hyvinvointivaltio	0.651	0.200	-0.070	0.333
oikeistolainen	0.301	sotilaallisesti vahva	0.588	-0.027	-0.086	0.112
demokraattinen	0.358	yht. kunnall.järjestäytynyt	0.477	-0.080	0.317	-0.003
hyvinvointivaltio	0.551	oikeudenmukainen	0.037	0.968	0.045	-0.243
ulkopuoliselle avoin	0.478	suvaitsevainen	0.240	0.594	0.099	0.338
yhteiskunnallisesti avoin	0.548	turvallinen maa asua	0.303	0.391	0.318	0.225
oikeudenmukainen	0.551	ei korruptoitunut	-0.122	0.341	0.219	0.174
teknisesti kehittynyt	0.526	ulkopuoliselle avoin	0.065	0.137	0.761	-0.041
rikas	0.611	yhteiskunnallisesti avoin	0.329	-0.027	0.720	-0.125
yht. kunnall.järjestäytynyt	0.515	oikeistolainen	0.032	-0.063	-0.354	-0.038
kapitalistinen	0.393	demokraattinen	-0.032	0.249	0.326	0.127
suvaitsevainen	0.620	kapitalistinen	0.140	-0.029	0.111	-0.475
turvallinen maa asua	0.461	uskonnollinen	-0.227	0.039	-0.075	-0.446
sotilaallisesti vahva	0.558	rauhanomainen	0.114	0.112	0.069	0.410
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuudet	22.8 %	12.7 %	11.3 %	8.6 %
		Ominaisarvot	3.7	2	1.8	1.4
		Latauksen suunta	+	-	+	+

Palestiinalaisyhteiskunnan neljä faktoria erosivat varsin selkeästi toisistaan. Ensimmäinen kuvasi teknistä kehitystä, toinen tasapuolista kohtelua, kolmas yhteiskunnallista avoimuutta ja neljäs aatteellisuutta sekä suhdetta rauhaan. Toisin kuin Israelin kohdalla,

demokratia esiintyi yhdessä avoimuuden kanssa ja ei-korruptoituneisuus yhdessä tasapuolisuuden ja turvallisuuden kanssa. Näin ollen kehittyneisyys ei sisältänyt yhteiskunnan demokraattisuudesta tai korruptoituneisuudesta kertovia muuttujia. Kuten edelläkin, oikeistolaisuus, kapitalistisuus ja uskonnollisuus esiintyivät faktoreilla muiden muuttujien suhteen vastakkaisesti latautuneina.

Arabimaiden osalta Kaiserin testin arvo (0,66) sekä Bartlettin testin arvo (Khin neliö 460,71, df 153; $p = 0,00$) osoittivat mallin soveliaaksi faktorianalyysiin. Kolmen faktorin ratkaisu (liite 7) oli riittämätön, sillä jäännöskorrelaatioita jäi jäljelle, eikä ratkaisu ollut hyvä mallin hyvyttä mittaavan testinkään (Khin neliö 134,24; df 102; $p = 0,02$) perusteella. Lisäksi useat muuttujat latautuivat heikosti. Neljän faktorin malli vaikutti muuten kelvolliselta, mutta muuttuja ”yhteiskunnallisesti järjestäytyneitä” ei edelleenkään latautunut millekään faktorille ja jäännöskorrelaatioissa oli yksi isohko (0,245) korrelaatio. Kokeilin yhden muuttujan poistamista. Kaiserin testin (0,68) ja Bartlettin testin arvot (Khin neliö 440,68, df 136, $p = 0,00$) muuttuivat hieman. Jäännöskorrelaatiot pienenivät ja ratkaisun hyvyttä mittaavan testin (Khin neliö 85,21; df 74; $p = 0,18$) arvo nousi hieman. Muuten ratkaisu pysyi muuten samana ja se oli tulkinnaltaan selkeä, joten päädyin siihen (taulukko 24). Ensimmäiselle faktorille latautui positiivisesti avoimuuteen, demokratiaan, rauhanomaisuuteen ja suhtautumiseen liittyviä muuttujia. Nimesin faktorin avoimuuden, demokratian, tasapuolisuuden ja rauhanomaisuuden faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat positiivisesti rikkaus, hyvinvointi ja tekninen kehittyneisyys sekä negatiivisesti yhteisökeskeisyys ja uskonnollisuus. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi. Nämä kaikki liittyvät modernin yhteiskunnan ihanteisiin, joten nimesin faktorin modernin yhteiskunnan faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautui negatiivisesti sotilaallinen vahvuus, sekä positiivisesti turvallisuus ja ei-korruptoituneisuus. Ne kertovat yhteiskunnan sotilaallisesta heikkoudesta ja hyvästä sisäisestä tilanteesta. Käänsin kaikki muuttujat positiivisiksi ja nimesin faktorin sotilaallisen heikkouden ja hyvän sisäisen tilanteen faktoriksi. Neljännelle faktorille latautuivat positiivisesti kapitalistisuus ja oikeistolaisuus sekä negatiivisesti epäbyrokraattisuus. Käänsin kaikki muuttujat latauksiltaan positiivisiksi ja nimesin faktorin kapitalistis-oikeistolais-byrokraattisuudeksi. Faktoreiden selitysasteeksi tuli noin 60 prosenttia.

TAULUKKO 24. Arabimaiden 17 muuttujan ja 4 faktorin ratkaisu. Muuttujien kommunaliteetit ja lataukset faktoreille (tummennettu), ominaisarvot, faktoreiden selitysosuudet sekä summamuuttujien latausten suunta.

Kommunaliteetit ^a		Rotatoitu faktoriratkaisu: Arabimaat				
		Faktori				
		1	2	3	4	
ei korruptoituneita	0.408	ulkopuoliselle avoimia	0.769	0.015	0.004	0.100
rauhanomaisia	0.707	yht. kunnall. avoimia	0.758	-0.192	0.179	-0.143
yhteisökeskeisiä	0.489	demokraattisia	0.695	0.334	0.121	0.131
epäbyrokraattisia	0.353	suvaitsevia	0.662	0.293	0.011	0.038
uskonnollisia	0.485	oikeudenmukaisia	0.626	0.222	0.033	-0.070
oikeistolaisia	0.378	rauhanomaisia	0.589	0.491	0.347	0.086
demokraattisia	0.619	rikkaita	-0.039	0.739	-0.176	0.080
hyvinvointivaltioita	0.585	hyvinvointivaltioita	0.146	0.723	-0.114	0.042
ulkopuoliselle avoimia	0.628	yhteisökeskeisiä	-0.131	-0.520	-0.062	-0.081
yht. kunnall. avoimia	0.623	uskonnollisia	-0.068	-0.491	-0.282	-0.198
oikeudenmukaisia	0.489	teknisesti kehittyneitä	0.183	0.442	0.035	0.129
teknisesti kehittyneitä	0.393	sotilaallisesti vahvoja	-0.026	0.132	-0.865	-0.060
rikkaita	0.587	turvallisia maita asua	0.271	0.471	0.484	-0.059
kapitalistisia	0.694	ei korruptoituneita	0.257	0.018	0.323	-0.284
suvaitsevia	0.605	kapitalistisia	-0.052	0.501	0.184	0.844
turvallisia maita asua	0.560	oikeistolaisia	-0.012	-0.021	-0.075	0.468
sotilaallisesti vahvoja	0.498	epäbyrokraattisia	-0.129	-0.211	-0.059	-0.333
^a vaihtoehto "initial"		Selitysosuudet	28.5 %	15.0 %	9.1 %	8.0 %
		Ominaisarvot	4.8	2.5	1.6	1.6
		Latauksen suunta	+	+	+	+

Arabimaiden osalta ensimmäinen faktori, joka käsitti avoimuudesta, demokratiasta, tasapuolisuudesta kertovat muuttujat, sisälsi myös rauhanomaisuuden. Tämä oli mielenkiintoista. Toinen faktori, jonka nimesin modernin yhteiskunnan faktoriksi, oli pitkälti kuvaus länsimaisesta modernin ihanteen yhteiskunnasta. Kolmannen faktorin osalta sotilaallinen heikkous ja ei-korruptoituneisuus voisivat selittää turvallisuutta. Neljäs faktori oli rakenteeltaan tulkinnallisesti vaikea, ja todennäköisesti byrokraattisuus on siinä melko irrallinen osa, kuten aiemmissakin osamittareissa.

Eri yhteiskuntia koskevien faktoreiden osalta oli havaittavissa, että jotkut muuttujat, kuten tekninen kehittyneisyys ja hyvinvointi, latautuivat aina samoille faktoreille ja samanmerkkisinä. Niihin liittyi usein rikkaus, sotilaallinen vahvuus, yksilökeskeisyys tai yhteiskunnallinen järjestäytyneisyys. Näin tapahtui myös avoimuutta kuvaavien muuttujien kohdalla, jotka saivat usein mukaansa joko demokraattisuuden tai suvaitsevuuden. Demokratia sijoittui joko avoimuuden tai kehittyneisyyden yhteyteen. Byrokraattisuus oli muista muuttujista jokseenkin irrallinen. Mielenkiintoista oli, että Israelin ja Arabimaiden kohdalla sotilaallinen vahvuus ei esiintynyt samalla faktorilla kehittyneisyyden kanssa, vaan yhdessä joko rauhanomaisuuden tai turvallisuuden tai molempien kanssa, mutta

erimerkkisesti latautuneena. Sen sijaan Palestiinalaisyhteiskunnan kohdalla sotilaallinen vahvuus oli osa teknistä kehittyneisyyttä. Näiden faktoreiden osalta voi pohtia, liittyykö turvallisuus vastaajien mukaan Israelin osalta nimenomaan rauhanomaisuuteen ja sotilaalliseen heikkouteen sekä vasemmistolais-kommunistiseen yhteiskuntajärjestykseen, mikä kääntäen tarkoittaisi sitä, että sotilaallinen vahvuus ja oikeistolais-kapitalistisuus taas luovat sotaista ja turvattomuutta. Arabimaiden kohdalla turvallisuuteen liittyivät faktorirakenteen perusteella sekä sotilaallinen heikkous että ei-korruptoituneisuus. Palestiinalaisyhteiskunnan kohdalla turvallisuus liittyi yhteiskunnan ei-korruptoituneisuuteen ja tapaan kohdella jäseniään.

Summamuuttujien muodostaminen ja niiden tarkastelu

Seuraavaksi muodostin faktoreiden pohjalta summamuuttujat laskemalla kullekin faktorille selkeimmin latautuneille muuttujille (tummennetut) summapistemäärät ja jakamalla tämän summapistemäärän muuttujien määrällä. Tuloksena saatu arvo oli summamuuttujan sisältämien alkuperäisten muuttujien keskiarvo. Tämä jälkeen tarkastelin summamuuttujien keskiarvoja, keskihajontoja, jakaumien vinoutta ja huipukkuutta numeerisesti (taulukko 25). Kokonaiskuvaa ja mahdollisia poikkeavuuksia tarkastelin vielä piirtämällä kunkin muuttujan jakauman, mutta tämä ei tuonut merkittävää lisätietoa tulkintaan. Vaihteluvälin ollessa yhdestä viiteen kiinnostavia ovat keskiarvot, jotka lähenevät jompaakumpaa ääripäätä. Keskiarvojen perusteella (taulukko 25) voi todeta, että useimmat keskiarvot olivat lähellä kolmea tai sen alapuolella ja vain kaksi keskiarvoa oli huomattavasti kolmea suurempia. Pidin kiinnostavina keskiarvoja, jotka poikkesivat kolmesta vähintään 0,7 arvolla suuntaan tai toiseen. Rajaukseen vaikutti asteikon yläpää, jossa keskiarvo 3,7 toimi luonnollisena katkaisukohtana. Sovelsin samaa katkaisukohtaa myös asteikon alapäähän, vaikka siellä keskiarvot sijoittuvat paljon lähemmäs toisiaan ja keskiarvojen 2,3 ja 2,4 erot eivät käytännössä ole merkittävät ja rajana voitaisiin yhtä hyvin pitää 2,5:ttä.

Israelilaisten summamuuttuja 3 oli arvoltaan korkea (4,0). Kuuden summamuuttujan osalta (israelilaiset 1, palestiinalaiset 1, arabit 1 sekä Palestiinalaisyhteiskunta 2, Arabimaat 1 ja Arabimaat 2) keskiarvo oli 2,3 tai alle ja yhden summamuuttujan (Israel 2) osalta 3,7. Keskiarvojen perusteella israelilaisten yhteisöllinen identiteetti ja perinteiset arvot oli siten arvioitu varsin vahvoiksi. Tähän voi osaltaan vaikuttaa se, että kyseiselle faktorille ei

latautunut muunlaisia muuttujia, jolloin keskiarvo nousi korkeaksi. Faktorin rakenne kertoi siitä, että näiden muuttujien ryhmittäminen oli varsin selkeää.

Israelilaisten, palestiinalaisten ja arabien osalta summamuuttuja 1 liittyi kaikkien kohdalla luonteeseen ja asenteeseen, joskin mukana olivat palestiinalaisten ja arabien osalta myös ei-perinteiset arvot. Summamuuttujien alhainen keskiarvo kertoo siitä, ettei mitään näistä ryhmistä pidetty luonteeltaan ja asenteeltaan kovin myönteisinä tai perinteisiä arvoja kannattamattomina. Koska keskiarvo jäi kuitenkin kahden yläpuolelle, ei kannanotto ollut yhtä voimakas kuin israelilaisten summamuuttuja 3:n kohdalla. Muut alhaiset keskiarvot liittyivät Palestiinalaisyhteiskunnan tasapuolisuuteen ja sisäisen tilaan, Arabimaiden avoimuuteen ja tasapuolisuuteen sekä Arabimaiden sotilaalliseen heikkouteen ja hyvään sisäiseen tilaan. Molemmat yhteiskunnat arvioitiin siis suhtautumiseltaan vähemmän myönteisiksi ja sisäiseltä tilaltaan melko heikoiksi. Israelin osalta vastaava summamuuttuja sai keskiarvoksi 2,7. Israelin sotaisuus, kapitalistis-oikeistolaisuus, yhteisökeskeisyys ja turvattomuus (summamuuttuja 2) arvioitiin myös melko korkeaksi (3,7).

TAULUKKO 25. Summamuuttujien keskihajonnat, keskiarvot sekä jakaumien vinous ja huipukkuus.

Perustietoja summamuuttujista (n = 65)							
Summamuuttuja	Min	Max	Ka	Sd	Vin.	Huip.	
ISR 1: luonne & asenne muihin	1.2	3.6	2.3	0.6	0.3	-0.5	
ISR 2: perusarvot & sosiaaliset taidot	1.6	4.6	3.0	0.5	0.3	2.2	
ISR 3: yhteisöllinen identiteetti & perinteiset arvot	2.8	5.0	4.0	0.6	-0.2	-0.7	
ISR 4: vauraus, ahkeruus, ystävällisyys	2.0	4.3	3.2	0.5	0.1	-0.7	
PAL 1: luonne, asenne muihin & ei-perinteiset arvot	1.3	3.2	2.2	0.4	-0.1	-0.6	
PAL 2: perusarvot, vauraus & yksilöllisyys	1.4	3.4	2.5	0.4	-0.6	0.4	
PAL 3: itsetietoisuus, ahkeruus & kiinnostuneisuus	2.3	5.0	3.1	0.5	1.2	2.7	
PAL 4: sosiaalisuus & ystävällisyys	2.0	4.0	3.1	0.5	-0.1	0.4	
PAL 5: viisaus	2.0	4.0	3.1	0.4	0.9	3.4	
ARA 1: luonne & asenne muihin, ei-perinteiset arvot, heikko identiteetti	1.2	3.5	2.3	0.6	-0.1	-0.9	
ARA 2: yhteisössä toimiminen, perusarvot & itsenäisyys	1.4	4.6	2.8	0.4	0.6	5.0	
ARA 3: ystävällisyys, ahkeruus & sosiaalisuus	1.3	5.0	3.2	0.6	0.0	2.3	
ISR.Y. 1: moderni, toimiva demokratia	1.4	4.2	2.7	0.6	0.1	-0.3	
ISR.Y. 2: sotaisuus, kapital.-oikeistolaisuus, yht. keskeis. & turvattomuus	2.7	4.7	3.7	0.4	0.3	-0.4	
ISR.Y. 3: avoimuus, tasapuolisuus ja järjestäytyneisyys	1.2	4.0	2.7	0.6	0.0	0.0	
ISR.Y. 4: epäbyrokraattisuus	1.0	5.0	2.7	0.8	0.3	0.3	
PAL.Y.1: vauraus ja kehittyneisyys	1.0	3.8	2.5	0.6	-0.5	0.3	
PAL.Y.2: tasapuolisuus ja sisäinen tila	1.3	3.5	2.3	0.5	0.0	-0.4	
PAL.Y.3: avoimuus & vasemmistolainen demokratia	1.0	3.5	2.5	0.5	-0.8	0.8	
PAL.Y.4: kommunistisuus, maallistuneisuus & rauhanomaisuus	1.3	3.7	2.4	0.5	0.4	0.3	
ARA.Y.1: avoimuus & suhtautuminen	1.0	4.5	2.2	0.7	0.8	1.8	
ARA.Y.2: moderni yhteiskunta	1.2	4.6	2.8	0.7	0.1	0.1	
ARA.Y.3: sotilaallinen heikkous & hyvä sisäinen tila	1.0	4.0	2.2	0.6	0.2	0.0	
ARA.Y.4: kapitalistis-oikeistolais-byrokraattisuus	2.0	4.3	3.0	0.4	1.0	3.0	
Keskivirhe					0.3	0.6	

Min = minimiarvo, max = maksimiarvo, ka = keskiarvo, sd = keskihajonta, vin. = jakauman vinous, huip. = jakauman huipukkuus

Summamuuttujien keskihajonnat vaihtelivat 0,4 ja 0,8 välillä, joten ne olivat pienempiä kuin alkuperäisten muuttujien keskihajonnat. Muuttujien yhdistäminen oli siten tasannut hajontoja. Jakaumien vinouden osalta joukossa oli neljä summamuuttujaa, jotka olivat positiivisesti vinoja. Nämä olivat palestiinalaiset 3 (itsetietoisuus, ahkeruus & kiinnostuneisuus), palestiinalaiset 5 (viisaus), Arabimaat 1 (avoimuus, demokratia, tasapuolisuus & rauhanomaisuus) ja Arabimaat 4 (kapitalistis-oikeistolais-byrokraattisuus). Näiden summamuuttujien osalta osa vastaajista oli siten antanut myönteisemmän arvion kuin vastaajat keskimäärin. Näin oli erityisesti Arabimaiden summamuuttuja 1:n kohdalla, joka oli keskiarvoltaan (2,2) varsin alhainen. Huipukkuuden osalta summamuuttujien kesken ilmeni kaksi asiaa: yksi huomattavan huipukas jakauma (arabit 2, huipukkuus 5), ja viisi jossain määrin kaksihuippuista jakaumaa (israelilaiset 1, israelilaiset 3, israelilaiset 4, palestiinalaiset 1 ja arabit 1). Arabien summamuuttujan 2 suuri huipukkuus kertoo siitä, että jakauman arvot keskittyivät keskiarvon ympärille. Lisäksi keskihajonta on pieni (sd 0,4) ja keskiarvo lähellä kolmosta. Vastaajien mielipiteet jakautuivat israelilaisten myönteisen luonteen ja asenteen (summamuuttuja 1), yhteisöllisen identiteetin ja perinteisten arvojen (summamuuttuja 3) sekä vaurauden ja hyvien ulkoisten ominaisuuksien (summamuuttuja 4) osalta. Myös palestiinalaisten luonteen, asenteen ja aatteettomuuden (summamuuttuja 1) sekä arabien luonteen, asenteen, ei-perinteisten arvojen ja heikon identiteetin (summamuuttuja 1) osalta mielipiteet jakautuivat.

Summamuuttujien perusteella on havaittavissa, että kaikkien kansallisuusryhmien luonnetta ja asennetta kuvaavat summamuuttujat saivat jokseenkin alhaiset keskiarvot. Kaikkiin ryhmiin suhtauduttiin näiltä osin jossain määrin kielteisesti, vaikka vastaajien mielipiteen joissain kohdin jakautuivatkin jonkin verran. Kansallisuusryhmät nähtiin arvoiltaan melko perinteisinä ja israelilaisten osalta korostui myös vahva ja yhteisöllinen identiteetti. Yhteiskuntien kohdalla Israelin osalta korostuivat sotaisuus, kapitalistis-oikeistolaisuus, yhteisöllisyys ja turvattomuus. Palestiinalaisyhteiskunnan ja Arabimaiden osalta korostuivat yhteiskunnan kielteinen suhtautuminen ja heikko sisäinen tila. Israelin osalta nämä arvioitiin lähemmäksi kolmea, eli vastaajien näkemys ei kallistunut merkittävästi kumpaankaan suuntaan. Kaiken kaikkiaan summamuuttujien keskiarvoista on havaittavissa, ettei mikään kansallisuusryhmien luonteesta, asenteesta tai perusarvoista, sekä yhteiskuntien osalta modernisuudesta, demokraattisuudesta, avoimuudesta, sisäisestä tilasta tai suhtautumisesta kertova summamuuttuja saanut selkeästi yli kolmen keskiarvoa.

Kansallisuusryhmiin ja yhteiskuntiin suhtauduttiin siis näiltä osin joko neutraalisti tai kielteisesti.

Summamuuttujien välisestä korrelaatiomatriisista (liite 8) löytyi useita merkitseviä ($p < 0,01$) korrelaatioita faktoreiden välillä. Korrelaatiot vaihtelivat 0,30 ja 0,58 välillä, mitä pidän kohtuullisena. Olen jakanut kiinnostavat korrelaatiot neljään ryhmään (ks. liitteen 8 jako), joita käsitelen seuraavaksi. Useimmat korrelaatiot olivat positiivisia, ja koska summamuuttujien suunta oli pääosin myönteistä laitaa kuvaava, kertovat korrelaatiot mahdollisten yhteyksien samansuuntaisuudesta. Joukossa oli kuitenkin joitakin negatiivisia korrelaatioita, jotka taas kertovat mahdollisten yhteyksien vastakkaisesta vaikutuksesta.

Kunkin osamittarin sisällä pyrkivät korreloimaan sellaiset summamuuttujat, joiden sisältämät alkuperäiset muuttujat olivat käsitteellisesti jossain määrin yhteneviä toisen summamuuttujan kanssa tai joiden taustalla olevien faktoreiden lataukset jakaantuivat useiden faktoreiden kesken. Kansallisuusryhmien kohdalla tällaisia olivat luonnetta, asennetta ja perusarvoja kuvaavat summamuuttujat. Tällaisia olivat israelilaisten summamuuttujat 1 ja 2 sekä 1 ja 4 ja palestiinalaisten summamuuttujat 1 ja 2. Yhteiskuntien osalta korreloivat avoimuuteen, demokratiaan, sisäiseen tilaan ja moderniin kehitykseen liittyvät muuttujat. Tällaisia olivat Israelin summamuuttujat 1 ja 3, Palestiinalaisyhteiskunnan summamuuttujat 2 ja 3 ja Arabimaiden summamuuttujat 1 ja 2 sekä 1 ja 3. Arabien osalta summamuuttujien välillä ei ollut merkitseviä ($p < 0,01$) korrelaatiota.

Kansallisuusryhmien keskinäisissä ja yhteiskuntaryhmien keskinäisissä korrelaatioissa samantyyppiset summamuuttujat korreloivat jälleen positiivisesti. Israelilaisten, palestiinalaisten ja arabien välillä korreloivat luonne ja asenne ja palestiinalaisten ja arabien välillä perusarvot sekä sosiaaliseen kanssakäymisen liittyvät asiat. Eri ryhmiä arvioitiin siis luonteen ja asenteen ja osittain sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvien asioiden osalta samansuuntaisesti Israelilaisten perinteiset arvot ja yhteisöllinen identiteetti korreloivat negatiivisesti niin palestiinalaisten kuin arabienkin luonteesta ja asenteesta, perusarvoista sekä ei-perinteisistä arvoista kertovien summamuuttujien kanssa. Israelilaisten yhteisöllisyys ja perinteiset arvot olivat kuitenkin käänteisessä yhteydessä muihin ryhmiin luonteen, asenteen ja ei-perinteisten arvojen osalta. Israelilaisten yhteisöllisyydellä oli siten negatiivinen yhteys sekä palestiinalaisten että arabien

luonteeseen ja asenteeseen, mutta kaikkia ryhmiä pidettiin kuitenkin arvoiltaan perinteisinä.

Yhteiskuntien välillä korreloivat positiivisesti modernisuuteen, tasapuolisuuteen ja avoimuuteen liittyvät summamuuttujat. Israelin ja Arabimaiden välillä korreloivat modernisuuteen liittyvät ja Palestiinalaisyhteiskunnan ja Arabimaiden välillä tasapuolisuuteen, sisäiseen tilaan sekä demokratiaan liittyvät summamuuttujat. Israelin ja Palestiinalaisyhteiskunnan välillä korreloi Israelin modernisuus ja demokratia Palestiinalaisyhteiskunnan avoimuuden ja vasemmistodemokratian kanssa, sekä toisaalta Israelin avoimuus ja tasapuolisuus Palestiinalaisyhteiskunnan tasapuolisuuden ja hyvän sisäisen tilan kanssa. Israelin summamuuttujalla 2 (sotaisuus, oikeistolais-kapitalistisuus...) oli negatiivinen korrelaatio Palestiinalaisyhteiskunnan vaurauden ja kehittyneisyyden sekä Arabimaiden sotilaallisen heikkouden ja sisäisen tilan kanssa. Sen sijaan Arabimaiden kapitalistis-oikeistolais-byrokraattisuuden kanssa se korreloi positiivisesti. Tämän perusteella Israelia ja Arabimaita yhdistäisi lähinnä samansuuntainen arvio modernisuudesta kun taas Arabimaita ja Palestiinalaisyhteiskuntaa yhdistäisivät enemmän samansuuntainen arvio tasapuolisuudesta, sisäisestä tilasta ja demokratian asteesta. Israelia ja Palestiinalaisyhteiskuntaa yhdistäisivät demokratiaan ja tasapuolisuuteen liittyvät asiat.

Kansanryhmän ja siihen liittyvän yhteiskunnan välillä korrelaatiot keskittyivät siten, että kansanryhmän luonne, asenne, perusarvot ja vauraus korreloivat yhteiskunnan kehittyneisyyden, demokratian, avoimuuden ja tasapuolisuuden kanssa. Erityisesti israelilaisten ja Israelin sekä palestiinalaisten ja Palestiinalaisyhteiskunnan kohdalla oli näin. Arabien luonne, asenne ja ei-perinteiset arvot korreloivat Arabimaiden modernisuuden sekä heikon sotilaallisuuden ja hyvän sisäisen tilan kanssa. Mielenkiintoinen oli negatiivinen korrelaatio israelilaisten summamuuttuja 1:n (luonne ja asenne) sekä Israelin summamuuttuja 2:n (sotaisuus, kapitalistis-oikeistolaisuus...) välillä sekä toisaalta positiivinen korrelaatio israelilaisten summamuuttuja 3:n ja Israelin summamuuttuja 2:n väliltä. Yhteisöllinen identiteetti ja perinteiset arvot olivat yhteydessä sotaisuuteen, kapitalistis-oikeistolaisuuteen, yhteisöllisyyteen ja turvattomuuteen, kun taas luonne ja asenne olivat jälkimmäiseen käänteisessä yhteydessä.

Korrelaatiomatriisissa on lisäksi korrelaatioita, jotka menivät ristiin kaikkien osamittareiden kesken. Osa näistä oli korrelaatioita, joissa jokin kansallisuusryhmän luonne ja asenne korreloi toisen yhteiskunnan kanssa jollain tavoin. Kolme näistä korrelaatioista oli negatiivisia ja niissä oli mukana Israelin summamuuttuja 2. Se korreloi negatiivisesti palestiinalaisten luonteen ja asenteen sekä perusarvojen, vaurauden ja yksilöllisyyden kanssa, mutta myös arabien luonteen ja asenteen kanssa. Lisäksi matriisissa oli muitakin merkitseviä korrelaatioita, mutta ne eivät olleet mielestäni merkityksellisiä tai kiinnostavia, joten jätin ne käsittelemättä.

Semanttisiin differentiaaleihin liittyvien tarkastelujen lopputuloksena voi todeta, että vastaajat arvioivat eri kansallisuusryhmiä ja osittain myös eri yhteiskuntia samansuuntaisesti ja että arvio kansallisuusryhmästä oli samoilta osin yhteydessä yhteiskunnan samansuuntaiseen arvioon. Näiden osalta on vaikea arvioida mitään yksittäistä riippuvuuden suuntaa, sillä mikään kansallisuusryhmä tai yhteiskunta tuskin on määräävä. Vastaajat lienevätkin pitäneet eri ryhmiä samojen muuttujien suhteen samanlaisina. Kaikki kansallisuusryhmät saivat luoteensa ja asenteensa puolesta alhaiset keskiarvot, eivätkä yhteiskuntienkaan myönteisyyttä mittaavien summamuuttujien keskiarvot nousseet yli kolmen. Arviot kansallisuuksista tai yhteiskunnista olivat siten joko neutraaleja tai kielteisiä, mutteivät myönteisiä. Käsitys israelilaisista identiteetiltään yhteisöllisinä ja perinteisinä arvoja kannattavina (summamuuttuja 3) oli käänteisessä yhteydessä sekä palestiinalaisten että arabien luonteeseen ja asenteeseen. Näihin oli käänteinen yhteys myös Israelin summamuuttuja 2:lla (sotaisuus, kapitalistis-oikeistolaisuus...), joka oli käänteisessä yhteydessä myös Palestiinalaisyhteiskunnan vaurauteen ja hyvään sisäiseen tilaan sekä ja Arabimaiden sotilaalliseen heikkouteen ja hyvään sisäiseen tilaan. Näyttäisi siltä, että muuten samansuuntaisia käsityksiä sekoittavat jotkut israelilaisiin tai Israeliin liittyvät piirteet. On mahdollista, että käsitys israelilaisista ja Israelista vaikuttaa joiltain osin muiden ryhmien tai yhteiskuntien kielteiseen arvioon. Yhteys on kuitenkin mahdollinen toisinkin päin, ja voi myös olla, ettei selkeää selittäjää ole olemassakaan. Asiaa ei voi siis varmuudella todeta ja sen selvittäminen vaatisikin tarkemman tutkimuksen.

Lopuksi tutkin vielä miesten ja naisten summamuuttujien keskiarvojen eroja t-testin avulla. Jätin tästä testistä pois yhden muuttujan muodostamat summamuuttujat. 5 prosentin riskitasolla ainoa merkitsevä ero ($p = 0,008$ ja Levenen testin arvo $p = 0,932$) sukupuolten

välillä löytyi Palestiinalaisyhteiskunnan vaurauden ja kehittyneisyyden (summamuuttuja 1) osalta. Keskiarvojen eroja ei muiden summamuuttujien kohdalla näyttänyt ilmenevän, eikä tämä yksittäinen ero ollut siinä mielessä merkittävä, että se olisi antanut aihetta tarkempaan vertailuun. Miehet ja naiset eivät siten merkittävästi eronneet asenteissaan kansanryhmiin tai yhteiskuntiin. Muiden taustamuuttujien osalta vertailu olisi ollut mielenkiintoista suorittaa sen selvittämiseksi, johtuivatko joidenkin jakaumien kaksihuippuisuudet jostakin taustamuuttujasta vai siitä, ettei näyte riittävässä määrin kattanut perusjoukossa esiintyvää vaihtelua. Koska taustamuuttujien alaryhmät olivat pieniä, ei tällaisten erojen selvittäminen olisi ollut käytännössä mahdollista tai saadut tulokset olisivat olleet epäluotettavia. Taustamuuttujien mahdollista selittävää vaikutusta jakaumiin ei siten tässä tutkimuksessa pystytty laajemmin selvittämään.

6.5.3 Miten semanttisiin differentiaaleihin vastaaminen koettiin?

Kysyin haastateltavilta, millaiseksi he kokivat semanttisten differentiaalien adjektiivipareihin vastaamisen. Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että eri ryhmiin liittyvät adjektiivit olivat helppoja arvioida, toiset taas sitä mieltä että ne olivat vaikeita. Palestiinalaiset ja palestiinalaisyhteiskunta koettiin vaikeaksi. Stereotyyppiset adjektiivit, kuten sotaista, tuntuivat yhdestä vastaajasta neutraalimpia helpommilta.

Eri ryhmät koettiin sekä helpoiksi että vaikeiksi erottaa toisistaan. Palestiinalaisten, arabien ja israelilaisten erottaminen tapahtui yhden haastatellun mukaan islamilaisen kulttuurin kautta; palestiinalaiset ja arabit miellettiin muslimeiksi. Toisen haastatellun mukaan arabit taas erottuivat elämäntavan, paimentolaisuuden, perusteella palestiinalaisista, joista mielikuva oli rakentunut sodan ja pommi-iskujen kautta. Eräs haastateltu totesi, että on ongelmallista kun oma käsitys sekoittuu sen suhteen, mikä on yhteiskuntaa ja mikä kansallisuutta.

Yksi haastatelluista totesi, että hän oli sekoittanut lomakkeessa palestiinalaiset ja israelilaiset keskenään siinä kohdin, kummat olivat olleet alueella ensin ja kummille oli sitten luvattu pieni alue. Hän totesi myös, ettei palestiinalaisten ja arabien ero ollut hänelle selkeä, ja pohti, johtuisiko ero uskonnosta vain kenties siitä, että asumisalueet olivat erilaiset.

6.6 Opiskelijoiden mielikuvien lähde

Kysymykset 38 ja 39 käsittelivät vastaajien mielikuvien lähdettä. Vastaajia pyydettiin nimeämään viisi tärkeintä tahoa, jotka olivat vaikuttaneet heidän käsityksiinsä israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista tai siihen liittyvistä ryhmistä. Suuri luku ilmaisee tärkeää vaikuttajaa (vaihteluväli 1–5). Kysymyksessä 38 (taulukko 26) kysyttiin opiskelijoilta, mistä he arvelivat käsitystensä israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktista olevan peräisin. Televisio, sanomalehdet sekä television ajankohtaisohjelmat saivat eniten mainintoja. Televisio oli yleisesti tärkein ja sanomalehdet toiseksi tärkein vaikuttaja. Aikakauslehdet sekä ihmisten puheet mainittiin myös yli puolessa vastauksista, joskin niiden merkitys oli vähäisempää. Yksi vastaaja oli nimennyt Lähi-idästä kotoisin olevan tuttavansa olleen tärkein vaikuttaja. Myös tuttavilla, jotka eivät olleet kotoisin Lähi-idästä, oli vaikutusta. Vaihtoehdon ”muu” oli valinnut vain seitsemän vastaajaa, mutta tällöin se oli ollut keskeisimpiä vaikuttajia.

TAULUKKO 26. Opiskelijoiden vastaukset kysymykseen 38: Mistä israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvät käsityksesi ovat mielestäsi peräisin? Valitse viisi tärkeintä. (n = 65)

	TV:n		Sanomal.		Aihetta		Tuttava -		Henkilö-	
	TV- uutiset	ajank. ohjelmat	uutiset	Aikak. lehdet	Ihmisten puheet	käs. kirjallisuus	ei kotoisin L-i:stä	Tuttava - kotoisin L-i:stä	koht. kok. L-i:ssä	Muu
Mainintoja	64	56	59	41	47	10	19	1	4	7
Keskiarvo	4.5	2.8	3.4	1.7	2.1	2.2	3.1	5.0	2.5	3.9

Vaihtoehto ”muu” sisälsi seuraavanlaisia vastauksia:

- Lukion hissan ope
- Koulusta (2 vastausta)
- Elämästä
- Omasta päästä
- Israelissa asuvilta lähetystyöntekijöiltä, myös PALESTIINALAISTEN alueella työtä tekeviä .
- Raamattu

Kysymyksessä 39 kysyttiin eri ryhmiin liittyviä käsityksiä (taulukko 27). Israelilaisiin, palestiinalaisiin ja arabeihin liittyvissä käsityksissä televisio mainittiin jälleen useimmin ja se oli myös merkittävin vaikuttaja. TV:n ajankohtaisohjelmat, sanomalehdet ja ihmisten puheet saivat toiseksi eniten mainintoja. Näistä sanomalehdet ja television ajankohtaisohjelmat olivat kuitenkin selvästi tärkeämpiä vaikuttajia kuin ihmisten puheet. Aikakauslehdet mainittiin lähes puolessa vastauksista, mutta niiden merkitystä pidettiin vähäisenä. Myöskään ihmisten puheita ei pidetty kovin merkittävänä vaikuttajana. Henkilökohtaisilla kokemuksilla Lähi-idässä oli kohtalaisesti vaikutusta niihin, jotka olivat

alueella oleskelleet. Myös tuttavilla oli vaikutusta, joskaan ei kovin suurta. Vaihtoehto ”muu” oli jälleen ollut tärkeimpien joukossa niiden kohdalla, jotka vaihtoehdon olivat valinneet. Siihen kirjoitetut vastaukset olivat samanlaisia kuin edellisen kysymyksen kohdalla.

TAULUKKO 27. Opiskelijoiden vastaukset kysymykseen 39: Mistä israelilaisiin, palestiinalaisiin ja arabeihin liittyvät käsityksesi ovat mielestäsi peräisin? Valitse viisi tärkeintä. (n = 65)

	TV- uutiset	TV:n ajank. ohjelmat	Sanomal. uutiset	Aikak. lehdet	Ihmisten puheet	Aihetta käs. kirjallisuus	Tuttava - ei kotoisin L-i:stä	Tuttava - kotoisin L-i:stä	Henkilö- koht.kok. L-i:ssä	Muu
Mainintoja	62	51	54	36	49	13	21	5	5	6
Keskiarvo	4.5	2.8	3.4	1.6	2.3	2.6	3.0	3.0	3.4	4.0

Tutkimuksen etukäteisoletuksena oli, että joukkotiedotus olisi tärkein vaikuttaja sekä itse konfliktiin että sen osapuoliin liittyvissä käsityksissä sekä uskottavuuden ja jatkuvan läsnäolon takia. Siksi kysymysten 38 ja 39 mediavaihtoehdot keskittyivät nimenomaan joukkotiedotusvälineisiin. Eräs haastateltu kuitenkin mainitsi, että hänen käsityksiinsä arabeista olivat vaikuttaneet vanhat elokuvat. On siis todettava, että myös viihdemedialla on merkitystä. Kaksi muuta haastateltua tosin piti juuri joukkotiedotusta keskeisenä vaikuttajana koulun tai Irakin sodan sijaan. Muiden mediankanavien vaikutusta käsityksiin ei ollut nimetty yhdessäkään kyselylomakkeessa, vaikka tämä olisi ollut mahdollista kohdassa ”muu”. Näyttäisi siltä, että myös viihdemedialla on vaikutusta, mutta keskeisin merkitys on kuitenkin joukkotiedotusvälineillä.

Pyrin myös löytämään muita mahdollisia vaikuttajia. Haastatteluissa kysyin lisäksi olivatko Irakin viimeisin sota tai omat koulukokemukset vaikuttaneet käsityksiin konfliktista tai sen osapuolista. Irakin sodan ei kuitenkaan koettu vaikuttaneen käsityksiin israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista. Sen sijaan asenteisiin Yhdysvaltoja kohtaan se oli kahden haastatellun mukaan vaikuttanut, sillä Yhdysvallat koettiin kielteisempänä ja jollain lailla maailman rauhaa uhkaavampana. Mielikuviin arabeista sota oli vaikuttanut siten, että länsimaisten joukkojen myönteinen vastaanotto Irakissa oli muuttanut mielikuvaa arabeista myönteisemmäksi. Irakilaiset eivät olleetkaan amerikkalaisvastaisia tai kiihkomielisiä, kuten oli odotettu. Yksi haastateltu tosin sanoi, että hän osasi odottaa reaktiota, joten se, kuten koko sotakaan ei ollut vaikuttanut hänen mielipiteisiinsä eri ryhmistä.

Yksi haastateltu kertoi, että omat koulukokemukset olivat vaikuttaneet käsityksiin israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista. Hän mainitsi lukion historianopettajan, jolla oli ollut paljon tietoa, mutta jonka hän kuitenkin esitti neutraalisti, sekä kurssin, jolla käsiteltiin maailman kriisitilanteita. Eräs ryhmätoveri oli pitänyt kurssilla oman esitelmänsä israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktista ja tuonut esille palestiinalaisten oikeuden omaan maahan ja Israelin kielteisen vaikutuksen konfliktissa. Nämä kokemukset olivat vaikuttaneet haastatellun näkemyksiin.

Muut haastatellut olivat sitä mieltä, ettei koulukokemuksilla ollut vaikutuksia, koska konfliktia ei ollut käsitelty mitenkään. Eri ryhmät olivat saattaneet tulla esiin maantiedon tai uskonnon tunneilla, mutta heitä ei ollut käsitelty mitenkään konfliktin kannalta. Tämä opetus oli ollut hyvin faktapohjaista ja ”kliinistä”, kuten eräs haastateltu asian ilmaisi.

6.7 Median seuraaminen

6.7.1 Vastaajien seuraamat medialähteet

Kysymykset 13–16 käsittelivät median seuraamista ja niihin oli vastannut 74 opiskelijaa. Kysymyksessä 13 vastaajat ilmoittivat seuraavansa eniten televisio- ja sanomalehti uutisia. Sanomalehtien ajankohtaisohjelmia, aikakauslehtiä tai internetiä seurattiin vähän (taulukko 28):

TAULUKKO 28. Medialähteiden seuraaminen (n = 75, puuttuvia vastauksia ei ole huomioitu).

Maininnat	TV:n		Sanomalehtien		Aikakaus-		Internet
	TV-uutiset	ajankohtais-ohjelmat	uutiset	ajankohtais-ohjelmat	lehdet		
f (seuraa)	67	36	57	12	12		15
% (seuraa)	89.3	48.0	76.0	16.0	16.0		20.0

Pyydettyäessä yksilöintiä seuratuista mediakanavista (taulukko 29) opiskelijat ilmoittivat seuraavansa televisiouutisia eniten MTV3:n ja Yleisradion kanavilta. Television ajankohtaisohjelmat jakautuivat useiden ohjelmien kesken. Ohjelmista "45 minuuttia" sekä "Ajankohtainen kakkonen" saivat eniten mainintoja. Osa vastaajista ei ollut nimennyt

ajankohtaisohjelmia, vaan ainoastaan kanavat, joilta hän niitä seurasi. Näistä kanavista suosituimmat olivat jälleen Yleisradio ja MTV3.

TAULUKKO 29. Opiskelijoiden seuraamien mediakanavien yksilöinti

Mediakanava	mainintaa
Televisioutiset (yhteensä)	96
MTV3	49
Yle:n kanavat	37
Nelonen	8
Kaikki kanavat	1
Teksti-tv	1
Tv:n ajankohtaisohjelmat (yhteensä)	16
45 min	10
Ajankohtainen kakkonen	7
A-studio	3
A-talk	1
Lööpin takana	2
Huomenta Suomi	1
Päivärinta	1
4D	1
Ei yksilöidyt (yhteensä)	21
Dokumentit	1
YLE	9
MTV3	8
Nelonen	1
Ranskan Tv	1
Ruotsin tv	1
vaihtelevasti	1

Sanomalehtien uutisoinnissa (liite 3, taulukko 7) seuratuin sanomalehti oli Helsingin Sanomat (33 mainintaa). Myös ilmaisjakelulehtiä (Metro ja Uutislehti 100) seurattiin melko paljon (22 mainintaa). Muita valtakunnallisia lehtiä seurattiin jonkin verran (10 mainintaa), joskin maininnat jakautuivat useiden eri lehtien kesken.

Sanomalehtien artikkelit olivat hyvin vähän seurattu medialähde ja ne saivat yhteensä vain 8 mainintaa. Helsingin Sanomat kuukausiliitteineen sai maininnoista puolet (4 mainintaa), mikä kertoo Helsingin sanomien vahvasta asemasta lehtiartikkelien seuraamisessa.

Myös aikakauslehtiä seurattiin vähän. Ne saivat yhteensä vain 12 mainintaa, joista Suomen Kuvalehti ja Kodin kuvalehti saivat molemmat kolme ja loput kukin yhden. Muut olivat yksittäisiä mainintoja. Internetin osalta oli yksilöity vain neljä sivustoa, Helsingin Sanomien, BBC:n, MSN:n ja Elisan sivustot. Vaihtoehtoisissa ei ollut mukana radiota, mutta eräs vastaaja oli lisännyt sen vaihtoehdoksi ”muu”, ja nimennyt siihen radiokanava Classic FM:n.

6.7.2 Vastaajien arvio Lähi-itään liittyvän uutisoinnin määrästä ja uutisoinnin seuraamisesta

Kysymyksillä 14–16 selvitettiin vastaajien arviota Lähi-itään ja israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvän uutisoinnin määrästä ja kysyttiin, miten he itse aihepiiriä seurasivat. Näissä vertailuissa oli mukana koko vastaajajoukko. Kysyttäessä kuinka usein opiskelijat seurasivat Lähi-idästä tulevaa uutisointia, jakautuivat vastaukset tasaisesti vaihtoehtojen ”päivittäin” ja ”satunnaisesti” välillä (taulukko 30). Sen sijaan kysyttäessä kuinka usein vastaajat seurasivat israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvää uutisointia, noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että he seurasivat uutisointia satunnaisesti (taulukko 31).

TAULUKKO 30. Lähi-itään liittyvän uutisoinnin seuraaminen.

Vastausvaihtoehto	f	:%a vastanneista	Kumulatiivinen %
Päivittäin	17	23.0	23.0
Vähintään 3 kertaa viikossa	21	28.4	51.4
Vähintään kerran viikossa	16	21.6	73.0
Satunnaisesti	19	25.7	98.6
En lainkaan	1	1.4	100.0
Yhteensä	74	100.0	
Tyhjiä	1		

TAULUKKO 31. Israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktiin liittyvän uutisoinnin seuraaminen.

Vastausvaihtoehto	f	:%a vastanneista	Kumulatiivinen %
Päivittäin	4	5.4	5.4
Vähintään 3 kertaa viikossa	9	12.2	17.6
Vähintään kerran viikossa	17	23.0	40.5
Satunnaisesti	42	56.8	97.3
En lainkaan	2	2.7	100.0
Yhteensä	74	100.0	
Tyhjiä	1		

Kysymyksessä 16 (taulukko 32) pyydettiin vastaajia arvioimaan, kuinka usein israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktiin liittyvää uutisointia oli mediassa. Suurin osa vastanneista arvioi, että uutisointia olisi päivittäin, mutta vaihtoehdot kolme kertaa viikossa ja kerran viikossa olivat lähes yhtä suosittuja. Opiskelijat siis arvioivat, että konfliktista uutisoitiin lähes päivittäin, mutta he itse seurasivat sitä kuitenkin vain satunnaisesti. Tutkimuksessa ei kysytty sitä, kuinka usein opiskelijat ylipäänsä seurasivat uutisointia jostakin mediakanavasta.

TAULUKKO 32. Israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvät uutisoinnin määrä televisio- ja lehdistömediassa vastaajien arvioimana.

Vastausvaihtoehto	f	:%a vastanneista	Kumulatiivinen %
Päivittäin	23	31.1	31.1
Kolme kertaa viikossa	19	25.7	56.8
Kerran viikossa	19	25.7	82.4
Harvemmin kuin kerran viikossa	6	8.1	90.5
En osaa sanoa	7	9.5	100.0
Yhteensä	74	100.0	
Tyhjiä	1		

Lähi-idän alueen uutisointia (taulukko 30) seurattiin aktiivisemmin kuin israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvää uutisointia (taulukko 31), vaikkakin näihin kysymyksiin vastaamisen välillä oli odotetusti positiivinen yhteys ($r = .55$, $p = 0,01$). Lähi-idän alueella käymisellä ei ollut yhteyttä median seuraamiseen. Myöskään muut taustamuuttajat (ikä, sukupuoli, työkokemus, koulutus) eivät korreloineet kysymysten 14–16 kanssa. Näin ollen mikään taustamuuttujista ei näyttänyt vaikuttavan kiinnostukseen Lähi-idän alueen tapahtumien uutisoinnista. Jatkossa tarkasteltaessa tiedon tasoa ja median seuraamista, on havaittavissa, että median seuraamisen ja tiedon määrän välillä on positiivinen yhteys. Yhteyden voisi tulkita siten, että mediaa seuranneet opiskelijat tiesivät enemmän israelilaisten ja palestiinalaisten konfliktiin liittyvistä asioista. Muiden tulosten valossa tulkinta ei kuitenkaan ole yksiselitteinen ja olenkin käsitellyt asiaa tarkemmin luvussa 7.

Tutkimuksen tekemisen aikoihin helmikuun 2003 lopulla uutisointi keskittyi mahdollisen sodan alkamiseen Irakissa. Uutisointia israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista oli tuolloin huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi heinäkuussa 2003. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt vaikuttavat vastaajien arvioon siitä, että konfliktista uutisoitaisiin päivittäin, mutta itse he seuraisivat sitä vain satunnaisesti. On mahdollista, että Irakin epäselvä tilanne ja mahdollinen alkava sota kiinnostivat opiskelijoita kyseistä konfliktia enemmän.

6.8 Media ja sen luotettavuus Lähi-idän uutisoinnissa

6.8.1 Luotettavimmat ja epäluotettavimmat mediakanavat Lähi-idän uutisoinnissa

Kysymykset 17 ja 18 liittyivät Lähi-idän uutisoinnin luotettavimpiin mediakanaviin sekä alueen uutisoinnin luotettavuuteen yleensä. Kysymyksessä 17 (taulukko 33) vastaajia pyydettiin arvioimaan medialähteiden luotettavuutta Lähi-idän uutisoinnissa. Kysymykseen vastasi 68 opiskelijaa, joista 2 totesi, ettei tiennyt, mitkä olisivat luotettavimpia tai epäluotettavimpia lähteitä. Luotettavimpina opiskelijat pitivät TV-uutisia. TV-uutisten kohdalla oli mainittu erikseen Ylen kanavat 14 kertaa sekä suomalaiset kanavat 10 kertaa. Ulkomaiset kanavat saivat kaksi mainintaa. Sanomalehdet saivat toiseksi eniten mainintoja luotettavana uutislähteenä (29 mainintaa). Niistä neljässätoista oli mainittu erikseen Helsingin Sanomat tai vastaava valtakunnallinen lehti. Yksi vastaaja piti kaikkia medialähteitä melko luotettavina.

TAULUKKO 33. Vastaajien mielestä luotettavimmat mediakanavat Lähi-idän uutisoinnissa. Alakohtien luku muodostuu vastaajista, jotka erikseen mainitsivat esim. Ylen uutiset. Pääkohdan luku (esim. TV-uutiset) sisältää kaikki kohtaan kuuluvat maininnat.

Mediakanava	Mainintaa
TV-uutiset (yhteensä)	53
TV-uutiset - erityisesti suomalaiset kanavat	10
TV-uutiset - erityisesti Ylen kanavat	14
TV-uutiset - erityisesti ulkomaiset kanavat	2
Sanomalehdet (yhteensä)	29
Sanomalehdet - erityisesti HS tai muu valtak. lehti	14
Radio	3
Luottaa kaikkiin	1

Tulokset järjestetty aiheittain. Vastaajat nimenneet useampia lähteitä.

Epäluotettavimpana medialähteenä opiskelijat pitivät internetiä (12 mainintaa). Myös aikakaus- ja iltapäivälehdet saivat yhteensä 13 mainintaa. MTV3 ja Nelonen saivat 5 mainintaa epäluotettavimpina lähteinä. Ulkomaiset uutiskanavat saivat enemmän mainintoja epäluotettavina kuin luotettavina lähteinä. Aatejärjestöjen julkaisut, konfliktiin sitoutuneet lähteet sekä propagandaviestit saivat neljä mainintaa. Kohtaan ”muu lähde” on sisällytetty mainintoja, joissa epäluotettavimmiksi todettiin ”epäselvät, (monien) muiden

medioiden kautta suodatetut tiedot”, ”jonkin johtajan paikallislehdille antamat haastattelut” sekä ”epämääräiset dokumentit”. Sanomalehdet eivät saaneet yhtään mainintaa epäluotettavana uutislähteenä, kun taas televisio mainittiin muutamaa otteeseen. (taulukko 34)

TAULUKKO 34. Vastaajien mielestä epäluotettavimmat medialähteet Lähi-idän uutisoinnissa.

Mediakanava	Mainintaa
Internet	12
Aikakauslehdet	7
Iltapäivälehdet	6
MTV3 ja Nelonen	5
Ulkomaiset uutiskanavat	4
Radio	1
Aatejärjestöjen julkaisut / propaganda / konfliktiin sitoutuneet lähteet	4
Muu lähde	3
Ei luota mihinkään	7
Ei osaa sanoa (hlöä)	2
Vastaamatta jättäneitä (hlöä)	7

Tulokset järjestetty aiheittain. Vastaajat nimenneet useampia lähteitä.

Näyttää siis siltä, että opiskelijoilla on vahva luottamus suuriin, valtakunnallisiin uutisvälineisiin. Suomalaisia uutisvälineitä pidettiin ulkomaisia luotettavampina. Mediakanavan ulkoinen vakuuttavuus lienee vaikuttanut sen uskottavuuteen ja luotettavuusarviointiin, sillä Ylen kanavat saivat mainintoja luotettavampina ja MTV3 sekä Nelonen taas epäluotettavampina kanavina. Jotkut sanoivat suoraan luottavansa enemmän Ylen uutisointiin, mutta katsovansa silti MTV3:sta tai Nelosta. Yleisesti ”juorulehtinä” pidettyihin lähteisiin ei luotettu, kuten ei myöskään internetiin.

On mielenkiintoista huomata, että televisiouutisoinnissa Ylen kanavat ja MTV3 sekä sanomalehdistä erityisesti Helsingin Sanomat olivat seuratuimmat mediakanavat ja näihin myös luotettiin eniten. Tämä on myös johdonmukaista. Ihmiset haluavat luottaa seuraamiinsa mediakanaviin. tai kääntäen: he seuraavat pääasiassa luotettavina pitamiään mediakanavia.

6.8.2 Lähi-idän tapahtumien uutisoinnin todellisuusvastaavuus

Kysyttäessä (taulukko 35) miten Lähi-idän tapahtumien uutisointi vastaa todellisuutta, opiskelijoiden joukko jakautui lähes puoliksi. Hyvin kriittisiä oli hiukan kuitenkin vähemmän kuin hyvin luottavaisia.

TAULUKKO 35. Opiskelijoiden suhtautuminen Lähi-idän tapahtumien uutisoinnin todellisuusvastaavuuteen. Oma luokittelu

Suhtautuminen	Henkilöä
Hyvin kriittinen	23
Kriittinen	9
Luottavainen	7
Hyvin luottavainen	27
Ei osaa sanoa	4
Vastaamatta jättäneet	5
Yhteensä	75

Perusteet todellisuusvastaavuudelle tai -vastaamattomuudelle olivat kuitenkin hyvin erilaisia. Jaoin vastaukset perusteluineen 13 pääluokkaan, joiden alle jouduin tekemään myös alaluokkia (katso liite 3). Tämän luokittelun perusteella 26 opiskelijaa oli sitä mieltä, että uutisointi vastasi todellisuutta jollakin perusteella. Uutiskuvan vakuuttavuuteen uskoivat kahdeksan opiskelijaa. 27 opiskelijaa oli sitä mieltä, ettei uutisointi jollakin perusteella vastannut todellisuutta. Kaksi opiskelijaa myönsi, että heidän käsityksensä todellisuudesta oli peräisin mediasta. 35 opiskelijan mielestä uutisointi ei vastannut todellisuutta.

Suurin osa uutisten totuudellisuutta epäilleistä oli sitä mieltä, että uutisointi alueelta oli puolueellista, tai totuudenmukaista tietoa ei ollut saatavissa. Toiseksi suurin joukko epäilijöistä (9 vastaajaa) kiinnitti huomiota siihen, ettei uutisissa kuvata ihmisten arkea Lähi-idässä, vaan lähinnä sotatapahtumia. Kolme opiskelijaa oli sitä mieltä, että vain pahimmat raakuudet ylittivät uutiskynnyksen. Seitsemän vastaajaa piti kritiikkinä perustelunsa sitä, että median välittämä kuva oli kulttuurisidonnainen, aina jonkun näkökulmasta asioita kertova.

Alla on esimerkkejä kuhunkin ryhmään kuuluvista vastauksista. Vastauksia on haluttu esitellä tässä, koska niiden pohjalta on myöhemmin mahdollista tehdä syvempää analyysia vastaajista.

Median todellisuutta omana todellisuutenaan pitävät arvioivat asiaa seuraavasti:

- En voi vastata, koska en tiedä todellisuutta. Käsitkseni on täysin median varassa...
- Minun todellisuuteni on mitä uutisissa kerrotaan.

Osa vastaajista oli sitä mieltä, ettei todellisuusvastaavuuden epäilylle ollut perusteita:

- Tuskin TV-uutisissa voidaan köyttä syöttää?
- Luotan kuitenkin vielä Suomen uutisointiin (YLE), asioita ei paisutella/liioitella/esitetä puolueellisesti.
- Ei ole syytä uskoa manipulointiin, Suomessa ei ole eturyhmiä.

Jotkut vastaajat uskoivat todellisuusvastaavuuteen sillä perusteella, että media välittää tai sen tulisi välittää todenmukaista faktatietoa:

- Mielestäni uutisointi vastaa todellisuutta. Uskon, että suomalainen media pyrkii välittämään mahdollisimman totuudenmukaista tietoa.
- Toivottavasti suht hyvin, koska uutisilla pyritään välittämään tärkeät faktat maailmalle.
- Kohtalaisen hyvin. Ei ”kauhutarinoita”, vaan puolueetonta faktaa.
- Melko hyvin. TV-uutisissa yleensä annetaan todenmukaista tietoa, aikakauslehdissä toimittajan näkökulma saattaa tuoda juttuihin eri sävyjä (esim. kerätä sääliä yms.)

Myös uutiskuvan vakuuttavuuteen uskottiin. Vastaukset olivat seuraavanlaisia:

- Hyvin. TV-kuvat ovat reaaliaikaisia ja todellisia
- Todelliset videonauhat. Uutisoijat paikan päällä.
- Ihän hyvin. TV-kuva on todellisen näköistä. Haastattelut paikallisilta ja kirjeenvaihtajilta
- Melko hyvin hyvien viestintäyhteyksien ansiosta.
- Uutisointi ja näytetyt kuvat ovat todellisuutta. Syyt ovat tulkintaa.

Uutisten todellisuusvastaavuuden perusteena pidettiin myös pitkää aikaa:

- Melko hyvin, uutisoitavaa on riittänyt niin kauan, että kulttuuri tunnetaan ja osataan erottaa uhittelu todellisesta uhasta.
- Vastaa melko hyvin, sillä tilannetta on seurattu aktiivisesti jo pitkään.
- Vaikea arvioida. Kun ei seuraa säännöllisesti, ei voi olla kriittinen.
- Pääosin vastaa todellisuutta, mutta asioista saatetaan kertoa eri asioita painottaen esim. eri maiden uutiskanavilla.
- Seuraamalla eri maiden tiedotusvälineitä saa melko laajan kuvan.

Edellä olevat vastaukset kuvasivat siis uutisten todellisuusvastaavuuteen uskoneiden opiskelijoiden mielipiteitä. Seuraavat vastaukset ovat kriittisesti vastanneiden ajatuksia.

Osa arvioi näkökulman määräävän, kenen totuudesta on kyse:

- Todellisuutta tukevat todelliset videonauhat paikan päältä ja suorat uutisoinnit. Toisaalta kuinka paljon mukana länsimaista näkökulmaa? Missä valossa asiat esitetään...
- En tiedä. Varmaan vastaa jossain määrin todellisuutta meidän näkökulmastamme. Uutisoinnissa ei kuitenkaan ymmärretä aina sikäläisten ihmisten toimintaa niin kuin he itse sen ymmärtäisivät.
- Se on länsimainen näkemys. Mediassa kaikki näytetään länsimaisin silmin ja poikkeavuutta ei tuoda esiin positiivisessa mielessä.
- ... En usko, että täällä Pohjolassa saamme milloinkaan todellista kuvaa, koska uutisemme ovat aina JONKUN NÄKEMYS asiasta. Kaiken lisäksi suodattunut monen länsimaisen kautta.
- Uutisointi aina jonkun mielipiteen kautta. Täytyy itse olla kriittinen. Todellisuutta määrittävät yhteiskunnan valtaapitävät.

Median arvioitiin myös vääristävän asioita jollain perusteella:

- Mielestäni se ei välttämättä vastaa aina todellisuutta, sillä median on helppo vääristää todellisuutta.
- Aina siinä suhteessa mitä tuodaan esiin, uutisointi vastaa aika hyvin todellisuutta. Todellisuutta vääristää paljolti se, mitä jätetään kertomatta. Se värittää informaatiota johonkin suuntaan. Vaikea uskoa, että uutisointi olisi puhtaasti puolueetonta.
- Välillä tuntuu, että TV:ssä voivat pyörittää niitä samoja inserttejä ja kuvia sieltä Lähi-idästä ilman että katsojat huomaavat mitään. Suhtaudun uutisiin varauksella ja kriittisesti.
- ...Toisinaan epäilen esim. jenkkin näyttämiä esim. satelliittikuvia ”katsokaa nyt, tässä on tällainen ja tällainen”. Mistä sen voi tietää, ettei ole lavastettu. Ahdistun ”jenkkihonorista”. Ja leffa oliko se ”Wag the dog” laitto ajattelemaan.

Osa vastaajista totesi, että yleensä vain pahimmat tapahtumat uutisoidaan:

- Uskoisin, että esim. Suomessa uutisoidaan vain rajuimpia tapahtumia, sillä pieniä esim. terrori-iskuja tapahtuu varmasti päivittäin.
- Uutisointi ei ole objektiivista: uutiskynnyksen ylittää vain tietyt kauheudet. Mikä on Länsimaiden asenne esim. Israeliin tai Palestiinaan? Se vaikuttaa.

Osittain edelliseen liittyvät myös seuraavat lainaukset, joissa kiinnitetään huomio siihen, että uutisoinnista puuttuu arjen kuvaus ja sodat korostuvat:

- ...siviilien hädästä ei välttämättä kerrota tarpeeksi.
- Aina näytetään kuvia todellisista sotatilanteista. Mutta mitä tapahtuu normaalissa perheessä normaalina päivänä?
- Tunteet (viha) käyvät ilmi myös lyhyissä uutisissa. Se on totta kiihkoilijoiden osalta, muuten monet tavalliset ihmiset haluaisivat iskujen loppuvan.
- Oman käsitykseni mukaan uutisoinnissa pääpaino on vain tapahtumilla, eli siis ihmishenkien menetyksillä, varsinaisia syitä tekojen taustalla ei käsitellä, joten ei vastaa kovin hyvin todellisuutta.
- Todellisuutta vastaa mielestäni itse tapahtumista raportointi; kuvat ja uskottava kerronta. Todellisista arjen oloista silti vaikea saada oikeaa kuvaa.
- Taustatietoja kansasta, uskonnosta ym. tulisi kertoa enemmän.

Osan mielestä uutisointi oli epäluotettavaa, koska se oli puolueellista, totuudenmukaista tietoa ei ole saatavilla tai kaikkea tietoa ei kerrota:

- Suhtaudun hieman kriittisesti kaikkeen uutisointiin Lähi-idästä, koska mielestäni asioita ei aina esitetä objektiivisesti.
- Uutisointi voi joskus olla puolueellista, esim. palestiinalaisia vastaan.
- Uutisissa pyritään luomaan asioista puolueeton kuva, mutta siinä ei välttämättä aina onnistuta
- Esim. Israelista näytetään vain palestiinalaisten terrori eikä heistä mitään hyvää, sama Irakista kaikki vain jenkien silmin. En usko että koko totuus
- Huonosti. Kuva jää, että Israel hyökkää ja valloittaa heti kun yksi attentaatti on tehty, kun oikeasti niitä on tehty useita.
- Ei vastaa todellisuutta, koska Lähi-idän maat eivät anna totuuden mukaista tietoa.
- Eiköhän se Suomessa vastaa niin hyvin kuin on mahdollista. Totuuksia on kuitenkin siellä päin monia, mutta meillä ei ainakaan pitäisi olla syitä vääristellä todellisuutta.
- Todellisuutta ei voi siellä käymättä tietää. Kumpikin osapuoli todennäköisesti värityneesti (korostaa) omia kantojaan.
- Vastaa todellisuutta, tosin kaikkea tietoa ei saateta julkisuuteen.
- Osalta vastaa todellisuutta, esim. mitä konkreettisesti on tapahtunut tai tehty. Toisaalta uskon, että kaikkea ei kerrota ja että on suunnitelmia, jotka pidetään salassa.

Kolme opiskelijaa oli sitä mieltä, ettei totuutta voinut tietää, koska alueeseen ei ole omaa suhdetta. Seuraavassa kaksi lainausta:

- Se ei liity meidän päivittäiseen elämään. Heidän kulttuurinsakin on niin erilainen, ettei heidän tilannettaan pysty käsittämään. Se on liian kaukana täältä.
- Vaikea sanoa, mikä on todellisuutta, kun en itse ole ollut paikan päällä, eikä minulla ole läheistä kontaktia Lähi-itään.

Lisäksi viisi opiskelijaa oli sitä mieltä, ettei totuutta voinut tietää tai että he eivät osanneet sanoa, miten uutisointi vastasi todellisuutta. Alla lainauksia:

- En ainakaan itse tiedä miten asiaan pitäisi suhtautua – kuka on oikeassa?
- Ei sitä tiedä, mikä on todellisuus?
- En tiedä. En tiedä, mikä on todellinen tilanne, koska en oikeastaan seuraa koko asiaa.

Edellä olevan pohjalta on pääteltävissä, että osa opiskelijoista suhtautui katsomiinsa uutisiin varsin kriittikittömästi. Niistä opiskelijoista, joiden mielestä median antaman kuva vastasi todellisuutta, yllättävän moni perusteli kantansa vakuuttavan näköisellä uutiskuvalla, tai sillä, että median tehtävänä on objektiivisen tiedon välittäminen ja tieto on siksi luotettavaa. Nämä vastaajat eivät uskoneet tai eivät halunneet uskoa siihen, että tieto voisikin olla subjektiivista. Viitteet ”uskottavan näköiseen uutiskuvaan” kertovat valitettavasti siitä, ettei mediakriittisyyden olennainen osa, kuvanlukutaito, ole kaikkien opettajaopiskelijoiden sisäistämä asia.

Viisi opiskelijaa totesi, etteivät he joko tienneet todellisuudesta tai pystyneet vertaamaan uutisoinnin totuudellisuutta. Kaksi opiskelijaa myönsi, että heidän käsityksensä olivat peräisin mediasta. Nämä opiskelijat olivat tiedostaneet, että heidän käsitystään alueen tapahtumista muokkasi pääosin media, eikä heillä ollut parempaa tietoa tai tietoa, johon he olisivat voineet käsityksiään verrata.

Niiden opiskelijoiden vastauksissa, joiden mielestä uutisointi ei jollain perusteella vastannut todellisuutta, tuli esiin hyvin monenlaisia perusteluja. Ne jakautuivat pääasiassa kolmeen lähes yhtä suureen ryhmään. Näitä olivat sotien korostuminen ja arjen puuttuminen uutisoinnista, uutisten puolueellisuus tai tiedon puute sekä median vääristävä vaikutus tai todellisuuden määräytyminen näkökulman mukaan.

6.9 Medialukutaito ja sen merkitys opiskelijoiden mukaan

Kysyin haastateltavilta, mitä he mielsivät medialukutaidoksi. Vastaukset liittyivät tiivistetysti kriittiseen suhtautumiseen, näkökulman ja kontekstin sekä median vaikutuskeinojen ymmärtämiseen. Omat kouluopinnot olivat antaneet varsinaisesti valmiuksia medialukutaitoon vain yhden haastatellun mielestä. Hän kertoi, että lukion äidinkielen tunneilla oli käsitelty mainoksia. Muita mainintoja olivat sanomalehtipäivä ja taideanalyysi, joita ei kuitenkaan pidetty varsinaisena medialukutaidon opettamisena.

Kysyin haastatelluilta myös, olivatko opinnot tähän mennessä antaneet riittävästi valmiuksia medialukutaidon opettamiseen koulussa. Nykyisissä opinnoissa medialukutaitoa oli käsitelty pakollisissa mediakasvatuksen opinnoissa ja kriittisyyttä yleisesti oli sivuttu myös historian ja äidinkielen opinnoissa. Yksi haastateltu mainitsi, että tarjontaa valmiuksien kehittämiseksi on ja mainitsi kutsusta tilaisuuteen, jossa käsiteltiin medialukutaidon opettamista kasvatuksessa. Eräs haastateltu oli tehnyt kriittisiä ryhmähavaintoja siitä, kuinka osa opiskelijoista oli havahtunut median vaikutuskeinoihin vasta mediakasvatukseen liittyvien luentojen yhteydessä. Hän totesi itse jo pidemmän aikaa ymmärtäneensä, ettei kaikkeen, mitä lehdessä lukee, voi luottaa. Kaksi haastatelluista totesi, etteivät he olleet saaneet ainakaan tähän mennessä riittävästi valmiuksia medialukutaidon opettamiseen koulussa.

Kaikki haastatellut pitivät medialukutaidon opettamista tärkeänä koulussa. Toteutustavoiksi esitettiin pakollista media-ainetta, internetin sisältöön suhtautumisen opettamista, keskustelun herättämistä, esimerkiksi siten, että ”mistä tiedätte, että tämä henkilö puhuu totta tässä artikkelissa?”, sekä mediaan itseensä puuttumista ja yleistä keskustelua. Yksi haastateltu totesi, että medialukutaito alkaa kehittyä jo kotona, kun vanhempien kanssa keskustellaan esimerkiksi sotakuvista.

Kysyin haastatelluilta myös omia kriittisiä havaintoja mediasta. Eräs totesi, että uutiskuvat kriisialueilta ovat loppuun mietittyjä siinä mielessä, että otetaan mahdollisimman tunteisiin vetoava kuva ja vedotaan ihmisen humaaniin puoleen. Toinen totesi, ettei kriittisiä havaintoja tule tehneeksi ainakaan uutisia katsellessa. Yksi haastateltu totesi, että hän oli parin viime vuoden aikana havahtunut huomaamaan, että lehden toimituksellakin voi olla yhteinen kanta. Hän kuvasi havahtumisprosessiaan näin:

”tuntuu, että olen ihan, siis nyt vasta alkanut lukea, et olisiko jonkun parin viime vuoden sisällä niin -- että miten täällä voidaan kirjoittaa jotain tällaista että ... eihän tämä todellakaan pidä paikkaansa -- siis Hesariissa, kun on jotenkin ajatellut, että Hesari on semmoinen tosi, että siellä on kaikki ihan totta ja näin, niin nyt on huomannut, että ei se, ei se olekaan niin”.

6.10 Konfliktien ja eri kulttuureihin liittyvien kysymysten käsittely koulussa

Kysyin haastateltavilta, pitäisikö maailman konflikteja heidän mielestään käsitellä koulussa ja jos, niin millä ikätasolla ja miten he niitä käsittelisivät. Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että konflikteja tulisi käsitellä koulussa. Pienten oppilaiden kanssa suosittiin heistä lähtevään kiinnostukseen tarttumista, mutta isommille opettajankin aloitteesta lähtevä opetus nähtiin hyvänä. Konfliktien käsittely nähtiin tärkeänä viimeistään yläasteella. Yhden haastatellun mielestä jo alle kouluikäistenkin kanssa tulisi käsitellä konflikteja, koska he kuitenkin näkevät niitä uutisissa. Pienten kanssa tärkeää olisi hänen mukaansa faktan ja fiktion erottaminen, eli ettei sota jäisi vain epätodellisuuden tasolle. Yksi haastateltu painotti sitä, että käsittelyssä kaikkien ihmisten arvokkuutta olisi korostettava, kuten myös selkeiden faktojen kertomista.

Haastateltavat totesivat, ettei välineitä eri maailman konfliktien käsittelyyn ollut ainakaan tähän mennessä saanut nykyisten opintojen kautta. Eri kulttuureihin liittyvien kysymysten käsittelyyn oli koulutuksesta kokenut saaneensa välineitä kaksi opiskelijaa, he kertoivat, että kulttuureita ja rasismia oli käsitelty kasvatussociologian luennoilla. Lisäopinnoiksi ehdotettiin kysyttäessä pakollista monikulttuurisuusosiota, käytännön tietoja eri kulttuureista ja kulttuurien lukutaitoa. Myös käytännön kokemuksen todettiin opettavan. Konfliktien ja eri kulttuureihin liittyvien kysymysten käsittelyä pidettiin sekä luontevana

että ei-luontevana. Ongelmat liitettiin ennakkoluulosta puhumiseen ja puolueettoman kuvan antamiseen sekä oman tiedon puutteeseen.

6.11 Lähi-idän konfliktin uutisointi Helsingin Sanomissa vuonna 2003

Saadakseni käsityksen siitä, mistä mediassa puhuttiin tutkimusta tehdessäni, keräsin myös aineiston sanomalehtien uutisoinnista. Otin mukaan Helsingin Sanomien Lähi-idän konfliktia ja osapuolia käsittelevät uutiset etusivulta sekä ulkomaanosasta. Huomioin myös sunnuntailiitteen artikkelit. Mielipidekirjoituksia tai vastaavia en huomionut. Keräsin aineiston tammi-, huhti- ja heinäkuun ajalta.

Analysoin keräämäni uutiset otsikkotasolla. Kunnollinen analyysi olisi tietenkin vaatinut syvempää perehtymistä, mutta se ei ollut tämän työn puitteissa mahdollista. Niinpä luokittelin aineistot toimijan (konfliktiin liittyvä uutinen, israelilaisiin liittyvä uutinen, palestiinalaisiin liittyvä uutinen) ja lehden sivun perusteella. Lisäksi analysoin siitä, mistä aiheista kunakin kuukautena enimmäkseen uutisoitiin. Tulokset ovat taulukossa 36.

TAULUKKO 36. Lähi-idän konfliktin uutisointi Helsingin Sanomissa vuonna 2003.

Kuukausi	Uutisen aihe	Uutisten lukumäärä lehden osassa			
		Pääsivu	Ulkomaanos	Sunnuntaiosa	Yht.
Tammikuu	Konfliktia käsittelevä uutinen	3	22	1	26
	Israelilaisia käsittelevä uutinen	3	9		12
	Palestiinalaisia käsittelevä uutinen		0		0
	Yhteensä	6	31	1	38
Huhtikuu	Konfliktia käsittelevä uutinen	0	16	0	20
	Israelilaisia käsittelevä uutinen		2		2
	Palestiinalaisia käsittelevä uutinen		4		4
	Yhteensä	0	22	0	22
Heinäkuu	Konfliktia käsittelevä uutinen	4	17		21
	Israelilaisia käsittelevä uutinen	0	2		2
	Palestiinalaisia käsittelevä uutinen	1	5		6
	Yhteensä	5	24	0	29

Lähi-idän konfliktia tai sen osapuolia koskevissa uutisissa on juttujen määrässä jonkin verran muutosta erityisesti tammikuun ja huhtikuun välillä. Tämä selittyy pitkälti Irakin sodan alkamisella maaliskuussa 2003. Lähi-idän konfliktista uutisoitiin kuitenkin myös huhtikuussa. Merkittävä ero liittyy siihen, millä sivuilla uutiset esiintyivät. Tammikuussa konfliktia tai sen osapuolia käsitteleviä juttuja oli etusivulla kuusi kertaa, mutta huhtikuussa ei kertaakaan.

Mielenkiintoista on myös se, mistä uutisissa kerrotaan. Suurin osa uutisista liittyi israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin ja voidaankin todeta, että alueelta tulevat uutiset ovat pääosin konfliktiuutisia. Uutisissa oli myös joitakin juttuja, jotka käsittelivät jompaakumpaa osapuolta ilman konfliktia. Näiden välillä on havaittavissa suurta eroa eri kuukausina.

Uutisten aiheet vaihtelivat eri kuukausina. Tammikuussa kirjoitettiin eniten Israelin vaaleista sekä konfliktiin liittyvistä asioista, jotka eivät kuitenkaan olleet suoranaisia konfliktiuutisia. Suorasta väkivallasta kertovia uutisia tuli Gazasta, Länsirannalta ja muualta lähes yhtä paljon. Huhtikuussa kerrottiin palestiinalaishallinnosta ja Mahmoud Abbasin valinnasta pääministeriksi. Väkivallasta kertovia juttuja oli yhteismäärältään kuitenkin eniten. Heinäkuussa kerrottiin eniten palestiinalaisvankien vapauttamisesta sekä väkivallasta. Yllättävää oli, että reilusti suurimmassa osassa väkivaltauutisia toimivana osapuolena oli Israel tai israelilainen. Väkivaltauutisia, joissa toimivana osapuolena oli palestiinalainen, oli vain muutamia.

7. Tulosten tarkastelu

7.1 Tutkimusjoukon tarkastelua

Tutkimukseen osallistui 75 opettajaopiskelijaa. Luokanopettajaopiskelijoita oli noin puolet. Tutkimusjoukko valikoitui sen mukaan, ketä luennolla oli läsnä aineistoa kerätessäni. Tutkimusjoukko ei kuvaa siten koko ensimmäisen vuoden luokanopettaja-, lastentarhanopettaja- ja kotitalousopettajaopiskelijoita sekä erityispedagogiikan opiskelijoita. Tuloksia ei voi yleistää koko opettajaopiskelijajoukkoon, mutta ne antavat kyllä viitteitä siitä, millaisia käsityksiä opettajaopiskelijoilla on.

7.2 Lähi-idän alue

Lähi-idän alue vaihteli opiskelijoiden mielikuvissa suuresti. Suurin Lähi-itä käsitti lähes koko kartan ulottuen aina Italiasta Sudanin kautta Pakistaniin ja entisen Neuvostoliiton raja-alueita pitkin takaisin Italiaan. Tällöin mukaan tuli esimerkiksi perinteisesti eurooppalaisina pidettyjä maita ja myös afrikkalaisia maita. Tämä oli sinänsä mielenkiintoinen ilmiö, mutta on vaikea sanoa, mihin se voisi perustua. Arabimaiden tai islamilaisen kulttuuripiirinkään rajat eivät noudattele näitä rajoja. Monissa kartoissa Lähi-idän alue sisälsi Israelin rajanaapureineen tai Israelin lähialueet ja Arabian niemimaan. Israel mielletään yleensä Lähi-idän ydinalueeksi, mikä voidaan havaita esimerkiksi tavasta määritellä Lähi-itä (Merriam-Webster's New Geographical Dictionary 2001), tai käyttää Lähi-idän konfliktin käsitettä israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista. Pienin rajatuista Lähi-idän alueista käsittikin vain Israelin ja Libanonin. Tämä alue olikin mukana kaikissa kartoissa ainoana kaikille yhteisenä alueena, joten sitä pidettiin ilmeisesti Lähi-idän ydinalueena.

Mielletyn Lähi-idän alueen laajuuteen vaikuttaa varmasti se, millaisin perustein alue määritellään. Mielikuvat, joiden perusteella alue rajataan ja se saa identiteettinsä, voivat olla kulttuurisia, luonnonmaantieteellisiä tai kansallisia (ks. Paasi 1998, 172–175; Tani 2001b) Lisäksi kartan kuvaaman alueen hahmottamisella voi olla merkitystä tehtyyn rajaukseen. Erilaiset rajausperusteet voivat tuottaa hyvinkin erilaisia Lähi-idän alueita. Haastatteluissa kävi ilmi, että Lähi-itää pidettiin sekä kulttuurisena että

(luonnon)maantieteellisenä alueena.⁵ Alueella nähtiin myös olevan joitakin kulttuurisesti yhteisiä, koko alueeseen vaikuttavia tekijöitä. Kaksi haastateltavaa mainitsi Lähi-idän olevan alue, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen ja yksi tapahtuma voi vaikuttaa moniin muihinkin. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut selvittää, millä perusteella Lähi-idän alue rajataan. Se vaatisi oman tutkimuksensa. On kuitenkin selvää, että mielikuva Lähi-idän alueen laajuudesta vaikuttaa siihen, millaisten asioiden nähdään olevan yhteydessä toisiinsa. Jos Lähi-itä mielletään vain Israelin ja Libanonin alueeksi, Irakin sota näyttäytyy siitä varmasti erillisenä.

Israelin aluemaantieteelliset seikat eivät olleet kovin hyvin opiskelijoiden hallussa. Kaupunkien ja alueiden sijoittaminen kartalle koettiin vaikeaksi, vaikka kyseessä oli konfliktiin läheisesti liittyviä tai muuten keskeisiä ja tunnetuiksi oletettuja kaupunkeja ja alueita. Näyttää siltä, että mitä vähemmän kaupunki tai alue oli lähiaikoina esiintynyt uutisissa, sitä vaikeampi se oli sijoittaa kartalle. Toisaalta ei voi sanoa, että uutiset välttämättä olisivat tehneet paikkojen sijaintia tutummaksi. Lähi-itä ehkä mielletään niin kaukaiseksi, ettei sen aluemaantieteellistä hallitsemista pidetä tarpeellisena tai sitten alueelta tuleviin ikäviin uutisiin, joita Lähi-idän uutiset pääosin ovat, on jo turruttu siinä määrin, ettei aihetta jakseta enää seurata. Voi myös olla, etteivät opiskelijat olisi osanneet sijoittaa läheisempiäkään paikkoja, kuten Euroopan maiden pääkaupunkeja, kohdalleen. Sikäli saattoi olla liikaa vaadittu, että opiskelijoilla olisi ollut kartan täyttämiseen tarvittavaa tietoa.

7.3 Lähi-idän konfliktien tuntemus

Mediatutkimuksen teorioiden mukaan media määrää pitkälti sen, mistä puhutaan ja mikä on tärkeää (Karvonen 1999, 79; Mustonen 2001, 67). Tällöin ihmiset muistavat sen, mitä media haluaa heidän muistavan. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vastaajat tiesivät Lähi-idän alueelta Israelin konfliktien lisäksi parhaiten Irakin konfliktit⁶. Irakin tilanne oli helmikuussa 2003, aineistonkeruun aikaan, voimakkaasti esillä mediassa. Uuden sodan alkamista ennakoitiin. Tämä varmasti auttoi muistamaan menneistä konflikteista esimerkiksi Persianlahden sodan. Sitä vanhempia konflikteja sen sijaan muistettiin huonosti. Saattaa siten olla, että ihmiset muistavat pitkälti ne konfliktit, joista media puhuu

⁵Tämä kysymys jätettiin kuitenkin tarkemmin analysoimatta huonon kysymyksenasettelun takia.

⁶ Israelin konfliktien muistamiseen sai tosin apua kyselylomakkeesta, joten sen tietämystä on vaikea arvioida.

ja unohtavat ne sitä mukaan, kun mediakin ne unohtaa. Tätä näyttäisi tukevan se, että yllättävän monet vastaajat arvioivat, että Lähi-idän konfliktista oli uutisoitu vain lähivuosina tai että israelilaisten ja palestiinalaisten väliset ongelmat olisivat varsin tuoreita. Toisaalta useimmat vastaajista olivat melko nuoria, keski-ikänsä 24-vuotiaita, jolloin ei voi olettaakaan, että parikymmentä vuotta vanhat tapahtumat olisivat tulleet heille tutuiksi ainakaan median kautta. Afganistanin sota varsin tuoreena tapahtumana sai vain vähän mainintoja. Tähän voi vaikuttaa se, ettei Afganistania mielletä Lähi-idäksi. Lähi-idän itärajan määrittelemisenhän on usein varsin häilyvää, kuten Lähi-idän määritelmistä voi todeta (Merriam-Webster's New Geographical Dictionary 2001).

Syvempää tuntemusta Lähi-idän konflikteista ja erityisesti israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista vastaajilla oli sen sijaan heikosti. Tämä näkyi jo ”tiedon määrä” -muuttujan perusteella. Tietoa konfliktin alkamisesta, ratkaisuehdotuksista tai Lähi-idän muista ryhmistä, jotka voisivat vaikuttaa konfliktiin, oli vähän. Kysyttäessä tarkempaa tietoa palestiinalaisten taustoista tai heidän toimintansa tavoitteista oli tietoa vielä vähemmän. Myös konfliktin alkamisajankohta oli epäselvä monelle. Vaikka osa vastaajista osasikin sijoittaa alun Israelin syntyyn liittyviin tapahtumiin, löytyi arvailuja joka vuosikymmeneltä aina 2000-luvulle saakka. Myös käsitys ikivanhasta konfliktista, joko uskonnollisesta tai kulttuurisesta, tuli vastauksissa esiin. Käsitys uskontojen eroista keskeisenä syynä ei ole yllättävää, sillä media on uutisoinut siitä. On kuitenkin vaikea sanoa, mistä käsitys kulttuurien välisestä konfliktista johtuu. Onko kyseessä usko yleiseen kulttuurien taisteluun vai kenties jostakin omaksuttu stereotyyppinen näkemys nimenomaan tähän konfliktiin ja sen osapuoliin liittyen? Joillakin vastaajilla Lähi-idän konfliktiin liittyvää tietoa oli kuitenkin paljon⁷. Tiedon määrän ja median seuraamisen välillä oli positiivinen korrelaatio. Yksi tulkinta korrelaatiolle on se, että aiheen seuraaminen mediasta lisäsi myös tiedon määrää. Toisaalta on esitetty, että media kertoo tapahtumista usein vain pintapuolisesti ja reaaliaikaisuuteen pyrkien, jolloin syy-yhteydet ja kokonaiskuvat jäävät harvinaisemmiksi (Hintikka 1994, 48). Sillanpään (2004) mukaan uutiset Lähi-idän konfliktin kohdalla jäävät helposti pintapuolisiksi, eivätkä yhteydet aikaisempiin tapahtumiin käy ilmi. Tällöin lukijat eivät välttämättä uutisten lukemisen jälkeenkään tiedä, mistä konfliktissa on kysymys. Ei siten ole varmaa, että vastaajilla oleva tieto olisi peräisin uutismediasta. Voi olla, että ne, jotka ovat hankkineet tietonsa jotain

⁷ Tiedon määrä ei välttämättä kerro siitä, onko hankittu tieto näkökulmiltaan monipuolista ja kattavaa. Sen selvittäminen olisi vaatinut toisen tutkimuksen.

muuta kautta, seuraavat uutisia aktiivisemmin ja myös muistavat niistä jotakin. Omalla kiinnostuksella aiheeseen on varmasti merkitystä.

Vastaajat eivät olleet kovin halukkaita ottamaan konfliktiin kantaa, kun sitä suoraan kysyttiin. Kolme neljästä vastaajasta oli valinnut turvallisen vaihtoehdon, jonka mukaan he eivät osaisi sanoa, kumman näkemykset ovat oikeutetumpia tai että molempien näkemykset olisivat yhtä oikeutettuja. Pyydettyä selvitystä siitä, mistä konfliktissa on kysymys, oli toisen osapuolen näkemyksiä korostavia vastauksia kuitenkin lähes kolmasosa. Puolueettomissa selityksissä konfliktin syyksi mainittiin useimmin aluekiista. Yli puolessa puolueettomista selityksistä oli mukana myös uskonto joko yksinään tai yhdessä aluekiistan kanssa. Lapselle annetuissa selvityksissä puolueellisia selityksiä oli vähemmän kuin omissa näkemyksissä. Suurin osa vastaajista ei ilmeisesti halunnut ottaa kantaa konfliktiin lasten edessä. Ilmeisesti he pyrkivät välttämään puolen valintaa tässäkin kohdin. Yllättävää oli, että jotkut lapselle annetut selitykset olivat varsin aliarvioivia suhteessa konfliktin osapuoliin. Jonkinlaista turhautumista konfliktiin oli nähtävissä monien kysymysten vastauksissa. Ehkä tämä oli vaikuttanut siihen, että jotkut konflikteja koskevat selitykset olivat jollakin tavoin osapuolia halventavia ja niissä ilmeni myös selkeitä stereotypioita. Lisäksi joukossa oli myös vastauksia, joissa konfliktin syy liittyi uskontoon tai kulttuuriin, mitä voi myös pitää stereotypiana. Kantaa he eivät olleet konfliktiin välttämättä ottaneet. Osa näistä uskontojen tai kulttuurien välisiä ongelmia korostavista selityksistä olisi kerrottu myös lapselle.

Vastaajat pyrkivät esiintymään lasten edessä puolueettomammin kuin mitä he ehkä itse ajattelivat. Puolueellisen kannan esittämistä lapsille pidettiin arveluttavana. Haastattelujen perusteella ajatus siitä, ettei opettajan tulisi ottaa kantaa, oli tullut tutuksi opettajankoulutuksessa. Opettajalla todettiin kuitenkin tahtomattakin olevan vaikutusta lapsiin. Eräs haastateltava kritisoi pyrkimystä opettajan värittömyydestä siksi, että hän näki opettajan asenteiden tulevan kuitenkin jollain tavalla esiin. Hänen mielestään opettajan tulisi, mieluummin kuin olla ottamatta mihinkään kantaa, tiedostaa omat asenteensa ja niiden vaikutus oppilaisiin, koska sitä kautta hän voisi tutkia omaa työtänsä. Puolimatka (1997, 214–223) onkin todennut, että indoktrinaatio voi olla myös tiedostamatonta. Tällöin sen vaikutus on suurimmillaan, koska indoktrinoija itse uskoo opetuksensa mukaisesti. Opettajan käsityksillä on siten merkitystä, mutta tiedostetaanko niitä aina? Rasismien ja ennakkoluulojen osalta on havaittu niiden epäsuorien, piilossa olevien muotojen

lisääntymistä, mikä johtuu tarpeesta noudattaa yleisiä suvaitsevaisuusnormeja. Nykyiselle rasismille on tyypillistä sen kieltäminen. Ennakkoluuloinen ihminen voi itse väittää (ja myös kuvitella, oma huomio), ettei hänellä ole rasistisia asenteita. (Liebkind 1988, 34, 83; Duckitt 1994, 19–22; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 144–145) Rasististen asenteiden peittäminen on pidemmän päälle kuitenkin mahdotonta. Asteet tulevat jollain tavoin esiin. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä vastaajat ajattelevat stereotyyppien ja puolueettomuuden merkityksestä. Pitävätkö he jompaakumpaa toista tärkeämpänä? Tunnistavatko he itse omat stereotyyppiset käsityksensä? Entä tiedostavatko he omien käsitystensä vaikutuksen? Onko rasististen ja vahvasti stereotyyppisten käsitysten välillä niin paljon eroa, ettei asenteiden paljastumista tapahtuisi myös stereotyyppisten käsitysten kohdalla? Opettajien ja koulutuksen on todettu olleen keskeisessä asemassa stereotyyppisten käsitysten siirtäjinä (Paasi 1984, 2–3, 109; Knuuttila & Paasi 1995, 53–54) ja koulutuksella on vaikutusta maailmankuvan muokkaajana (Kaivola & Rikkinen 2003; 88–90, 256–262). Stereotypiat eivät siis ole yhdenmukaisia. Olisikin mielenkiintoista selvittää, mitä opettajaopiskelijat ajattelevat stereotyyppien ja niiden merkityksestä.

Kaiken kaikkiaan kyky eritellä konfliktia syvällisemmin oli melko lailla heikkoa. Tietenkin vastauksen lyhyys vaikeuttaa monipuolista erittelyä. Vaikutusta lienee myös turtumisella konfliktia koskevaan uutisointiin. Koska media ei useinkaan uutisoi syy–seuraus-suhteista, voi tämä vaikeuttaa kokonais kuvan muodostamista. Joissain vastauksissa tuli kuitenkin esiin konfliktin monipuolinen tarkastelu sekä molempien osapuolten näkemysten esittely, joten tehtävä ei tämän perusteella näyttäisi olleen mahdoton.

Konfliktien käsittelyä pidettiin koulussa tarpeellisenä. Tämän tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että opetus tulisi olemaan melko pintapuolista. Pienten lasten kohdalla tuskin on tarpeen eritellä eri konfliktien eroja ja yhtäläisyyksiä. Vanhempien lasten kohdalla tämä on oleellisempaa jo oppiaineiden sisältöjen puitteissa. Konfliktien käsittelyssä voi hyvin hyödyntää yleisiä suvaitsevuuskasvatuksen periaatteita (ks. Wahlström 1996, 112–113). Ne ovat varmasti käyttökelpoisia varsinkin silloin, jos konflikteja pohditaan yleisemmällä tasolla pienten lasten kanssa.

Konfliktien käsittelyssä on kuitenkin kyse muustakin kuin vain yleisellä tasolla tapahtuvasta kasvatuksesta. Siinä voi nähdä olevan useampia tasoja. Tärkeää on kaikenikäisten oppilaiden kohdalla se, millaisen yleiskuvauksen he saavat konflikteista ja

niiden sijaintialueista. Jos konfliktit tuntuvat keskittyvän vain joihinkin maanosiin tai alueisiin, on mahdollista, että nämä alueet leimautuvat lasten mielikuvissa jo varhain epämääräisiksi ja ongelmallisiksi. Ne voivat saada maineen ikävinä paikkoina (Tani 2001a). Kouluopetuksen (ja erityisesti maantiedon kouluopetuksen) on todettu olevan keskeisessä asemassa maailman alueellisen kuvan muokkaajana (Paasi 1984, 109; Kaivola & Rikkinen 2003; 88–90, 256–262). Käsitykset tiloista, alueista ja paikoista sekä niissä valitsevista olosuhteista ovat oleellinen osa maantieteellistä maailmankuvaamme. Siihen liittyvä tieto omaksutaan pääosin toisen käden lähteiden, yleensä median, kautta. (Kaivola & Rikkinen 2003, 88) Media ei kuitenkaan uutisoi alueista samanarvoisina, vaan ikävät uutiset keskittyvät yleensä tiettyihin maanosiin (Pietiläinen 1998b; Pietiläinen 1998c). Siksi olisi tärkeää, että opettaja pyrkisi murtamaan eikä vahvistamaan näitä median luomia käsityksiä. Opettajan tulisi myös tiedostaa, etteivät eri paikoista välittyvät mielikuvat ole yhdenmukaisia. Siksi opettajan tulisi reflektoida kriittisesti sekä omaa opetustaan että opetusmateriaaleja (Paasi 1984, 2). Koulutuksen ja sitä kautta myös opettajan tehtävänä on sellaisten taitojen antaminen, joiden avulla ihmiset voisivat ymmärtää maailman tapahtumia ja kehityssuuntia. Tämä vaatii myös opettajalta oppijan roolin omaksumista. (Kaivola & Rikkinen 2003, 256) Opettajalle asetetut haasteet ovat siis suuret.

Jos konflikteja koskevat selitykset keskittyvät esimerkiksi uskontojen tai kulttuurien välisiin ongelmiin, ne myös helposti lisäävät stereotypioita eri uskonnoista ja kulttuureista sekä niiden yhteensovittamattomuudesta. Stereotypioiden luonteeseen kuuluu, että niiden kohteesta tehdään kaavamaisia yleistyksiä eroja huomioimatta (Fennes & Hapgood 1997, 61; Karvonen 1999, 58; Scollon & Scollon 2002, 168–169). Myönteisissä ryhmästereotypioissa ryhmän jäsenet nähdään samanlaisina. Kielteisissä stereotypioissa eri ryhmät nähdään vastakkaisina toisilleen. Vastakohta-asettelu ja liiallinen yksinkertaistaminen kulttuurien vertailussa tuottavat kielteisiä stereotypioita (Salo-Lee 1998, 18; Scollon & Scollon 2002, 171–173). Sellaisia voi helposti kuvitella syntyvän, mikäli konflikteja käsitellään vain yllä kuvatun mukaisesti. Salo-Leen (1998, 18) mukaan stereotypioista voi myös tulla kulttuurienvälisen viestinnän esteitä, mikäli ne saavat keskeisen aseman tulkinnassa. Jos lapset oppivat pitämään esimerkiksi jotakin uskontoa tai kulttuuriryhmää konfliktien aiheuttajina tai ylläpitäjinä, tällaiset stereotypiat eivät ainakaan rohkaise kanssakäymiseen näiden ryhmien kanssa. Opettajien tulisi omalla toiminnallaan pyrkiä vähentämään vastakkainasettelua sekä vähentämään kynnystä kulttuurien väliselle kohtaamiselle. Yksipuolinen käsittely ei ole kovin hyvä lähtökohta suvaitsevaisuuteen tai

kulttuurienvälisyyteen kasvamiselle, eli kasvattamiselle, jossa tavoitteena on asenteiden muutos (Fennes & Hapgood 1997, 47–49; Ripatti-Cantell 1998). Ongelmia syntyy myös siitä, jos opettajan antamat selitykset ovat vain yhtä näkökulmaa huomioivia, mutta hän esittää ne yleisenä totuutena. Tällöin lapsella ei ole mahdollisuuksia tietojen kriittiseen arviointiin, vaan hän omaksuu näkemykset helposti totuutena. Tällöin lapsen kohdistuu indoktrinoivaa opetusta. (Puolimatka 1997, 15–22). Tämä voi osaltaan lisätä etnosentrismää, sillä indoktrinaatio ei anna mahdollisuutta asioiden vertailuun eri näkökulmista.

7.4 Mielikuvat konfliktin osapuolista, uskonnoista ja yhteiskunnista

Mielikuvia konfliktin osapuolista ja heidän yhteiskunnistaan sekä eri uskonnoista selvitin sana-assosiaatioiden ja semanttisten differentiaalien avulla. Sana-assosiaatioiden tehtävänä on kertoa vastaajien ensimielikuvista, joita he kyseiseen käsitteeseen liittivät. Sana-assosiaatioiden luotettavuutta mielikuvien tarkastelun menetelmänä voi myös kritisoida. Spontaaneina ja vähäisemmälle ennakkokritiikille altistettuina ensimielikuvat voivat kuitenkin kertoa yksilön pohjimmaisista asenteista. On todettu, että kielteiset ennakkoluulot ovat usein peitellympiä (Liebkind 1988, 34, 83; Duckitt 1994, 19–22; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 144–145) ja ne tulevat siksi usein esiin spontaaneissa tilanteissa. Sana-assosiaatiotehtävä voisi siten ainakin periaatteessa paljastaa tällaisia ennakkomielikuvia. Niiden avulla voi myös saada tietoa siitä, onko vastaajalla omaa suhdetta kyseisen käsitteen kohteeseen vai ei, mikä taas kertoo siitä, ovatko mielikuvat oman kokemuksen perusteella syntyneitä, vai muualta omaksuttuja.

Sana-assosiaatioiden perusteella mielikuvat israelilaisista ja palestiinalaisista näyttäisivät jäsentyvän lähinnä sodan kautta. Tästä kertoo se, että molempien ryhmien osalta mainittiin sana-assosiaatioissa eniten sotiin ja konflikteihin liittyviä asioita. Mielikuva israelilaisista oli kuitenkin palestiinalaisia monipuolisempi. Tämä voi johtua siitä, että israelilaiset liitettiin vahvasti juutalaisiin. Juutalaiset ovat luultavasti tuttuja muista yhteyksistä, ja tämä voi monipuolistaa kuvaa israelilaisista.

Palestiinalaiset miellettiin lähinnä konfliktin osapuoleksi ja kärsijäksi, ja Jasser Arafatin nimi muistettiin hyvin. Ihmisryhmänä palestiinalaiset olivat kuitenkin tuntemattomia. Sana-assosiaatioissa heistä nimettiin vain vähän muita kuin konfliktiin liittyviä asioita.

Esimerkiksi tapoihin tai asioihin liittyviä mielikuvia, joita muiden ryhmien kohdalla mainittiin runsaasti, ei ollut palestiinalaisten kohdalla juuri lainkaan ja heidän ulkonäkönsä yhdistyi lähinnä huiviin. Heidän syntyperänsä ja uskontonsa olivat arvoitus lähes puolelle vastaajista. Haastatteluissa tuli esille, että palestiinalaisiin liittyviä adjektiiveja oli vaikea arvioida. Näyttää siltä, että palestiinalaiset ovat olleet tuntemattomin ryhmä vastaajille ja mielikuva heistä on syntynyt pääasiassa uutisten perusteella. Tätä tukee se, että tutkimuksessa analysoitujen uutisotsikoiden perusteella pääosa israelilaisia ja palestiinalaisia koskevista uutisista on konfliktiuutisia ja televisio- ja sanomalehtiutiset nimettiin suurimmiksi vaikuttajiksi eri ryhmiin liittyvissä mielikuvissa. Uutisvälineet vaikuttavat konfliktiuutisten kautta myös mielikuvaan israelilaisista, mutta siihen ovat todennäköisesti vaikuttaneet myös muut tekijät.

Kuva arabeista taas vaikutti hyvin erilaiselta. Arabimielikuvissa korostuivat beduiinelämään liitetyt mielikuvat, sekä toisaalta öljy ja sheikit. Arabit mainittiin myös erilaisiksi mentaliteetiltaan. Konflikteihinkin liittyviä asioita mainittiin, mutta niitä ei ollut suhteessa paljon. Arabeihin ei myöskään liitetty sellaista tunnesidettä kuten palestiinalaisiin, joita kohtaan tunnettiin paljon sympatiaa. Knuuttilan & Paasin (1995, 45, 59) mukaan kansallisiin stereotypioihin ja erityisesti kansanluonteisiin on liitetty mielikuvia erilaisesta temperamentista. Kaavamaisista stereotypioista kertovat yleistykset öljyyn ja sheikkeihin sekä beduiineihin. Lähi-itään ja sen asukkaisiin on myös usein liitetty Orientin käsite. Se on sisältänyt romanttisen paikan ja eksoottisen olemuksen mielikuvia. Orientti on useimmiten edustanut Toista, vastakohtaa eurooppalaisuudelle. (Said 1979, 1–8). Näyttäisi siltä, että mielikuvaan arabeista sisältyi kansanluonteenomaisia piirteitä. Siinä oli myös stereotypioita niin nykyaikaan kuin menneeseen elämäntyyliinkin liittyen. Näistä kolmesta ryhmästä arabeihin liitettiin eniten perinteiseen elämäntyyliä koskevia mielikuvia, joissa saattaa myös nähdä piirteitä Orientista. Ajallinen etäisyys ja erilaisten tapojen painottuminen kertovat myös siitä, että arabeja pidettiin Toisina. Arabit myös liitettiin muslimeihin, mutta muslimien kohdalla ei mainittu arabeja.

On mielenkiintoista pohtia, mistä arabimielikuvien menneisyssidonnaisuus johtuu. Arabimaat ovat muuttuneet länsimaiseen suuntaan esimerkiksi kaupunkimaisemaltaan, pukeutumistyyliiltään ja elintavoiltaan. Myös uutisvälineissä näkyy yhä useammin kuvaa arabimaiden modernista kaupunkimaisemasta länsimaisesti pukeutuneine ihmisineen, joten voisi kuvitella, että tämän perusteella olisi syntynyt nykyaikaisempiakin mielikuvia

arabeista. Näin ei kuitenkaan ole käynyt. Voi myös olla, että uutisvälineet toisaalta vahvistavat mielikuvaa turbaanipäisistä arabeista näyttäessään kuvia esimerkiksi ajatollaheista ja turbaani taas edelleen liitetään menneisyyteen. Tämä yhteys on kuitenkin kyseenalainen siinä mielessä, ettei islamiin liitettyjä kielteisiä mielikuvia kuitenkaan esiintynyt arabien yhteydessä, kuten tässä tapauksessa olisi voinut odottaa. Lisäksi menneisyyteen viittaavia mielikuvia voivat vahvistaa muut median muodot, joita tässä ei tutkittu.

Eri uskontojen edustajiin liittyvissä mielikuvissa, joita selvitin vain sana-assosiaatioiden avulla, yllättävää oli selkeän kielteinen suhtautuminen muslimeihin. Muslimit nähtiin usein fanaattisina, sotaisina ja ahdasmielisinä ja myös naisten heikko asema tuli esille. Samoja mielikuvia liitettiin myös islamiin. Molemmista mainittiin myös joitakin positiivisia mielleyhtymiä, mutta ne olivat yksittäisiä. Kristinuskon nähtiin omana, tuttuna ja turvallisena ja siihen liitettiin myönteisiä arvotuksia, kuten rauhanomaisuus. Tässä mielessä islam ja kristinuskon muodostivat siis hyvyyden asteikolla toistensa ääripäät. Juutalaisuutta ei arvotettu myönteisenä eikä kielteisenä kovinkaan suuressa määrin. Juutalaisista mainittiin eniten perinteisiin ja tapoihin liittyviä asioita, joita ei arvotettu kumpaankaan suuntaan.

Mistä sitten johtuu, että islamiin liitetty mielikuvat ovat niin kielteisiä? Vastaajilla ei todennäköisesti ollut omaa suhdetta muslimeihin eikä islamiinkaan, vaan ennakkokäsitys oli omaksuttu jostain muuta kautta. Osa islamin osalta mainituista asioista lienee tullut tutuksi koulussa, sillä islamista mainittiin myös uskonnollisia tapoja, jotka usein liittyvät esimerkiksi lukion maailmanuskontojen kurssiin. Erityisesti juutalaisuuteen liitettiin paljon tapoja, joiden voisi kuvitella olevan peräisin koulusta, vaikka myös erilaiset TV-sarjat käsittelevät juutalaisuutta. Islamiin liitetty kielteiset mielikuvat lienevät enimmäkseen peräisin mediasta, sillä on vaikea uskoa, että kouluopetus olisi luonut näin kielteisen kuvan. Oman kokemuksen mukaan islam tai muslimit näyttävät usein rinnastuvan mediassa fanaattisuuteen ja ääriryhmiin samalla kun suuri ”keskiluokka”, tavalliset muslimit, monesti unohtuu. Median tapa uutisoida islamista yksipuolisesti ei ole kuitenkaan uutta. Tähän on kiinnitetty huomiota jo kauan sitten (Said 1981, 3–32).

Semanttiset differentiaalit mittasivat vastaajien suhtautumista eri kansallisuusryhmiin ja heidän yhteiskuntiinsa. Asenteissa ei summamuuttujien perusteella ollut havaittavissa

voimakasta painottumista kumpaankaan laitaan (keskiarvo alle 2 tai yli 4). Monet keskiarvot olivat lähellä kolmea, minkä voisi ajatella kertovan siitä, että mielikuvat eivät kallistuneet kumpaankaan suuntaan. Kokonaisuutena katsoen lähes kaikki keskiarvot jäävät kuitenkin alle kolmen, mikä summamuuttujien suunnan perusteella (5 on myönteinen laita) kertoo siitä, että mielikuvat olivat monin paikoin lievästi kielteisiä, joskaan kaikkien summamuuttujien osalta ei ole olemassa selkeää myönteisyys–kielteisyys-asettelua. Osassa summamuuttujia jonkinlaista painottumista (keskiarvo läheni neljää tai kahta) oli kuitenkin havaittavissa. Kansallisuusryhmien osalta israelilaisia pidettiin identiteetiltään vahvoina, yhteisöllisinä ja arvoiltaan perinteisinä. Kaikkien kansallisuusryhmien osalta luonnetta ja asennetta kuvaavat summamuuttujat, joihin palestiinalaisten ja arabien kohdalla sisältyivät myös ei-perinteiset arvot, saivat alhaisia keskiarvoja. Näin ollen kansallisuusryhmien luonnetta ja asennetta muihin ei pidetty kovin hyvänä ja palestiinalaisia ja arabia pidettiin myös arvoiltaan perinteisinä, mikä on yhteneväistä israelilaisten kanssa. Summamuuttujien välisten korrelaatioiden perusteella ryhmien välillä oli luonteen ja asenteen osalta positiivinen yhteys. Kaikkiin kansallisuusryhmiin suhtauduttiin näiltä osin jossain määrin kielteisesti ja tämä suhtautuminen oli samansuuntaista.

Yhteiskuntien kohdalla Palestiinalaisyhteiskuntaa ja Arabimaita ei pidetty kovin avoimina, sisäiseltä tilaltaan hyvinä tai suhtautumistavaltaan myönteisinä. Israelin osalta nämä asiat arvioitiin hieman paremmiksi. Yhteiskuntien kehittyneisyys sai melko neutraalin arvion, joskin palestiinalaisyhteiskuntaan pidettiin hieman muita kehittymättömämpänä. Eri yhteiskuntien välillä oli joitakin yhteyksiä siten, että yhteiskunnan arvioiminen moderniksi, tasapuoliseksi tai avoimeksi vaikutti myös muiden yhteiskuntien arvioimiseen samansuuntaisesti. Kansallisuusryhmillä näytti olevan vaikutusta myös arvioon vastaavasta yhteiskunnasta – tai toisinpäin. Mielenkiintoinen poikkeama yhteiskuntiin liittyvissä mielikuvissa löytyi Israelin kohdalla, jota pidettiin melko sotaisena, oikeistolaiskapitalistisena, yhteisökeskeisenä ja turvattomana. Tämä summamuuttuja oli yhteydessä myös israelilaisten yhteisölliseen identiteettiin ja perinteisiin arvoihin. Kun käsitys israelilaisista oli tältä osin vastakkaisesti yhteydessä käsitykseen kaikkien kansallisuusryhmien luonteesta ja asenteesta, niin käsitys Israelista oli edellisten lisäksi yhteydessä myös käsityksiin Palestiinalaisyhteiskunnan vauraudesta ja kehittyneisyydestä sekä Arabimaiden sotilaallisesta heikkoudesta ja hyvästä sisäisestä tilanteesta. Kun mielikuvat kansallisuusryhmistä ja yhteiskuntaryhmistä olivat muuten yhteneväisiä ja

vaikuttivat toisiinsa pitkälti samansuuntaisesti, rikkoi israelilaisiin ja Israeliin liittyvä elementti tämän harmonian.

Israelilaisten ja Israelin kielteisten piirteiden korostuminen ei ollut yllättävää sana-assosiaatioiden tai uutisotsikoiden tarkastelun pohjalta. Vaikeaa on sen sijaan varmuudella sanoa, mihin suuntaan negatiivinen yhteys israelilaisten ja Israelin sekä muiden kansallisuusryhmien ja yhteiskuntien välillä on, ja onko varsinaista selittävää tekijää olemassa. On mahdollista, että käsitys israelilaisista ja Israelista vaikuttaa muihin käsityksiin, mutta yhtä lailla on mahdollista, että ryhmät nähdään yksinkertaisesti varsin erilaisina. Sana-assosiaatioissa korostunut palestiinalaisten sympatisointi ei tullut esiin semanttisissa differentiaaleissa, mikä johtunee siitä, etteivät muuttajat kunnolla mitanneet tällaista ulottuvuutta. Sana-assosiaatioissa israelilaisten ja palestiinalaisten kohdalla korostuneet sotiin ja konflikteihin liittyvät mielikuvat näkyivät palestiinalaistenkin kohdalla siinä, että heitä pidettiin israelilaisten ohella melko riidanhaluisina. Sen sijaan arabimielikuvissa korostunut rikkaus tuli esiin sekä arabien että Arabimaiden kohdalla rikkauden korkeampana keskiarvona.

Juusolan (2004b) mukaan Israelin hallituksen toimet ja niitä seurannut kritiikki ovat vahvistaneet Israel-vastaisuutta Euroopassa. Toisinaan Israel-vastaisuus on sekoittunut juutalaisvastaisuuteen ja johtanut uudenlaisen antisemitismin syntyyn. (ks. myös Bachner 1999) Vaikka israelilaisiin liitettiinkin joitakin kielteisiä mielikuvia, ei niitä kuitenkaan ollut läheskään yhtä paljon kuin muslimien ja islamin kohdalla. Myöskään juutalaisiin ei juuri liitetty kielteisiä mielikuvia. Sen sijaan juutalaisvainot olivat vielä hyvin muistissa. Tämä aineisto ei siten näyttänyt tukevan antisemitismin lisääntymistä nimenomaan juutalaisiin kohdistuvana. Israelin kohdalla semanttisissa differentiaaleissa tuli kuitenkin esiin sotaisuus, kapitalistis-oikeistolaisuus, yhteisökeskeisyys ja turvattomuus, jolla oli yhteys mielikuvaan israelilaisten yhteisöllisestä identiteetistä ja perinteisistä arvoista. Sotaan liittyvät mielikuvat korostuivat israelilaisten kohdalla myös sana-assosiaatioissa. Näyttää siis siltä, että sekä Israeliin että israelilaisiin liitetään käsityksiä, joilla nähdään olevan kielteisiä seurauksia tai yhteyksiä.

Tuloksissa on huomioitava ajankohdan merkitys. Tutkimus suoritettiin aikana, jolloin islaminvastaisuus oli yleisesti lisääntymässä World Trade Centerin iskujen jälkeen. Afganistanin sota oli jo ohi, ja Taleban-liike kukistettu, mutta Saddam Husseinin

motiiveista ja mahdollisista ydinasevarastoista ei ollut varmuutta. Irakin uutta sotaa ennakoitiin alkavaksi piakkoin. Ajankohta on siten varmasti vaikuttanut tuloksiin. Olisi mielenkiintoista suorittaa tutkimus uudelleen nyt, sillä tulokset voisivat olla varsin erilaisia. Islamin koettu uhka olisi ainakin Irakin osalta saattanut pienentyä ja kritiikki Israelin toimia ja ehkä myös israelilaisia vastaan voimistua. Esimerkiksi paljon kritisoidun turva-aidan rakentaminen alkoi vasta kesällä 2003 aineiston keräämisen jälkeen, joten se ei ole ehtinyt vaikuttanut tutkimustuloksiin.

Tutkimuksen kannalta olisi ollut mielenkiintoista selvittää, mitkä taustamuuttujat olisivat voineet selittää erityisesti semanttisissa differentiaaleissa esiintynyttä hajontaa asenteissa. Sukupuolten osalta t-testi osoitti, etteivät miehet ja naiset käytännössä eronneet käsityksiltään toisistaan. Muita mielenkiintoisia taustamuuttujia olisivat olleet uskonnollinen vakaumus, poliittinen kanta sekä siteet Lähi-idän alueelle (viimeistä ei kyselylomakkeessa suoraan kysytty). Koska taustamuuttujien alaryhmät olivat pieniä, ei tällainen vertailu ollut mahdollista. Tarvittaisiin laajempi aineisto sekä mahdollisesti valmiiksi annetut vaihtoehdot, jotta alaluokkien määrä pysyisi kohtuullisena eikä tutkijan tarvitsisi pakottaa vastauksia muutamiin riittävän suuriin alaryhmiin tilastollisten testien suorittamiseksi.

Millaisia johtopäätöksiä edellä olevasta sitten voidaan tehdä? Sana-assosiaatiot ja semanttiset differentiaalit paljastivat, että Lähi-idän konfliktin osapuoliin ja heidän yhteiskuntiinsa sekä eri uskontoihin liittyvissä mielikuvissa ilmeni selkeitä stereotypioita ja tässäkin kohdin media oli merkittävä vaikuttaja. Kuten konfliktin käsittelyä koskevissa pohdinnoissa jo tuli esiin, mielikuvilla konfliktin osapuolista, heidän yhteiskunnistaan ja uskonnoista on yhteys itse konfliktin tulkintaan. Mielikuvat vaikuttavat myös asennoitumiseen osapuolia, yhteiskuntia ja uskontoja kohtaan. Käsityksemme muista kulttuureista ja niiden piirteistä ohjaavat maantieteellisen maailmankuvamme muodostumista ja sen sisältämiä arvotuksia (Kaivola & Rikkinen 2003, 88). Opettajaopiskelijoiden keskuudessa ilmenneet käsitykset kertoivat siitä, että he arvottivat erityisesti uskontoja hyvyiden ja huonouden asteikolla. Kansallisuusryhmien kohdalla ilmeni toiseuttamista, ja sekä kansallisuusryhmiin että yhteiskuntiin suhtauduttiin jossain määrin kielteisesti. Arvotusten pohjalla oleva mielikuva oli kuitenkin varsin yksipuolinen. Salo-Lee (1998, 18) ja Scollon & Scollon (2002, 171–173) ovat todenneet, että vastakohta-asettelu ja liiallinen yksinkertaistaminen eri kulttuurien välillä lisää usein kielteisiä

stereotypioita. Näin voisi opettajaopiskelijoiden kohdalla ajatella käyneen, ja median lienee pitkälti toiminut yksipuolisten vertailujen tekijänä ja niistä tiedottajana. Mikäli kielteisiä stereotypioita halutaan vähentää, tulisi kulttuurien välillä tehdä sekä samanlaisuuksien että erilaisuuksien vertailua useiden eri asioiden osalta (Salo-Lee 1998, 18; Scollon & Scollon 2002, 171–173). Opiskelijoiden mielikuvissa on tosin otettava huomioon ajankohdan vaikutus, mutta toisaalta on huomattava, että mielikuvien aikasidonnaisuus kertoo mielikuvien olevan myös pitkälti yleisen, ja paljolti mediasta tulevan, käsityksen ohjailtavissa. Mielikuvat eivät siis ole kovinkaan omakohtaisia tai oman tietoisien pohdinnan kautta syntyneitä.

Tulosten perusteella tarvetta ohjattuun ja tietoiseen monipuolisten vertailujen tekemisen eri kulttuurien välillä näyttäisi olevan. Samalla tulisi kiinnittää huomiota piileviin stereotypioihin ja ennakkoluuloihin sekä niiden tiedostamiseen. Myös oma tutustuminen eri kulttuureihin ja sitä kautta omiin kokemuksiin perustuvien mielikuvien hankkiminen olisi tärkeää, vaikka tässä kanssakäymisessä voi olla myös ongelmia, eikä kontakti toiseen ryhmään takaa stereotypioiden vähenemistä (Liebkind, 1988, 118–138; Duckitt 1994, 115–116, 144–147.) Kulttuurienvälisen kompetenssin kehittäminen olisi siis tarpeellista. Erityisesti opettajille, muitakaan vähätteleättä, nämä taidot olisivat keskeisiä, koska he ovat ratkaisevassa asemassa toimiessaan oppilaiden kanssa ja välittäessään käsityksiään tietoisesti tai tiedostamatta oppilailleen (Paasi 1984, 2–3, 109; Knuuttila & Paasi 1995, 53–54).

7.5 Mielikuvien lähde, median seuraaminen ja uutisointi vuonna 2003

Vastaajat arvioivat sekä mielikuviansa konfliktista että israelilaisista, palestiinalaisista ja arabeista olevan pääasiassa peräisin joukkotiedotuksesta. Televisio- ja sanomalehtiuutisia pidettiin tärkeimpinä vaikuttajina. Näihin myös luotettiin eniten. Myös television ajankohtaisohjelmilla nähtiin olevan vaikutusta. Mustosen (2001, 60–62) mukaan realismisuuden tunne on yksi tärkeimmistä mediavaikutusten tavoista. Erityisesti lajityypin mukainen usko sekä ajatus todellisuuden ikkunasta ovat keskeisiä joukkoviestinten osalta. Molemmat realismin muodot tulivatkin tutkimuksessa esiin. Monet vastaajat kertoivat luottavansa uutisiin, koska niiden kuului kertoa totuus tai koska ne oli esitetty vakuuttavasti. Myös uutiskuvaan luotettiin. Keskityin tutkimuksessa joukkotiedotusvälineisiin, joten kyselylomakkeessa ei ollut vaihtoehtoa viihdemedian

nimeämiselle. On kuitenkin mahdollista ja myös todennäköistä, että elokuvilla ja tv-sarjoilla on suurempi vaikutus kuin tutkimuksessa tuli esiin. Jos näin on, se kertoo siitä, että ihmiset omaksuvat käsityksiään (eri uskonnoista, niiden edustajista tai kansanryhmistä, yleensäkin tuntemattomista ryhmistä), varsin fiktiivisen materiaalin perusteella. Ilmiö olisi sinänsä mielenkiintoinen tutkimuskohde. Mikäli tämä oletus pitäisi paikkansa, se vahvistaisi myös teorian muiden realismin muotojen vaikutuksesta.

Joidenkin vastaajien kohdalla vaikuttaja oli ollut joku muu kuin media ja tällöin vaikutus arvioitiin suureksi. Tällaisina mainittiin esimerkiksi Lähi-idästä kotoisin oleva tuttava tai alueella asuvat ja molempien ryhmien kanssa tekemisissä olevat henkilöt, sekä koulun yksittäisen opettajan ja esitelmän vaikutus. Yleisesti koulun vaikutus oli ilmeisesti pieni. Viisi kuudesta haastateltavasta arvioi, ettei konfliktia tai sen osapuolia juurikaan käsitelty koulussa. Irakin sodalla oli ollut vaikutusta arabimielikuviin, jotka olivat joidenkin haastateltujen osalta muuttuneet myönteisemmiksi.

Vastaajat seurasivat eniten televisio- ja sanomalehti uutisia. Seuraamisen säännöllisyyttä ei kysytty. Arvio Lähi-idän uutisoinnin seuraamisesta jakautui melko lailla tasaisesti. Israelilaisten ja palestiinalaisten välistä konfliktia vastaajat arvioivat seuraavansa kerran viikossa, mutta olivat sitä mieltä, että uutisointia tulisi kuitenkin päivittäin.

Uutisoinnin määrä israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista vaihteli vuoden 2003 aikana. Alkuvuodesta Irakin odotettavissa oleva sota lisäsi Irakia koskevia. Huhtikuussa suurimmat uutiset käsittelivät vain Irakin sotaa. Heinäkuussa israelilaisten ja palestiinalaisten välinen konflikti alkoi taas saada palstatilaa. Näyttää siis siltä, että konflikti on uutisoinnin kestoainesta. Se voi välillä jäädä muiden tapahtumien varjoon, mutta palaa pian takaisin.

7.6 Opiskelijoiden mediataidot

Mustosen (2001, 33–34) mukaan mediataidon käsite sisältää median aktiivisen ja kriittisen käytön, median taustarakenteiden tuntemuksen, tekniset taidot, medialukutaidon, viestintätaidot ja informaatiotulvan hallinnan. Tämän tutkimuksen perusteella opiskelijoiden mediataidoissa näyttäisi olevan suuria eroja. Osalle opiskelijoista näkökulma- ja uskottavuuskysymykset olivat tuttuja, mutta osan kohdalla oli havaittavissa

media- tai uutissokeutta, jota pidän mediataidon vastakohtana. Osa niistä vastaajista, joiden mielestä Lähi-idän uutisointi ei vastannut todellisuutta, kiinnitti huomiota länsimaiseen näkökulmaan tai siihen, mitä uutisissa jätettiin kertomatta. Monet myös arvelivat, ettei Lähi-idän maista joko saatu puolueetonta tietoa tai että uutisointi oli puolueellista jonkun osapuolen hyväksi. Monen mielestä uutisointi ei vastannut totuutta siksi, että uutiset kertoivat ainoastaan sodasta ja hyökkäyksistä, eivät arjesta alueella. Näitä asioita esille tuoneet opiskelijat olivat sisäistäneet näkökulman merkityksen uutisoinnissa. Muutama opiskelija oli myös sitä mieltä, etteivät heillä ollut mitään, mihin verrata uutisten kertomaa, tai että median antama kuva oli heidän todellisuutensa. Myös he olivat tiedostaneet oman asemansa.

Kritiikittömästi suhtautuneiden opiskelijoiden vastauksissa perusteluina olivat uutiskuvan vakuuttavuus, median tehtävä todenmukaisten faktojen välittäjänä, monipuolinen ja pitkäaikainen seuranta sekä se, ettei todenmukaisuuden epäilyyn ole syytä. Kaksi ensimmäistä ryhmää ovat lähes kritiikittömiä suhteessaan uutisiin. Neljäs ryhmä arveli, ettei Suomen olosuhteissa ollut mitään syytä siihen, miksi uutiset eivät olisi todenmukaisia.

Kolmannen ryhmän mukaan pitkä aika ja monien eri mediakanavien seuraaminen loivat todenmukaisuutta. Jossain määrin näin varmasti onkin. Seuraamalla hyvin erilaisia uutiskanavia voi saada monipuolisen kuvan maailmasta. Ongelmana on kuitenkin se, mitä monipuolisuudella tarkoitetaan. Suomen eri uutiskanavat eivät välttämättä eroa toisistaan kovinkaan paljon, etenkin jos uutiset tulevat samoilta uutistoimistoilta. Yhdysvaltalainen ja eurooppalainen Lähi-idän tapahtumien uutisointi eroavat toisistaan, mutta näkökulma on kuitenkin länsimainen. Laaja ja monipuolinen seuraaminen vaatisi siis myös muiden kuin länsimaisten uutisvälineiden seuraamista ja laajempaa kielitaitoa. Pitkä aika antaa kyllä perspektiiviä tapahtumille, mutta konfliktin luonteesta riippuen tarvittava aika voi olla hyvinkin pitkä. Israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa muutaman vuoden seuranta-aika, ainakaan samoja uutiskanavia käyttäen, ei vielä anna riittävästi perspektiiviä menneisyyden ja sen vaikutusten ymmärtämiseen, mikäli tietoa konfliktista ei ole ennestään tai sitä ei hankita muuta kautta.

Sen lisäksi, että todellisen näköinen kuva toimi luotettavuuden mittana, pidettiin vakavalla tavalla esitettyä uutista rennommin esitettyä luotettavana. Tämä vahvistaa käsitystä lajityypin mukaisesta realismista ja sen vaikutuksesta. Näyttäisi siis siltä, että uutinen kuin

uutinen Arvi Lindin tai vastaavan esittämä otettaisiin todesta. Suomalaiseen ja erityisesti Yleisradion uutisointiin luotettiin muita enemmän. Lajityyppiuskko ja usko kuvaan todellisuuden ikkunana olivat siten vahvoja, eikä näitä realismin muotoja osattu mieltää median vaikutuskeinoiksi.

Kaiken kaikkiaan on huolestuttavaa, että vastaajista noin kolmasosa suhtautui mediaan lähes kritiikittömästi. Mikäli koulu ei ollut opettanut heille mediakriittisyyttä tai kuvanlukutaitoa, eikä myöskään opettajankoulutus sitä tekisi, olisivat nämä henkilöt varsin kykenemättömiä opettamaan medialukutaitoa oppilailleenkaan. Mediataitojen puuttuminen on huolestuttavaa myös maailman ymmärtämisen kannalta. Jos mediakasvatus ymmärretään kulttuuri- tai kansainvälisyyskasvatuksen menetelmäksi (Varis 1998; Kotilainen 1999, 37; Allahwerdi 2001, 244–245), se ei ainakaan kaikkien opiskelijoiden kohdalla näyttäisi palvelevan tässä tehtävässä. Koska mediakasvatus voidaan nähdä myös nykyajan kansalaistaidoksi (Mustonen 2001, 33), ei sen oppimista ja opettamista voi sivuuttaa. Globaalissa maailmassa, jossa konfliktit ovat median kautta jatkuvasti läsnä, olisi tärkeää hallita sekä mediat että kulttuurit jollakin tavoin.

7.7 Johtopäätöksiä konfliktien käsittelystä, kulttuureista sekä medialukutaidosta

Miten konfliktien luonteeseen kuuluvia monien näkökulmien totuutta sitten pitäisi käsitellä? Ainakin olisi tarpeellista, että opettaja itse ensin tiedostaisi monien näkökulmien mahdollisuuden ja sen, ettei median kautta välittyvä informaatio välttämättä anna kuvaa koko konfliktista. Hänen tulisi siis tuntea konfliktien ja median suhdetta yleisemmin. Tähän välineitä antaa esimerkiksi Ulkoasianministeriö kehitysosaston vuonna 1999 julkaisema ”Keskellä konfliktia” -kirjasarja (Kivistö ym. 1999). Opettajanopas ja konflikteja käsittelevä kirja antavat taustaa sille, mistä viime vuosikymmenen sodissa on ollut kyse. Se avaa median ja konfliktin välisiä suhteita sekä konfliktien luonnetta laajemminkin sekä antaa malleja asioiden käsittelyyn koulussa. Kirjasarja ei tutkimuksen perusteella olisi tarpeellinen vain opettamista, vaan myös oman ymmärtämyksen lisäämistä varten niin konfliktin rakenteiden kuin median välittämään informaationkin osalta.

Tutkimuksen mukaan opettajaopiskelijoiden kulttuurienvälinen kompetenssi ei vaikuttanut riittävältä. Opettajankoulutuksen tulisi keskittyä enemmän tämän tärkeän taidon

opettamiseen. Keskeisiä olisivat vertailut eri kulttuurien välillä useiden eri vastakohtaparien avulla, piilevien stereotyyppien tiedostaminen ja kulttuurienvälisen taitojen korostaminen nimenomaan asenteisiin liittyvänä. Näiden avulla opettajaopiskelijat saisivat yleisiä työkaluja kulttuurienvälisen kompetenssinsa kehittämiseen. Oppiminen ei kuitenkaan tapahdu pakolla, eikä kulttuurienvälisen kompetenssin hankkimista pitäisi arvottaa ainoaksi hyväksytyksi ja kaikille pakolliseksi vaihtoehdoksi, koska se ei välttämättä toivottuun tulokseen. Siksi tiedon antaminen kulttuurienvälisen kompetenssin sisällöstä ja kehittymisestä voisi toimia tässä tarkoituksessa parhaiten. Myös tietojen antaminen eri kulttuureista sekä omakohtainen tutustuminen eri kulttuureihin ovat hyödyllisiä. Yksinään nämä eivät kuitenkaan riitä, sillä tieto ei välttämättä johda asennemuutokseen (Fennes & Hapgood 1997, 48–48, Ripatti-Cantell 1998). Omakohtaisten kokemusten hankkiminen, kanssakäyminen muiden ryhmien kanssa, sisältää myös riskejä (Liebkind 1988, 118–138; Duckitt 1994, 115–116, 144–147) eikä se ole siksi tae kulttuurienvälisen kompetenssin lisääntymiselle. Jos asenteet ovat hyvin kielteisiä, ennakkoluulot toimivat helposti itse itseään vahvistavina. (Salo-Lee 1998, 18) Siksi asenteisiin liittyvien mekanismien tunteminen olisi välttämätöntä ennen muita toimenpiteitä.

Entä sitten mediataidon oppiminen ja opettaminen? Tulevaisuuden koulu tulee vaatimaan opettajilta paljon mediataidon osalta. Uudessa opetussuunnitelmassa (Perusopetuksen... 2004) viestintä- ja mediataito mainitaan omana osionaan yleisissä aihekokonaisuuksissa. Oppisisällöissä median osuus korostuu erityisesti äidinkielessä, mutta myös kuvaamataidossa, jonka kohdalla mainitaan kuva-analyysi. Mediataidon kehittämisen ei siis ainakaan opetussuunnitelman perusteella pitäisi jäädä yhtä vähälle osalle kuin mitä se tutkittavien omana kouluaikana on ollut. Omana aihekokonaisuutenaan mainitaan myös kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys. Kulttuurit ja suvaitsevuus tulevat läpäisyteemoina esiin monien oppiaineiden kohdalla. mutta ongelmaksi jää se, miten nämä asiat käytännössä tulevat otetuiksi huomioon eri oppiaineissa. Ne eivät tule omina osioinaan kovin hyvin esiin monenkaan oppiaineen yksilöityjen tavoitteiden kohdalla.

Jotta opetussuunnitelman tavoitteisiin voitaisiin vastata, tulisi mediataidon ja kulttuurienvälisen taitojen opettamiseksi hankkia välineet jotakin kautta. Ennen kaikkea taidot tulisi omaksua ensin itse. Koska taitoja ei aiempien opintojen kautta ollut saatu riittävässä määrin, keskittyy niiden hankkiminen opettajankoulutukseen. Luokanopettajan

koulutuslinjaan sisältyy tällä hetkellä (lukuvuonna 2004–2005) pakollisena kasvatussosiologian ja kulttuurien tuntemuksen kolmen opintoviikon opintojakso. Lastentarhanopettajien koulutukseen kuuluu kahden opintoviikon laajuinen kulttuurisen orientaation kurssi. Näiden opintojaksojen voisi ajatella avaavan näkökulmia edellä mainittuihin kysymyksiin. Mielestäni ne eivät yksinään tarjoa riittävästi syventymistä tähän tärkeään asiaan ja kansalaistaitoon. Siksi opettajankoulutuksessa tulisikin panostaa laajempaan kulttuurienvälisten kysymysten ja mediataitojen kokonaisuuteen, joka kuuluisi osaksi pakollisia opintoja. Vaatimukset näiden taitojen suhteen eivät tule ainakaan vähenemään, joten näistä taidoista tulee yhä tärkeämpi osa jokaisen opettajan arkipäivää. Toivottavasti opettajankoulutus tulee vastaamaan tähän haasteeseen.

Tämän tutkimuksen antina voi todeta sen vastanneen alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Lisäksi saatiin tietoa opettajaopiskelijoiden mediataidoista ja kulttuurienvälisen kompetenssin asteesta, joissa molemmissa olisi parantamisen varaa. Tutkimustuloksia ei voi sellaisenaan yleistää koko opettajaopiskelijajoukkoon, mutta niiden avulla saa kyllä viitteitä opettajaopiskelijoiden käsityksistä ja ennen kaikkea niistä puutteista, joihin opettajankoulutuksen tulisi tarttua. Tutkimuksen tavoitteena ei ollut myöskään laajemmin selvittää, mitkä taustatekijät vaikuttavat ja selittävät esille tulleita käsityksiä. Näiden asioiden selvittämiseksi tarvittaisiin uusi, laajempi tutkimus. Sen sijaan median vaikutus käsitysten muokkaaja tuli tutkimuksessa selvästi ilmi, mikä olikin yksi tutkimuksen pääkysymyksistä.

8. Pohdintaa

Edellä olevien tulosten perusteella näyttää siltä, että sekä opiskelijoiden mediataidoissa, kriittisessä ajattelussa sekä kulttuurien tuntemuksen taidoissa on parantamisen varaa. Mediaa ei välttämättä osata arvioida kriittisesti ja monet kulttuureihin liittyvät käsitykset heijasteluvat ennakkoluulojen olemassaolosta. Näitä taitoja ei ainakaan tähän mennessä ollut hankittu.

Globaalin maailman ymmärtäminen yleisesti tulee kuitenkin asettamaan yhä suurempia vaatimuksia näiden taitojen hallitsemiselle. Opettajien kohdalla nämä taidot vielä korostuvat. He toimivat siellä, missä pohja mediataidoille, kriittiselle ymmärtämiselle sekä kansainvälisyydelle luodaan.

Opettajankoulutuksessa tulisikin tutkimuksen tulosten perusteella kiinnittää enemmän huomiota näiden asioiden opettamiseen ja maailman haltuun ottamiseen. Tärkeät taidot eivät saisi jäädä muiden, ehkä tärkeämpinä pidettyjen asioiden jalkoihin. Kattavien mediaopintojen sekä kulttuurienvälisten kysymysten käsittelyn tulisi sisältyä opettajankoulutukseen pakollisina opintoina. Tällä hetkellä niitä ei ole lainkaan tai niiden osuus on liian vähäinen asian tärkeyteen nähden.

Tutkimuksen perusteella herää myös kysymys, ovatko tutkimusjoukossa ilmenneet puutteet median ja kulttuurien ymmärtämisessä myös yleisempiä. Tätä ei tämän tutkimuksen perusteella voi sanoa, vaan asian selvittäminen vaatisi toista tutkimusta. Ei kuitenkaan liene mitään suoranaista syytä sille, miksi opettajaopiskelijat olisivat jotenkin poikkeava joukko mediataidoiltaan keskimäärin. On kuitenkin mahdollista, että joillekin aloille hakeutuvat opiskelijat ovat tässä suhteessa jotenkin harjaantuneempia.

Ainakin näiden opiskelijoiden kohdalla voi kuitenkin todeta, etteivät peruskoulu ja lukio ole näitä tietoja riittävän hyvin opettaneet. Ne, joilla taidot olivat hallussa, olivat hankkineet ne ilmeisestikin jotain muuta kautta. Voikin kysyä, miten peruskoulutus on onnistunut maailmankansalaisen taitojen opettamisessa. Ilmeisesti ei riittävän hyvin. Toivottavasti jatkokoulutus osaltaan paikkaa tätä ongelmaa. Opettajankoulutuksen tulisi

omalta osaltaan vastata paremmin tähän haasteeseen, sillä tarve näiden taitojen hallitsemiselle kasvaa koko ajan.

Tutkimuksen pohjalta voi esittää useita jatkotutkimusaiheita. Laajempi otos luokanopettajaopiskelijoista antaisi mahdollisuuden laajempaan vertailuun ja tutkimustuloksien suurempaan yleistettävyyteen. Tutkimusta voisi painottaa hiukan enemmän kansainvälisyyden puolelle, joskin Lähi-idän konflikti antaakin hyvän mahdollisuuden myös näiden asioiden tutkimiseen. Konfliktiin liittyvän historian tuntemuksen selvittäminen ei kuitenkaan ole niin keskeistä. Osion voisi esimerkiksi korvata yleisemmällä kulttuureihin liittyvien kysymysten osiolla.

Olisi myös mielenkiintoista vertailla opintojensa alussa ja lopussa olevin luokanopettajaopiskelijoita. Tällöin olisi mahdollista tutkia, onko koulutuksella ollut vaikutusta mediataitojen ja kulttuurien ymmärtämisen taitojen paranemiseen. Tutkimus voitaisiin tehdä myös seurantatutkimuksena. Työssä olevat opettajat ja työkokemuksen mahdollinen vaikutus olisivat myös tärkeitä tutkimuskohteita.

Alakoulun ensimmäisillä luokilla luodaan pohja näille taidoille. Yläkoulussa ja lukiossa näitä taitoja syvennetään. Sikäli olisi yhtä lailla keskeistä tutkia, miten aineenopettajat, kuten maantiedon opettajat hallitsevat näitä kysymyksiä. Mediataidot, kulttuurien tuntemus sekä kriittinen ajattelu liittyvät myös muihin aineisiin. Niitä ovat esimerkiksi kuvaamataito, äidinkieli, historia ja yhteiskuntaoppi. Myös näiden alojen opettajaopiskelijoiden tutkiminen olisi kiintoisaa.

LÄHTEET

- Aggestam, K. 1999. Reframing and resolving the conflict: Israel-Palestinian negotiations 1988–1998. Doctoral dissertation. Lund Political studies 108. Lund: Lund University Press. 271 p.
- Alasuutari, P. 1994. Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa Kupiainen, J. & Sevänen, E. 1994 (toim.) Kulttuurintutkimus: Johdanto. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 32–50.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY. 318 s.
- Allahwerdi, H. 2001. Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyyskokeeseen: Suomen YK-liitto kansainvälisyyskasvattajana 1970–2000. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 230. 270 s.
- Bachner, H. 1999. Återkomsten: Antisemitismen i Sverige efter 1945. Stockholm: Natur och kultur. 478 s.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1994. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. 255 s. Teos on julkaistu alun perin vuonna 1966 nimellä The social construction of reality.
- Brown, R. 2002. Prejudice: Its social psychology. 7th edition. Oxford: Blackwell. 319 p.
- Carruthers, S. L. 2000. The media at war: Communication and Conflict in the Twentieth Century. Basingstoke: Macmillan. 321 p.
- Cohen, M. J. 1986. The Zionist perspective. In Louis, W. R. & Stookey, R. W. (ed.) The end of the Palestine mandate. London: Tauris. 79–103.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2000. Research methods in education. 5th edition. London: Routledge. 446 p.
- Davies, W. & Gilmartin, M. 2002. Geography as a cultural field. In Gerber, R. & Williams, M. (ed.) Geography, culture and education. The GeoJournal library. Vol. 71. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 13–30.
- De Vaus, D. A. 1991. Surveys in social research. 3rd edition. London: UCL Press. 379 p.
- Duckitt, J. 1994. The social psychology of prejudice. 2nd edition. London: Praeger. 312 p.
- Eskola, J. & Suoranta J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino. 251 s.

- Fennes, H. & Hapgood, K. 1997. Intercultural learning in the classroom: Crossing borders. Cassell Council of Europe series. London: Cassell. 312 p.
- Gerber, R. & Williams, M. 2002. Geography as an active social science. In Gerber, R. & Williams, M. (ed.) Geography, culture and education. The GeoJournal library 71. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 1–12.
- Ghanem, A. 2001. The Palestinian-Arab minority in Israel, 1948–2000: A political study. SUNY series in Israeli studies. Albany, NJ: State University of New York Press. 238 p.
- Gorsuch, R. L. 2003. Factor analysis. In Schinka, J. A. & Velicer, F. (ed.) Handbook of psychology. Volume 2: Research methods in psychology. Hoboken, NJ: Wiley. 143–164.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 2001. Johdatus sosiaalipsykologiaan. 4. painos. Helsinki: Edita. 432 s.
- Herkman, J. 2001. Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino. 239 s.
- Hietala, V. 1993. Kuvien todellisuus: Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Helsinki: Kirjastopalvelu. 168 s.
- Hintikka, K. 1994. Virtuaalinen tila – julkinen olohuone. Helsinki: Painatuskeskus. 137 s.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. 436 s.
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2002. Tilastolliset menetelmät. Helsinki: WSOY. 338 s.
- Horsti, K. 2000. Maailma kylässä – ei jäämässä: Kulttuurisen moninaisuuden ohittaminen mediassa. Teoksessa Tapper, H. 2000. Me median maisemissa: Reflektioita identiteettiin ja mediaan. Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Oppimateriaaleja 91. Helsinki: Yliopistopaino. 140–165.
- Huovila, T. 1995. Uutisvuorokausi: Tutkimus medioiden eroista. Helsinki: Infoviestintä. 137 s.
- Huuhtanen, H. 2002a. Johdanto. Teoksessa Huuhtanen, H. & Juusola, H. (toim.) Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 17–23.
- Huuhtanen, H. 2002b. Sionismi Israelin ulkopoliitikassa ja konflikti miehitetyistä alueista. Teoksessa Huuhtanen, H. & Juusola, H. 2002. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 45–68.
- Huuhtanen, H. & Juusola, H. 2002a. Taistelua temppeливuoresta: Israelin ja Palestiinan poliittisen konfliktin uskonnolliset ulottuvuudet. Ulkopoliitikka 39 (1), 33–42.
- Huuhtanen, H. & Juusola, H. 2002b. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 325 s.

- Häkli, J. 1999. Meta hodos: Johdatus ihmismaantieteeseen. Tampere: Vastapaino. 231 s.
- Härkönen, R. S. 1994. Viestintäkasvatuksen ulottuvuudet: Taustoja ja tavoitteita.
Teoksessa Härkönen, R. S. 1994 (toim.) Viestintä ja kasvatus. Suuntana oppimiskeskus 5. Helsinki: Opetushallitus. 22–58
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa: Maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Gaudeamus. 214 s.
- Juusola, H. 2002a. Juutalaisuus, pyhä maa ja valtio. Teoksessa Huuhtanen H. & Juusola, H. 2002. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 24–44.
- Juusola, H. 2002b. Juutalaiset radikaaliryhmät Israelissa. Teoksessa Huuhtanen, H. & Juusola, H. 2002. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 69–94.
- Juusola, H. 2004a: Lähi-itä vuoden 1990 jälkeen. Luentosarja, syksy 2004. Aasian ja Afrikan kielten ja kulttuurien laitos. Helsingin yliopisto.
- Juusola, H. 2004b. Israel – maailman juutalainen? Ulkopolitiikka 41 (2), 27–31.
- Kaivola, T. & Rikkinen, H. 2003. Nuoret ympäristöissään: Lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat. Tietolipas 1999. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 307 s.
- Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen, E. 1999. Miten mediaa luetaan? Teoksessa Kantola, A., Moring I. & Väliaverronen, E. (toim.) 1999. Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998. 5–12.
- Karvonen, E. 1999. Elämää mielikuvayhteiskunnassa: Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus. 334s.
- Karvonen, E. 2000. Elämmekö tieto- vai informaatioyhteiskunnassa? Teoksessa Vuorensyrjä, M. & Savolainen, R. (toim.) Tieto ja tietoyhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 81–108.
- Khalidi, W. 1986. The Arab perspective. In Louis, W. R. & Stookey, R. W. (ed.) The end of the Palestine mandate. London: Tauris. 104–136.
- Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. 1998. Esipuhe. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. (toim.) Uutisia yli rajojen: Ulkomaan uutisten maisema Suomessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 5–11.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus. 68–84.

- Kivistö, J., Pesonen, J., Saarinen, E. & West, P. 1999 (toim.) Keskellä konfliktia. Vaihtoehtoja maailman jäsentämiseen. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. 95 s.
- Kivistö, J., Saarinen, E. & West, P. 1999 (toim.) Keskellä konfliktia: Opettajanopas. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto. 72 s.
- Knuuttila, S. 1994. Kaiken kattava kulttuuri. Teoksessa Kupiainen, J. & Sevänen, E. (toim.) Kulttuurintutkimus: Johdanto. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 9–31.
- Knuuttila, S. & Paasi, A. 1995. Tila, kulttuuri ja mentaliteetti: Maantieteen ja antropologian yhteyksiä etsimässä. Teoksessa Katajala, K. 1995 (toim.) Manaajista maalaisaateliin: Tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa. Tietolipas 140. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 28–94.
- Komulainen, E. & Karma, K. 2002. Tilastollisen kuvauksen perusteet käyttäytymistieteissä. 2. uudistettu laitos (versio 2.2). Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos. Sähköinen versio osoitteessa <<http://www.edu.helsinki.fi/oppimateriaalit/tkpk.htm>>
- Koskinen, N. 2000. Kansainvälisyyteen kasvattaminen: Helsingin kaupungin ala-asteen opettajien näkemyksiä kansainvälisyyteen kasvattamisesta. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 57 s.
- Kotilainen, S. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Edita. 31–39
- Kuhlamäki, A. 1994. Muiden kapina – toiseus Christer Kihlmanin tuotannossa. Teoksessa Kylväminen, M. 1994 (toim.) Me ja muut: Kulttuuri, identiteetti, toiseus. Tampere: Vastapaino. 57–68
- Kunelius, R. 1999. Viestinnän vallassa: Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. 2. painos. Helsinki: WSOY. 251 s.
- Kuparinen, E. 1999. Aleksandriasta Auschwitziin: Antisemitismin pitkä historia. Jyväskylä: Atena. 326 s.
- Kupiainen, J. & Sevänen, E. 1994. Esipuhe. Teoksessa Kupiainen, J. & Sevänen, E. 1994 (toim.) Kulttuurintutkimus: Johdanto. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 7–8.
- Kuvaja, S. 1998. Euroopan raja? Lukiolaisten Eurooppa-käsitysten tarkastelua. Oulun yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 70 s.

- Lahtinen, N. 2001. Maailmankaupunki Jerusalem israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa historiallis-maantieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 95 s.
- Lahtinen, K. 1975. Aikakauslehtien maailmankuva – kansainvälisyyden illuusio? Esimerkkinä Time Magazine ja Suomen Kuvalehti 1955–1975. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 96 s.
- Lehtonen, M. 1994. Me muissa: Babar unenamme. Teoksessa Kylmänen, M. (toim.) Me ja muut: Kulttuuri, identiteetti, toiseus. Vastapaino, Tampere. 95–112.
- Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset: Ryhmärajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus. 150 s.
- Liebkind, K. 1994. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus. 21–49.
- Liebkind, K. 1998. Me ja muukalaiset. Teoksessa Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. Me ja muut: Kulttuurienvälinen viestintä. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut. 146–150.
- Merimaa, J. 2004. Aron, Jasser, Peres ja mä. Yliopisto 3/2004, 21.
- Merriam-Webster's New Geographical Dictionary (2001), 3rd renewed edition. Massachusetts: Springfield. 1361 p.
- Metsämuuronen, J. 2002. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp. 789 s.
- Miles, R. 1994. Rasismi. Suomentaneet Antero Tiusanen ja Juha Koivisto. Vastapaino: Tampere 1994. 191 s.
- Morley, D. & Robins, K. 1995. Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries. London: Routledge. 257 p.
- Multanen, P. 2002. Arabinationalismista islamismiin. Teoksessa Huuhtanen, H. & Juusola, H. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 120–146.
- Mustonen, A. 2001. Mediapsykologia. Helsinki: WSOY. 203 s.
- Mäkinen, S. 1988. Kolmas maailma suomalaisessa televisio-ohjelmistossa 1958–84. Yleisradio, Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Tutkimusraportit, sarja B, 1988: 4. 78 s.
- Paasi, Anssi 1984. Kansanluonnekäsitteestä ja sen käytöstä suomalaisissa maantiedon kouluoppikirjoissa: Tutkimus alueellisista stereotyyppioista. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 2. Joensuun yliopisto. 136 s.

- Paasi, A. 1998. Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Hänninen, S. (toim.) *Missä on tässä? SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja* 18. Jyväskylän yliopisto. 170–190.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus. Elektroninen versio <http://www.oph.fi/info/ops/pops_web.pdf>
- Pietilä, V. 1995. TV-uutisista, hyvää iltaa: Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa. *Yleisradion julkaisusarja* 1995: 4. Tampere: Vastapaino. 219 s.
- Pietiläinen, J. 1998a. Ulkomaanuutistutkimuksen vaihteita ja tuloksia. Teoksessa Kivikuru U. & Pietiläinen J. 1998 (toim.) *Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 15–43.
- Pietiläinen J. 1998b. Uutisvirtojen maailma. Teoksessa Kivikuru, U. & Pietiläinen, J. (toim.) *Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 64–83.
- Pietiläinen J. 1998c. Ulkomailta Suomeen: Määrällinen analyysi. Teoksessa Kivikuru U. & Pietiläinen J. 1998 (toim.) *Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 84–108.
- Puolimatka, T. 1997. Opetusta vai indoktrinaatiota? Valta ja manipulaatio opetuksessa. Helsinki: Kirjayhtymä. 376 s.
- Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria: Konstruktivismista realismiin. Helsinki. Tammi. 390 s.
- Rantanen, T. 1998. Globaali uutisvälitys. Teoksessa Kivikuru U. & Pietiläinen J. 1998 (toim.) *Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 44–54.
- Rejwan, N. 1998. *Israel's place in the Middle East: A pluralist perspective*. Gainesville, FL: University press of Florida. 216 p.
- Rikkinen, H. 1984. Kuvien merkitys maantieteellisen tekstin osana. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 26. 78 s.
- Rikkinen, H. 1996. Opiskelijoiden Eurooppa-identiteetti ja kansalliset mielikuvat. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 158. 76 s.
- Rikkinen, K. 1994. Suomen aluemaantiede. 2. uudistettu painos. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Oppimateriaaleja 29. 143 s.
- Ripatti-Cantell, H. 1998. Intercultural education in geography: From curriculum to classrooms: A Finnish perspective. In (Ferreira, M., Neto, A. & Sarmento, C. 1998

- (ed.) Culture, Geography and Geographical Education. Proceedings I. Oporto symposium. IGU, Commission on Geographical education. 219–228.
- Rosenberg, J. 1998. Uutislähteet päiväjärjestyksen rakentajina ja portteina. Teoksessa Kivikuru U. & Pietiläinen J. 1998 (toim.) Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 109–134.
- Saarelainen, A. 1998. Läntisen kosmologian jäljillä: Kaksi uutisviikkoa Bosniassa. Teoksessa Kivikuru U. & Pietiläinen J. 1998 (toim.) Uutisia yli rajojen: Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 161–178.
- Saarnivaara, M. (2002). Hamas ja Islamilainen jihad: Palestiinalaisten islamistinen vaihtoehto. Teoksessa Huuhtanen, H. & Juusola, H. 2002. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 237–263
- Said, E. W. 1979. Orientalism. Western conceptions of the Orient. New York: Vintage Books. Reprinted 1991, London: Penguin. 368 p.
- Said, E. 1981. Covering islam: How the media and experts determine how we see the rest of the world. Reprinted 1985. London: Routledge & Kegan Paul. 186 p.
- Salo-Lee, L. 1998. Kieli, kulttuuri ja viestintä. Teoksessa Salo-Lee, L. & Malmberg, R. & Halinoja, R. Me ja muut: Kulttuurienvälinen viestintä. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut. 6–35.
- Schudson, M. 2000. The power of news. 4th edition. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. 269 p.
- Scollon, R. & Scollon S. W. 2002. Intercultural communication: A discourse approach. 2nd edition. Language in society 21. Malden, Mass.: Blackwell. 316 p.
- Seppänen, J. 2001. Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa. Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 17. Tampere: Vastapaino. 249 s.
- Shields, R. 1991. Places on the margin: Alternative geographies of modernity. International library on sociology. London: Routledge. 334 p.
- Sillanpää, S. 2003. Pyhä maa, paha uutiskierre. Teoksessa Vehkalahti, P. (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2003. Tiedotustutkimus 26. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö. 100–108.
- Talib, M. 1999. Toiseuden kohtaaminen koulussa: Opettajien uskomuksia maahanmuuttajaoppilaasta. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 207. 281 s.

- Tani, S. 1996. Aistit, muistot ja media: Näkökulmia henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. *Terra* 108 (2), 103–111.
- Tani, S. 2001a. Bad reputation – bad reality? The intertwining and contested images of a place. *Fennia* 179 (2), 143–157.
- Tani, S. 2001b. Subjective, shared, sudden or planned? Place images revisited. *Nordisk samhällsgeografisk tidskrift* 32 (Maj), 105–128.
- Tani, S. 2004. Ympäristön, paikan, tilan ja kulttuurin tulkintaa: Maantiede ympäristö. ja luonnontiedon oppikirjoissa. *Terra* 116 (3), 131–143.
- Tuomenpuro, J. 2000. Kehitysmatkat osana lukioalaisten maantieteellistä maailmankuvaa. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon sivulaudatur -tutkielma. 61 s.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: tammi. 158 s.
- Uotila, P. 1981. Opiskelijoiden maantieteellinen maailmankuva. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 74 s.
- Uusi Iso Atlas 2001. 5. tarkistettu painos. Helsinki: Gummerus. 191 s.
- Wahlström, R. 1996. Suvaitsevuuksien kasvattaminen: Erilaisuus on rikkautta. *Opetus* 2000. Helsinki: WSOY. 194 s.
- Varis, T. 1998. Viestintäkasvatuksen haasteet ajan kuvana. Johdatusta mediakompetenssin merkitykseen. Teoksessa, Kivikuru, U. & Kunelius, R. (toim.) *Viestinnän jäljillä: Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY. 375–391.
- Wasserstein, B. 2003. *Israelis and palestinians: Why do they fight? Can they stop?* New Haven, CT: Yale University Press. 226 p.
- Vehkalahti, K. 2002. Monimuuttujamenetelmät. Luentomoniste, versio 1.1. Sähköinen versio osoitteessa <<http://www.helsinki.fi/~kvehkala/mmm/moniste.pdf>>
- Venäläinen M, 2003. Kymmenen vuotta Oslosta: Palestiinalaisalueiden funktionaalinen analyysi. Helsingin yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 83 s.
- Werner, M. 1998. Intercultural understanding through geography textbook photographs? In (Ferreira, M., Neto, A. & Sarmento, C. 1998 (ed.) *Culture, geography and geographical education. Proceedings I. Oporto symposium*. IGU, Commission on Geographical education. 88–92.
- Vesalainen, M. 1988. Kolmas maailma suomalaisissa sanomalehdissä – kehitysmääräkirjoittelu maailmankuvan rakennusaineena. Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. 63 s.

- Viljanen, A. M. 1994. Etnisyys = rotu = kulttuuri? Teoksessa Kupiainen, J. & Sevänen, E. 1994 (toim.) Kulttuurintutkimus: Johdanto. Tietolipas 130. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 143–163.
- Vuoristo, V. 1997. Poliittinen maantiede: Etupiirien ja yhteistyön maailma. Helsinki: WSOY. 288 s.
- Väliaverronen, E. 1999. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A., Moring I. & Väliaverronen, E. (toim.) Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus 1998. 13–39.

LIITE 1. Kyselylomake

Hei!

Olen Anna-Leena Riitaoja ja opiskelen luokanopettajaksi täällä Helsingin yliopiston OKL:ssa. Teen pro gradu -tutkielmaani luokanopettajaopiskelijoiden Lähi-idän konflikteja koskevista käsityksistä. Tutkimustani varten tarvitsen vastaajiksi opintojensa alkuvaiheessa olevia opiskelijoita. Jotta saisin kattavan aineiston tutkimustani varten, on vastaamisesi kyselyyn erittäin tärkeää. Tutkimus on luottamuksellinen eikä tietoja vastaajien henkilöllisyydestä anneta tutkijan lisäksi kenellekään.

On tärkeää, että vastaat kyselyyn sen mielikuvan mukaisesti, mikä sinulla itselläsi on. Vastauksesi on minulle erittäin tärkeä, vaikkeet tietäisikään aiheesta kovin paljon, sillä olen kiinnostunut Lähi-idän konflikteihin liittyvistä käsityksistäsi. Voit jatkaa vastauksiasi tarvittaessa lomakkeen lopussa olevalle tyhjälle sivulle. Merkitse silloin, mistä vastauksesta on kysymys.

Teen myös joitakin haastatteluja tai lisäkysymyksiä aiheeseen liittyen. Jos voin ottaa sinuun yhteyttä, kirjoita yhteystietosi viimeiselle sivulle. Merkitse samalla, oletko halukas osallistumaan haastatteluun, vastaamaan lisäkysymyksiin, vai sopivatko molemmat. Toivon, että olisit halukas osallistumaan molempiin, koska siitä on minulle paljon apua tutkimuksen kannalta. Yhteystietojen antaminen ja mahdolliseen haastatteluun osallistuminen tai lisäkysymyksiin vastaaminen ovat kuitenkin vapaaehtoisia. Henkilötiedot ovat luottamuksellisia ja tulevat vain tutkijan tietoon haastatteluiden ja lisäkysymysten kohdistamista varten.

Aloita vastaaminen ensimmäisestä kysymyksestä ja etene numerojärjestyksessä. Tarkista lopuksi, että olet vastannut kaikkiin kysymyksiin.

Kiitos vastauksestasi etukäteen!

Espoossa, 25.2.2003

Anna-Leena Riitaoja

Kyselylomake Lähi-idän konflikteista ja niihin liittyvistä käsityksistä

A. Taustatiedot

1. Syntymävuotesi _____
2. Sukupuolesi a) nainen b) mies Ympyröi.
3. Aloitusvuotesi OKL:ssä _____
4. Aikaisemmat suoritettut tutkinnot ja muut opinnot (jos muita kuin lukio):

5. Työkokemuksesi eri aloilta ja niiden pituus vuosina tai kuukausina:

6. Harrastuksesi:

7. Kiinnostuksen kohteesi, joita et pidä varsinaisina harrastuksinasi:

8. Mikä on uskonnollinen vakaumuksesi tai muu aatteesi?

9. Mikä on poliittinen kantasi? Jos sinulla ei ole varsinaista puoluekantaa, niin minkä puolueen ohjelma tai muu poliittinen ohjelma lähinnä vastaa näkemyksiäsi?

B. Kansallisuudet, uskonnot ja media

10. Kirjoita sanojen perään 1 - 3 asiaa, jotka **ensimmäisinä** tulevat mieleesi kustakin sanasta israelilainen:

palestiinalainen:

arabi:

juutalainen:

muslimi:

kristitty:

juutalainen usko:

kristinusko:

islam:

Vastaa avoimiin kysymyksiin ja ympyröi itseesi parhaiten sopiva vaihtoehto.

11. Oletko itse ollut **Lähi-idän** alueella? Jos olet, niin **missä ja milloin?** **Missä yhteydessä?**

12. Mitä konflikteja tiedät **Lähi-idän** alueelta?

13. Mitä medialähteitä **eniten** seuraat? Ympyröi valitsemasi vaihtoehdot ja kirjoita niiden perään 1- 3 **eniten seuraamaasi** kanavaa tai lehteä **nimeltä**

- a) televisio-uutiset:
- b) television ajankohtaisohjelmat:
- c) sanomalehtien uutiset:
- d) sanomalehtien artikkelit tai tilannekatsaukset:
- e) aikakauslehdet:
- f) internet:

14. Kuinka säännöllisesti seuraat **Lähi-itään** liittyvää televisio- ja lehdistöuutisointia?

päivittäin / vähintään 3 kertaa viikossa / vähintään kerran viikossa / satunnaisesti / en lainkaan

15. Kuinka säännöllisesti seuraat **israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin** liittyvää televisio- ja lehdistöuutisointia?

päivittäin / vähintään 3 kertaa viikossa / vähintään kerran viikossa / satunnaisesti / en lainkaan

16. Kuinka usein televisio- ja lehdistömediassa mielestäsi on **israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin** liittyvää uutisointia?

päivittäin / kolme kertaa viikossa / kerran viikossa / harvemmin kuin kerran viikossa / en osaa sanoa

17. Mitkä ovat mielestäsi luotettavimmat mediakanavat **Lähi-idän** uutisoinnissa? Mitkä ovat epäluotettavimmat?

18. Miten **Lähi-idän** tapahtumien uutisointi mielestäsi vastaa todellisuutta? Millä perusteella?

C. Lähi-idän aluemaantiedettä

19. Rajaa kyselylomakkeen lopussa olevaan **karttaan 1 Lähi-idän** alue

20. **Nimeä karttaan 2** Länsiranta, Gaza, Jerusalem, Betlehem, Golan, Siinai, Jordan-joki, Tel Aviv, Eilat

D. Konfliktit

Vastaa muutamalla lauseella alla oleviin kysymyksiin. Jatka tarvittaessa lomakkeen lopussa olevalle tyhjälle sivulle.

21. Mistä israelilaisten ja palestiinalaisten välisessä konfliktissa mielestäsi on pääasiassa kysymys ?

22. Millainen on ratkaisuehdotuksesi israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin?

23. Mikä seuraavista israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyvistä väittämistä sopii sinuun parhaiten? Ympyröi. Valitse vain yksi.

- a) Mielestäni israelilaisten näkemykset konfliktista ovat ensisijaisesti oikeutettuja
- b) Mielestäni palestiinalaisten näkemykset konfliktista ovat ensisijaisesti oikeutettuja
- c) Mielestäni molempien osapuolten näkemykset konfliktista ovat yhtä oikeutettuja
- d) En osaa sanoa, kumman näkemykset konfliktista ovat oikeutetumpia
- e) Osapuolten näkemykset konfliktista ovat minulle yhdentekeviä

24. Miten selittäisit israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin lyhyesti 12-vuotiaalle lapselle?

25. **Miten ja milloin** kiista israelilaisten ja palestiinalaisten välillä on alkanut?

26. Onko kiistaan löydetty ratkaisua tai osittaista ratkaisua? Jos on, niin milloin ja millaisia?

27. Mitkä seuraavista maista tai yhteisöistä ovat mielestäsi **vaikeuttaneet** israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua? Laita mielestäsi 3 eniten vaikuttanutta tärkeysjärjestykseen ja kerro lyhyesti, mikä niiden vaikutus on ollut.

- _____ YK:
- _____ USA:
- _____ EU:
- _____ Irak:
- _____ Jordania:
- _____ Egypti:
- _____ Syyria:
- _____ Saudi-Arabia:
- _____ Iran:
- _____ muu, mikä?

28. Mitkä seuraavista maista tai yhteisöistä ovat mielestäsi **helpottaneet** israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua? Laita mielestäsi 3 eniten vaikuttanutta tärkeysjärjestykseen ja kerro lyhyesti, mikä niiden vaikutus on ollut.

- _____ YK:
- _____ USA:
- _____ EU :
- _____ Irak:
- _____ Jordania:
- _____ Egypti:
- _____ Syyria:
- _____ Saudi-Arabia:
- _____ Iran:
- _____ muu, mikä?

29. Mitä **uskonnollisia tai poliittisia** ryhmiä Lähi-idän alueella on? **Miten** ne mielestäsi vaikuttavat israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen kiistaan?

30. Mistä palestiinalaisten toiminta johtuu ja mihin se pyrkii?

31. Ketä palestiinalaiset ovat syntyperältään ja mikä on heidän uskontonsa?

E. Kansallisuudet, kulttuurit ja valtiot

Ympyröi adjektiivipareihin liittyvä numero väliltä 1 – 5 oman mielikuvasi mukaisesti.
Ratkaisevaa on ympyröimäsi numeron sijainti suhteessa adjektiiveihin, ei numeron suuruus.

32. **Israelilaiset** ovat mielestäni

a) köyhiä	1 2 3 4 5	rikkaita
b) laiskoja	1 2 3 4 5	ahkeria
c) sopuisia	1 2 3 4 5	riidanhaluisia
d) rehellisiä	1 2 3 4 5	epärehellisiä
e) sosiaalisia	1 2 3 4 5	epäsosiaalisia
f) ennakkoluuloisia	1 2 3 4 5	luottavaisia
g) ylpeitä	1 2 3 4 5	vaatimattomia
h) isänmaallisia	1 2 3 4 5	ei-isänmaallisia
i) suvaitsevia	1 2 3 4 5	suvaitsemattomia
j) uteliaita	1 2 3 4 5	ei muista kiinnostuneita
k) omaa etuaan tavoittelevia	1 2 3 4 5	solidaarisia
l) maallistuneita	1 2 3 4 5	uskonnollisia
m) oikeudenmukaisia	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukaisia
n) itsenäisesti ajattelevia	1 2 3 4 5	ei-itsenäisesti ajattelevia
o) yksilökeskeisiä	1 2 3 4 5	yhteisökeskeisiä
p) tyhmiä	1 2 3 4 5	viisaita
q) identiteetiltään vahvoja	1 2 3 4 5	identiteetiltään heikkoja
r) ystävällisiä	1 2 3 4 5	epäystävällisiä

33. Palestiinalaiset ovat mielestäni

a) köyhiä	1 2 3 4 5	rikkaita
b) laiskoja	1 2 3 4 5	ahkeria
c) sopuisia	1 2 3 4 5	riidanhaluisia
d) rehellisiä	1 2 3 4 5	epärehellisiä
e) sosiaalisia	1 2 3 4 5	epäsosiaalisia
f) ennakkoluuloisia	1 2 3 4 5	luottavaisia
g) ylpeitä	1 2 3 4 5	vaatimattomia
h) isänmaallisia	1 2 3 4 5	ei-isänmaallisia
i) suvaitsevia	1 2 3 4 5	suvaitsemattomia
j) uteliaita	1 2 3 4 5	ei muista kiinnostuneita
k) omaa etuaan tavoittelevia	1 2 3 4 5	solidaarisia
l) maallistuneita	1 2 3 4 5	uskonnollisia
m) oikeudenmukaisia	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukaisia
n) itsenäisesti ajattelevia	1 2 3 4 5	ei-itsenäisesti ajattelevia
o) yksilökeskeisiä	1 2 3 4 5	yhteisökeskeisiä
p) tyhmiä	1 2 3 4 5	viisaita
q) identiteetiltään vahvoja	1 2 3 4 5	identiteetiltään heikkoja
r) ystävällisiä	1 2 3 4 5	epäystävällisiä

34. Arabit ovat mielestäni

a) köyhiä	1 2 3 4 5	rikkaita
b) laiskoja	1 2 3 4 5	ahkeria
c) sopuisia	1 2 3 4 5	riidanhaluisia
d) rehellisiä	1 2 3 4 5	epärehellisiä
e) sosiaalisia	1 2 3 4 5	epäsosiaalisia
f) ennakkoluuloisia	1 2 3 4 5	luottavaisia
g) ylpeitä	1 2 3 4 5	vaatimattomia
h) isänmaallisia	1 2 3 4 5	ei-isänmaallisia
i) suvaitsevia	1 2 3 4 5	suvaitsemattomia
j) uteliaita	1 2 3 4 5	ei muista kiinnostuneita
k) omaa etuaan tavoittelevia	1 2 3 4 5	solidaarisia
l) maallistuneita	1 2 3 4 5	uskonnollisia
m) oikeudenmukaisia	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukaisia
n) itsenäisesti ajattelevia	1 2 3 4 5	ei-itsenäisesti ajattelevia
o) yksilökeskeisiä	1 2 3 4 5	yhteisökeskeisiä
p) tyhmiä	1 2 3 4 5	viisaita
q) identiteetiltään vahvoja	1 2 3 4 5	identiteetiltään heikkoja
r) ystävällisiä	1 2 3 4 5	epäystävällisiä

35. Israel on mielestäni

a) demokraattinen	1 2 3 4 5	diktatorinen
b) hyvinvointimaa	1 2 3 4 5	kehitysmaa
c) ulkopuoliselle avoin	1 2 3 4 5	ulkopuoliselta suljettu
d) korruptoitunut	1 2 3 4 5	ei-korruptoitunut
e) sotaisa	1 2 3 4 5	rauhanomainen
f) yhteiskunnallisesti avoin	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti sulkeutunut
g) oikeudenmukainen	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukainen
h) teknisesti kehittynyt	1 2 3 4 5	teknisesti kehittymätön
i) yksilökeskeinen	1 2 3 4 5	yhteisökeskeinen

j)	byrokraattinen	1 2 3 4 5	epäbyrokraattinen
k)	rikas	1 2 3 4 5	köyhä
l)	yhteiskunnallisesti järjestynyt	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti järjestäytymätön
m)	kapitalistinen	1 2 3 4 5	kommunistinen
n)	maallistunut	1 2 3 4 5	uskonnollinen
o)	vasemmistolainen	1 2 3 4 5	oikeistolainen
p)	suvaitseva	1 2 3 4 5	suvaitsematon
q)	turvallinen maa asua	1 2 3 4 5	turvaton maa asua
r)	sotilaallisesti vahva	1 2 3 4 5	sotilaallisesti heikko

36. Palestiinalaisyhteiskunta on mielestäni

a)	demokraattinen	1 2 3 4 5	diktatorinen
b)	hyvinvointimaa	1 2 3 4 5	kehitysmaa
c)	ulkopuoliselle avoin	1 2 3 4 5	ulkopuoliselta suljettu
d)	korruptoitunut	1 2 3 4 5	ei-korruptoitunut
e)	sotaisa	1 2 3 4 5	rauhanomainen
f)	yhteiskunnallisesti avoin	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti sulkeutunut
g)	oikeudenmukainen	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukainen
h)	teknisesti kehittynyt	1 2 3 4 5	teknisesti kehittymätön
i)	yksilökeskeinen	1 2 3 4 5	yhteisökeskeinen
j)	byrokraattinen	1 2 3 4 5	epäbyrokraattinen
k)	rikas	1 2 3 4 5	köyhä
l)	yhteiskunnallisesti järjestynyt	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti järjestäytymätön
m)	kapitalistinen	1 2 3 4 5	kommunistinen
n)	maallistunut	1 2 3 4 5	uskonnollinen
o)	vasemmistolainen	1 2 3 4 5	oikeistolainen
p)	suvaitseva	1 2 3 4 5	suvaitsematon
q)	turvallinen maa asua	1 2 3 4 5	turvaton maa asua
r)	sotilaallisesti vahva	1 2 3 4 5	sotilaallisesti heikko

37. Arabimaat ovat mielestäni

a)	demokraattisia	1 2 3 4 5	diktatorisia
b)	hyvinvointimaita	1 2 3 4 5	kehitysmaita
c)	ulkopuoliselle avoimia	1 2 3 4 5	ulkopuoliselta suljettuja
d)	korruptoituneita	1 2 3 4 5	ei-korruptoituneita
e)	sotaisia	1 2 3 4 5	rauhanomaisia
f)	yhteiskunnallisesti avoimia	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti sulkeutuneita
g)	oikeudenmukaisia	1 2 3 4 5	epäoikeudenmukaisia
h)	teknisesti kehittyneitä	1 2 3 4 5	teknisesti kehittymättömiä
i)	yksilökeskeisiä	1 2 3 4 5	yhteisökeskeisiä
j)	byrokraattisia	1 2 3 4 5	epäbyrokraattisia
k)	rikkaita	1 2 3 4 5	köyhiä
l)	yhteiskunnallisesti järjestyneitä järjestäytymättömiä	1 2 3 4 5	yhteiskunnallisesti
m)	kapitalistisia	1 2 3 4 5	kommunistisia
n)	maallistuneita	1 2 3 4 5	uskonnollisia
o)	vasemmistolaisia	1 2 3 4 5	oikeistolaisia
p)	suvaitsevia	1 2 3 4 5	suvaitsemattomia
q)	turvallisia maita asua	1 2 3 4 5	turvattomia maita asua
r)	sotilaallisesti vahva	1 2 3 4 5	sotilaallisesti heikko

38. Mistä **israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin** liittyvät käsityksesi ovat mielestäsi peräisin? Valitse viisi tärkeintä ja laita ne numeroin tärkeysjärjestykseen (1 on tärkein 2 on toiseksi tärkein jne.)

- ___ televisiouutisista
- ___ television ajankohtaisohjelmista
- ___ sanomalehdistä
- ___ aikakauslehdistä
- ___ ihmisten puheista
- ___ aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta

- ___ tuttavän, ystävän tai sukulaisen puheista, joka **ei ole** kotoisin Lähi-idästä
- ___ tuttavän, ystävän tai sukulaisen puheista, joka **on** kotoisin Lähi-idästä
- ___ henkilökohtaisista kokemuksista Lähi-idässä
- ___ jostain muualta –mistä? _____

39. Mistä **israelilaisiin, palestiinalaisiin ja arabeihin** liittyvät käsityksesi ovat mielestäsi peräisin? Valitse viisi tärkeintä ja laita ne numeroin tärkeysjärjestykseen (1 on tärkein 2 on toiseksi tärkein jne.)

- ___ televisiouutisista
- ___ television ajankohtaisohjelmista
- ___ sanomalehdistä
- ___ aikakauslehdistä
- ___ ihmisten puheista
- ___ aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta

- ___ tuttavän, ystävän tai sukulaisen puheista, joka **ei ole** kotoisin Lähi-idästä
- ___ tuttavän, ystävän tai sukulaisen puheista, joka **on** kotoisin Lähi-idästä
- ___ henkilökohtaisista kokemuksista Lähi-idässä
- ___ jostain muualta –mistä? _____

40. Mitä muuta haluaisit vielä sanoa Lähi-idän konflikteista?

41. Haluatko antaa minulle palautetta kyselylomakkeeseen liittyen?

Yhteystietosi:

Nimesi:

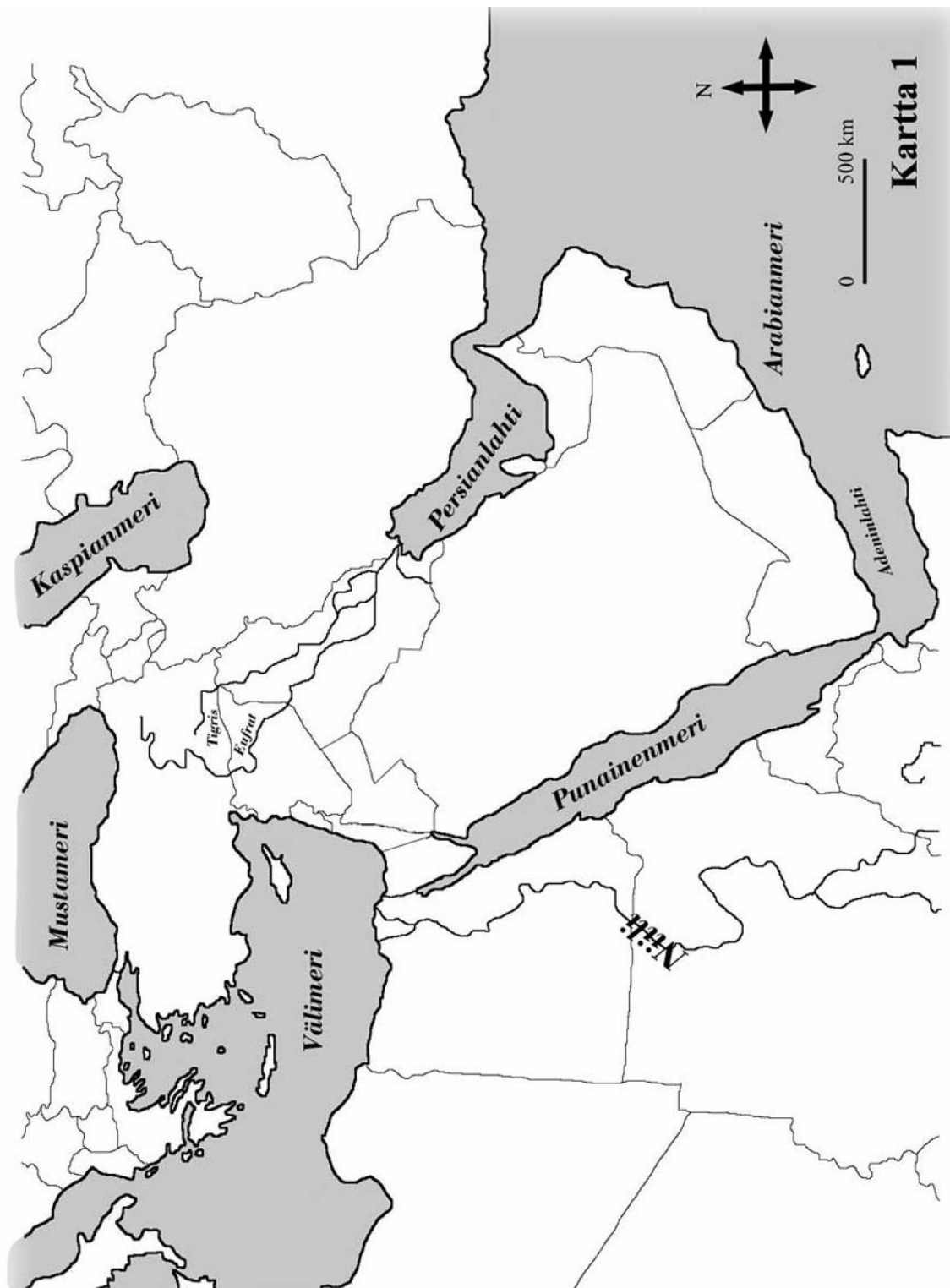
Osoitteesi:

Puhelinnumerosi:

Sähköpostiosoitteesi:

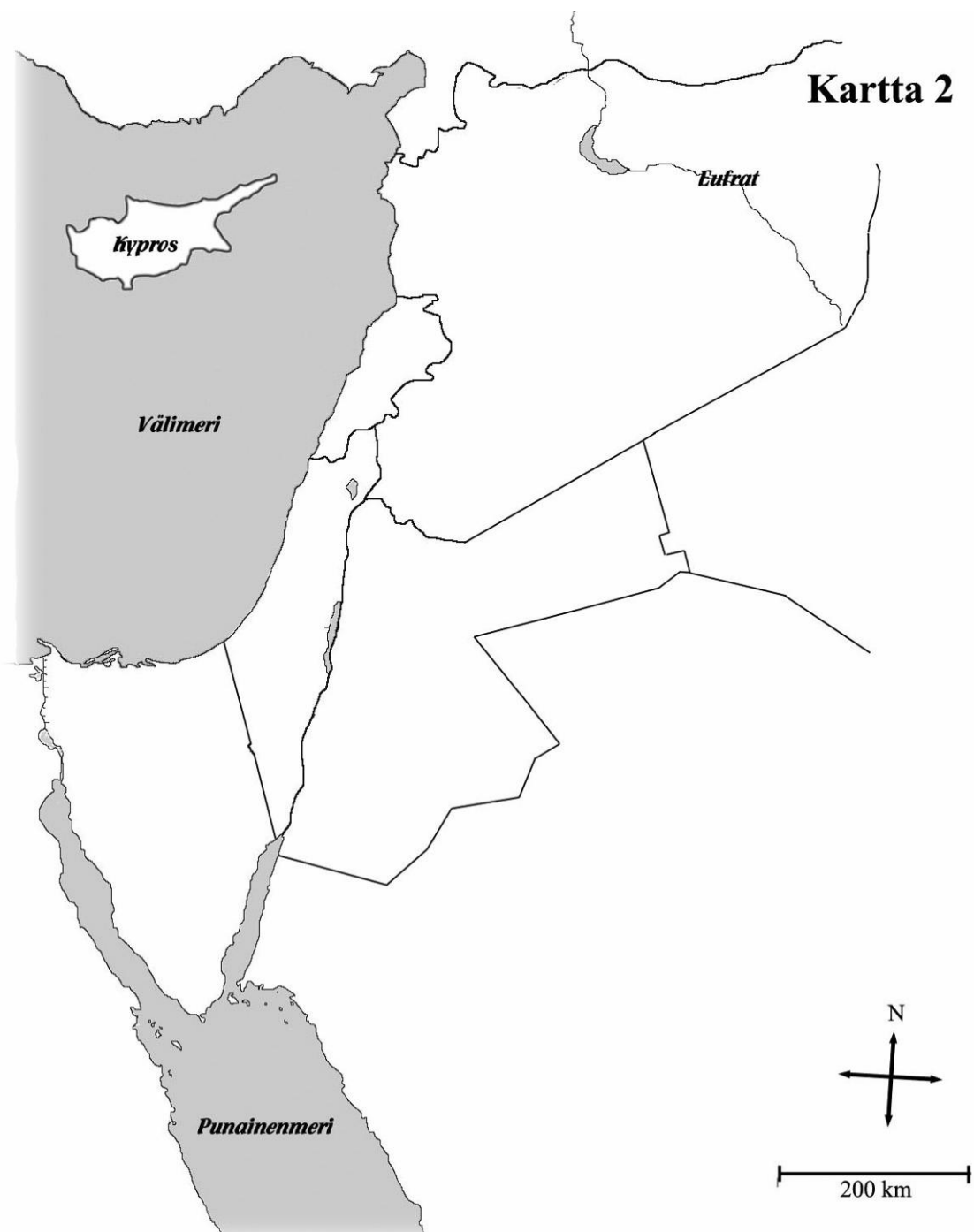
Kiitos vastauksestasi!

Kartta 1.

Lähde: Juusola, H. & Huutonen, H 2002. Uskonto ja politiikka Lähi-idässä. Helsinki: Gaudeamus. 325 s.

Kartta 2.

Lähde: Uusi Iso atlas 2001. 5. tarkistettu painos. Helsinki: Gummerus. 191 s.

LIITE 2. Teemahaastattelun runko

Lomake:

- Oliko sinulla riittävästi aikaa lomakkeen täyttämiseen?
- Millaisena koit eri kansallisuuksiin tai yhteiskuntiin liittyviin adjektiivipareihin vastaamisen (israelilaiset ovat jne.)?
 - Oliko eri kansallisuuksiin ja yhteiskuntiin liittyviin adjektiivipareihin yhtä helppoa vastata?
 - Olivatko eri ryhmät sinulle selkeitä?
- Oliko Lähi-idän rajaaminen sekä paikkojen nimeäminen kartalle helppoa?

Lähi-itä:

- Onko Lähi-itä mielestäsi kulttuurinen vai luonnonmaantieteellinen alue? Perustelut

Irakin sota:

- Onko Irakin sota vaikuttanut mielipiteisiisi israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista tai sen osapuolista? Perustelut
- Onko Irakin sodalla ja israelilaisten ja palestiinalaisten välisellä konfliktilla mielestäsi yhteyttä? Jos on, niin mitä? Perustelut
- Onko Irakin sota mielestäsi vaikuttanut israelilaisten ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin? Perustelut

Koulu ja konfliktit:

- Ovatko omat koulukokemuksesi vaikuttaneet mielipiteisiisi israelilaisten ja palestiinalaisten välisestä konfliktista?
 - Entä israelilaisiin, palestiinalaisiin ja arabeihin liittyviin käsityksiisi?
- Pitäisikö maailmalla olevia konflikteja käsitellä koulussa? Jos, niin millä ikätasolla? Miten?
- Pitäisikö opettajan kommentoida maailman tapahtumia (esimerkiksi uutisten kautta välittyviä)?
- Mikä on opettajan asema oppilaiden mielipiteenmuodostuksessa?
- Pitäisikö opettajan vaikuttaa lasten mielipiteenmuodostukseen?
- Entä jos lapsella on esimerkiksi rasistisia käsityksiä jostain rodusta tai kansallisuudesta. Mitä opettajan pitäisi tehdä?
- Tarjoavatko (OKL-) opinnot riittävästi välineitä konfliktien käsittelyyn koulussa?
- Tarjoavatko (OKL-) opinnot riittävästi välineitä eri kulttuureihin liittyvien kysymyksien käsittelyyn koulussa?
- Onko konfliktien tai eri kulttuureihin liittyvien kysymysten käsittely koulussa sinulle luontevaa?

Media ja medialukutaito

- Mitä medialukutaito mielestäsi on?
- Ovatko omat kouluopintosi antaneet sinulle valmiuksia medialukutaitoon?
- Antavatko (OKL-) opinnot riittävästi valmiuksia medialukutaidon opettamiseen koulussa?
- Pitäisikö oppilaille mielestäsi opettaa medialukutaitoa ja mediakriittisyyttä?
- Kuinka opettajana suhtautuisit tilanteeseen, jossa oppilaat saavat erilaista tietoa eri lähteistä? Esimerkkinä Reilun kaupan banaanit ja Chiquita –banaanit: *Opettaja kertoo kuudennen luokan oppilaille, että on parempi ostaa Reilun Kaupan*

banaaneja kuin Chiquita –banaaneja, koska Reilun Kaupan viljelijöillä on paremmat työolot ja he saavat parempaa palkkaa. Eräs oppilas kuitenkin sanoo, että hän on nähnyt MOT – dokumentin, jossa kerrottiin, että Chiquita –banaanien viljelijöillä on että itse asiassa paremmat työolot ja parempi palkka. Jos olisit opettaja niin miten jatkaisit tästä tilanteesta?

Lisäksi

- Mitä suvaitsevaisuus mielestäsi on?
- Miten arvioisit konstruktivismia ja realismia opettajan kannalta? (Teoriat esitetty Puolimatkan (2002) mukaan)
- Miten suvaitsevaisuus ja arvorelativismi suhtautuvat toisiinsa? Ovatko ne sama vai eri asia?

LIITE 3. Tuloksiin liittyvät lisätaulukot

TAULUKKO 1. Vastaajien suorittamat tutkinnot tai opinnot

Tutkinnon tai opintojen laatu	Vastaajaa	Prosenttia
ei suoritettua tutkintoa	36	48.0
keskeneräisiä opintoja / appro / cum laude	11	14.7
suoritettu tutkinto	28	37.3
Yhteensä	75	100.0

TAULUKKO 2. Vastaajien työkokemus

Työkokemuksen määrä	Henkilöä	Prosenttia
Korkeintaan vuosi	15	20.0
Korkeintaan kaksi vuotta	20	26.7
Korkeintaan kolme vuotta tai työskennellyt ulkomailla	27	36.0
Yli kolme vuotta, työ pysynyt samana	13	17.3
Yhteensä	75	100.0

TAULUKKO 3. Vastaajien uskonnollinen vakaumus tai muu aate. (n = 75)

	Vastaajaa	Prosenttia
Vakaumuksellinen kristitty	11	14.7
Ei-vakaumuksellinen kristitty	16	21.3
Muu uskonto / aate	2	2.7
Ateisti / agnostikko	3	4.0
Kanta epäselvä	43	57.3

TAULUKKO 4. Vastaajien tiedon määrä kvartaaleittain jaettuna. (n = 65)

Pisteet	Henkilöä	Prosenttia	Kumulat. %
0–5	16	24.6	24.6
5.5–9.0	20	30.8	55.4
9.5–13	14	21.5	76.9
13–22.5	15	23.1	100.0

TAULUKKO 5. Maat ja yhteisöt, jotka ovat eniten vaikeuttaneet israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua. 3 tärkein ja 1 vähiten tärkein tekijä. (n = 65)

	YK	USA	EU	Irak	Jordania	Egypti	Syyria	Saudi-Arabia	Iran	Muu
Maininnat	34	1	25	6	7	9	10	10	4	
Keskiarvo	2.3	2.5	1	2.3	2.1	1.6	1.7	1.5	1.7	1.9
Mediaani	2	3	1	3	1.9	1.8	1.8	1	1.5	1.9

TAULUKKO 6. Maat ja yhteisöt, jotka ovat eniten helpottaneet israelilaisten ja palestiinalaisten välisen konfliktin ratkaisua. 3 tärkein ja 1 vähiten tärkein tekijä. (n = 65)

	YK	USA	EU	Irak	Jordania	Egypti	Syyria	Saudi-Arabia	Iran
Maininnat	41	17	16	2	5	7	4	2	3
Keskiarvo	2.9	1.7	1.8	1.4	2.0	1.5	1.5	1.0	1.0
Mediaani	3.0	2.0	2.0	1.4	2.0	1.0	1.5	1.0	1.0

TAULUKKO 7. Vastaajien seuraamat sanomalehdet.

^a Kyseessä on karkea luokitus. Jotkut vastaukset kuuluisivat useampaankin luokkaan.

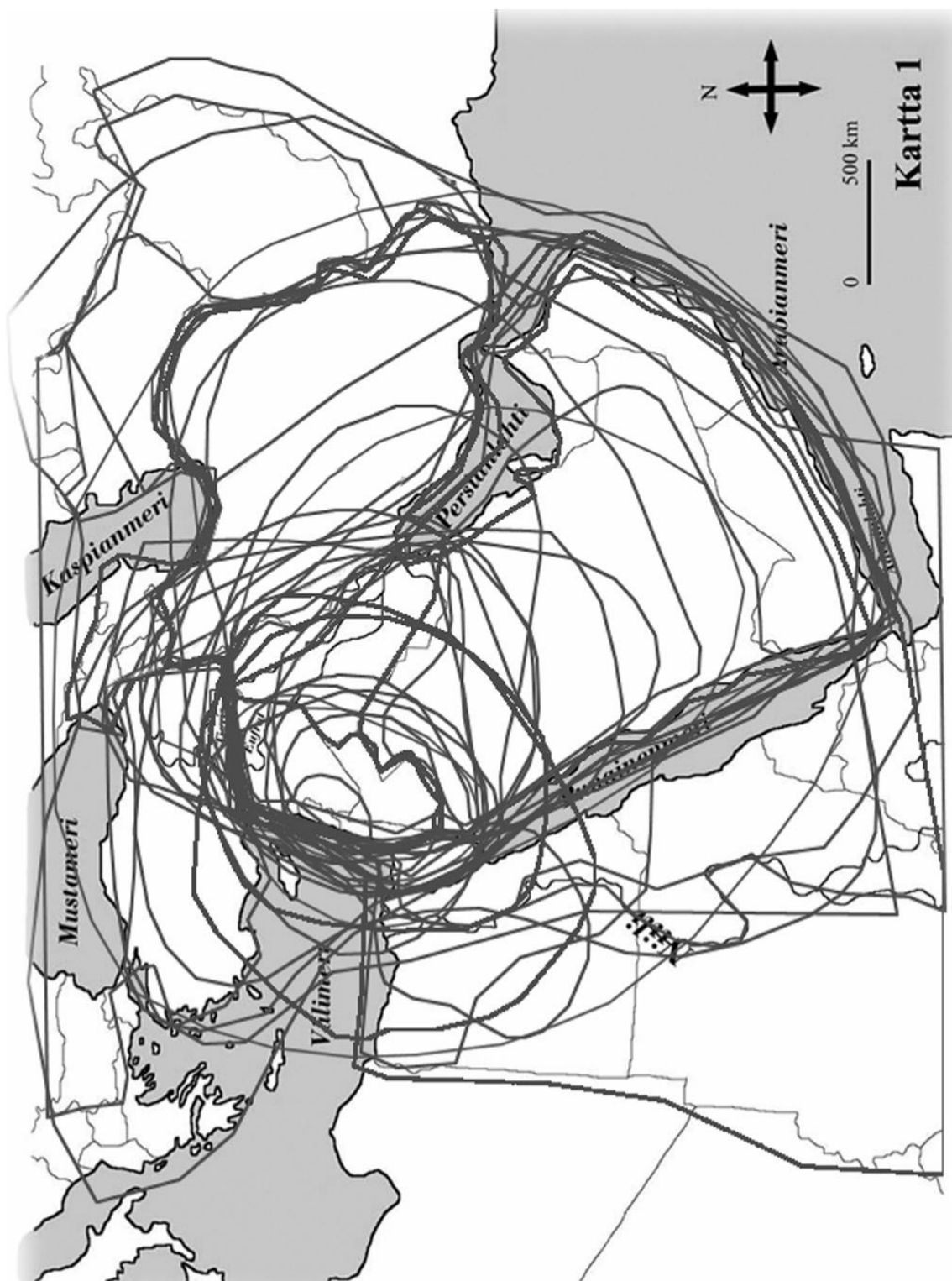
Sanomalehti	Mainintaa
Helsingin Sanomat	33
Paikallislehdet	22
Metro	11
Uutislehti 100	9
Alueuutiset	1
Vantaan Sanomat	1
Muut valtakunnalliset lehdet	10
Ilkka	1
Kotimaa	1
Turun Sanomat	1
Salon seudun sanomat	1
Iisalmen sanomat	1
Kymen sanomat	1
Kouvolaan sanomat	1
Aamulehti	1
Ilta-Sanomat	2

Vastaajien oma käsitys siitä, miten Lähi-idän tapahtumien uutisointi vastaa todellisuutta. Oma karkea luokitus. Jotkut vastaukset kuuluisivat kahteen tai useampaankin luokkaan.

1. Median todellisuus = oma todellisuus	2
2. Vastaa todellisuutta tai ei syytä epäillä todellisuutta	7
3. Vastaa todellisuutta – media välittää totuudenmukaiset faktat	4
4. Vastaa todellisuutta – uutiskuva vakuuttaa	8
5. Vastaa todellisuutta – pitkä seuranta-aika / useamman uutisvälineen seuraaminen luo objektiivisuutta	5
6. Ei vastaa todellisuutta – näkökulma määrää, kenen totuudesta on kyse	7
7. Ei vastaa todellisuutta – media vääristää totuutta	4
8. Ei vastaa todellisuutta – vain pahimmat asiat kerrotaan	3
9. Ei vastaa todellisuutta – uutisointi puolueellista / ei saada totuudenmukaista tietoa / osa totuudesta salataan	12
10. Ei vastaa todellisuutta – arjen kuvaus puuttuu – uutisoidaan vain sodasta	9
11. Ei voi tietää totuutta – ei omaa suhdetta alueeseen	4
12. Ei voi tietää totuutta	3
13. Ei osaa sanoa	2

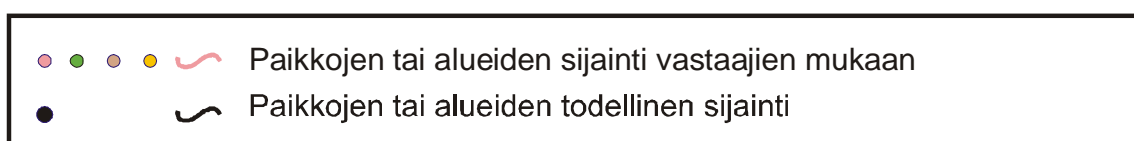
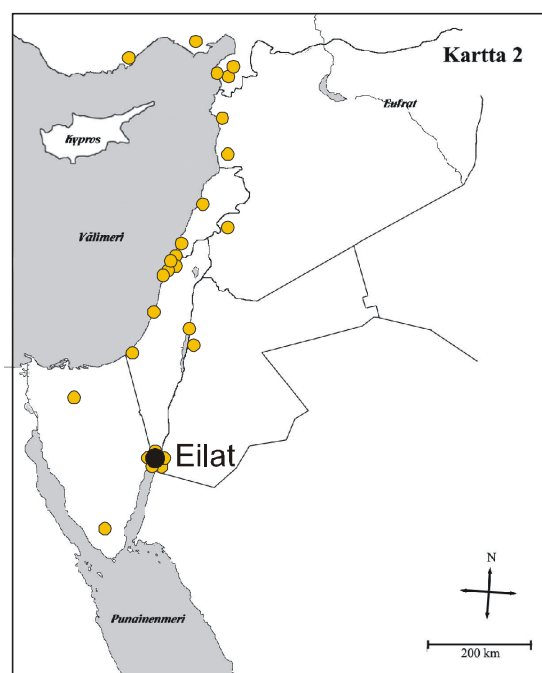
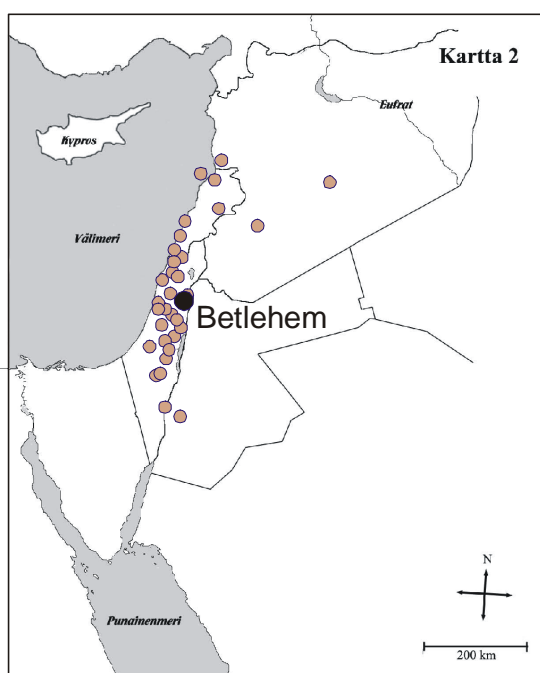
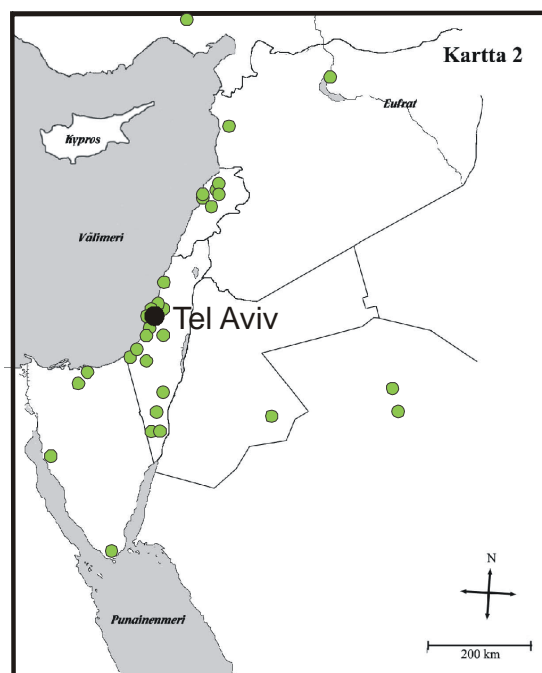
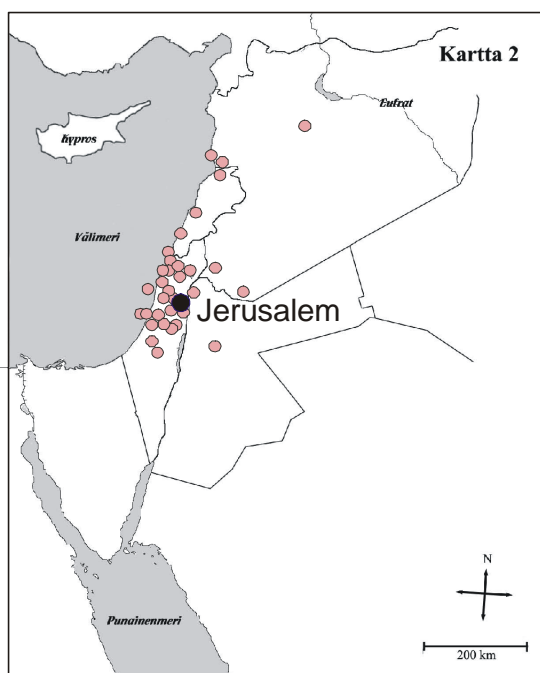
LIITE 4. Lähi-idän alue vastaajien mieltämänä

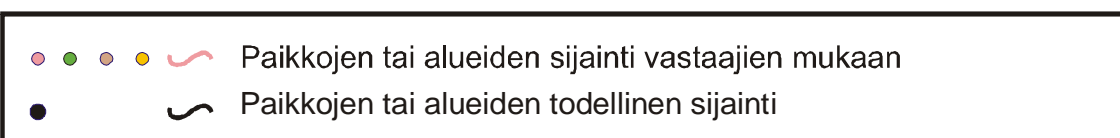
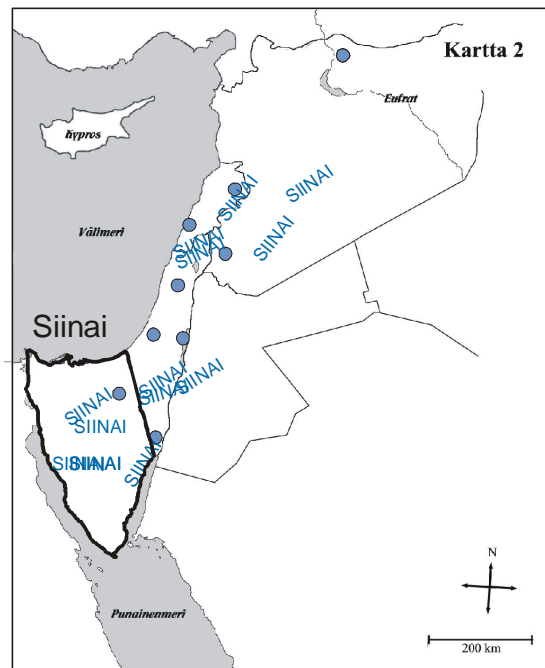
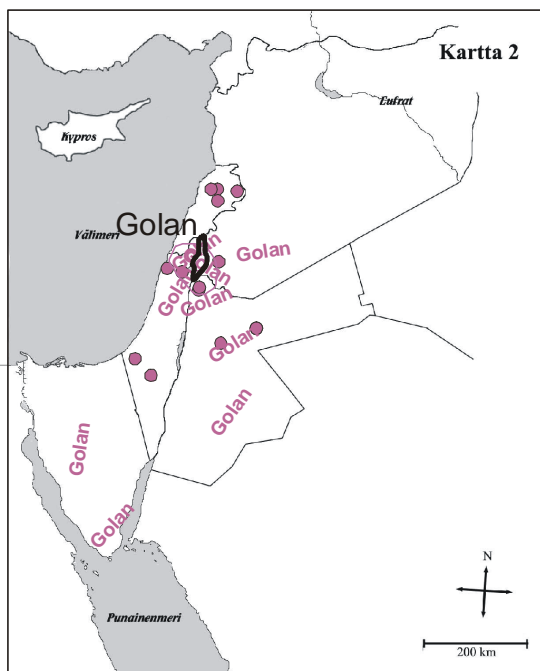
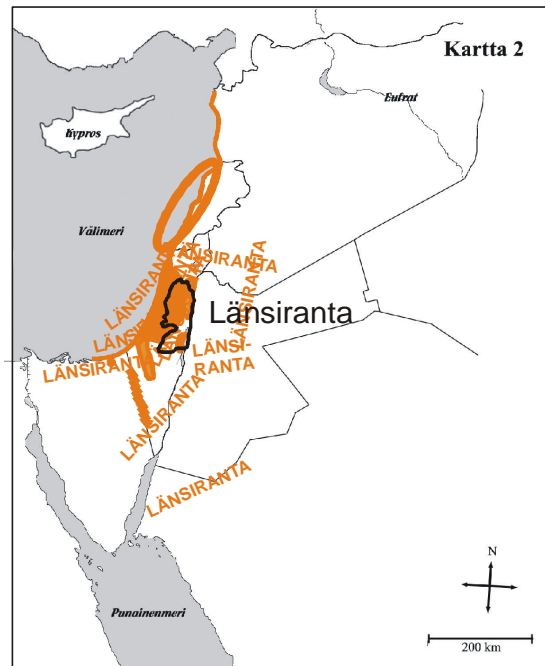
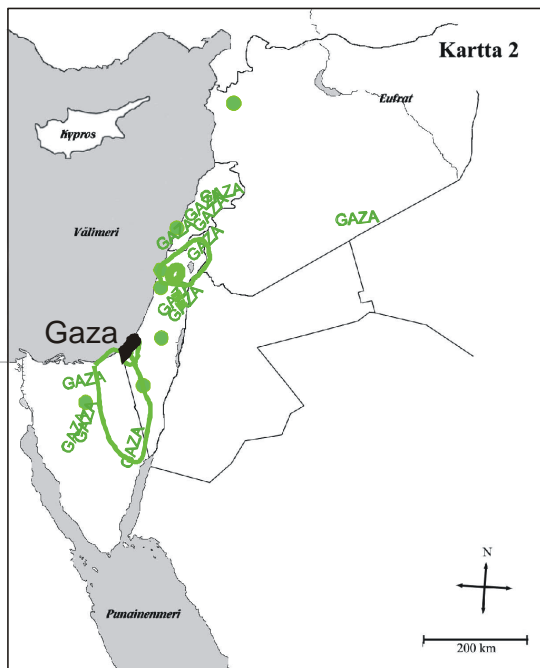
Vastausten kooste kartalta 1.

LIITE 5. Paikkojen ja alueiden sijainti vastaajien mukaan.

Vastausten kooste kartalta 2.

LIITE 6. Tiedon taso -muuttujan luokitteluperusteet

Kysymykset ja pisteytyskriteerit kyseisen konfliktin tietämyksen kannalta

(P = painokerroin)

Kysymys 12: Mitä konflikteja tiedät Lähi-idän alueelta?	P1
- israelilaiset – palestiinalaiset:	+0,5 p (vihjeitä edellä)
- muut: Lähi-idän alueen eri syistä johtuvat sodat, poliittiset kiistat tai etniset kiistat	(0,5 p) +1 p kustakin
- ensimmäiseen liittyvistä tarkemmista tiedoista	+1 p kustakin
Kysymys 21: Mistä - - konfliktissa on mielestäsi kysymys?	P2
- mikäli mainittu maakiista, uskonto tms. vaikka puolueellisesti,	+1 p
- tarkemmat selvitykset	+1 p.
- erittäin perusteellinen selvitys	+ 2 p
Kysymys 25: Miten ja milloin kiista israelilaisten ja palestiinalaisten välillä on alkanut?	P2
- jos maininta toisen MS:n jälkeisistä tapahtumista (Israelin perustaminen)	+ 2 p
- vuoden 1967 sodan aiheuttamat ongelmat	+ 1 p
- juutalaisten muutto alueelle 1900-luvun alusta alkaen	+ 1 p
- jos maininnut vuosikymmenet esim. 1940–50-luku	+ 1 p.
Kysymys 27. Mitkä seuraavista vaikeuttaneet - - konfliktin ratkaisua?	P2
- jos Irak, Jordania, Saudi-Arabia, Iran, Libanon mainittu perustellen	+1p kustakin
- YK tai USA perustellen	+1p
- vaihtoehto muu myös	+1 p, jos perusteltu
Kysymys 28. Mitkä seuraavista ovat helpottaneet - - konfliktin ratkaisua?	P1
- YK, USA perustellen	+ 1 p yhteensä
- Egypti, rauhansopimus	+ 1 p
Kysymys 29. Mitä uskonnollisia tai poliittisia ryhmiä... Miten ne vaikuttavat...	P2
- jos mainittu Israel, PLO, juutalaiset, muslimit, kristityt,	+ 1 p
- jos em. perusteltu	+ 1 p
- jos tarkempia mainintoja	+1 p
- etniset ryhmät eivät käy tähän vastaukseksi	
- jos todennut, että joku keskeinen ryhmä ei vaikuta	0 p
Kysymys 31. Ketä palestiinalaiset ovat syntyperältään ja mikä on heidän uskontonsa?	P2
- jos mainittu arabeja	+ 1 p
- jos mainittu muslimeja	+ 1 p
- jos mainittu kristittyjä	+1 p
- jos mainittu juutalaisia	- 1 p

LIITE 7. Pois jätetyt faktoriratkaisut

Israelilaiset

18 muuttujaa, 3 faktoria (18M 3F)

KMO ja Bartlettin testi			Selitysaste		
Kaiser-Meyer-Olkin testi		0.68	Faktori	Ominaisarvo	%
Bartlettin sfäärisyystesti	Khin neliö	317.26	1	3.99	22.15
	vapausasteet	153.00	2	2.73	15.19
	merkitsevyys	0.00	3	1.45	8.07
Khin neliö	df	merkitsevyys	Yhteensä		
	94.82	102	0.68		

Kommunaliteetit: Israelilaiset 18M 3F	
rikkaita	0.389
ahkeria	0.370
luottavaisia	0.381
vaatimattomia	0.358
solidaarisia	0.538
uskonnollisia	0.319
yhteisökeskeisiä	0.466
viisaita	0.536
sopuisia	0.345
rehellisiä	0.444
sosiaalisia	0.408
isänmaallisia	0.513
suvaitsevia	0.463
uteliaita	0.457
oikeudenmukaisia	0.514
itsenäisesti ajattelevia	0.267
identiteetiltään vahvoja	0.377
ystävällisiä	0.351

Rotatoitu faktorimatriisi: Israelilaiset 18M 3F			
	Faktori		
	1	2	3
rikkaita	0.663	-0.325	0.397
viisaita	0.653	0.353	-0.175
ahkeria	0.558	0.063	-0.074
sosiaalisia	0.531	0.236	-0.070
ystävällisiä	0.427	0.204	0.019
identiteetiltään vahvoja	0.425	0.003	-0.226
itsenäisesti ajattelevia	0.262	0.145	-0.056
solidaarisia	-0.038	0.651	0.355
oikeudenmukaisia	0.161	0.643	0.319
rehellisiä	0.338	0.547	0.094
uteliaita	0.258	0.521	0.024
sopuisia	0.239	0.418	0.258
luottavaisia	0.118	0.365	0.333
isänmaallisia	0.136	-0.129	-0.622
suvaitsevia	0.298	0.207	0.535
uskonnollisia	0.121	-0.081	-0.447
yhteisökeskeisiä	0.207	-0.104	-0.372
vaatimattomia	-0.153	0.309	0.362

18 muuttujaa, 4 faktoria (18M 4F)

Khin neliö	vapausasteet	merkitsevyys
71.32	87	0.89

Rotatoitu faktorimatriisi: Israelilaiset 18M 4F				
	Faktori			
	1	2	3	4
uteliaita	0.679	0.149	-0.136	-0.118
viisaita	0.602	0.148	0.380	0.259
rehellisiä	0.570	0.313	-0.054	0.071
sosiaalisia	0.521	0.014	0.130	0.275
ahkeria	0.450	-0.130	0.106	0.392
itsenäisesti ajattelevia	0.263	0.015	0.064	0.125
vaatimattomia	-0.174	0.672	-0.036	-0.071
solidaarisia	0.289	0.624	-0.213	-0.131
luottavaisia	0.123	0.552	-0.033	0.075
sopuisia	0.255	0.510	0.019	0.139
oikeudenmukaisia	0.495	0.509	-0.235	-0.040
suvaitsevia	0.131	0.454	-0.195	0.419
yhteisökeskeisiä	-0.073	-0.017	0.664	0.036
isänmaallisia	0.107	-0.384	0.504	-0.163
uskonnollisia	0.019	-0.179	0.479	-0.066
identiteetiltään vahvoja	0.146	0.033	0.460	0.245
rikkaita	0.109	-0.005	-0.020	0.708
ystävällisiä	0.266	0.212	0.223	0.332

Palestiinalaiset:

18 muuttujaa, 3 faktoria (18M, 3F)

KMO ja Bartlettin testi		Faktori Ominaisarvo Selitysaste %		
Kaiser-Meyer-Olkin testi	0.54	1	3.09	17.18
Bartlettin sfäärisy Khin neliö	268.94	2	2.35	13.04
vapausasteet	153.00	3	1.64	9.09
merkitsevyys	0.00	Yhteensä		39.31
Khin neliö				
111.77	102.00			
0.24				
Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaiset		
		Faktori		
rikkaita	0.415	1	2	3
ahkeria	0.518	isänmaallisia	-0.743	-0.038 0.055
luottavaisia	0.552	luottavaisia	0.686	-0.054 0.633
vaatimattomia	0.285	sopuisia	0.471	0.150 0.173
solidaarisia	0.281	uskonnollisia	-0.418	-0.125 0.181
uskonnollisia	0.357	vaatimattomia	0.398	-0.069 0.084
yhteisökeskeisiä	0.425	solidaarisia	0.380	0.174 -0.052
viisaita	0.433	ahkeria	-0.385	0.580 0.418
sopuisia	0.485	rehellisiä	0.067	0.539 0.247
rehellisiä	0.416	yhteisökeskeisiä	-0.167	-0.468 0.019
sosiaalisia	0.400	oikeudenmukaisia	0.359	0.448 0.119
isänmaallisia	0.577	suvaitsevia	0.232	0.389 0.027
suvaitsevia	0.265	viisaita	-0.073	0.263 0.075
uteliaita	0.308	itsenäisesti ajattelevia	-0.116	0.198 0.469
oikeudenmukaisia	0.419	rikkaita	0.340	0.319 -0.431
itsenäisesti ajattelevia	0.399	uteliaita	0.030	0.049 0.341
identiteetiltään vahvoja	0.231	identiteetiltään vahvoja	-0.239	-0.002 0.334
ystävällisiä	0.257	ystävällisiä	0.075	0.089 0.202
		sosiaalisia	0.090	0.074 0.197

18 muuttujaa, 4 faktoria (18M, 4F)

Selitysaste			Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaiset				
Faktori	Ominaisarvo	Selitysaste %	Faktori				
1	3.09	17.18	1	2	3	4	
2	2.35	13.04	luottavaisia	0.831	0.394	0.003	-0.170
3	1.64	9.09	isänmaallisia	-0.666	0.258	-0.191	0.119
4	1.54	8.55	sopuisia	0.548	0.041	0.123	0.249
Yhteensä		47.86	vaatimattomia	0.380	-0.041	0.029	-0.172
			solidaarisia	0.352	-0.141	0.208	0.106
			uskonnollisia	-0.326	0.263	-0.226	-0.036
			ahkeria	-0.279	0.566	0.421	0.148
			itsenäisesti ajattelevia	0.010	0.526	0.129	0.069
			rikkaita	0.143	-0.456	0.401	-0.035
			identiteetiltään vahvoja	-0.137	0.385	-0.050	-0.057
			uteliaita	0.076	0.340	0.079	-0.220
			ystävällisiä	0.135	0.195	0.056	0.090
			rehellisiä	0.044	0.308	0.570	-0.064
			yhteisökeskeisiä	-0.060	0.008	-0.558	0.148
			oikeudenmukaisia	0.345	0.082	0.441	0.133
			suvaitsevia	0.184	0.030	0.416	0.083
			viisaita	0.086	0.162	0.086	0.979
			sosiaalisia	0.099	0.166	0.104	-0.234

16 muuttujaa, 4 faktoria; toinen vaihtoehtoinen ratkaisu

KMO ja Bartlettin testi			Selitysaste		
			Faktori	Ominaisarvo	Selitysaste %
Kaiser-Meyer-Olkin testi	0.57				
Bartlettin sf Khin neliö	237.88		1	3.08	18.12
vapausasteet	136.00		2	2.32	13.65
merkitsevyys	0.00		3	1.60	9.42
Khin neliö			4	1.43	8.38
vapausasteet					
merkitsevyys					
67.86	74	0.68	Yhteensä		49.57

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaiset: 17M 4F					
		Factor					
		1	2	3	4		
rikkaita	0.367						
ahkeria	0.490						
luottavaisia	0.529	luottavaisia	0.832	-0.002	0.401	0.189	
vaatimattomia	0.277	isänmaallisia	-0.685	-0.219	0.221	0.041	
solidaarisia	0.276	sopuisia	0.476	0.164	0.008	0.156	
uskonnollisia	0.346	vaatimattomia	0.397	0.030	-0.026	0.043	
yhteisökeskeisiä	0.391	solidaarisia	0.337	0.238	-0.079	-0.134	
sopuisia	0.416	uskonnollisia	-0.324	-0.250	0.207	0.089	
rehellisiä	0.416	rehellisiä	0.015	0.546	0.309	0.175	
sosiaalisia	0.321	yhteisökeskeisiä	-0.068	-0.522	-0.043	-0.006	
isänmaallisia	0.577	oikeudenmukaisia	0.286	0.467	0.073	0.156	
suvaitsevia	0.230	rikkaita	0.159	0.448	-0.376	-0.193	
uteliaita	0.290	suvaitsevia	0.152	0.425	0.046	0.057	
oikeudenmukaisia	0.395	itsenäisesti ajattelevia	-0.023	0.116	0.603	-0.037	
itsenäisesti ajattelevia	0.395	ahkeria	-0.322	0.366	0.540	0.110	
identiteetiltään vahvoja	0.227	uteliaita	0.100	0.051	0.396	-0.021	
ystävällisiä	0.230	identiteetiltään vahvoja	-0.150	-0.089	0.321	0.194	
		sosiaalisia	0.038	0.092	-0.109	0.989	
		ystävällisiä	0.083	0.062	0.091	0.337	

Arabit

18 muuttujaa, 3 faktoria (4 ei mahdollinen)

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Arabit			
		Faktori			
		1	2	3	
rikkaita	0.277				
ahkeria	0.562				
luottavaisia	0.472	isänmaallisia	0.778	-0.074	0.052
vaatimattomia	0.559	vaatimattomia	-0.766	-0.025	-0.008
solidaarisia	0.639	solidaarisia	-0.607	0.188	-0.144
uskonnollisia	0.637	identiteetiltään vahvoja	0.604	0.012	0.328
yhteisökeskeisiä	0.573	luottavaisia	-0.477	0.221	0.276
viisaita	0.383	uskonnollisia	0.436	-0.388	0.232
sopuisia	0.516	rikkaita	0.139	0.007	0.096
rehellisiä	0.446	sopuisia	0.020	0.752	0.058
sosiaalisia	0.412	itsenäisesti ajattelevia	0.043	0.733	-0.169
isänmaallisia	0.656	suvaitsevia	-0.193	0.520	0.137
suvaitsevia	0.491	rehellisiä	-0.113	0.503	0.226
uteliaita	0.332	oikeudenmukaisia	-0.337	0.478	0.200
oikeudenmukaisia	0.514	yhteisökeskeisiä	0.241	-0.454	0.175
itsenäisesti ajattelevia	0.562	uteliaita	0.015	0.397	0.175
identiteetiltään vahvoja	0.643	viisaita	0.119	0.359	0.306
ystävällisiä	0.718	ystävällisiä	-0.008	0.107	0.994
		ahkeria	0.098	0.011	0.552
		sosiaalisia	0.235	0.156	0.454

KMO ja Bartlettin testi			Selitysaste		
Kaiser-Meyer-Olkin testi		0.59	Faktori	Ominaisarvo	Selitysaste %
Bartlettin sfäärisyystesti	Khin neliö	421.79	1	3.9	21.8
	vapausasteet	153	2	3.1	17.1
	merkitsevyys	0.00	3	1.8	10.1
Khin neliö	vapausasteet	merkitsevyys	Yhteensä		
136.15	102	0.01	49.0		

Israel

18 muuttujaa, 3 faktoria

KMO ja Bartlettin testi		
Kaiser-Meyer-Olkin testi		0.68
Bartlettin sfäärisyystesti	Khin neliö	348.68
	vapausasteet	153.00
	merkitsevyys	0.00
Khin neliö	vapausasteet	merkitsevyys
100.08	102	0.54

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Israel			
		Faktori			
		1	2	3	
ei korruptoitunut	0.324				
rauhanomainen	0.476				
yhteisökeskeinen	0.314	teknisesti kehittynyt	0.740	0.036	0.348
epäbyrokraattinen	0.477	yhteiskunnallisesti järjestäytynyt	0.608	-0.056	-0.026
oikeistolainen	0.397	demokraattinen	0.562	0.335	-0.027
demokraattinen	0.523	hyvinvointivaltio	0.552	0.229	0.373
hyvinvointivaltio	0.549	yhteiskunnallisesti avoin	0.507	0.327	0.027
ulkopuoliselle avoin	0.304	rikas	0.498	-0.060	-0.025
yhteiskunnallisesti avoin	0.492	kapitalistinen	0.448	-0.173	0.366
oikeudenmukainen	0.549	uskonnollinen	-0.240	-0.126	0.028
teknisesti kehittynyt	0.669	suvaitsevainen	0.229	0.651	-0.164
rikas	0.475	oikeudenmukainen	0.234	0.617	0.366
yhteiskunnallisesti järjestäytynyt	0.373	rauhanomainen	-0.107	0.560	-0.259
kapitalistinen	0.411	oikeistolainen	0.163	-0.484	0.304
suvaitsevainen	0.504	turvallinen maa asua	0.111	0.473	0.006
turvallinen maa asua	0.408	yhteisökeskeinen	-0.003	-0.454	-0.059
sotilaallisesti vahva	0.469	ei korruptoitunut	0.306	0.347	0.081
uskonnollinen	0.236	ulkopuoliselle avoin	0.298	0.324	0.152
		epäbyrokraattinen	0.350	-0.191	-0.848
		sotilaallisesti vahva	0.192	-0.199	0.469

Palestiinalaisyhteiskunta

18 muuttujaa kolme faktoria

KMO ja Bartlettin testi			
Kaiser-Meyer-Olkin -testi			0.53
Bartlettin sfäärisyystesti	Khin neliö	354.30	
	vapausasteet	153	
	merkitsevyys	0.00	
Khin neliö	vapausasteet erkitsevyys		
	146.16	102	0.00

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaisyhteiskunta			
			Factor		
			1	2	3
ei korruptoitunut	0.476	rikas	0.715	0.261	0.038
rauhanomainen	0.410	teknisesti kehittynyt	0.704	-0.086	0.304
yhteisökeskeinen	0.322	hyvinvointivaltio	0.641	0.354	-0.118
epäbyrokraattinen	0.277	sotilaallisesti vahva	0.638	-0.001	-0.069
uskonnollinen	0.418	yht. kunnall. järjestäytynyt	0.490	-0.025	0.348
oikeistolainen	0.337	uskonnollinen	-0.276	-0.122	0.016
demokraattinen	0.371	epäbyrokraattinen	-0.232	0.111	-0.063
hyvinvointivaltio	0.583	yhteisökeskeinen	-0.220	-0.184	-0.051
ulkopuoliselle avoin	0.491	suvaitsevainen	0.253	0.649	-0.004
yhteiskunnallisesti avoin	0.565	oikeudenmukainen	-0.004	0.632	0.058
oikeudenmukainen	0.562	turvallinen maa asua	0.265	0.556	0.241
teknisesti kehittynyt	0.586	ei korruptoitunut	-0.126	0.412	0.142
rikas	0.613	demokraattinen	-0.026	0.316	0.271
yht. kunnall. järjestäytynyt	0.521	rauhanomainen	0.138	0.260	-0.021
kapitalistinen	0.414	ulkopuoliselle avoin	0.022	0.223	0.755
suvaitsevainen	0.654	yhteiskunnallisesti avoin	0.257	0.073	0.722
turvallinen maa asua	0.472	oikeistolainen	0.050	-0.087	-0.338
sotilaallisesti vahva	0.585	kapitalistinen	0.076	-0.163	0.209

18 muuttujaa, 4 faktoria

Khin neliö	vapausasteet	merkitsevyys
121.35	87	0.01
Selitysaste		
Faktori	Ominaisarvo	Selitysaste %
1	3.8	21.0
2	2.1	11.5
3	1.8	10.1
4	1.4	7.8
Yhteensä		50.4

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi: Palestiinalaisyhteiskunta				
			Faktori			
			1	2	3	4
ei korruptoitunut	0.476					
rauhanomainen	0.410					
yhteisökeskeinen	0.322	rikas	0.732	0.316	-0.015	0.140
epäbyrokraattinen	0.277	teknisesti kehittynyt	0.714	-0.021	0.206	0.044
uskonnollinen	0.418	sotilaallisesti vahva	0.586	0.013	-0.111	0.179
oikeistolainen	0.337	hyvinvointivaltio	0.539	0.252	-0.074	0.498
demokraattinen	0.371	yht. kunnall. järjestäytynyt	0.493	-0.054	0.303	0.088
hyvinvointivaltio	0.583	epäbyrokraattinen	-0.262	0.054	0.001	0.105
ulkopuoliselle avoin	0.491	oikeudenmukainen	-0.001	0.973	0.087	-0.210
yhteiskunnallisesti avoin	0.565	suvaitsevainen	0.149	0.585	0.112	0.349
oikeudenmukainen	0.562	turvallinen maa asua	0.224	0.397	0.332	0.311
teknisesti kehittynyt	0.586	ei korruptoitunut	-0.171	0.318	0.247	0.179
rikas	0.613	ulkopuoliselle avoin	0.093	0.109	0.771	-0.032
yht. kunnall. järjestäytynyt	0.521	yhteiskunnallisesti avoin	0.357	-0.024	0.694	-0.057
kapitalistinen	0.414	oikeistolainen	0.038	-0.045	-0.361	-0.042
suvaitsevainen	0.654	demokraattinen	-0.033	0.219	0.335	0.086
turvallinen maa asua	0.472	kapitalistinen	0.228	-0.004	0.096	-0.446
sotilaallisesti vahva	0.585	uskonnollinen	-0.164	0.047	-0.060	-0.443
		rauhanomainen	0.051	0.092	0.070	0.378
		yhteisökeskeinen	-0.181	-0.110	-0.081	-0.184

Arabimaat

18 muuttujaa, 3 faktoria

KMO ja Bartlettin testi			
Kaiser-Meyer-Olkin -testi			0.66
Bartlettin sfäärisyystesti	Khin neliö		460.71
	vapausasteet		153.00
	merkitsevyys		0.00
Khin neliö	vapausasteet	merkitsevyys	
	134.24	102	0.02

Kommunaliteetit		Rotatoitu faktorimatriisi			
			Faktori		
			1	2	3
ei korruptoituneita	0.425				
rauhanomaisia	0.707	yhteiskunnallisesti avoimia	0.760	-0.284	-0.211
yhteisökeskeisiä	0.490	ulkopuoliselle avoimia	0.741	0.003	-0.035
epäbyrokraattisia	0.353	demokraattisia	0.701	0.321	-0.107
uskonnollisia	0.495	suvaitsevia	0.687	0.241	0.010
oikeistolaisia	0.378	oikeudenmukaisia	0.653	0.139	-0.014
demokraattisia	0.633	rauhanomaisia	0.619	0.496	-0.307
hyvinvointivaltioita	0.590	yht. kunnall. järjestäytyneitä	0.236	0.106	-0.016
ulkopuoliselle avoimia	0.672	kapitalistisia	-0.045	0.704	-0.146
yhteiskunnallisesti avoimia	0.629	rikkaita	0.047	0.683	0.272
oikeudenmukaisia	0.492	hyvinvointivaltioita	0.226	0.649	0.202
teknisesti kehittyneitä	0.470	uskonnollisia	-0.101	-0.551	0.235
rikkaita	0.608	yhteisökeskeisiä	-0.192	-0.504	-0.002
yht. kunnall. järjestäytyneitä	0.326	turvallisia maita asua	0.312	0.459	-0.423
kapitalistisia	0.694	teknisesti kehittyneitä	0.242	0.421	0.025
suvaitsevia	0.616	epäbyrokraattisia	-0.122	-0.300	0.056
turvallisia maita asua	0.565	oikeistolaisia	-0.066	0.149	0.031
sotilaallisesti vahvoja	0.507	sotilaallisesti vahvoja	-0.007	0.020	0.858
		ei korruptoituneita	0.284	-0.079	-0.299

18 muuttujaa, 4 faktoria

Khin neliö	vapausasteet merkitsevyys		
	102.20	87	0.13

Kommunaliteetit			Rotatoitu faktorimatriisi: Arabimaat				
	Initial	Extraction		Faktori			
				1	2	3	4
ei korruptoituneita	0.425	0.252	ulkopuoliselle avoimia	0.786	0.000	0.012	0.073
rauhanomaisia	0.707	0.716	yhteiskunnallisesti avoimia	0.749	-0.201	0.190	-0.174
yhteisökeskeisiä	0.490	0.298	demokraattisia	0.692	0.327	0.144	0.104
epäbyrokraattisia	0.353	0.176	suvaitsevia	0.661	0.290	0.024	0.012
uskonnollisia	0.495	0.370	oikeudenmukaisia	0.618	0.219	0.050	-0.095
oikeistolaisia	0.378	0.219	rauhanomaisia	0.587	0.481	0.367	0.070
demokraattisia	0.633	0.617	yht. kunnall. järjestäytyneitä	0.255	0.075	0.008	0.108
hyvinvointivaltioita	0.590	0.556	rikkaita	-0.023	0.742	-0.173	0.088
ulkopuoliselle avoimia	0.672	0.624	hyvinvointivaltioita	0.161	0.719	-0.105	0.046
yhteiskunnallisesti avoimia	0.629	0.669	yhteisökeskeisiä	-0.138	-0.517	-0.069	-0.082
oikeudenmukaisia	0.492	0.442	uskonnollisia	-0.070	-0.485	-0.300	-0.201
teknisesti kehittyneitä	0.470	0.248	teknisesti kehittyneitä	0.206	0.432	0.034	0.133
rikkaita	0.608	0.589	sotilaallisesti vahvoja	-0.016	0.144	-0.844	-0.071
yhtkunnall. järjestäytyneitä	0.326	0.083	turvallisia maita asua	0.263	0.463	0.503	-0.061
kapitalistisia	0.694	0.999	ei korruptoituneita	0.233	0.016	0.335	-0.292
suvaitsevia	0.616	0.522	kapitalistisia	-0.015	0.489	0.181	0.853
turvallisia maita asua	0.565	0.540	oikeistolaisia	-0.001	-0.019	-0.073	0.461
sotilaallisesti vahvoja	0.507	0.738	epäbyrokraattisia	-0.146	-0.202	-0.063	-0.332

LIITE 8. Summamuuttujien väliset korrelaatiot

Summamuuttuja	ISR1	ISR2	ISR3	ISR4	PAL1	PAL2	PAL3	PAL4	ARA1	ARA2	ARA3	ISRY1	ISRY2	ISRY3	PALY1	PALY2	PALY3	PALY4	ARAY1	ARAY2	ARAY3	ARAY4
ISR1	1.00	0.43	-0.26	0.14	0.32	0.27	-0.37	-0.07	0.39	-0.09	-0.07	0.24	-0.34	0.33	0.47	0.03	0.28	0.05	0.08	0.04	-0.03	-0.24
ISR2	0.43	1.00	0.04	0.28	0.01	0.03	0.00	0.55	0.00	0.48	0.60	0.06	0.01	0.00	0.00	0.82	0.03	0.71	0.55	0.74	0.81	0.05
ISR3	-0.26	0.04	1.00	0.03	0.41	0.27	0.29	0.01	0.14	0.03	0.05	0.35	0.48	-0.22	0.53	0.23	0.37	0.08	0.05	0.20	0.00	-0.14
ISR4	0.14	0.28	0.03	1.00	0.03	0.02	0.91	0.26	0.83	0.69	0.00	0.00	0.00	0.08	0.00	0.07	0.00	0.55	0.71	0.10	0.97	0.49
PAL1	0.32	0.01	0.03	0.28	1.00	0.40	-0.15	0.09	0.40	0.00	-0.15	0.27	-0.30	0.19	0.28	0.36	0.37	0.32	0.32	0.14	0.28	-0.08
PAL2	0.27	0.29	-0.33	0.01	0.40	1.00	0.13	0.14	0.20	0.34	0.19	0.14	-0.48	0.15	0.38	0.54	0.34	0.31	0.46	0.16	0.34	-0.15
PAL3	-0.37	0.01	0.20	-0.09	-0.15	0.13	1.00	0.08	-0.28	0.45	0.37	-0.15	0.09	0.05	-0.23	0.27	0.02	-0.09	0.21	0.02	-0.03	0.22
PAL4	0.00	0.91	0.10	0.45	0.24	0.29	0.51	0.02	0.00	0.00	0.00	0.23	0.48	0.71	0.06	0.03	0.89	0.48	0.10	0.86	0.81	0.08
ARA1	-0.07	0.14	-0.05	0.23	0.09	0.14	0.08	1.00	-0.20	0.01	0.42	0.07	0.11	0.43	-0.06	0.40	0.22	-0.12	0.17	0.15	-0.14	-0.09
ARA2	0.55	0.26	0.71	0.06	0.50	0.25	0.51	0.10	0.95	0.00	0.58	0.36	0.00	0.65	0.00	0.08	0.34	0.17	0.23	0.26	0.47	0.11
ARA3	0.39	0.03	-0.58	-0.05	0.40	0.20	-0.28	-0.20	1.00	0.28	-0.25	0.33	-0.31	-0.04	0.27	0.14	0.19	0.32	0.18	0.31	0.36	0.11
ARA4	0.00	0.83	0.00	0.70	0.00	0.10	0.02	0.10	0.02	0.04	0.01	0.01	0.77	0.03	0.27	0.14	0.01	0.16	0.01	0.00	0.40	0.21
ISRY1	-0.09	0.05	-0.31	-0.14	0.00	0.34	0.45	0.01	0.28	1.00	0.18	-0.01	-0.06	-0.05	-0.16	0.31	-0.08	0.06	0.39	0.14	0.21	0.21
ISRY2	0.48	0.69	0.01	0.28	0.98	0.01	0.00	0.95	0.02	0.14	0.95	0.61	0.70	0.21	0.01	0.55	0.62	0.00	0.25	0.10	0.10	0.10
ISRY3	-0.07	0.35	0.19	0.17	-0.15	0.19	0.37	0.42	-0.25	0.18	1.00	-0.02	0.04	0.17	0.00	0.24	0.00	-0.10	0.28	0.02	-0.08	-0.08
ISRY4	0.60	0.00	0.14	0.18	0.24	0.14	0.00	0.00	0.04	0.14	0.85	0.77	0.19	0.99	0.99	0.05	0.99	0.43	0.02	0.90	0.54	0.51
PALY1	0.24	0.48	-0.17	0.50	0.27	0.14	-0.15	0.07	0.33	-0.01	-0.02	1.00	-0.02	0.52	0.26	0.41	0.15	0.30	0.13	0.38	0.16	0.05
PALY2	-0.34	-0.22	0.36	0.21	-0.30	0.48	0.29	0.11	-0.31	-0.06	0.04	-0.02	1.00	-0.06	-0.40	-0.26	-0.27	-0.10	-0.28	-0.08	-0.32	0.35
PALY3	0.01	0.08	0.00	0.10	0.01	0.00	0.48	0.36	0.01	0.61	0.77	0.87	0.64	0.00	0.04	0.03	0.41	0.02	0.53	0.01	0.00	0.00
PALY4	0.33	0.53	-0.04	0.39	0.19	0.15	0.05	0.43	-0.04	-0.05	0.17	0.52	-0.06	1.00	0.17	0.47	0.29	-0.24	0.26	0.18	-0.02	-0.18
ARAY1	0.07	0.00	0.73	0.00	0.13	0.23	0.71	0.00	0.77	0.70	0.19	0.00	0.64	0.19	0.00	0.02	0.06	0.04	0.16	0.88	0.15	0.15
ARAY2	0.47	0.23	-0.21	-0.01	0.28	0.38	-0.23	-0.06	0.27	-0.16	0.00	0.26	-0.40	0.17	1.00	0.23	0.20	0.20	0.29	0.20	0.13	-0.14
ARAY3	0.00	0.07	0.09	0.92	0.02	0.00	0.06	0.65	0.03	0.21	0.99	0.04	0.00	0.19	0.06	0.10	0.11	0.02	0.12	0.30	0.25	0.25
ARAY4	0.03	0.37	-0.26	0.18	0.36	0.54	0.27	0.40	0.14	0.31	0.24	0.41	-0.26	0.47	0.23	1.00	0.36	0.22	0.47	0.41	0.24	-0.12
ISRY1	0.82	0.00	0.04	0.14	0.00	0.00	0.03	0.00	0.27	0.01	0.05	0.00	0.04	0.00	0.06	0.00	0.08	0.00	0.00	0.05	0.34	0.34
ISRY2	0.28	0.08	-0.27	0.13	0.37	0.34	0.02	0.22	0.19	-0.08	0.00	0.15	-0.27	0.29	0.20	0.36	1.00	0.12	0.27	0.13	0.37	-0.35
ISRY3	0.03	0.55	0.03	0.30	0.00	0.01	0.89	0.08	0.14	0.55	0.99	0.22	0.03	0.02	0.10	0.00	0.35	0.03	0.29	0.00	0.00	0.00
ISRY4	0.05	0.05	-0.18	0.28	0.32	0.31	-0.09	-0.12	0.32	0.06	-0.10	0.30	-0.10	-0.24	0.20	0.22	0.12	1.00	0.07	0.19	0.19	0.11
ARAY1	0.71	0.71	0.15	0.02	0.01	0.01	0.48	0.34	0.01	0.62	0.43	0.02	0.41	0.06	0.11	0.08	0.35	0.57	0.14	0.12	0.39	0.39
ARAY2	0.08	0.20	-0.17	-0.02	0.32	0.46	0.21	0.17	0.18	0.39	0.28	0.13	-0.28	0.26	0.29	0.47	0.27	0.07	1.00	0.33	0.32	-0.03
ARAY3	0.55	0.10	0.17	0.86	0.01	0.00	0.10	0.17	0.16	0.00	0.02	0.29	0.02	0.04	0.02	0.00	0.03	0.57	0.01	0.01	0.81	0.81
ARAY4	0.04	0.00	-0.19	0.08	0.14	0.16	0.02	0.15	0.31	0.14	0.02	0.38	-0.08	0.18	0.20	0.41	0.13	0.19	0.33	1.00	0.19	0.11
ISRY1	0.74	0.97	0.12	0.53	0.26	0.20	0.86	0.23	0.01	0.25	0.90	0.00	0.53	0.16	0.12	0.00	0.29	0.14	0.01	0.13	0.39	0.39
ISRY2	-0.03	-0.09	-0.26	0.07	0.28	0.34	-0.03	-0.14	0.36	0.21	-0.08	0.16	-0.32	-0.02	0.13	0.24	0.37	0.19	0.32	0.19	1.00	-0.06
ISRY3	0.81	0.49	0.04	0.57	0.02	0.01	0.81	0.26	0.00	0.10	0.54	0.21	0.01	0.88	0.30	0.05	0.00	0.12	0.03	0.13	0.64	0.64
ISRY4	-0.24	-0.14	0.07	0.09	-0.08	-0.15	0.22	-0.09	0.11	0.21	-0.08	0.05	0.35	-0.18	-0.14	-0.12	-0.35	0.11	-0.03	0.11	-0.06	1.00
ARAY1	0.05	0.25	0.60	0.46	0.50	0.24	0.08	0.47	0.40	0.10	0.51	0.68	0.00	0.15	0.25	0.34	0.00	0.39	0.81	0.39	0.64	0.64
Selitteet:	xx	osamittain sisäinen korrelaatio	kansanyhmiä ja vastaavan yhteiskuntaryhmän välinen korrelaatio																			
			kansanyhmiä ja vastaavan yhteiskuntaryhmän välinen korrelaatio																			
			ei kinnostava korrelaatio																			

Pearsonin korrelaatio ja kaksisuuntainen merkitsevyys. Merkitsevät korrelaatiot ($p = <0.01$) tummennettu. Matriisista on poistettu yhden muuttujan summamuuttujat (Palestiinalaiset 5 ja Israel 4). Ne eivät korreloineet merkitsevästi ($p < 0.01$) muiden summamuuttujien kanssa.